

10

Lilia Govornean
Ioana Enăchiuc
Ludmila Rotaru

LIMBA ROMÂNĂ

Lilia Govornean,
Ioana Enăchiuc, Ludmila Rotaru

2018

LIMBA
ROMÂNĂ 10

ISBN 978-966-914-108-8

9 789669 141088 >

REȚINEȚI!

FONETICA – este știința care studiază sunetele unei limbi.

VOCABULARUL sau lexicul este format din totalitatea cuvintelor care există în limbă.

Prin **TAUTOLOGIE** (din greacă ταυτολογία – care spune același lucru) se înțelege o greșeală de limbă care constă în repetarea inutilă a aceleiași idei formulată cu alte cuvinte, poate fi considerată un tip de pleonasm. De exemplu: viața este viață, legea este lege.

CONVERSIUNEA (schimbarea valorii gramaticale), este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi de la o parte de vorbire la alta.

MORFOLOGIA studiază forma cuvintelor (ca părți de vorbire). Morfologia se referă la modificarea formei cuvintelor în vorbire.

SEMANTICA (semantica lexicală sau semantica cuvântului) este o ramură a lingvisticii care studiază modificările de sens ale cuvintelor.

DERIVAREA – este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul afixelor (sufixelor și prefixelor).

FAMILIA LEXICALĂ reprezintă cuvinte obținute prin derivare, compunere sau conversiune de la un cuvânt de bază.

DIATEZELE sunt formele pe care le iau verbele pentru a arăta raportul dintre acțiunea pe care o exprimă și subiectul gramatical. În limba română verbul are trei diateze: activă, reflexivă și pasivă.

PLEONASMUL este o greșeală de exprimare care-și are originea într-o eroare de logică și constă în a spune fără să vrei, din ignoranță sau neatenție, de două ori același lucru, aceeași idee, cu cuvinte diferite, dar care au același înțeles.

COMPUNEREA este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi sau termeni diferiți.

LOCUȚIUNE – grup de cuvinte cu sens unitar, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire.

Analiza substantivului:

1. Substantiv. Forma inițială.
2. Comun sau propriu.
3. Simplu sau compus.
4. Genul: masculin, feminin, neutru.
5. Numărul: singular, plural.
6. Cazul: Nominativ, Genitiv, Dativ, Acuzativ, Vocativ.
7. Declinarea (I, II, III).
8. Articulat sau nearticulat.
9. Funcția sintactică: subiect, nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut, complement.
Model: *Meseria* este brătară de aur.
Meseria – sub., f. iniț. – meserie, comun, simplu, g. fem., num. sing., c. N., decl. II, articulat, hotărât „a”, funcția sintactică subiect.

Analiza articolului:

1. Articol.
2. Substantival (hotărât sau nehotărât), posesiv genitival sau demonstrativ adjectival (după înțeles).
3. Enclitic sau proclitic (după poziție).
4. Genul (masculin sau feminin).
5. Numărul (singular sau plural).
6. Cazul (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ, vocativ).
7. Fără funcție sintactică.
Model: Harap Alb era fiul cel mic al împăratului.
Al (împăratului) – art. posesiv genitival, proclitic, masc., sing., c. G., fără funcție sintactică.

Analiza pronumelui:

1. Pronume (personal, personal de politețe, reflexiv, posesiv, de întărire, demonstrativ, nehotărât, relativ, interogativ, negativ).
2. Categoriile gramaticale: persoană, gen, număr, caz.
3. Funcția sintactică (subiect, nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut, complement).
Model: Bunica a venit la noi în ospeție.
Noi – pron. pers. acc., pers. I, num. pl., c. Ac., f. sint. compl.

Analiza adjectivului:

1. Adjectiv cu sens propriu sau figurat.
2. Variabil sau invariabil.
3. Poziția față de substantivul determinat.
4. Categoriile gramaticale: genul, numărul, cazul.
5. Gradele de comparație sau fără grade de comparație.
6. Funcția sintactică (nume predicativ, parte secundară de propoziție: atribut, complement).
Model: Vorba dulce mult aduce.
Dulce – adjectiv propriu zis, stă după substantivul determinat vorba, genul feminin, numărul singular, cazul N., gradul de comparație pozitiv, funcția sintactică atribut.

Analiza numeralului:

1. Numeral cardinal (propriu-zis, colectiv, multiplicativ, distributiv, fracționar, adverbial) sau ordinal.
2. Simplu sau compus.
3. Categoriile gramaticale: gen, număr, caz.
4. Funcția sintactică: subiect, nume predicativ, atribut, compl.
Model: *Cincisprezece* elevi au plecat în excursie.
Cincisprezece – num. card. propriu-zis, com., f. sint. atribut.

Analiza verbului:

1. Verbul.
2. Forma inițială.
3. Conjugarea (I, II, III, IV).
4. Predicativ sau nepredicativ (copulativ sau auxiliar).
5. Trăsăturile morfologice: persoana, numărul (sing. sau plur.), timpul (la persoana a III are gen).
6. Diateza (activă, pasivă, reflexivă).
7. Funcția sintactică: predicat verbal sau nominal.
Model: Albinuța *culege* nectar de pe flori.
Culege – verb, f. iniț. – a culege, conj. III, predic., pers. III, num. sing., timp. prezent, fun. sint. predicat verbal.

Analiza adverbului:

1. Adverb simplu sau compus.
2. Tipul (de loc, de timp, de mod, de scop, concesiv);
3. Gradele de comparație.
4. Predicativ sau nepredicativ.
5. Funcția sintactică (nume predicativ, atribut, complement).
Model: *Astă-toamnă* au rodit câmpurile.
Astă-toamnă – adverb compus, de timp, fără gr. de comp., nepred., f. sint. compl.

Analiza prepoziției:

1. Prepoziție simplă sau compusă (după formă).
2. Propriu-zisă sau provenită din alte părți de vorbire (după origine).
3. Cazul genitiv, dativ sau acuzativ (după regimul cazual).
4. Fără funcție sintactică.
Model: *Lângă* porțița casei părințești crește un nuc umbros.
Lângă – prepoziție simplă, propriu-zisă, cazul A., fără funcție sintactică.

Analiza interjecției:

1. Interjecție implă sau compusă (după formă).
2. Propriu-zisă sau provenită din alte părți de vorbire (după origine).
3. Onomatopeică (dacă e cazul).
4. Nepredicativă (cu funcție sintactică de subiect, nume predicativ, atribut, complement sau fără funcție sintactică) sau predicativă (cu funcție sintactică de predicat verbal).
Model: *Ah!* lată primăvara... (Vasile Alecsandri)
Ah – interjecție, simplă, propriu-zisă, nepredicativă, fără funcție sintactică.

MODELE DE ANALIZĂ

Analiza tipurilor de propoziții:

1. Propoziție:
2. Simplă sau dezvoltată (după structură).
3. Afirmativă sau negativă (după aspect).
4. Enunțiativă sau interogativă (după scopul comunicării).
5. Propoziție exclamativă (după intonație).
Model: *Veniți, copii, acasă la părinți!*
Propoziție, dezvoltată, afirmativă, enunțiativă, exclamativă.

Analiza sintactică a propoziției:

1. Părți principale de propoziție:
 - a) subiect exprimat (simplu, multiplu sau complex); subiect neexprimat (inclus, subînțeles, nedeterminat); subiect reluat.
 - b) predicat verbal sau nominal.
2. Părți secundare de propoziție (atribut sau complement).
3. Exprimarea părților de propoziție (părți de vorbire: substantiv, adjectiv, pronume, verb, numeral, adverb e.t.c.).
Model: *Cocostârcii* au sosit din țările calde.
 1. Părțile principale:
 - a) **Cocostârcii** – parte princ. de prop., subiect, simplu, exprimat prin substantiv simplu, declinarea I, num. singular, cazul N.
 - b) **Au sosit** – parte principală de propoziție, predicat verbal, exprimat prin verb predicativ, persoana III, numărul plural, timpul trecut, funcția sintactică perfect compus.
 2. Părțile secundare...

Analiza sintactică a frazei:

1. Frază.
2. Numărul de propoziții în cadrul frazei.
3. Propoziții principale și propoziții subordonate; propoziții regente.
4. Elemente de relație în frază.
5. Schema frazei.
Model: *Pădurea este cel mai prețios dar pe care l-a primit omul de la natură.*
 - 1 – propoziție principală, regentă, (PP); 2 – propoziție subordonată (PS); elemente de relație: pronume relativ **pe care**.

Analiza conjuncției:

1. Simplă sau compusă (după formă).
2. Coordonatoare (copulativă, adversativă, disjunctivă, adversativă) sau subordonatoare (după funcție).
3. Leagă două cuvinte sau două propoziții.
4. Fără funcție sintactică.
Model: *Și* cerul, *și* pământul preschimbă sărutări... (Vasile Alecsandri)
Și – conjuncție simplă, coordonatoare, copulativă, leagă două cuvinte în propoziție, fără funcție sintactică.

Lilia Govornean, Ioana Enăchiuc, Ludmila Rotaru

LIMBA ROMÂNĂ

(nivelul de profil)

**Manual pentru clasa a 10-a a instituțiilor de învățământ
general cu limba română de predare**

Recomandat de Ministerul Învățământului și Științei al Ucrainei

Львів
Видавництво «Світ»
2018

УДК 811.135.1.09(075.3)

Г 57

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 31.05.2018 № 551)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Говорнян Л.

Г 57 Румунська мова (профільний рівень) : підруч. для 10 кл. закл. заг. серед. осв. з навч. румунською мовою / Л. Говорнян, І. Єнекюк, Л. Ротару. – Львів : Світ, 2018. – 240 с.

ISBN 978-966-914-108-8

Підручник призначений для учнів 10 класу для закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою. Підручник відповідає вимогам «Державного стандарту базової і повної середньої освіти» та навчальній програмі з «Румунської мови (профільний рівень)» для учнів 10-11 класів для закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою. Принцип подачі навчального матеріалу традиційний – у вигляді параграфів, які об'єднують різні аспекти його вивчення – теоретичний, практичний та пошуково-творчий. Дидактичний матеріал орієнтується на роботу у парах, групах. Практичні завдання та частково теоретичний матеріал поглиблюють та доповнюють знання учнів як із функціональної, так із практичної стилістики та культури мови. Запропоновані вправи спрямовані на формування мовних, мовленнєвих, інтелектуальних і творчих умінь десятикласників.

Підручник враховує вікові, психологічні особливості учнів 10-го класу.

УДК 811.135.1.09(075.3)

ISBN 978-966-914-108-8

© Говорнян Л.С., Єнекюк І.С., Ротару Л.М., 2018
© Говорнян С.Л., художнє оформлення, 2018
© Видавництво «Світ», 2018

DRAGI ELEVI!

Venim spre inimile voastre cu acest manual care, sperăm, că va ajuta să cunoașteți mai bine limba română. Manualul este un material de referință în care puteți găsi ușor o informație succintă la unele teme de maxim interes din cultura și civilizația neamului nostru, vă stimulează creativitatea și vă invită la reflecție.

Conceptul învățământului formativ nu se pronunță împotriva informației, ci, din contra, și-o asumă, presupunând o astfel de organizare a procesului de predare-învățare-evaluare care ar contribui la dezvoltarea gândirii creative, fapt ce duce inevitabil spre actele operaționale.

Învățământul contemporan trece printr-un proces perpetuu de modernizare, care îi consideră pe elevi prim-subiect al sistemului educațional.

Reforma multidimensională și profundă impune și o nouă concepție asupra întregii structuri curriculare.

Manualul „Limba română” este un ecou al cerințelor Comunității Europene, un sprijin care concretizează sistemul de cunoștințe și acțiuni ce vor fi aplicate de către voi, elevi, pentru realizarea performanțelor comunicative.

Elaborând manualul, noi, autorii, am ținut cont de problemele psihopedagogice și de obiectivele-cheie ale predării-învățării-evaluării limbii române.

Drept repere conceptuale ne-au servit: sistemul de cunoștințe prezentat și ordonat pe baza principiilor didactice, sistemul de sarcini didactice orientat spre formarea competențelor, sistemul de condiții optime care favorizează realizarea procesului de educație și autoeducație a elevilor.

Manualul e structurat prin teme, conform indicațiilor programei școlare. Numărul de ore pentru fiecare temă se repartizează în funcție de condițiile didactice concrete: nivelul de pregătire verbală a elevilor, numărul de ore prevăzute în planul de învățământ etc.

Autorii

ACTUALIZAREA CUNOȘTINȚELOR ÎNSUȘITE ÎN CLASELE 5-9

§ 1. Lexicul, fonetica, morfologia (părțile de vorbire)

I TERMINOLOGIE

- fonetica
- alfabet
- literă / semn grafic
- sunet
- vocabular (lexic)
- morfologie

II REPERE TEORETICE

Alfabetul e alcătuit din litere care marchează toate sunetele întâlnite în întreaga totalitate de cuvinte ale limbii.
Alfabetul limbii române are 31 de litere.

FOLOȘIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Aranjați în ordine alfabetică numele clasicilor literaturii noastre pe care îi cunoașteți?
2. Numiți literele care marchează mai multe sunete diferite și literele diferite care marchează același sunet.

Ion Creangă

George Coșbuc

Octavian Goga

I. Al. Brătescu-Voinești

Vasile Alecsandri

Mihai Eminescu

Ion Luca Caragiale

Ioan Slavici

Calistrat Hogaș

III REAMINȚI-VĂ!

Uneori, aceeași literă poate nota sunete diferite.

FONETICA este știința care studiază sunetele limbii.
 Cuvintele sunt alcătuite din silabe, iar silabele din sunete.
 În scris sunetele sunt reproduse prin litere.
Litera este semnul grafic al unui sunet.
 În limba română, de obicei, o literă transcrie un singur sunet.

NU UITAȚI!

Literele K, Q, Y, W – sunt litere de circulație internațională și se folosesc la scrierea cuvintelor străine: w – William Shakespeare, y – yoyo, k – kilogram, Q – Quinet (nume propriu; se pronunță chine).

Sunetele limbii române sunt:

a) vocalele (sunete care se rostesc fără ajutorul altor sunete): a, ă, e, i, î, â, o, u. Pot alcătui singure silabe.

b) semivocalele (sunete care seamănă cu vocalele, dar nu se pot rosti singure): e, i, o, u. Nu pot alcătui singure silabe.

c) consoanele (sunete care se rostesc cu ajutorul unei vocale): b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ș, t, ț, v, w, x, y, z. Nu pot alcătui singure silabe.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Precizați numărul de litere și de sunete din următoarele cuvinte: **patria, școala, eu, ochelari, meleag, genunchi, limba, strânge, ea.**
2. Dați exemple de cuvinte care conțin literele: K, Q, Y, W.
3. Citiți cu atenție următoarele cuvinte: Wolfram, western, steward, marketing, ceylonez, darwinism, newyorkez.
4. Citiți versurile:

Târziu de toamnă

Prin **singurătatea** lui brumar
Se risipește parcul, cât cuprinzi,
Învăluit în somnul funerar
Al **fumegoaselor** oglinzi.

Căci prin mijloc, bolnav de mii de ani,
Întunecat în **adâncimi** un lac e-ntins,
Și **sângele**, din vii și din castani,
Pe fața **ruginie** a undelor s-a prins.

Tristețea mea străvede printre arbori zarea,
Ca-ntr-un tablou în care nu-nțelegi:
Boschet sau așteptare oprește-n fund cărarea?
Și liniștea-i ecoul **buchetelor pribegi.**

(Tudor Arghezi)

3. Arătați câte litere și câte sunete au cuvintele evidențiate din poezie.
4. Explicați scrierea cu cratimă a cuvintelor: **e-ntins, s-a prins, ca-ntr-un tablou, nu-nțelegi, oprește-n, liniștea-i.**
5. Exprimați-vă gândurile despre anotimpul toamna și continuați compunerea.

E septembrie. Soarele mângâie pământul amorțit. Razele lui sunt din ce în ce mai palide. Marea de verdeață se îngălbenește.

Peste coroanele din foc ale copacilor, oferind pământului un covor pufos, vântul tomatic adie, scuturând frunzele multicolore. Toamna este un anotimp plin de culoare, farmec și schimbare... În răcoarea dimineții, pădurea părea de aramă, poleită de razele timide ale soarelui. Toamna târzie își îngrămădea norii negri și mișcători deasupra muntelui. Pe pământul amortit cad miresme stinse și frunze vestejite. Vântul adie ușor prin livezi, împrăștiind arome dulci...

6. Citiți textul:

Dumbrava minunată

Era o fetiță mărunțică, însă voinică și plinuță. **Rochița** de doc albastru stătea strâmbă și în **chip** cu totul nepermis pe trupușorul ei. Botinuțele îi erau pline de colb și cu șireturile desfăcute. Colțunii căzuseră și arătau niște **piciorușe** pârlite de soare, cu **genunchii** nu tocmai curați. Capu-i era foarte scurt, tuns băiețește. Năsușoru-i mititel ar fi avut nevoie de batistă, lucru pe care-l dovedeau și

mânicile rochiței. Gura-i era cam mare și obrajii erau roșii. Nu era deloc frumoșică și delicată duduia Lizuca. Numai ochii căprui, umbriți de **gene** negre, aveau în ei câte o mică floare de lumină. (Mihail Sadoveanu)

- Precizați din câte litere și din câte sunete sunt alcătuite cuvintele evidențiate.
- Găsiți în text câteva cuvinte formate prin derivare. Ce știți despre derivare?
- Identificați în text câteva cuvinte cu diftongi, triftongi, vocale în hiat.
- Efectuați analiza gramaticală a cuvintelor evidențiate.

NU UITAȚI!

„Limba este însăși floarea sufletului etnic al românimii.” (M. Eminescu)

„Limba română este comoară fără cheie.” (Ioan Slavici)

„Limba română este suma celor mai armonioase sunete din univers.”

„Trăiești o nouă viață cu fiecare nouă limbă pe care o cunoști. Dacă cunoști o singură limbă, trăiești doar o dată.” (Proverb ceh)

„Limba română e o poveste: fantastică pentru unii, imposibilă pentru alții!” (Costel Zăgan)

CORESPONDENȚA DINTRE LITERE ȘI SUNETE

ce, ci, ge, gi	transcriu un singur sunet (č, ģ) în următoarele situații când	semivocalele din componența lor sunt urmărite de o vocală întregă formând împreună un diftong	cea-pă, cio-ban, măr- gea
		grupul de litere respectiv se află la sfârșitul cuvântului fără a forma o silabă distinctă	maci, maici magi, meci
ce, ci, ge, gi	transcriu două sunete când semivocala din componența lor se transformă în vocală întregă și formează o silabă distinctă	grupul de litere respectiv este urmat de o consoană formând împreună o silabă distinctă.	cer-nut cir-cu-it gen gin-tă
		grupul de litere respectiv formează singur silabă la începutul, mijlocul sau sfârșitul cuvântului	ce-nu-șă ar- gi -lă șter- ge
che, chi, ghe, ghi	transcriu un singur sunet (k, g) când	semivocalele din componența lor sunt urmărite de o vocală întregă formând împreună un diftong	chea-mă ghea-ră ghia-ur
		grupul de litere respectiv se află la sfârșitul cuvântului fără a forma singură silabă	urechi unghi
che, chi, ghe, ghi	transcriu două sunete când semivocalele din	grupul de litere respectiv este urmat de o consoană formând împreună o silabă distinctă	echer chin gherghef
litera „x”	o literă poate reprezenta simultan două sunete	astfel litera „x” reprezintă sunetele „cs” și „gz”	ex: „cs” – sufix, prefix, excepție, excursie etc. „gz” – examen, exemplu, exercițiu

REAMINTIȚI-VĂ!

Vocabularul (lexicul) unei limbi este format din totalitatea cuvintelor din această limbă.

În funcție de frecvența cu care se folosesc și de vorbitorii care le utilizează, cuvintele limbii pot fi împărțite în două categorii:

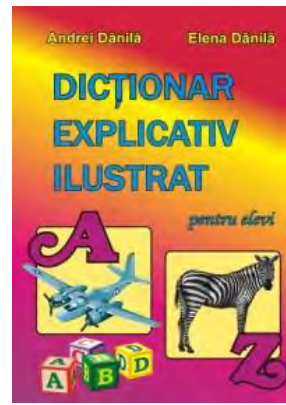
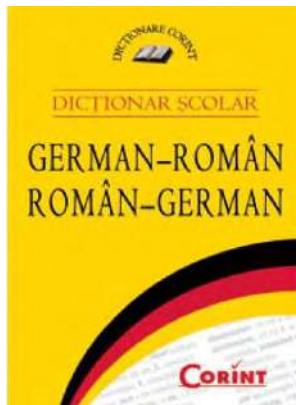
- Vocabular fundamental (vocabular de bază, fond principal lexical de cuvinte) și masa vocabularului.

- Vocabularul fundamental al limbii române cuprinde circa 1.500 de cuvinte, 60 % de origine latină, iar 40% de alte origini.

- Masa vocabularului cuprinde toate celelalte cuvinte care s-au folosit sau se folosesc încă în limbă. Masa vocabularului limbii române cuprinde peste **120.000 de cuvinte**.

Cuvintele unei limbi sunt înregistrate în dicționare.

Dicționarul este o lucrare în care sunt înregistrate și explicate în ordine alfabetică cuvintele unei limbi. Aici aflăm informații referitoare la sensul cuvântului, la **pronunțarea** și **ortografierea** lui corectă.

REȚINEȚI!

Dicționarul constituie unul dintre instrumentele fundamentale pentru înțelegerea și interpretarea sensului cuvintelor. Cu ajutorul lui sensul unui cuvânt se poate descrie, se poate învăța și se poate utiliza corect.

Decideți în care dintre următoarele situații dicționarul poate fi de folos:

- pentru a ști exact ce înseamnă un cuvânt;
- pentru însușirea unor cuvinte noi, necunoscute;
- pentru a nuanța și ameliora cunoașterea unor sensuri.

Arhaisme	Neologisme	Regionalisme	Termeni tehnici	Termeni științifici
caleașcă aprod paharnic vătaf postelnic opincă logofăt boier domnitor	sendviș contabil crenvurști management valută faianță tabletă stic	barabulă (cartof) curechi (varză) dadă (soră mai mare) sămădău (porcar) sabău (croitor) cucuruz (porumb)	cheie franceză bujie angrenaj	miop fotosinteză divizibilitate

EXERSAȚII!

1. Identificați cuvintele din text, care aparțin vocabularului fundamental. Argumentați-vă răspunsul.

„Lasă-mă, în patria de cuvinte,

Acum să colind,

În patria de cânturi, de șoapte, de murmure...

Cerul și pământul,

Într-o rostire de gând,

Lasă-mă, dragostei mele de timp,

De țară, de mumă, de frate, de zbor să-i zic dor...” (Petre Ghelmez)

2. Care cuvinte din lista de mai jos, aparțin fondului principal lexical și care fac parte din masa vocabularului?

Logofăt, metal, pleură, incizie, inserție, hulub, pagodă, a face, a cere, a ciordi, sarică, zaplaz, brânză, seară, cvintet, bandură, agă, casă, gură, deal, frunte, margine, limbă, avar.

3. Precizați ce sunt, din punct de vedere lexical, următoarele cuvinte și care este sensul lor: *curechi, a cucăi, cucuruz, barabulă, cocon, copârșeu, cușmă.*

4. Identificați și extrageți neologismele din următorul fragment:

O simplă observație, privind exclusiv lumea modernă (postmedievală), care cunoaște – în mediile ei urbane – un amestec de „*imagini antropologice*”; în această lume modernă, nu numai „*personalitățile*” puternice sunt privite cu neîncredere și teamă – ci orice e viu, este pentru celălalt, prin simpla lui prezență, – un izvor permanent de griji și neliniști. Cum spunea Goethe [...], fiecare ins este pentru tovarășul în a cărui prezență trăiește mai îndelugat, un „*demon*”; adică forța care îi năruiește icoana despre sine. (*Mircea Eliade*)

5. Ce este un neologism? Alcătuiți câteva exemple după imaginea dată?

Morfologia este partea gramaticii care studiază forma cuvântului, modificările formei și ale conținutului, valorile gramaticale exprimate prin formele cuvântului.

Morfologia urmărește cuvântul sub aspectul variației formei sale (al flexiunii) pentru exprimarea diverselor categorii gramaticale.

Părțile de vorbire sunt cuvinte sau locuțiuni care fac parte din 10 clase gramaticale grupate după:

- **sensul lexical** – ceea ce exprimă;
- **forma lor** – caracteristici morfologice;
- **posibilitatea de a îndeplini anumite funcții sintactice**.

Cel mai important rol în clasificarea părților de vorbire îl are sensul lexical, adică ceea ce exprimă fiecare parte de vorbire.

PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE

- **Substantivul** – este partea de vorbire independentă, flexibilă care denumește obiecte în sens larg: ființe, lucruri, fenomene ale naturii, însușiri, acțiuni, stări sufletești.
- **Articolul** – este partea de vorbire cu rol de cuvânt ajutător care însoțește un substantiv, arătând în ce măsură obiectul denumit este cunoscut vorbitorului.
- **Pronumele** – ține locul unui substantiv.
- **Numeralul** – este partea de vorbire care exprimă un număr (*numeral cardinal*) sau ordinea obiectelor prin numărare (*numeral ordinal*).

- **Adjectivul** – este partea de vorbire independentă, flexibilă care exprimă însușirea sau calitatea unui obiect.
- **Verbul** – este partea de vorbire care exprimă acțiunea, starea sau existența.

PĂRȚILE DE VORBIRE NEFLEXIBILE

- **Adverbul** – exprimă o caracteristică a unei acțiuni sau a unei stări.
- **Conjunția** – parte de vorbire neflexibilă. Conjunția nu are funcție sintactică și are rol morfologic auxiliar. Ea se analizează gramatical cu partea de vorbire care o însoțește.
- **Prepoziția** – nu are sens de sine stătător și este un simplu instrument gramatical ce servește la stabilirea unor raporturi gramaticale.
- **Interjecția** – exprimă exteriorizarea unui sentiment, a unei stări fizice sau psihice sau a unui sunet.

1. Citiți textul:

Trăia odată un om tare harnic, pe nume Petru. Avea Petru și un fecior, care se numea Iliuță. Cât era ziua de mare, Iliuță nu știa altceva să facă decât să doarmă. Într-o zi, Petru l-a chemat pe Iliuță și i-a zis:

— De mâine să mergi la lucru și să nu te întorci până nu ai să câștigi un galben.

A plecat Iliuță. S-a făcut că muncește un timp. Apoi i-a cerut mamei sale un galben.

— Iată, tată, banul muncit!

Părintele a luat banul și l-a aruncat în foc spunând:

— Acesta nu e ban câștigat de tine!

A plecat Iliuță. Era trist că își necăjise părinții. S-a apucat de muncă. Pe la sfârșitul lunii se întoarce acasă.

— Te uită, tată! zice Iliuță, și îi întinde un galben cu zimții noi. Tata îl cântărește în palmă și îl azvârle în foc.

— Nu, tată, începu să strige Iliuță, nu-l arunca! E galben muncit!

Se repede cu mâinile în flăcări, se frige, dar scoate galbenul. Se luminează fața tatălui.

— Vezi, Iliuță? Așa e banul muncit. Îl prețuiești cu adevărat!

În concluzie trebuie să prețuim munca.

a) *Grupați cuvintele în părți de vorbire. Ce știți despre părțile de vorbire neflexibile?*

b) *Dați exemple de patru proverbe despre muncă.*

c) *Efectuați analiza morfologică a următoarelor cuvinte: **Petru, și, apoi.***

d) *Care este ideea acestui text?*

✚ Alcătuiți o compunere pornind de la proverbul „**Munca sfințește locul**”. Identificați în text patru părți de vorbire diferite și analizați-le.

2. Citiți cu atenție versurile:

Zori de ziuă se revarsă peste vesela natură,
Prevestind un soare dulce cu lumină și căldură,
În curând și el apare pe-orizontul aurit,
Sorbind roua dimineții de pe câmpul înverzit.

El se-nalță de trei sulți pe cereasca mândră scară
Și cu raze vii sărută june flori de primăvară,
Dediței și viorele, brebenei și toporași

Ce răzbat prin frunze-uscate și s-arată drăgălași. (Vasile Alecsandri)

a) Subliniați adjectivele din textul dat, precizați care sunt cuvintele determinate de fiecare și care este valoarea lor morfologică.

b) Numiți gradul de comparație a primului adjectiv din text.

c) Faceți analiza morfologică a unui substantiv și a unui verb.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

ATENȚIE!

Când vrem să aflăm cum este **numele de familie** al cuiva **este corect** să întrebăm: „Care ți-e numele” sau „Care ți-e numele de familie?”

Răspunsul trebuie să fie de tipul:

„Numele meu este **Moraru...** ” sau „Numele meu de familie este **Păduraru...**”

Când ne prezentăm, e recomandabil să spunem mai întâi prenumele, apoi numele de familie: „**Elena Codreanu**”, „**Vasile Păduraru**”.

Exemplu: Sunt Maria Cazacu, vă invit la manifestarea noastră.

REȚINEȚI!

Ion – prenume, Moraraș – nume (nume de familie).

a) Indicați greșelile de pronunțare din următoarea replică:

Am venit la frati – miu, la oraș, dar zadarnic am sunat la ușe, că suneria nu funcționa.

b) Arătați ce sunet se aude la începutul cuvântului **eseu**. Dar la începutul cuvântului **el**?

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Scrieți, în ordine alfabetică, următoarele cuvinte: *Ucraina, prietenie, natură, omenie, apariție, cale, bunătate, zarvă, vapor, patrie, dragoste, harnic, face, lume, singurătate, luceafăr, zile, minune, limbă.*

2. Dați exemple de cuvinte care conțin litere duble: nn, ee, oo, aa, uu.

3. Despărțiți corect în silabe cuvintele: *fiiindcă, virtuos, hieroglifă, poliomelită, geografie, caisă.*

4. Alegeți forma corectă a următoarelor cuvinte: *stofă / ștofă, iezuit / ezuit, erbicid / ierbicid, conclusiv / concluziv, desinență / dezineță, stat / ștat (de plată), ștampilă / stampilă, edil / iedil.*

5. Identificați în seria următoare adjectivele invariabile: **mare, mov, verde, maro, gri, bleumarin, gălbui, propriu.**

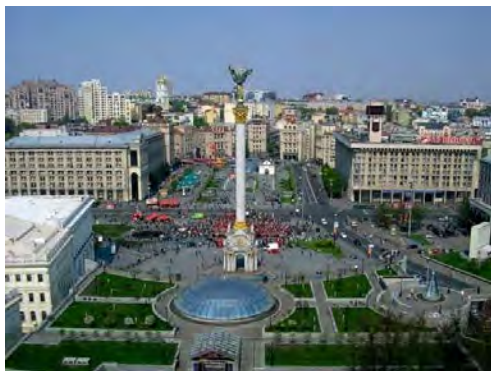
6. Formați enunțuri în care cuvântul **frumos** să fie, pe rând, la toate gradele de comparație.

7. Identificați categoriile de pronume din enunțurile date:

a) Aici bătea grija țării cu toate grijile și bucuriile ei. b) Frații lui Păcală erau gospodari tot unul și unul, doar el, mezinul era cu capul în nori și credea că în viață e mai bine să fii cu noroc, decât cu scaun la cap. c) O cunoști pe domnișoara aceea? A vrut s-o vadă pe bunica lui de la țară. d) Au sosit toți colegii. e) Profesorul însuși ne-a poftit la el. f) Dumnealui n-a fost de acord cu părerea noastră.

CURIOZITĂȚI...

Linia orizontului din **Kiev** oferă unele dintre cele mai exotice peisaje din lume – nu e de mirare că despre acest oraș se spune adesea că este „orașul celor 1000 de cupole aurii”. Capitala Ucrainei este unul dintre cele mai vechi orașe din Europa și locul unde s-a născut civilizația slavă, aici aflându-se nenumărate biserici și catedrale ortodoxe. Toate acestea având drept fundal dealuri împădurite, turnulețe aurite, acoperișuri și cupole – unele cu o vechime de peste 1000 de ani – care strălucesc deasupra întregului oraș, oferind vizitatorilor senzația că se află pe un tărâm de basm.

Piața independenței din Kiev

Catedrala Sf. Sofia

Kyiv-Pecherska Lavra, o mănăstire inclusă în Patrimoniul Mondial al UNESCO, datând din secolul XI-lea, cu rețeaua sa de biserici și catedrale inspirate de stilul bizantin, este considerată o minune a orașului. Sub pământ, există grote absolut fantastice, care adăpostesc biserici subterane.

Catedrala Sf. Sofia, datând din anul 1037 și inclusă în Patrimoniul Mondial al UNESCO, pentru frescele sale magnifice și Mănăstirea Sf. Mihai, cu tencuiala sa de culoarea azurului și cupolele care strălucesc atât de tare, încât se văd norii în ele. Dar nu numai arhitectura este cea care face ca orașul Kiev să fie atât de apreciat: este o destinație artistică, cu atât de multe comori culturale, încât – chiar dacă cupolele aurite nu strălucesc în bătaia soarelui – orașul tot scânteiază și luminează.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Ce studiază fonetica?
2. Care sunt sunetele limbii române?
3. Numiți semivocalele din următoarele cuvinte: *ciudat, dragostea, floare, pârlăieșe, mireasma, sătui, schimbau, fuioare*.
4. Stabiliți numărul de vocale, semivocale și consoane în cuvintele evidențiate din text.

În vechiul oraș al **Londrei**, într-o anumită seară de toamnă, cândva spre mijlocul secolului al XVI-lea, în familia **Canty**, familie săracă, se naștea un băiat, nedorit de nimeni. În aceeași zi se naștea și alt băiat englez, în familia Tudor, familie bogată, iar acest băiat era dorit și

așteptat de toți. Toată Anglia îl aștepta. [...] Oamenii erau foarte fericiți [...] În toată Anglia nu se vorbea decât de noul-născut, **Edward Tudor, Prințul** de Wales, care dormea învelit cu **scutece** de satin. (Mark Twain)

5. Citiți corect cuvintele și construcțiile: *Canty, Edward, Prințul de Wales, Orson Wells, Weber, Walter Scott.*

6. Ce conține obligatoriu o silabă:

- a) o consoană;
- b) o semivocală;
- c) o vocală.

7. Sunetele care alcătuiesc cuvântul **Clara** sunt:

- a) CVCV;
- b) CVVCV;
- c) CCVCV.

8. Alegeți forma corectă:

alee/aleie	aer/aier
abea/abia	ruxac/rucsac
ghiață/gheață	creier/creer
mătușă/mătușe	vre-o/vreo

9. Completați cu literele â sau î spațiile libere:

_ncet	g_nd	p__ine
r_nd	cobor__	z__mbete
p_r_u	_nt_i	__mpăratul

10. Ce numim lexic? Ce studiază morfologia?

11. Identificați valoarea morfologică a fiecărui cuvânt din versurile:

La poalele Carpaților,
Sub vechiul tău mormânt,
Dormi, erou al românilor,
O! Ștefan, erou sfânt! (Vasile Alecsandri)

12. Cine a fost Ștefan cel Mare? Alcătuiți câteva enunțuri. Folosiți cuvinte formate prin compunere și conversiune. Reprezentați schematic structura lor.

13. Transcrieți enunțurile de mai jos, înlocuind regionalismele cu corespondentele lor literare din paranteze (*primar, rândea, topor, nicovală, leagăn, nuia, croitor, rană*).

În zori, am îndrumat găștele la gărlă cu **o vargă**.

El are **săcure, gealău** și chiar **ilău**.

Bunica e supărată că vițica are **o vătămătură** la picior.

Unchiu e **sabău**, dar vrea să ajungă **birău**.

14. Precizați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate și alcătuiți enunțuri cu câte o altă valoare morfologică a acestora: **Te-ai** gândit la **noi**? **N-aș** crede. **M-aș** duce și eu la voi. **Voi fi** tot la voi. Întorcându-**se** iar.

15. Identificați, în coloana B, corespondente semantice pentru cuvintele din prima coloană A.

A
 agerime
 a sfărâmița
 email
 aservit
 a analiza

B
 a mărunți
 smalt
 subjugat
 acuitate
 a cerceta

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Redactați o compunere „Ucraina – țara mea de dor”, în care să vă exprimați sincer gândurile și sentimentele voastre legate de țara noastră. Stabiliți numărul de vocale, semivocale și consoane a cinci cuvinte.

2. În careul de mai jos se ascund cel puțin cinci cuvinte care se termină în vocala **o** și cel puțin cinci care se termină în diftongul **ou**, având accentul pe ultima silabă. Identificați aceste cuvinte.

A	M	E	T	R	O	U	A	C
C	A	D	O	U	D	E	P	B
F	R	O	B	O	L	E	R	O
G	O	M	H	I	J	K	O	R
T	R	I	C	O	U	L	P	D
M	Î	N	C	O	T	R	O	O
E	C	O	U	B	I	R	O	U
S	T	I	L	O	U	N	T	P

§ 2. Normele ortografice și punctuaționale

I

TERMINOLOGIE

- **ortografie**
- **cratimă**
- **apostrof**
- **regulile ortografice**
- **principii de ortografie**

II

REPERE TEORETICE

În vorbirea scrisă se impune a respecta anumite norme de scriere a cuvintelor, de folosire a semnelor de punctuație.

Știința care se ocupă de scrierea corectă a cuvintelor se numește ortografie.

Regulile ortografice se referă la scrierea anumitor litere în cuvânt (rădăcină, prefix, sufix, desinență);

- **scrierea cu majusculă;**
- **scrierea unui grup de cuvinte: împreună, separat, prin cratimă, prin apostrof; trecerea dintr-un rând în altul;**
- scrierea abrevierilor.**

În grecește *ortos* înseamnă **drept, corect**, iar *grapho* – **scriere**.

ORTOGRAFIA oricărei limbi se bazează **pe anumite principii**.

Acestea condiționează normele ortografice care se schimbă o dată cu schimbările de alt ordin în limbă. Ortografia limbii noastre de regulă, se bazează pe fonetică.

▪ **principiul fonetic:** fiecare literă corespunde unui sunet din cuvânt: **copac, munte, călător;**

▪ **principiul silabic:** o literă poate reprezenta un sunet sau altul în dependență de litera ce o succede **gheorghină, unchi, cireșe, gemeni;**

Abaterile de la această regulă sunt condiționate de alte principii (decât cel fonetic), luate ca bază la ortografierea unor cuvinte.

▪ **principiul etimologic:** cuvintele împrumutate se scriu ca în limba de origine, acest principiu se aplică, în special, la ortografierea numelor proprii și a neologismelor *Cearlz Dichinz, Carl Mai, Cearli Ceaplin, Volter, Mighel de Servantes;*

▪ **principiul morfologic:** reglementează scrierea formelor flexionare, a cuvintelor derivate și compuse **vale – văi – văile – văii – văilor;**

▪ **principiul tradițional-istoric** cuvintele se ortografiază într-un anumit fel corespunzător tradiției sau etimologiei Vasile Alecsandri, Șota Rustavelli, Costache Negruzzi;

▪ **principiul sintactic** la scrierea omofonelor ținem cont de valorile gramaticale și sensul lexical al cuvintelor de vreme / devreme, neam / ne-am; deal / de-al, mai / m-ai.

EXERSAȚII!

1. Numiți principiile de ortografie care s-au respectat la scrierea cuvintelor de mai jos: *îmbelșugat, ghicitoare, ieșire, spunându-vă, Bunavestire, reîntors, înnourat, a coborî.*

2. Formulați reguli conform cărora vom ortografia cuvintele cu prefixe:

a) dez- / des, răs- / răz-;

b) îm- / în-; com- / con.

3. Complectați spațiile punctate cu substantivele proprii corespunzătoare:

Țara noastră se numește Ea se află așezată în Vecinii ei sunt: la (E) și la nord (N) ..., la vest (V) ..., la sud-vest (SV) ... și la sud (S) Ea este scăldată de apele ... care se varsă în Principalele orașe sunt

4. Ce trebuie să cunoaștem pentru a scrie corect? Copiați textul în caiete. Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.

Fiecare floare își are tulpina sa, care crește din pământ și înflorește la timpul său și în felul său. Tot așa și cuvântul **înflorește** și dă roade expresive doar în limba **care-i** aparține și numai în îmbinare cu acele cuvinte, cu care permite logica și legătura lor de veacuri. Așezat pe o altă tulpină, cuvântul ca și floarea, se poate ofili.

5. Continuați compunerea despre flori „În împărăția florilor”, folosiți alegoria și personificarea.

Încă de la intrare mă întâmpină **floarea-soarelui**, șefa paznicilor împărăției florilor. Îmi zâmbește și mă lasă să intru. Pâlcuri-pâlcuri de **ochiul-boului** stau înșirate pe lângă gard, păzind cu strășnicie împărăția. Lângă ei, din loc în loc, câte o **gura-leului** este și ea pregătită

să **dea** alarmă, strigând după ajutor dacă vreun intrus ar îndrăzni să intre. Strașnic e păzită împărăția florilor!

III REAMINȚIȚI-VĂ!

Pentru a ortografia unele cuvinte se recurge la folosirea anumitor semne diacritice: **cratima, apostroful**.

REȚINEȚI!

Cratima marchează rostirea împreună a două cuvinte ca un tot întreg: ne-spus, s-au adunat, făcându-i, să-ți dau etc.

Apostroful marchează căderea accidentală a unor sunete din cuvânt: la început, la mijloc, la sfârșit, se poate utiliza și în cazul scrierii incomplete a cifrelor 1990-' 90; 2017-' 17: un'te duci (unde te duci?).

NOTĂ! **Apostroful** este singurul semn ortografic, folosit rar în ortografia limbii române actuale. Apostroful **nu** se utilizează în scrierea formelor literare ale cuvintelor românești, ci notează realități fonetice din vorbirea familiară, neglijentă, populară sau regională, în tempo rapid, ori deficiențe de rostire ale unor vorbitori, apărând în utilizări contextuale ale cuvintelor (*săru' mâna pentru sărut mâna, bună dimineața pentru 'neața*).

Îndrumări ortografice pentru substantiv

1. Se scriu cu cratimă (liniuță de unire) substantivele compuse
 - dintr-un substantiv în nominativ și unul în genitiv: *floarea-soarelui, traista-ciobanului*;
 - din două substantive legate prin prepoziție: *cal-de-mare, drum-de-fier*;
 - dintr-un substantiv și un adjectiv: *bună-credință, argint-viu*;
 - dintr-un substantiv și un verb: *gură-cască, Sfarmă-Piatră, târâie-brâu*;
2. Se scriu într-un cuvânt substantivele compuse în care componentele nu-și mai păstrează individualitatea morfologică: *bunăvoință*.
3. Substantivele proprii se scriu întotdeauna cu inițială majusculă, spre deosebire de substantivele comune, care se scriu cu inițială

minusculă (cu excepția cazului când stau la începutul frazei): *Ionel, Curtea de Argeș, Mircea cel Bătrân, Grigore Vieru, Prutul, Boian.*

4. Alternanțele fonetice care se produc în radicalul substantivelor în trecerea acestora de la singular la plural sunt următoarele:

- Alternanțe vocalice: *a/ă: rană-răni; pasăre-păsări; a/e: masă-mese, pară-pere; ă/e: băț-bețe, măr-mere; o/oa: covor-covoare, oa/o: comoară-comori;*
- Alternanțe consonantice: *d/z: ladă-lăzi, stradă-străzi; t/ț: băiat-băieți, frate-frați, s/ș urs-urși etc.*

Îndrumări ortografice pentru articol

Formele articolului posesiv **al, a, ai, ale** se scriu întotdeauna într-un cuvânt; ele nu trebuie confundate cu alte secvențe omonime, ca prepoziția de infinitiv **a + -l, -i**, pronume personale neaccentuate în acuzativ sau dativ, care se scriu legate prin liniuță de unire: *a-l vedea, a-i vedea (pe ei); a le spune (lor) a le vedea (pe ele)* se scriu și se pronunță în două cuvinte nelegate.

Formele articolului demonstrativ se scriu întotdeauna într-un singur cuvânt **cel, cea, cei, cele** și trebuie deosebite de omonimele, alcătuite din pronumele interogativ-relativ **ce** și pronumele personale neaccentuate de dativ și acuzativ **-l, -i: ce-i dai? ce-l dezmierzi?**, care se pronunță împreună, dar se scriu separat, cu liniuță de unire.

Ortografia pronumelor ce sunt însoțite de verbe

Se scrie întotdeauna „**sa**” când înțelesul cuvântului este „**a lui / ei**”. „**sa**” fiind pronume posesiv. **Exemplu:** „*sora sa*”.

Se scrie „**s-a**” când este vorba de o acțiune. Astfel, cratima marchează rostirea într-o singură silabă a două părți de vorbire diferite „**s**” care este pronume reflexiv, iar „**a**”, verbul auxiliar care ajută la formarea perfectului compus. **Exemplu:** „*s-a dus*”.

Să se compare: **mi le dai / mi-i bine, ți le întorc / ți-am făgăduit, și le spune / și-a văzut, le văd / le-am pierdut, ne vedem / ne-am împrietenit.**

Pronumele mă, vă, se înaintea verbelor de la trecut se scriu prin liniuță: **se fac / s-au făcut, vă dau / v-am dat, mă duc / m-am dus.**

Ortografia adverbelor

Adverbele din două cuvinte care nu s-au contopit în trecutul istoric se scriu separat: **de atunci, pe neobservate**.

Adverbele compuse se scriu într-un singur cuvânt: devreme, dinapoi, dinadins, dincolo, încotro.

Grupul de cuvinte de-a din adverbe se scrie prin liniuță: **de-a rostogolul, de-a valma, de-a binelea**.

! REAMINTIȚI-VĂ!

1. Ce categorii de numerale cunoașteți?
2. Care numerale se formează prin compunere?
3. Cum se ortografiază numeralele compuse?
4. Când un numeral însoțește un substantiv, spunem că acel numeral are **valoare adjectivală**. Când un numeral ține locul unui substantiv, spunem că acel numeral are **valoare substantivală**.
5. Descoperiți valoarea fiecărui numeral din propozițiile următoare (subliniați numeralele):
 - a) *Patru fete sar coarda.*
 - b) *Trei au lucrat la calculator.*
 - c) *Al doilea din rând prezintă raportul.*
 - d) *Am cumpărat al treilea volum de versuri eminesciene.*
6. Alcătuiți trei enunțuri în care cuvântul nouă, să aibă trei valori morfologice (părți de vorbire) diferite.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Exerciții de ortografie. Analiza ortogramelor

1. Cițiți cu atenție următoarele ortograme și alcătuiți câte un enunț pentru fiecare formă: *des/de-s; deal/de-al; dea/de-a; dați/da-ți; naș/n-aș*.
2. Rescrieți următoarele proverbe, corectând greșelile:
 - a) *Omului rău nui vine a crede că sunt și-i oameni buni.*
 - b) *Ce-l rău nu-l suferă p-e cel bun.*
 - c) *Dint-ro minciună se fac osută.*
 - d) *Întunericului nui place nici o lumină.*
3. Explicați de ce s-au ortografiat diferit cuvintele:

<i>m-am gândit</i>	<i>gânditu-m-am</i>
<i>s-au văzut</i>	<i>văzutu-s-au</i>
<i>și-a ales</i>	<i>alegându-și.</i>

4. Rostiți corect cuvintele din date. Alcătuiți propoziții cu ele. Ce părți de vorbire sunt aceste cuvinte?

ideal	jertfă
ghimpe	păianjen
duet	a fermeca
stângen	galben
a crea	Ceahlăul

5. Scrieți prin autodictare o poezie. Subliniați cuvintele ce ar putea trezi dificultăți la ortografiere. Ce trebuie să cunoască (să-și amintească) cel care scrie, pentru a nu greși?

6. Copiați în caiete textul, scriind corect cuvintele. Dați caracteristicile lor morfologice. Citiți și explicați ortografia cuvintelor scrise prin cratimă.

Mihai Eminescu este în literatura română poietul ne pereche a cărui operă învinge timpul, după cum afirma George Călinescu. El este cel mai mare pioet național, care exprimă cel mai bine și cel mai complet spiritualitatea românească.

Eminescu a fost o personalitate copleşitoare, care ia impresionat pe contemporani prin inteligentă, memorie, curiozitate intelectuală, cultură de nivel european și farmecul limbajului. Scrisul iera veața lui: omul cel mai silitor, veșnic citind, meditănd, scriind... poet în toată puterea cuvântului.

Primul, care a intuit marele efect modelator al creației eminesciene a fost Titu Maiorescu: Eminescu a făcut ca toata pioezia acestui secol s-ă evoluieze sub auspiciile geniului sau, iar forma înfaptuită de el a limbii naționale s-ă devină punctul de plecare pentru întreaga dezvoltare ulterioară a veșmântului și cugității românești.

7. Citiți și explicați ortografia cuvintelor evidențiate.

Și, când colo, numai iaca ce le ies înainte împăratul Verde, fetele sale, Spânul și toată curtea împărătească, ca **să-i** primească. Și văzând **Spânul** cât e de frumoasă fata împăratului Roș, odată se repede să o ia în brațe de pe cal. Dar fata îi pune atunci mâna pe piept, îl brânțește cât colo și zice:

— Lipsește dinaintea mea, Spânule! Doar **n-am** venit pentru tine, **ș-am** venit pentru **Harap-Alb**, căci el este adevăratul nepot al împăratului

Verde. Atunci împăratul Verde și fetele sale au rămas încremeniți de ceea ce au auzit. Iar Spânul, văzând că i **s-a** dat vicleșugul pe față, se repede ca un câine turbat la Harap-Alb **și-i** zboară capul **dintr-o** singură lovitură de paloș, zicând:

— Na! așa trebuie să pățească cine calcă jurământul! Dar calul lui Harap-Alb îndată se repede și el la Spân și-i zice:

— **Pân-aici**, Spânule! Și odată mi **ți-l** înșfacă cu dinții de cap, zboară cu dânsul în înaltul cerului, și apoi, **dându-i** drumul **de-acolo**, se face Spânul până jos praf și pulbere. (*Ion Creangă*)

8. Alcătuiți de la cuvintele date **măine, lung, drept, odată, zi**, adverbe. Includeți-le în propoziții și explicați ortografia.

CURIOZITĂȚI... Olga Kobyleanska

Satul Dimca, regiunea Cernăuți. Casa-muzeu în care a locuit Olga Kobyleanska. (1889-1891)

Scriitoarea ucraineană **Olga Kobyleanska** (în limba ucraineană Ольга Кобилянська) s-a născut la data de 27 noiembrie 1863 în orașul Gura Humorului (România) din Bucovina aflată pe atunci în Imperiul Austro-Ungar. În acest oraș, ea și-a petrecut copilăria și adolescența, iar începând din anul 1891, s-a mutat în Cernăuți, unde a locuit pentru tot restul vieții și unde a decedat la data de 21 martie 1942.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Citiți textul:

Ca la târg

Era un boer și avea un argat isteț. Vini vremea să se ducă amândoi la vânătoare. Boierul îi zice hargatului:

— Înhamă caii la trăsură și hai la vânat. Argatul a înhămat caii, și-a pus în straiță o bucată de măligă; da boierul nu s-a luat nimic de mîncat.

S-au dus iei, au umblt cât au umblat și au flămânzât. Argatul s-a așezat jos și a mîncato bucățică de măligă. Boierul nare ce mânca. Îi zice iel:

— Măi argatule, hai să facem târg, că mie mi-i a mânca... (Folclor)

- Corecrați greșelile de ortografie.
- Construiți propoziții în care cuvintele **rău, cuminte, frumos, inteligent, repede** să fie adjective, respectiv adverbe.

2. Precizați valoarea morfologică a verbelor care se repetă în următoarele enunțuri:

a) **Ești** elev și **ești** în laboratorul de informatică.

b) Vei **ieși** medic când vei **ieși** din facultate.

c) Când **sunt** pe terenul de sport, parcă **sunt** mai bine dispus.

3. Identificați verbele la ce mod, timp, persoană sunt, faceți analiza morfologică la câteva verbe.

Soarele pășise de mult acum peste creștetul stâncii mele de adăpost, și înălțimile din apus își prelungeau repede chipurile lor de umbră deasupra văilor.

Noaptea se vestea grăbită din adâncuri și luna nu pășise încă dincoace de hotarele răsăritului său. Un tunet răzleț, răsărit din miazănoapte, răscoli clocotitor nemărginirile rotunde fără întrerupere și nedeslușit vestea, de pretutindeni, apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești...

O puternică suflare de vânt trecătoare și iute, ca un glas de pieire, strecurându-se printre frunzișuri, se stinse, tânguios și jalnic, în nesfârșitul umbros al depărtărilor... (Calistrat Hogaș)

a) Descoperiți figurile de stil din fragment.

b) Ce modalitate de exprimare a folosit autorul?

c) Încercați să descrieți un peisaj sau un fenomen al naturii, folosind figuri de stil studiate.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Cu ce se ocupă ortografia?
2. În grecește **ortos ce** înseamnă, iar **grapho**?
3. Ce principii ortografice cunoașteți?
4. Alcătuiți enunțuri cu ortogramele: car/c-ar, s-au / sau, ia / ea/ i-a.
5. Ce norme ortografice se găsesc în curiozități, analizați-le?
6. Care sunt semnele diacritice pentru a ortografia unele cuvinte?

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți în scris **un raționament** pe una din temele propuse:

„De ce trebuie să cunoaștem și să știm a aplica regulile ortografice?”

„Familia e tot ce avem mai scump.”

„Casa părintească – locul ce mereu ne cheamă.”

§ 3. Semne de punctuație

I TERMINOLOGIE

➤ punct	semnele citării (ghilimelele)
➤ semnul interogării	linia de dialog și linia de pauză
➤ semnul exclamării	punctul și virgula
➤ virgula	punctele de suspensie
➤ două puncte	parantezele
➤ cratima	

II REPERE TEORETICE

Punctuația este o parte componentă a scrierii și totodată o ramură a gramaticii, formată dintr-un sistem de semne grafice convenționale. Cu ajutorul punctuației un text este structurat grafic încât să corespundă cu conținutul, dar și cu intențiile vorbitorului, precum și să permită o citire corectă.

III REAMINIȚI-VĂ!

1. Care este rolul punctuației?

Rolul fundamental al punctuației este acela de a oferi orientare în organizarea sintactică a textului. Funcția de bază a punctuației este cea **delimitativă**. Poate delimita enunțurile din care este format un text, iar în cuprinsul unui enunț, unități sintactice interioare, aflate în diferite raporturi de coordonare, subordonare sau unități interioare independente.

Sunt situații, mai ales cele conversaționale, în care punctuația are rolul de a **substitui** comunicarea nonverbală. Semnul întrebării, semnul exclamării și punctele de suspensie, singure sau îmbinate, sunt semnele de punctuație cele mai des folosite în astfel de situații.

Exemple:

- Ai fost la școală astăzi?
- Pe mine mă întrebi? [— !?]
- Îl cunoști pe Mitruță? [— ...]
- Mitruță, de la noi din sat ...[— ...]

2. Când punctuația este interzisă?

Din cauze sintactice, legătura dintre unitățile interioare fiind foarte strânse, punctuația este interzisă în următoarele cazuri:

- Între subiect și predicat (dacă nu există explicații intercalate).

Filmul vizionat [] a fost foarte slab.

- Între propoziția subiectivă și regenta ei.

Bine [] că nu ne-am întâlnit.

- ✓ Între verbul copulativ și numele predicative.

Scopul examenului este [] de a testa cunoștințele studentului și de a fi [] un indicator al golurilor acestuia.

- ✓ Între propoziția predicativă și regenta ei.

Prăjitura asta e [] cum îți place ție.

- ✓ Între unități coordonate prin și.

Ce e cu aceste note mici [] și cum au fost ele posibile?

IV MOMENT ORTOGRAFIC

1. Argumentați aplicarea semnelor de punctuație în versurile:

a) Asta-s eu! Și sunt voinică,
Cine-a zis că eu sunt mică?
Uite, zău: acum iau seama
Că-mi stă bine-n cap năframa
Și ce fată frumușică
Are mama! (*George Coșbuc*)

b) Doină, doină, cântec dulce!
Când te-aud-nu m-aș mai duce,
Doină, doină, vers cu foc!
Când răsuni-eu stau pe loc. (*Folclor*)

2. Copiați în caiete exemplele de mai jos, punând semnele de punctuație potrivite. Transformați-le după modelul dat:

Model: Toamna este îmbelșugată. Cât de îmbelșugată este toamna!

Colega mea este isteată.

Școala voastră este foarte departe.

Munții aceia sunt foarte înalți.

Scrisul tău este caligrafic.

Sala aceasta e mică.

SEMNE DE PUNCTUAȚIE	DEFINIȚIA
PUNCTUL[.]	Punctul este semnul grafic care marchează pauza ce se face în vorbire între propoziții sau fraze independente ca înțeles, intonate enunțiativ.
SEMNU ÎNTREBĂRII [?]	Semnul întrebării este folosit pentru a marca intonația propozițiilor sau a frazelor interogative.
SEMNU EXCLAMĂRII [!]	Semnul exclamării marchează grafic intonația propozițiilor și a frazelor exclamative sau imperative.
VIRGULA [,]	Virgula delimitează unele propoziții în cadrul frazelor și unele părți de propoziție în cadrul propozițiilor, marcând pauze scurte făcute în cursul rostirii propozițiilor și frazelor.
PUNCTUL ȘI VIRGULA [;]	Punctul și virgula (;) marchează în enunț o pauză mai mare decât virgula și mai mică decât punctul.
DOUĂ PUNCTE [:]	O explicație sau o enumerare se marchează prin două puncte. (:)
SEMNELE CITĂRII (GHILIMELELE) [„”]	Dacă se citează ceva, se pun ghilimelele.[„”]
LINIA DE DIALOG ȘI DE PAUZĂ [—][-]	Într-un dialog începutul vorbirii fiecărei persoane se marchează prin linie de dialog. (—)
PARANTEZELE [...] (...) / ... / Parantezele sunt de trei feluri: rotunde(...), drepte [...] și oblice /.../	Parantezele cele rotunde cuprind un adaos, o explicație, un amănunt privind înțelesul propoziției sau al frazei. Parantezele drepte închid un adaos făcut de noi într-un citat, pentru a separa spusele noastre de ale altora. Paranteze oblice , închid, de obicei, transcrierea fonetică chem- /k' em/.
BARA [/]	Ca semn ortografic, bara se folosește în abrevieri.
PUNCTELE DE SUSPENSIE [...]	O întrerupere în vorbire sau o ezitare se marchează în scris prin puncte de suspensie. (...)
CRATIMA (liniuța de unire și de despărțire) [-]	Este semnul ortografic cu cele mai multe funcții. Ea se folosește pentru a arăta că două cuvinte se rostesc împreună, pentru a despărți un cuvânt în silabe sau pentru a lega între ele unele cuvinte care se repetă, la scrierea cuvintelor compuse, la scrierea abrevierilor, adică a prescurtărilor (d-ta pentru dumneata); la scrierea numerelor formate din cifre romane sau arabe și grupurile -lea/-a (al 10-lea, a 10-a; a XII-a, al XV-lea); la scrierea unor cuvinte identice, repetate accidental (tic-tac, pic-pic,) etc.

1. Uniți fiecare semn cu explicația corespunzătoare:

a) .	1. marchează o pauză în vorbire
b) -	2. arată sfârșitul unei propoziții oarecare
c) ?	3. marchează începutul vorbirii cuiva
d) :	4. se folosesc înaintea unei enumerări
f) !	5. marchează sfârșitul unei propoziții interogative
g) ,	6. arată sfârșitul propoziției exclamative

2. Completați spațiile libere cu semnele de punctuație potrivite:

a) Pe înserat (...) apăru un străin (...)

b) Era obosit și plin de praf (...)

c) ()Unde fugi așa()frate () l-am întreabat eu ()

d) ()Mă grăbesc acasă()Acolo mă așteaptă()soția ()copiii și mama()

3. Alcătuiți enunțuri, folosind semnele: (:), (...), (;), (!).

4. Identificați este „adevărat” sau „fals”:

a) Propoziția enunțiativă poate fi afirmativă sau negativă.

b) Propoziția interogativă are la sfârșit semnul exclamării.

c) După virgulă, orice cuvânt se scrie cu literă mare.

5. Scrieți o compunere în care să folosiți diferite semne de punctuație.

6. Ordonați cuvintele pentru a forma propoziții și folosiți semnele de punctuație potrivite: *este, meseria, brățară, aur, de fii, Dumitru, cuminte este, recoltelor, care, anotimpul, și, banane, coș, mere, în, caise, sunt copiilor, poveștile, prinți, cu, tuturor, plac.*

7. Alcătuiți o frază în care să folosiți semnele date:

a) virgulă, semnul exclamării

b) virgulă, semnul întrebării

c) două puncte, virgulă

d) virgulă, punct

e) linie de dialog, semnul întrebării.

CURIOZITĂȚI... despre istoria semnelor...

Primele manuscrise care au semne de punctuație datează aproximativ din secolul al VIII-lea e.n. În secolul al VIII-lea e.n. a început să fie folosit spațiul ca delimitator de cuvinte. Semnele de punctuație au continuat însă să fie foarte variate, atât ca formă, cât și ca întrebuintare. Abia odată cu descoperirea tiparului s-a născut punctuația modernă, cu semnele pe care le folosim și azi: punctul, virgula, punctul și virgula, semnul întrebării și semnul exclamării. Aceste semne s-au generalizat în scrierea tuturor limbilor, cu câteva excepții. De pildă, în texte scrise în

limba greacă veche și modernă, se folosesc, între altele, următoarele semne: punctul superior (•), care are valoare de punct și virgulă sau de două puncte, și punctul și virgula (;), care corespunde semnului întrebării din sistemul nostru.

➤ Cel dintâi semn de punctuație folosit în scrisul românesc este **punctul**. El apare în cele mai vechi texte scrise la noi cu chirilice, atât în limba slavă, cât și în românește. La început, punctul nu marca numai sfârșitul de frază, ci separa și propozițiile din interiorul unei fraze, uneori chiar grupuri de cuvinte și cuvinte izolate.

➤ **Virgula** apare sporadic, cu funcțiunea pe care o are astăzi, din secolul al XVI-lea, confundându-se însă uneori cu punctul.

➤ **Semnul întrebării** tot în secolul al XVI-lea începe să apară, după modelul scrierii grecești, semnul întrebării redat prin punct și virgulă. Această particularitate stăruie până în pragul secolului al XVIII-lea, dar între timp, încă din secolul al XVII-lea, se introduce și semnul întrebării asemănător cu cel de astăzi. În unele tipărituri, cele două semne de întrebare alternează. Faptul că semnul întrebării se pune în scris abia la sfârșitul propozițiilor și al frazelor interogative creează dificultăți pentru cititor, deși pentru autorul comunicării caracterul enunțiativ este clar încă de la începutul propoziției. Pentru a remedia acest neajuns, în scrierea spaniolă, în afară de semnul întrebării pus la sfârșitul propozițiilor și al frazelor interogative, se pune unul și la început, de această dată în poziție răsturnată (¿) – ¿Qué hora es?”. Și în scrierea noastră semnul întrebării înainte de propozițiile interogative apare sporadic în câteva texte din secolul al XX-lea, ca urmare a influenței spaniole.

➤ *Același lucru se întâmplă și cu **semnul exclamării (!)**.*

➤ **Două puncte** încep să apară în secolul al XVII-lea, fie pentru a anunța o citare, fie pentru a introduce o înșirare sau o explicație.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

TEST (SEMNELE DE PUNCTUAȚIE)

1. Identificați este „adevărat” sau „fals”.

Virgula se folosește la:

- a) sfârșitul unei propozitii prin care se cere ceva;
- b) între cuvintele unei enumerări;
- c) la sfârșitul unei propoziții exclamative;
- d) pentru a despărți de restul propoziției cuvântul care exprimă o strigare.

2. Semnul exclamării se folosește:

- a) la sfârșitul unei propoziții care exprimă o poruncă;
- b) la sfârșitul unei propoziții care exprimă o întrebare;
- c) la sfârșitul unei propoziții care exprimă un sfat;
- d) la sfârșitul unei propoziții care exprimă un salut.

3. Scrieți trei enunțuri pentru a arăta:

- a) o constatare;
- b) o poruncă;
- c) o enumerare.

4. Identificați numai semnele de punctuație corespunzătoare, care se potrivesc pentru exemplele date:

- a) — Ați înțeles ce-am spus eu.!
- b) — Da, . am înțeles. au răspuns copiii.
- c) — Pot să am încredere în voi:
- d) — Desigur, mamă?

5. Continuați propozițiile și scrieți semnele de punctuație potrivite:

- a) Ce interesant ...
- b) Când pleacă ...
- c) Marinela este ...
- d) Fii atentă ...
- e) Unde vor ...

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți o compunere în care să descrieți un tablou din natură (sfârșitul toamnei).

Respectați următoarele indicații: a) să formulați un titlu expresiv/ personalizat al textului redactat de voi; b) să respectați etapele specifice unei descrieri; c) să aveți un conținut și un stil adecvat tipului de text; d) să respectați normele de exprimare, de ortografie și de punctuație.

§ 4. Semnele ortografice. Scrierea cu litere majuscule. Funcționalitatea semnelor de punctuație și a semnelor ortografice

I TERMINOLOGIE

- **apostroful [']**
- **cratima [-]**
- **liniuța de unire [-]**
- **majuscule**

II REPERE TEORETICE

Semnele ortografice **în sens strict** sunt semne auxiliare folosite în scris, de regulă, la nivelul **cuvântului**.

Apostroful ['] este singurul semn **exclusiv** ortografic; este **rar** folosit în ortografia românească actuală.

În limba **literară**, apostroful marchează, mai ales în stilul **publicistic**, în indicarea **anilor calendaristici**, **absența accidentală a primei** sau a **primelor două cifre**: '234, '62;

În construcțiile cu prefixe de tipul ante-'27, post-'65, cratima precedă obligatoriu apostroful.

Apostroful se regăsește în unele **împrumuturi** din alte limbi (în care are alte funcții decât în română), cum sunt:

- ✓ substantive comune **neadaptate** (five o'clock);
- ✓ nume proprii străine de persoană (*D'Annunzio, O'Neill*);
- ✓ **nume de firme străine** conținând „genitivul saxon” (*Mc. Donald's*)

– care s-a extins, în mod abuziv sau glumeț, și la unele nume românești de firme.

Apostroful **nu** se utilizează în scrierea formelor **literare** ale cuvintelor românești, ci notează realități **fonetice** din vorbirea **familiară, neglijentă, populară** ori **deficient de rostire** ale unor vorbitori, apărând în utilizări contextuale ale cuvintelor (săru' mâna pentru sărut mâna).

De aceea, apostroful este folosit mai ales în stilul **beletristic** — în **proză** și în **teatru** pentru caracterizarea unor personaje prin **reproducerea vorbirii** lor, iar în **poezie** din motive de prozodie, permițând eliminarea unei silabe (*O, vin', al nopții mele domn, / De ce nu vii tu, vină... (M.Eminescu)*).

El notează **căderea accidentală:**

a unui sunet:

- ✓ **consoană** (al'fel, cân'va, da' , dom' , pentru altfel cândva, dar, domn)
- ✓ **vocală** (altădat' , făr' de, lu' (Mihai), numa' , pân' la, tocma' , vin'

pentru altădată, fără de, lui (Mihai), numai, până la, tocmai, vino/vină) sau

✓ **a mai multor sunete** sau **silabe** (dom'le, 'neața pentru domnule, (bună dimineața).

În ceea ce privește poziția, el poate apărea:

- la **începutul** unor cuvinte ('nainte pentru înainte);
- în **interiorul** unor cuvinte (dom'le pentru domnule);
- la **sfârșitul** unor cuvinte (domnu' , scoal' pentru domnul, scoală).

Cratima [-] este semnul ortografic cu cele mai multe funcții. În unele cazuri are caracter **permanent** (dă-l, de-a dreptul, las-o, s-a dus).

Linia de pauză [-] este utilizată ca semn ortografic numai în scrierea unor cuvinte **compuse complexe** (cu caracter mai mult sau mai puțin ocazional) care cuprind cel puțin un cuvânt **compus scris cu cratimă**: americano–sud-coreean, nord–nord-vest, sud-est–nord-vest.

Când locul **despărțirii la capăt de rând** a unui compus scris cu linie de pauză coincide cu locul acesteia, linia de pauză ține și locul cratimei.

Punctul [.] este folosit ca semn ortografic după majoritatea abrevierilor, și anume după cele care păstrează una sau mai multe litere din partea inițială a cuvântului abreviat, nu și ultima lui literă (etc., ian., id., nr., v. pentru etcetera, ianuarie, idem, numărul, vezi), inclusiv în abrevierile de la prenume (I. pentru Ion).

Virgula [,] este semn de punctuație și se folosește uneori cu o funcție asemănătoare cu a cratimei:

- în interiorul unor **locuțiuni** adverbiale cu structură simetrică: cu chiu, cu vai; de bine, de rău ;
- între **interjecții identice** care se repetă (boc, boc; cioc, cioc, cioc; hai, hai; ham, ham; mac, mac; miau, miau; nani, nani) sau între interjecții cu **valoare apropiată** (trosc, pleosc).
- între **cuvinte care se repetă – identic** (doar, doar) – sau cu unele **modificări**: încet, încetișor.

Acestea se pot despărți și prin **cratimă** (cioc-cioc-cioc; doar-doar; încet-încetișor) sau, în cazul interjecțiilor, prin **semnul exclamării** (boc! boc!; trosc! pleosc!). **Sucesiunile** de interjecții cu valori **diferite** se scriu în cuvinte **separate** (ia hai).

Semnul punct și virgula [;] poate despărți părți de popoziție și mai ales propoziții alcătuite la fel pentru a da frazei o anumită ritmicitate sau a sublinia similitudini.

Exemplu: *La prânz, aceeași gălăgie; copiii erau adunați în jurul câinelui, iar acesta se juca cu toți, de parcă toți ar fi fost stăpânii lui. Impresionat, învățătorul începu să urmărească ce face câinele. Îl văzu cum*

conduce copiii spre casă, atât la prânz, cât și seara. Se gândi că o fi avut și câinele acesta un stăpân cândva de se poartă așa frumos cu oamenii.

Punctele de suspensie [...] pot solicita imaginația cititorului cu privire la ceea ce autorul sugerează.

Exemplu:

a) „... Rămas pe țărnișă, fugarul privea pirații ce se îndepărtau pe mare... Atunci, apucând cu o mână calul de căpăstru, iar cu cealaltă scărpinându-se la ceafă, scoase pistolul și începu să tragă...”

b) „Bunica nu pricepe nimic. Scoate ochelarii, îi șterge de două ori și îi potrivește mai bine. Întoarce pagina și scoase un urlet fioros ...”

REȚINEȚI!

Punctuația este un auxiliar grafic al sintaxei. Ea are rolul de a despărți unități sintactice, potrivit raporturilor care se stabilesc între părți de propoziție, propoziții și fraze, atrăgând atenția asupra pauzelor, intonației din vorbire.

Folosirea semnelor de punctuație, pentru a sublinia valoarea expresivă a unor cuvinte, propoziții sau fraze, nu-i o problemă numai de gramatică, ci și de stilistică.

REAMINTIȚI-VĂ!

Se scriu cu inițială majusculă:

1. Primul cuvânt al oricărui text și primul cuvânt care urmează după un semn de punctuație care marchează sfârșitul unei comunicări (punct, semnul întrebării, semnul exclamării, puncte de suspensie sau două puncte, după care începe vorbirea direct marcată prin ghilimele sau prin linie de dialog).

2. Nume de personaje (prenume și nume de familie), Mircea cel Bătrân, Ursan, Ion Creangă, Arcadie Suceveanu, Grigore Vieru etc.

3. Nume proprii mitologice și religioase, numele personajelor din basme și povestiri: Dumnezeu, Prometeu, Hefaistos, Tândală, Ileana Cosânzeana, Harap-Alb etc.

4. Nume de animale: Grivei, Lupu, Frișca etc.

5. Numele astrilor: Ursa-Mică, Uranus, Venus etc.

6. Denumirea evenimentelor cu excepția cuvintelor ajutoare: Congres Internațional al Lingviștilor, Renașterea etc.

7. Denumirea organelor și organizațiilor de stat și politice naționale sau internaționale: Organizația Națiunilor Unite, Guvernul Ucrainei etc.

8. Numele geografice: America de Sud, Australia, etc.

9. Denumirile sărbătorilor: Anul Nou, Paștele, Sfântul Andrei, Bunavestire.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Cuvintele ce urmează sunt identice în rostire. Ce principiu ortografic dictează scrierea lor diferită?

Vii – vi-i; vis – vi-s; devreme – de vreme; desigur – de sigur.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

➤ Citiți textul:

Corbul a luat o bucată de cașcaval și s-a așezat pe o creangă. Vulpea a văzut și a poftit această bucată. S-a oprit în fața corbului și a început să-l laude; îi și mare și frumos și ar putea deveni împăratul păsărilor, dacă ar avea ceva voce.

Corbul pe loc a simțit dorința de a-i dovedi că are voce: a slobozit bucata de cașcaval și zice:

— Măi corbule, măi, de ai mai avea și minte în cap, nimic nu ți-ar mai lipsi spre a stăpâni.

Fabula e contra omului nechibzuit. (După Esop)

1. Explicați utilizarea semnelor ortografice și de punctuație.
2. Alcătuiți un scurt text pornind de la zicala „Greșeala recunoscută este pe jumătate iertată”.
3. Încercați să alcătuiți o fabulă, folosind diferite semne de punctuație.

CURIOZITĂȚI...

Despre **rândunică** s-a aflat că pleacă toamna în locuri mai calde unde hrana ei principală, insectele, este din belsug. Unii consideră că rândunica este cea care a învățat pe om conceptul de păsări călătoare în țările calde.

Despre rândunică se mai știe din bătrâni că ea vine de Buna Vestire sau Blagoveștenia, pe 25 martie, considerată din acest punct, vestitoarea primăverii.

După locul unde le mai găsim în lume aflăm despre rândunică că poate parcurge peste 10.000 km. Acest drum lung uneori nu-l reușesc să-l străbată, dar

curiozitatea este că ea poate zbura cu peste 160 km pe oră. Din câte se știe, o rândunică trăiește între 4 și 8 ani.

Cuibul spune despre rândunică că este foarte pricepută. Ea construiește un cuib în maxim 10 zile și curiozitatea este că mereu nu se întoarce doar în același loc, ci și la același cuib.

Puii de rândunică în general în număr de 4-6, după ce învață să zboare, pleacă, anul următor ei căutându-și propriul lor cuib!

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

➤ Citiți textul:

Mândricel

Așa îl numiseră tovarășii lui de luptă. Și așa îi și rămase numele: Mândricel. Chiar domnitorul Vlad Țepeș îl striga așa în toiul luptei, pentru a-l trimite unde era mai greu. Toți îl strigau așa, pentru că numele lui adevărat nu era cunoscut de nimeni.

Orfan încă din pruncie, Mândricel fusese crescut la curțile domnești, ca un copil orfan ce era. Domnii Țării Românești se schimbaseră, dar el rămăsese la curte. Anii trecuseră astfel și, o dată cu ei crescuse și Mândricel.

Acum devenise un flăcău adevărat, voinic și cu privirea mândră, încât numele i se potrivea de minune.

Când venise la conducerea Țării Românești, Vlad Țepeș îl găsisse la curte. Aflând despre viața umilă pe care o dusesse băiatul, domnitorul se întristă.

Vlad Țepeș, Domn al Țării Românești

Îl chemă la el și, prefăcându-se supărat îi zise:

– Ia ascultă, voinice: nu crezi că e păcat să stai degeaba aici, la curte?

– Munca mea e folositoare, Doamne. Eu cioplesc săgeți pentru arcașii Măriei tale, făuresc spade pentru brațele voinicilor tăi și cei care îi poartă în luptă pe caii lor...

– Da, nu e rău ce faci! Dar toate astea le pot face și bătrânii. Voinicii ca tine trebuie să lupte în bătăliile cu turcii. Armata mea are nevoie de voinici tineri ca tine.

– Vrei să mă iei la luptă, Măria ta? izbucni Mândricel cu ochii sclipind de bucurie.

– Dar tu nu știi să lupți! îi spuse domnitorul, prefăcut.

– Nu am spus că nu știu, Măria ta. Cioplesc săgeți, dar pot să le și dau drumul din arc; făuresc spade, dar știu să le și folosesc; și știu să călăresc și caii!

1. *Explicați scrierea cuvintelor proprii din text.*

2. *Analizați semnele ortografice și de punctuație din textul de mai sus.*

3. *Alcătuți planul dezvoltat al textului.*

4. *Scrieți în caiete cuvintele necunoscute și explicați sensul lor cu ajutorul dicționarului.*

5. *Ce știți despre Vlad Țepeș?*

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți un eseu pe tema: **„Iubește-ți Patria, copile!”**

Dragostea de țară înseamnă dragostea pentru locul în care te-ai născut și crescut, pentru locul în care ai rostit pentru prima oară cuvântul mama, e dragostea pentru părinții, frații, surorile și bunicii...

§ 5. Fonetica. Sistemul fonologic al limbii române. Diftongul. Triftongul. Hiatul

I TERMINOLOGIE

- sistem fonologic
- diftong
- triftong
- hiat

II REPERE TEORETICE

Sistemul fonologic al limbii române cuprinde sistemul vocalic și sistemul consonantic.

În funcție de locul de articulare a limbii, de gradul de deschidere a cavității bucale și de participarea buzelor, vocalele limbii române pot fi clasificate ca în tabelul următor:

Locul de articulare a limbii. Gradul de deschidere a cavității bucale	Participarea buzelor (rezonatorul labial)	Vocale nelabiale sau nerotunjite		Vocale labiale sau rotunjite
		Anterioare	Mediale	Posterioare
Închise		I	Î	U
Mijlocii		E	Ă	O
Deschise			A	

Consoanele sunt sunete ale vorbirii produse în diferite puncte ale canalului fonator, fie prin închiderea, fie prin strâmtarea acestuia.

- Consoanele sunt sunete nesilabice.
- Ele nu se pot pronunța fără ajutorul altor sunete.
- Consoanele produse prin închiderea canalului fonator și apoi prin deschiderea bruscă a acestuia urmată de expulzarea aerului sunt sunete de mică durată, asemănătoare unor zgomote (*p, b, t, k', g'*), numite **occlusive**.

▪ Consoanele produse prin strâmtarea canalului fonator în care se produce o (frecare) a aerului expulzat sunt numite **constrictive** sau **fricative**: *f, v, s, z, ș, j, h*. O categorie aparte o formează consoanele semioclusive */ts/= ț, /c/=c+e, i, /g/= g+e, i*, la a căror articulare ocuziunea este incompletă.

- Consoanele (l, m, n, r) sunt **consoane sonante**.
- Din alt punct de vedere, majoritatea consoanelor se grupează în perechi: o consoană surdă și una sonoră: *p-b, t-d, k'-g', č-ǰ, f-v, s-z, ș-j*.

Diftongii sunt alcătuiți din vocale și semivocale. Când semivocalele se află în silabă înaintea vocalei, diftongul este **urcător** sau **ascendent**. Cei mai frecvenți sunt: **ia** (*iar-bă*), **ea** (*tea-mă*), **ie** (*ie- pu- re*), **io** (*fu-ior*), **iu** (*iu-bi-re*), **oa** (*fru-moa-să*) etc.

Dacă semivocala urmează vocalei, diftongul este **coborător** sau **descendent**, ca în exemplele: **ai** (*nai*), **ău** (*său*), **oi** (*no-roi*), **ui** (*gu-tui*), **ou** (*ca-dou*) etc.

Triftongii sunt formați din două semivocale și o vocală rostite în cadrul aceleiași silabe: **eau** (*ve-deau*), **iau** (*su-iau*), **iai** (*tră-iai*), **ioa** (*i-ni-mioa-ră*) etc.

Hiatul este întâlnirea a două vocale pronunțate succesiv în silabe diferite, acestea făcând parte fie din același cuvânt, fie din cuvinte diferite. Exemple de vocale în hiat care fac parte din același cuvânt *is-to-ri-e, po-et, du-el*.

Uneori hiatul dintre cuvinte poate fi înlăturat prin formarea unei singure silabe din două silabe. Să se compare: de atunci, de-atunci.

REAMINTIȚI-VĂ!

- Ce studiază fonetica?
- Cum se clasifică sunetele?
- Ce este diftongul? Dar triftongul?
- Care vocale se numesc în hiat?

Reprezentarea grafică a sunetelor

În sistemul grafic al limbii române avem litere diferite care marchează același sunet: **c** este marcat prin litere **c, k, q**, (în dependență de originea cuvântului); **i** (semivocală); **-i** și **y**; **v - v** și **w**; **u-u** și **w**.

Litera **x** desemnează sunetele **kc** sau **gz**.

Unele litere au valori fonetice diferite:

litera **c** – sunetele **c** și **k**;

litera **g** – sunetele **ǰ** și **g**;

litera **i** – sunetul vocalic **i**, semivocala **i** și **i** redus (afonizat);

litera **h** – sunetul **h** sau grafic fără valoare fonetică în grupurile de litere;

10 grupuri de litere în sistemul nostru grafic reprezintă **un singur sunet**: **chi, che, ch, ce, ci; ghi, ghe, gh, ge, gi**.

AFLAȚI MAI MULT!

Limba este cel mai important mijloc de comunicare.

SUNETE	GRUPURI DE SUNETE	SILABA	ACCENTUL
vocale (v) consoane (c) semivocale (sv) sistem fonetic= 33 de sunete	diftong (sv+v; v+sv) triftong (sv+sv+v; sv+v+sv) hiat (v+v)	o vocală sau un grup de sunete; cuprîzînd o vocală, rostit cu un singur efort respirator	pune în evidență o silabă, printr- o pronunțare mai intensă a vocalei
ORTOEPIE=reguli de pronunțare corectă.			

litere semne scrise ale sunetelor alfabetul= 31 de litere	Ortograme	semne ortografice și de punctuație
---	-----------	--

ORTOGRAFIE=reguli de scriere corectă.

NU UITAȚI!

Că în unele cuvinte aceleași litere alăturate pot marca și sunete diferite: chiar – 3 sunete; unchi – 3 sunete; chitanță – 6 sunete, chipiu – 5 sunete.

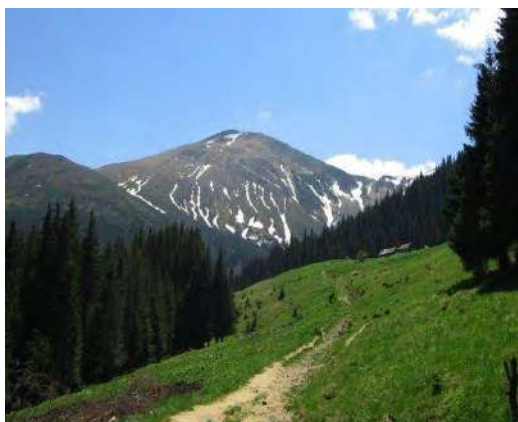
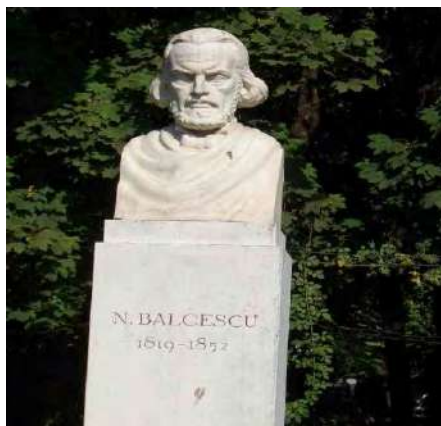
Grupurile: a) ce, ci, ge, gi; b) che, chi, ghe, ghi dacă sunt urmate de o vocală și la sfârșit de cuvînt transcriu un sunet: **ceară – 5 litere, 4 sunete; unghi 5 litere și 3 sunete.**

Grupurile: a) ce, ci, ge, gi; b) che, chi, ghe, ghi dacă sunt urmate de o consoană transcriu două sunete: **cereale – 7 litere, 7 sunete, ghimpe 6 litere, 5 sunete.**

EXERSAȚI!

1. Transcrieți, din text, cuvintele care conțin diftongi și vocale în hiat. Alcătuiți cu câteva dintre aceste cuvinte enunțuri.

Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mîndră și binecuvîntată între toate țările semănate de Domnul pe pămînt. Ea seamănă a fi un măreț și întins palat, unde sunt adunate și așezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei. Un brâu de munți ocolește, precum zidul o cetate, roată această țară, și dintr-însul se desfăc mai multe șiruri de dealuri înalte și frumoase. Păduri stufoase, în care ursul se plimbă în voie, umbresc culmea acestor munți. (N.Bălcescu)

2. Scrieți câte două cuvinte care să cuprindă:

diftongii	triftongii	vocale în hiat
ie.....	oai.....	e-e
ai.....	ioa.....	u-u

3. Citiți cu voce tare cuvintele: *fîindcă*, *virtuos*, *hieroglifă*, *poliomelită*, *geografie*, *caisă*.

4. Alegeți afirmația adevărată:

Literele din exemplele de mai sus

a) transcriu un diftong;

b) transcriu un hiat;

c) transcriu în unele cuvinte un diftong, iar în altele un hiat.

5. Care dintre formele următoare sunt literare? Alcătuiți câteva enunțuri.

Majur/major; păragină/paragină; deseară/diseară.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

Rostiți corect diftongii: *gheață*, *nuiete*, *șaua*, *deal*, *bolii*, *vaier*, *cutreier*, *greșeală*.

Care dintre formele următoare sunt literare: *majur/major*; *păragină/paragină*; *deseară/diseară*.

FIȚI ATENȚI!

Forma corectă	Forma greșită
alcool, știință, respectuos, aer, ziar, avocat, tren	alcol, ștință, respectos, aier, ziar, avocat, trin

Alegeți forma corectă:

alee/aleie

aer/aier

abea/abia
ghiață/gheață
mătușă/mătușe

ruxac/rucsac
creier/creer
vre-o/vreo

*Otilia Cazimir
cunoscută ca
autoare de versuri
pentru copii
n.1884 d.1967*

*Marin Sorescu
poet, dramaturg,
prozator, eseist și
traducător
n.1936 – d.1996*

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Încercuieți diftongii și triftongii din textele următoare:

a) Din umbră se desprinde
un ghem de întuneric,
În zbor subțire, frânt buimac:
Un liliac / Atinge- n treacă zidurile
Cu aripile-i strâmbe și cleioase.

(Otilia Cazimir, Melcul)

b) Am prins un greier și-un țânțar
Și i-am stropit cu var;
Să fie albi și amândoi
Să creadă că sunt noi.
Grivei care stătea în lanț
Mi-a spus: „De-mi dai un sfat
O să-i păzesc să stea așa

Albi câte zile or avea.” *(Marin Sorescu, Pază bună)*

2. Arătați diferența dintre sunet și literă.

Sub **ceara** dimineții ce lină arde-n soare
Grav sufletul la **margini** de **fericiri** stă-n loc.

Culege oboseala ca pe-o suavă floare

Și patima-l **închide** în **trunchiul** ei de foc. *(Vasile Voiculescu)*

3. Descoperiți diftongii, triftongii și vocalele în hiat din următoarele exemple:

– Nu mă duc mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! Ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.

– Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec

acestea... Pare-mi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci, ia acuș, să iau culeșerul din ocniță și să te dezmierd cât ești de mare. *(Ion Creangă)*

4. Identificați câteva regionalisme din textul dat.

CURIOZITĂȚI...

În viață e bine să vă conduceți de acest manifest.

Manifestul maicii Tereza

Viața este o șansă. Folosește-te de ea!
Viața este frumoasă. Admir-o!
Viața este un vis. Realizează-l!
Viața este o provocare! Primește-o!
Viața este o îndatorire. Îndeplinește-o!
Viața este un joc. Fii jucător!
Viața este o valoare. Appreciaz-o!
Viața este o comoară. Păstrează-o!
Viața este iubire. Savurează-o!
Viața este o taină. Cunoaște-o!
Viața este demonul răului. Îvinge-l!
Viața este un cântec. Cântă-l!
Viața este o luptă. Începe-o!
Viața este un infinit necunoscut. Nu ai teamă, pășește spre el!
Viața este succesul. Trăiește această clipă!
Viața este atât de minunată. Nu o pierde în zadar!
Viața este viața ta. Ocrotește-o!

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Subliniați forma corectă a cuvintelor:

bleomarin/bleomaren	proroc/prooroc
destructiv/distructiv	piuneză/pioneză
caserie/casierie	instictiv/instinctiv
reavoință/rea-voință	tomnatic/tomnatec
președinție/președenție	xerox/cserocs

2. Arătați câte litere și câte sunete au cuvintele:

Gimnastică, gheorghină, chemare, cireașă, chioșcuri, xerox, geamătul, gingie, examinare, ghicitoare, cinstit.

3. Identificați diftongii, triftongii și hiaturile din următoarea listă de cuvinte: *auzeam, creație, aeroport, azalee, learcă, leagăn, suiai, stimează, mi-ai, abreiaj.*

4. Scrieți forma de plural a următoarelor cuvinte, consultați dicționarul: *complex, sfinx, convex, perplex.*

5. Identificați forma corectă din perechile următoare: *trebuie/trebuie, erbivor/ierbivor, findcă/finďcă, așază/așează, duel/duiel, eșire/ieșire, orășean/orășan, greșală/greșeală, nevoe/nevoie, bordeie/bordee.*

6. Marcați răspunsul corect (A/F – adevărat/fals):

ideal: ea → diftong	A/F;	piatra: i-a → hiat	A/F;
vârst-nic	A/F;	an-al-fa-bet	A/F;
examen: 6 – lit.; 7 – sun.	A/F;	ceară: 5 – lit.; 4 – sun.	A/F;
îndrăgi: 7 – lit.; 7 – sun.	A/F;	auzeau: eau → triftong	A/F;
tinerii: ii → diftong	A/F;	ar-ctic	A/F.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți un eseu „*Cartea – lumina minții ... numai ea singură poate păstra neschimbate gândurile noastre.*”

Folosiți cuvinte cu vocale în hiat.

§ 6. Silaba. Despărțirea cuvintelor în silabe

I TERMINOLOGIE

- **silaba**
- **silabe accentuate**
- **cuvinte monosilabice, cuvinte polisilabice**
- **cuvinte bisilabice, trisilabice**

II REPERE TEORETICE

O silabă conține numai o vocală: pă-mânt, pa-ce.

Silaba poate fi formată:

- ✓ dintr-un singur sunet (vocală): a-pă, a-proa-pe;
- ✓ din mai multe sunet alăturate: bă-r-bă-ți-e.

Cuvintele pot fi:

- ✓ **monosilabice**: fac, tac, pe, cuc;
- ✓ **bisilabice**: mun-te, plan-te, soa-re;
- ✓ **trisilabice**: cur-cu-beu, pro-fe-sor;
- ✓ **plurisilabice**: con-cor-dan-ță, pri-mi-toa-re, ca-li-ta-te.

Uneori silaba poate fi alcătuită din două cuvinte prin cratimă sau poate fi alcătuită dintr-un cuvânt și începutul ori sfârșitul altui cuvânt. Un cuvânt poate avea **o singură** silabă accentuată.

Exemplu: pri-e-te-ni'-e.

Celelalte silabe care n-au accent **se numesc neaccentuate.**

REGULI FONETICE

- ✓ vocală – vocală (a-ici, a-er)
- ✓ vocală – diftong/triftong (no-uă, cre-ioa-ne)
- ✓ diftong – diftong (ploa-ie)

- ✓ consoană – consoană (as-ta)
- ✓ vocală – grup consonantic în care una dintre consoane este **l** sau **r** (a-tlet, a-cru, a-fla)
- ✓ consoană – grup consonantic (vâr-stă, prin-tre)
- ✓ grup consonantic – consoană (lpt, mpt, mpt, ncș, nct, ndv, rct, stm: punc-taj, sculp-tor, jert-fă).

EXERSAȚII!

1. Despărțiți în silabe cuvintele de mai jos și explicați regulile pe care le-ați aplicat:

Simplu, ochii, arctic, punctual, european, atlas, sculptor, punctaj, jertfă, astmatic, sandviș, conjuncție, oblon, ticsit, suplu, aflu, covrig, cadru, exemplu, postmeridian, tigroaică, știință, albastru, friptură, dumneata.

2. Scrieți cinci cuvinte monosilabice și alte cinci plurisilabice.

3. Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate din versul următor și stabiliți câte litere și câte sunete au:

Eu port adese-n mine-o închisoare
În care strigă făcători de rele.
Din negura adâncurilor mele
Ei vin flămânzi de aer și de soare. (*Octavian Goga*)

4. Citiți versurile. Copiați-le, împărțind cuvintele pe silabe.

Stăpâne codru, crai bătrân,
Mai ții tu minte oare?
La umbra unui fir de nalbă
Plângea o floare de cicoare
Și-un firicel de izmă-creață
Se săruta atunci cu Oltul...

(*Octavian Goga*)

5. Care este unitatea limbii mai mică decât silaba?

**Octavian Goga poet
român n.1881 – d.1938**

6. Observați cum alternează silabele accentuate cu cele neaccentuate.

7. Citiți proverbele și explicați sensul lor.

- După ploaie și furtună, vine vreme bună.
- După zile senine și cu soare vin zile ploioase și cu vânturi.
- În vremea strânsului nici somnul nu vine la om.
- La lucrătorul rău toamna inima plânge.
- Norii mari aduc ploaie puțină.
- Nu-ți jeli mâinile când cosești grânele.
- Pe brumă desculț și pe rouă încălțat.
- Bârfa poate distruge prietenia.

8. Citiți cu atenție textul:

Când mă **deșteptai** a doua zi, numai după o clipă parcă de somn, băgai de seamă că soarele fusese cu **mult** mai harnic decât mine, căci se părea că se înălțase pe ceruri, în **vârful** degetelor și, de peste **întărituri**, se uita furiș la mine tocmai în fundul **peșterii**. (*Calistrat Hogaș, Singur*)

- Despărțiți în silabe cuvintele evidențiate.*
- Ce ați observat?*
- Ce conține obligatoriu o silabă?*

Calistrat Hogaș
scriitor român
n.1847 d.1917

III REAMINTIȚI-VĂ!

O vocală sau un grup de sunete care conține o vocală și se rostește printr-un singur efort se numește **silabă**.

Silaba se rostește printr-o singură deschizătură a gurii.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Scrieți câte două cuvinte care se termină cu grupurile de consoane indicate: **-xt, -nx, -stm, -mpt, -nct**

2. Rescrieți următoarele proverbe, corectând eventualele greșeli:

Făte miere, te vor mânca muștele!

De faci azi cuiva un bine, mâine de l-a altuți vine.

Cu ochi altora poți săți vezi mai bine defectele.

Iubeșteți prietenul chiar c-u defectele lui.

3. Copiați în caiete numai formele corecte din perchile de cuvinte:

Șeade/șade, jalbă/jealbă, înșela/înșăla, jăratric/jeratic, șes/șăs, orășean/orășan, înfățișeri/înfațișări, angajeare/angajare.

4. Găsiți seria în care toate cuvintele sunt despărțite corect în silabe:

- at-las, chi-hlim-bar, sculp-tor;
- a-tlas, chi-hlim-bar, sculp-tor;
- a-tlas, chih-lim-bar, scul-ptor.

5. Despărțiți corect în silabe cuvintele evidențiate, explicați regula.

Frunzele copacilor se lăsau **mângâiate** de razele plâpânde ale soarelui. Mingea de foc stăpâna norii de vată și cerul, care în **depărtare**, se **întâlnea** cu marea. Copacii erau **uniți** și așteptau cu nerăbdare **vestile** soarelui despre celelaltețărâmurii. Plantele **multicolore**, de smarald cântau cantece **duioase** și **melodioase** ce uimeau.

ATENȚIE!

După **ș** și **j** în radicalul cuvântului se scrie și se pronunță **a** sau **e**. După **ș** și **j** din infinitivul verbelor de conjugarea **I-a** se scrie și se pronunță **a**. După **ș** și **j** se mențin sufixele – **ean** și – **eală**.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Citiți textul:

Învățătorul nostru

După câte am văzut în dimineața aceasta, îmi place și noul învățător. Să vă povestesc...

În timp ce intram în clasă, din când în când apărea în ușa clasei câte un fost elev de al lui, de anul trecut, ca să îl salute:

– Bună ziua, domnule Perboni!

Unii dintre ei chiar intrau, îi întindeau mâna și apoi ieșeau iute din clasă. Se vedea că țineau mult la el și că ar fi bucuroși să le fie iar învățător. El le răspundea: – Bună ziua!

Apoi, le strângea mâinile celor care îl salutau; dar nu se uita la nici unul; la fiecare salut rămânea serios, întors spre fereastră, cu privirea spre acoperișul casei din față; și în loc să se bucure de salaturile acelea, părea că suferă din cauza lor. Apoi se uita la noi și ne privea unul după altul, atent. Începând să dicteze, coborî de la catedră ca să se plimbe printre bănci; dar privirea îi căzu pe un băiat cu obrajii aprinși și plin tot de bubițe. Încetă să dicteze, îi luă fața în mâini și îl privi; apoi îl întrebă ce avea și îi trecu mâna pe frunte ca să vadă dacă e fierbinte. (Mihail Sadoveanu)

a) Care sunt trăsăturile morale ale învățătorului?

b) Transcrieți din text câteva cuvinte cu diftongi și vocale în hiat.

c) Care este forma literară a cuvântului **asta**?

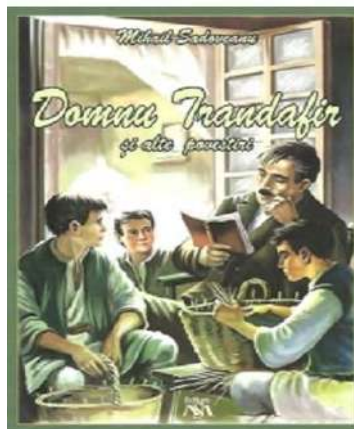
ȚINEȚI MINTE!

✓ „Educația este știința de a asculta aproape orice fel de spuse fără a-ți pierde stăpânirea în tine însuși sau încrederea”. (Winston Churchill)

✓ „Ceea ce scrie un profesor pe tabla vieții nu poate fi niciodată șters”.

✓ „Învățându-l pe altul îl faci mai bogat, fără ca tu să devii mai sărac?” (Proverb)

✓ „Rădăcinile învățaturii sunt amare, dar roadele – dulci”. (Aristotel)

Aristotel n. 384 î.Hr. d. 7 martie 322 î.Hr. a fost mare filozof al Greciei Antice.

CURIOZITĂȚI...

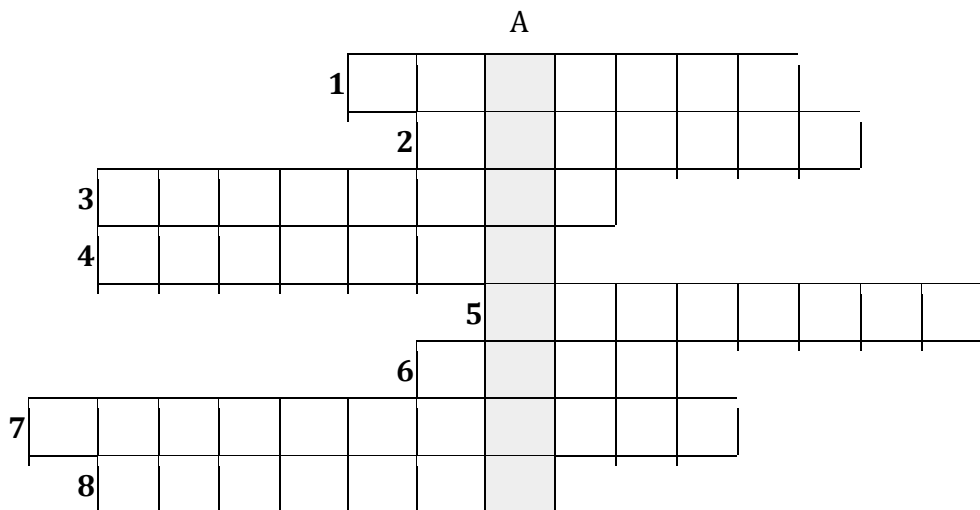
Cel mai străvechi arbore din lume e considerat un baobab, care crește în Africa răsăriteană. Are 5000 de ani.

Cele mai mari frunze le are palmierul rafie de pe malurile Amazonului. Frunzele acestui palmier ajung până la 22 m lungime și circa 12 m lățime. Se pot adăposti sub asemenea frunză 10 oameni.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Completând corect rebusul, veți descoperi pe verticala AB cum se numește partea gramaticii care se ocupă cu studiul sunetelor vorbirii.

1. Totalitatea literelor folosite pentru scriere alcătuiesc un ...
2. Primul sunet din cuvântul „coleg” este o...
3. Grupul de sunete „ie” din cuvântul „miel” se numește...
4. Se rostesc fără ajutorul altor sunete și pot alcătui singure silabe...
5. Grupul de sunete format dintr-o vocală și două semivocale, rostite în aceeași silabă, se numește...
6. Vocalele alăturate „o” – „e” din cuvântul „poet” alcătuiesc un...
7. ...
8. ...

7. În cuvântul „iarna”, sunetul „i” este o....

8. Semnul grafic cu care se notează un sunet poartă denumirea de...

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți un eseu pe tema „Școala – împărăția înțelepciunii”, având începutul dat.

Școala este o împărăție a înțelepciunii. Porțile ei se deschid tuturor copiilor dornici de a cunoaște. Ea crește, instruește, educă și scoate la marele drum al vieții nenumărați copii. Eu învăț la ...

§ 7. Alternanțele fonetice. Accentul lexical

I TERMINOLOGIE

- alternanță vocalică
- alternanță consonantică
- accent logic

II REPERE TEORETICE

Alternanțele fonetice sunt substituiri regulate de sunete ale aceluiași cuvânt (chem/cheamă; carte/cărți; port/poartă) sau în radicalul cuvintelor din aceeași familie (viteaz/vitejie; tare/întări; treaz/trezi).

✓ Alternanțele pot fi **vocalice și consonantice**.

✓ În cadrul alternanțelor vocalice se includ și alternanțele diftong /vocală, diftong / triftong. Trecerea diftongului în vocală se numește **monoftongare** (ploa-ie, plo-i-ță), trecerea vocalei în diftong se numește **diftongare** (rod – roadă).

✓ Sunetele alternante joacă un rol definitoriu la ortografierea unor cuvinte. Cele mai frecvente alternanțe sunt:

oa - o:	toamnă - tomnatic;
o - oa:	curios - curioasă;
a - ă:	a albi - a înălbi;
ă - e:	măr - mere;
ea - e:	deal - delușor
ia - ie:	iarnă - ierni;
ie - ia:	ied - iadă
e - i:	a veni - vin.

III REAMINTIȚI-VĂ!

La schimbarea formei cuvântului, la derivare pot surveni modificări de ordin fonetic în temă. Schimbarea ce vizează consoanele e numită **alternanță consonantică**.

OBSERVAȚI!

Alternanțele fonetice în cuvintele de mai jos. Ce cauză de ordin gramatical au impus alternanța?

Drag - drăguț, drag - dragi, drag - a îndrăgi.

✓ Ce alternanțe fonetice observați la schimbarea formei cuvintelor?

✓ Consoanele alternante c - č, g - ģ sunt redade de aceeași literă: *încerc - încerci, fug - fugi*. Consoanele alternante s - ș, t - ț sunt redade de literele ce se deosebesc doar prin adăugarea sedilei (,): *gras - grași*.

✓ Grupul consonantic **çș**, marcat deja prin două litere corespunzătoare: *fix - fiçși, mixt - micși*.

✓ Unele consoane alterează cu mai mult sunete. Astfel, consoana **z** alterează cu **z, j**: *harbuz-harbuji, francez-francezi*.

✓ Grupul consonantic **șc** trece în **șt**: *mușc - muști, st-în șt: costă - coști*.

FOLOȘIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Menționați în ce constă avantajul grafiei latine?

Copac, foaie, cot, nepot, a trage, fag, floare.

2. Pentru cuvintele propuse găsiți cuvinte înrudite, în care consoana **j** ar altera la **g**: *mesaj, peisaj, pavaj, pasaj, cartilaj, șantaj*.

3. Modificați cuvintele propuse în așa fel, ca să aibă loc monoftongarea diftongilor: *poamă, boală, oaie, coardă, seară, seamă, roată*.

4. Identificați cuvintele cu diftongi, alcătuiți cu ele propoziții noi.

Pierdut câteodată în largă singurătate a naturii, cine n-a ascultat graiul duios, în care adierile călătoare își destăinuiesc eterna lor dragoste...

REȚINEȚI!

Pronunțarea mai intensă a unei silabe dintr-un cuvânt se numește accent.

- ✓ În limba română accentul cade, de obicei, pe ultimele două silabe ale cuvintelor și mai rar pe alte silabe.
- ✓ Pentru pronunțarea corectă a cuvintelor, e bine să folosiți dicționarele și îndreptările ortografice și ortoepice ale limbii române.
- ✓ Numele proprii românești se scriu și se pronunță în conformitate cu dorința purtătorilor: C. Negruzzi, V. Alecsandri etc.
- ✓ Cuvintele împrumutate din alte limbi se scriu și se pronunță ca în limba din care au provenit: Johann Wolfgang Goethe, William Shakespeare, Jean Rasine etc.

În cazul unor cuvinte care sunt alcătuite din aceleași sunete, accentul, pus pe silabe diferite, deosebește înțelesurile cuvintelor:

Véselă, adj.	Mioara este o fată veselă.
Veselă, s.f.	Am cumpărat veselă de la magazin.
Cópii, s.f.	Am făcut copii după documente.
Copíi, s.m.	În școală sunt copii cuminiți.
Cântă, vb., prezent	El cântă acum o doină.
Cântă, vb., trecut	El cântă înainte de venirea mea.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

- ✓ Copiați fragmentul, deschizând parantezele și alegând litera corespunzătoare.

Orfeu erou din mitologia greacă, fiul regelui trac Oeagrus și al muzei Calliope.

Despre Orfeu se spune că-i erau cântecele atât de minunate, încât

îmblânz(i,e)a f(e,i)arele sălbatice, vindecau pe bolnavi, înmu(i,e)au până și inima pietrelor, făcându-le să suspine. Orfeu este simbolul poetului desăvârșit, cuvântul căru(i,e)a

Nicolae Dabija,
scriitor din
Republica
Moldova, n.1948

declanș(e, i)ază lumi și-și subordon(e,i)ază forțele naturii dezlănțuite.

(N. Dabija)

1. Puneți accentul în următoarele cuvinte: *director, trafic, butelie, diplomă, troiță, unic, ferigă, miros, reporter, prevedere.*
2. Găsiți în versurile poeziei Țara mea, pe care silabă cade accentul:
Acolo unde-s nalți stejari
Și cât stejarii nalți îmi cresc
Flăcăi cu piepturile tari
Ce moartea-n față o privesc...
3. Despărțiți în silabe versurile următoare, puneți accentul pe silabele accentuate:
Ea-i munții mei și codri plini de vlagă
Și-a râurilor mele legănare.
Tot ce-i pustiu când sunt în depărtare,
Când vin spre ea, începe să m-atragă!

(Mihai Codreanu, Patria)

Mihai Codreanu a fost un poet, dramaturg, avocat și traducător român.

1. Citiți versurile și puneți accentele pe cuvinte.

„Fiind băiet păduri cutreieram /
Și mă culcam ades lângă izvor, /
Iar brațul drept sub cap eu mi-l
puneam / S-aud cum apa sună-
ncetișor: / Un freamăt lin trecea
din ram în ram / Și un miros venea
adormitor / Astfel ades eu nopti
întregi am mas, / Blând îngânat
de-al valurilor glas.” (Mihai Eminescu)

- ✓ Identificați un epitet și o imagine auditivă în textul dat.
- ✓ Explicați ortografia cuvintelor scrise prin cratimă.

Alcătuți un raționament lingvistic pe tema: **„Mult e dulce și frumoasă limba ce-o vorbim”.**

În limba mea și soarele răsare,
În limba mea și-amurgurile cad,
În limba mea și sufletu-mi tresare,
Când simți-mă-voi în prag de rai sau iad.

(Petru Zadnipru)

Petru Zadnipru scriitor din Republica Moldova n.1927 d.1976

§ 8. Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textul literar. Analiza fonetică

I TERMINOLOGIE

- **aliterație**
- **asonanță**
- **armonie sonoră**
- **eufonie**

II REPERE TEORETICE

Nivelul fonetic al limbii este dat de manifestarea ei în substanța sonoră, prin sunete cu un anumit ton, cu înălțimea, durata sau amplitudinea lor, la care se adaugă silabele, accentul, ritmul, intonația cu posibile valori expresive.

Nivelurile textului literar

Compoziția unei opere poate fi văzută și ca inter relaționare între mai multe (niveluri) straturi (în analiza textului literar este esențială identificarea conexiunilor relevante între diversele niveluri și nu trebuie ignorată perspectiva asupra întregului).

Nivelul fonetic – resurse ale expresivității:

- **prin aliterație:** aliterația este repetarea aceluiași sunet (mai cu seamă consonantic) la începutul sau în interiorul mai multor cuvinte succesive în scopul de a crea efecte de armonie sonoră.

„Se **tânguiesc** / **Tălângi** pe căi / Și **neguri** cresc / Din **negre** văi...”

„Deodată se-aude un tropot pe pământ

Un tropot de copite, potop rotopitor...” (*Vasile Alecsandri*)

- **prin asonanță:** „În ochii mei acuma nimic nu are preț
Ca taina ce ascunde a tale frumuseți.” (*M. Eminescu*)

Asonanța constă în imitarea sunetelor din natură. Acest procedeu sporește expresivitatea textului.

- **prin tipul vocalelor:** închise (i, u, î); deschise (a); semideschise (e, ă, o) – și modalitatea de combinare a acestora în cuvânt pot sugera anumite idei, sentimente și trăiri: stările deprimante, durerea, tristețea, înfiorarea pot fi rediate prin intermediul vocalelor închise:

„Trecut-au anii ca nori **lungi** pe șesuri” (*Mihai Eminescu*)

„Dormeau adânc sicriile de **plumb**.” (*George Bacovia, Plumb*)

Organizarea fonetică a textului artistic presupune o îmbinare muzicală estetic perfectă, a sunetelor. Prin mijloace fonetice este amplificată valoarea expresivă a cuvântului. Succesiunea armonioasă a vocalelor și consoanelor se numește **eufonie**.

III REAMINTIȚI-VĂ!

Efectuând analiza fonetică a cuvântului, precizăm:

- numărul de litere;
- numărul de sunete;
- caracteristicile sunetelor (consoane, vocale, semivocale);
- numărul de silabe;
- silaba accentuată.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Efectuați analiza fonetică a cuvintelor evidențiate. Explicați ortografia lor.

Ni-i **istoria** o carte
Din **strămoși** până-n părinți
Scrisă cu lunmină multă
Și cu multe suferinți.
A ajuns până la tine –
S-o **păstrezi** și s-o **cinstești**,
S-o porți fiule în suflet
Și cu sufletul s-o crești. (*Vasile Romanciuc*)

REȚINEȚI!

Citind un text sau vorbind, e necesar să ținem cont și de cerințele dicției și ale intonației: **melodie, accent, pauză, tempou, ritm.**

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Copiați fraza. Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.

Când **poetii** se duc, nu asameni / Lipsa lor cu nimic din **ce-i** viu,
Locul ce **l-au** avut între oameni / Multă vreme rămâne pustiu. (*L. Lari*)

2. Copiați fraza, punând semnele de punctuație cerute. Explicați regula.

Aici era pământul părinților pământul lui al moștenitorilor săi și ani
întregi de îndată ce se zbicea pământul și până toamna târziu când nici
oile nu mai puteau culege frunzele amorțite de frig aici era. (*Ion Druță*)

Analiza fonetică a cuvântului

1. Numărul de silabe.
2. Silba accentuată.
3. Numărul de litere.
4. Numărul de sunete.
5. Sunetele vocale: vocale depline, semivocale, diftongi, triftongi.
6. Consoane.

Model de analiză:

Noáp-te – 6 litere, 6 sunete. Sunetele vocale [o], [a], [e]; [oa] – diftong; [o] – semivocală, [a] – vocală deplină; consoanele: [n], [p], [t].

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Citiți expresiv poezia:

Tresărind scânteie lacul
Și se leagănă sub soare;
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul să mă fure
Și ascult de la răcoare
Pitpalacul.

Din izvoare și din gârle
Apa sună somnoroasă;
Unde soarele pătrunde
Printre ramuri a ei unde,
Ea în valuri sperioase
Se azvârle.

Cucul cântă, mierle, presuri –
Cine știe să le-asculte?
Ale păsărilor neamuri
Ciripesc pitite-n ramuri
Și vorbesc cu-atât de multe
Înțelesuri. (Mihai Eminescu)

a) *Identificați figurile de stil din poezie. Descoperiți imaginile artistice din versuri.*

b) *Indicați vocalele ce rimează în versurile următoare.*

2. Arătați ce vă sugerează sonoritatea acestora prin raportare la semnificațiile versurilor.

Acum se cheltuia înalta oră
de lumină sonoră –
și de desăvârșire și tăcere soarele putrezea în mere.

3. Precizați de câte ori se repetă grupul de consoane **pl** în versurile date arătați ce sugerează aceste repetiții:

Plouă, plouă,
Plouă cât poate să plouă...
Rapănă-n geamuri ca-n tobe...
Spintecă inima-n două
Cântecul ploaiei de cobe...
(Al.Macedonski)

4. Indicați aliterațiile și asonanțele din versurile următoare:

a) Și-n creasta coifului înalt

Prin vârfuri vântul viu vuia. (*George Coșbuc*)

b) Căci unde-ajunge nu-i hotar

Nici ochi spre a cunoaște. (*Mihai Eminescu*)

CURIOZITĂȚI...

Grâul simbolizează pe drept-credincioșii care păstrează întru sine sămânța lui Dumnezeu, iar neghinele semnifică pe cei fără de Dumnezeu. Sămânța care crește în pământ este închipuire a morții și Învierii Domnului, închipuire a omorării omului celui vechi și a nașterii omului celui nou în fiecare dintre noi. „Dar pe când oamenii dormeau, a venit vrăjmașul lui și a semănat neghină printre grâu”.

Creștinii, care poartă întru sine pe Hristos Dumnezeu și Îl sporesc pe El în sufletele lor până la seceriș, vor fi mântuiți. În același timp, cei nepăsători, care cresc iarba cea rea în locul grâului, vor pieri. Despre aceasta a mărturisit și Sfântul Ioan Botezătorul, spunând că **Domnul Își curăță aria și adună grâul Său în hambare, iar sămânța cea rea o aruncă în focul cel veșnic.**

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

➤ Citiți expresiv versurile.

Icoane din Carpați

Fânu-i strâns, și de pe luncă

Oamenii spre casă vin.

Lacrimă de-argint, scânteie

Steaua serii din senin.

Văile-alburesc în zare,

Satul se-nveselește-n fum.

Cel din urmă car răscoală

Colbul adormit pe drum.

Dulce și încet se-tinde

Tihna pe pământ și-n cer...

Sus pe deal răsare luna,

Melancolicul străjer. (*Ștefan Octavian Iosif*)

a) Ce trăiri sufletești ne sugerează imaginile artistice din text?

b) *Identificați sunetul care se rosteste mai pronunțat.*

c) *Ce indică el, după părerea voastră?*

! REAMINTIȚI-VĂ!

În operele artistice întâlnim asocierea aceluiași sunet sau a unei combinații de sunete în cuvintele care se succed.

Figurile de stil dezvoltă expresivitatea textului artistic sugerând variate trăiri afective: *indignarea, siguranța, uimirea, frica* etc.

Lacrimă de-argint

Zgomotoșii copiii vin

Dulce și încet se-ntinde...

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Stabiliți sunetele care ilustrează cel mai bine imaginile auditive în versurile lui M.Eminescu: a) ... vin săgeți de pretutindeni, / Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie... b) Apa sună somnoroasă... c) O șuierătură groaznică se auzea la marginea satului plin de zăpada grea.

2. Efectuați analiza fonetică a cuvintelor evidențiate din enunțurile date.

a) Se știe doar că precum apa-ți răcorește inima, tot așa și **învățătura** mintea ți-o limpezește. Cartea te **face** înțelept. Las-o **deschisă** și revină mereu la ea. Învăță și pentru **acei** care au râvnit-o secole, și pentru acei micuți de pe pământ care **nici** astăzi nu-i știu taina. (*Spiridon Vangheli*)

b) **Chiar** și atunci când ești singur, nu vorbi și nu face nimic rău. Învăță-te să te rușinezi mai mult de tine decât de alții. (*Democrit*)

c) În **excursie** copiii au aflat multe lucruri interesante.

3. Indicați câte litere și câte sunete au următoarele cuvinte: *privighetorile, lungi, cheltuială, exemplu, ureche, chibzuință, examinare.*

4. Ce înțelegem prin aliterație, dar asonanță? Alcătuiți câteva enunțuri.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuiți o compunere în care să vă referiți la zona geografică în care trăiți.

§ 9. Actualizarea cunoștințelor despre lexic (vocabular). Structura vocabularului. Noțiuni de semantică. Sensurile cuvintelor. Denotație și conotație. Imaginea artistică

I TERMINOLOGIE

- **vocabular (lexic)**
- **vocabularul fundamental (fondul principal lexical)**
- **masa vocabularului**
- **semantica**
- **sensul denotativ**
- **sensul conotativ**

II REPERE TEORETICE

Vocabularul sau **lexicul** este format din totalitatea cuvintelor care există în limbă.

Vocabularul este compartimentul cel mai supus schimbării.

Cuvântul este cea mai mică unitate a vocabularului.

Cuvintele care alcătuiesc vocabularul limbii intră în diverse relații. Deoarece orice cuvânt are **o formă** (reprezentată de învelișul său sonor) și **un sens** (conținutul pe care îl exprimă), cuvintele intră în relații care privesc forma și sensul.

Vocabularul este alcătuit din:

a) vocabular fundamental; b) masa vocabularului.

Vocabularul fundamental cuprinde cuvintele cel mai des folosite și care sunt înțelese de toți vorbitorii unei limbi, cuprinde aproximativ 1500 de cuvinte. Cuvintele din vocabularul fundamental denumesc: *obiecte, ființe, grade de rudenie, stări, acțiuni, animale, păsări, flori, fructe, alimente, băuturi, părți ale corpului omenesc, fenomene ale naturii, însușiri, culori, anotimpuri, zilele săptămânii.*

Masa vocabularului cuprinde cuvinte care nu intră în vocabularul fundamental. Cuvintele din masa vocabularului reprezintă aproape 90 % din cuvintele limbii. În masa vocabularului, intră termenii științifici și tehnici, arhaismele, regionalismele.

Cele două părți ale vocabularului nu sunt strict delimitate, între acestea producându-se, în timp, schimbări.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Indicați sensul cuvintelor în enunțurile următoare. Care exemple apar cu sens propriu și care apar cu sens figurat.

Băiatul are **umeri** largi.

Fata are **umerii** obrazilor înroșiți de emoție.
Poezia este **ohiul** care plânge.
Ea este **umărul** care plânge,
Ochiul **umărului** care plânge.

III REAMINTIȚI-VĂ!

Cuvintele care alcătuiesc vocabularul limbii intră în diverse relații. Deoarece orice cuvânt are **o formă** (reprezentată de învelișul său sonor) și **un sens** (conținutul pe care îl exprimă), cuvintele intră în relații care privesc forma și sensul.

➤ **Semantica** este ramură a lingvisticii care se ocupă cu studierea sensurilor cuvintelor și a evoluției acestor sensuri;

Sensul unui cuvânt se stabilește numai în context.

➤ **Contextul** este o îmbinare de cuvinte, un enunț, un text sau o situație de comunicare în care apare un cuvânt.

a) Sensul propriu este sensul cel mai curent al unui cuvânt, cunoscut de toți vorbitorii, legat de un aspect din realitate.

Sensul propriu are două aspecte:

b) Sensul propriu de bază – reprezintă ceea ce un cuvânt are specific în sine în orice context; braț (parte a corpului omenesc);

c) Sensul propriu secundar – rezultă dintr-o asemănare, depinzând strict de context; brațul balanței;

d) Sensul figurat este sensul neobișnuit al unui cuvânt, folosit cu valoare expresivă pentru a forma o imagine poetică.

Cuvintele sunt:

a) monosemantice – când au un singur sens, mai ales termenii tehnici și științifici;

b) polisemantice – când au mai multe sensuri.

EXERSAȚI!

1. Prezentați sensurile cunoscute ale verbelor: *a scăpăra*, *a izvorî*, *a arde*. Delimitați sensurile proprii de cele figurate. Alcătuiți enunțuri cu ele.

2. Comparați sensurile substantivelor din lista de mai jos cu sensurile verbului derivat. Motivați în câte un enunț legătura de sens și de formă.

săpun	a săpuni
buzunar	a buzunări
spumă	a spumega
turtă	a turti

3. Construiți enunțuri în care următoarele cuvinte să aibă sensuri diferite: *produs*, *notă*, *linie*, *cheie*, *cilindru*.

4. Alcătuiți enunțuri în care cuvintele *gură*, *ger* și *aer* să fie folosite cu sens propriu de bază și cu sens figurat.

5. Precizați sensul cuvintelor polisemantice *a trece* și *dulce* în fiecare dintre enunțurile de mai jos.

a) A trecut compunerea în caietul de lucrări. b) Florile s-au trecut.

c) După recreație elevii trec în clasă. d) I-a trecut răceala. e) Pe stradă trec oameni grăbiți. f) Timpul trece repede. g) Apa a trecut prin perete.

h) Am cumpărat lapte dulce. i) Acesta este un pește de apă dulce. j) Vocea mamei este dulce. k) Cozonacul este dulce. l) Bunica mea este tare dulce!

ȚINEȚI MINTE!

Imaginea artistică este „un produs al imaginației”, înzestrat „cu valoare estetică”, este o reprezentare a realității înconjurătoare prin intermediul simțurilor, reflectarea ei artistică prin cuvinte (în literatură), prin sunete (în muzică), prin culori (în artele plastice).

După natura lor sensibilizatoare, acestea pot fi:

- **imagini vizuale:** Ard satele în depărtare.
- **imagini auditive:** „care ... vin ... scârțâind”.
- **imagini olfactive** (care privesc simțul mirosului): „parfum de piersici coapte”, „pânea caldă raspândea o aromă de la mama de acasă”.
- **imagini motorii** (care se referă la mișcări lente sau accelerate în cadrul naturii): „Aburii ușori ai nopții ca fantasme se ridică / Și, plutind deasupra luncii, printre ramuri se despică.”
- **imagini tactile** (care se referă la simțul pipăitului): „Simt mâinile tale, mamă, căutându-mă, / ca-n copilărie, să mă alinte...”.
- **imagini gustative** (se referă la simțul gustului): „Galbenă gutuie, / Dulce-amăruie...”

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

➤ Citiți enunțurile de mai jos. Încercuiți forma corectă:

Neam/Ne-am întâlnit acum trei luni cu ei și am spus că au un copil frumos. E cel/ce-l mai frumos copil pe care l-am văzut. Atunci când bebelușul a început să plângă, mama s-a/sa ridicat și i-a/ia dat o jucărie. Copilul s-s/sa liniștit repede și ne-a/nea lăsat să vorim iutându-se cu oci fericiți la ea.

► **Citiți cu atenție textul:**

Pare-că și trunchii vecinici poartă sufletele sub coajă,
 Ce suspină pritre ramuri cu a glasului lor vrajă.
 Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
 Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
 Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
 Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,
 Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
 În cuibar rotund de ape, peste care luna zace. (Mihai Eminescu)

Îndepliniți cerințele:

- Găsiți în text cuvintele folosite cu sens figurat.
- Cuvântul argint ce sens are propriu sau figurat?
- Identificați câteva imagini artistice din poem.
- Ce figuri de stil ați descoperit în vers?
- Comparați cuvintele și explicați sensul lor.

culmea dealului
izvorăște apa
 cer **senin**

culmea dezvoltării
izvorăsc cuvintele
 gând **senin**

CURIOZITĂȚI...

Bătrânii spun că atunci când S-a născut Mântuitorul nostru, Domnul Iisus Hristos, primele animle care au știut au fost cele din staul: oile, măgarul, calul, boul... Dar prima vietate care s-a grăbit să anunțe tuturor vestea minunată a Nașterii Mântuitorului ar fi fost broasca, ce-a pornit să țopăie pe câmp orăcând cât putea ea de tare, să audă astfel toată suflarea că S-a născut Mesia. Auzind Maica Domnului ce tărăboi face micuța broscuță, a zâmbit și a binecuvântat-o să fie singura făptură din lume care să rămână la fel și după moarte. Și întradevăr, broaștele sunt singurele vietăți din lume, care nu putrezesc niciodată, ci rămân întregi și după ce mor, ani de zile, fiind animale binecuvântate de Dumnezeu și de Sfânta Sa Maică.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Citiți cu atenție textul. Îndepliniți cerințele:

Zugrăveala cu ajutorul pistolului de vopsit are marele avantaj, de a acoperi atât suprafețe mari, cât și forme complexe. Practic putem vopsi orice, de la caroseria unei mașini, până la un perete, un plafon sau o mobilă. (Revista „Misiunea casa” , Să vopsim ușor!)

a) Acest text este literar/ nonliterar.

b) În el predomină cuvinte cu sens propriu/figurat.

c) Identificați un cuvânt cu sens propriu secundar; alcătuiți un enunț în care să aibă sens propriu de bază.

d) Identificați un cuvânt cu sens propriu de bază care poate avea și sens figurat; formați un enunț cu acest sens.

2. Scrieți trei expresii formate de la cuvântul **lumină**, în care să se evidențieze sensul figurat al cuvântului, explicați sensul expresiilor.

3. Lămuriți cazurile când adjectivul **negru** este folosit cu sens propriu și când – cu sens figurat: *cireșe negre, nori negri, gânduri negre, negru pe alb, zile negre, preț negru, continentul negru, Marea Neagră*.

FOLOȘIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Ce este cuvântul?

2. Din câte părți este alcătuit vocabularul?

3. Care vocabular se numește fundamental?

4. Ce se numește masa vocabularului?

5. Ce fel de sens poate avea cuvântul?

DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Redactați o compunere despre culorile toamnei, folosind cât mai multe cuvinte cu sens figurat.

§ 10. Categoriile semantice. Sinonime. Antonime. Omonime. Paronime. Pleonasmul. Tautologia. Argoul și jargonul

I TERMINOLOGIE

- **sinonime, antonime, paronime**
- **pleonasmul**
- **tautologia**
- **argoul**
- **jargonul**

II REPERE TEORETICE

Pleonasmul o greșeală de exprimare, care constă în folosirea alăturată a unor cuvinte cu același înțeles.	cobori în jos, conviețuiesc împreună
Tautologia constă în repetarea unei părți de propoziție sau a unei propoziții prin aceleași cuvinte, dar cu funcții sintactice diferite.	Subiect: Vorba este vorbă – nume predicativ
Argoul este un limbaj secret elaborat de un grup social închis cu intenția de a nu fi înțeles de ceilalți vorbitori.	împrumuturi din alte limbi (mișto – bun, baftă – noroc)
Jargonul limbajul unei pături culte ce vrea să se distingă printr-o exprimare care să impresioneze.	Ascultă, ma șer , aș vrea să mă plimb puțin.

EXERSAȚII!

1. Identificați termenii care nu fac parte din seriile sinonimice:
 - a) *frumos: superb, încântător, drăguț, măreț, arătos, aspectuos;*
 - b) *supărat: mâhnit, necăjit, întrisat, abătut, posomorât, incomod;*
 - c) *a gândi: a reflecta, a descrie, a chibzui, a socoti, a judeca, a medita;*
 - d) *arșiță: caniculă, zăduf, dogoare, vipie, zăpușeală, arsură.*
2. Uniți printr-o linie cuvintele, sintagmele marcate cu un sinonim neologic găsit în dreapta paginii.

a) <i>Întâmplător</i> am reținut numărul mașinii.	<i>cord</i>
b) <i>De abia ieri am făcut curat în camera ta</i>	<i>ilizibil</i>
c) <i>Acum e</i> o harababură de nedescris.	<i>dezordine</i>
d) <i>El are un scris</i> neciteț .	<i>am memorizat</i>
e) <i>A suferit un atac de</i> inimă .	

3. Descoperiți omografele din enunțurile următoare accentuați-le:
 a) Deși copacii erau deși, razele pătrundeau în pădure. b) În zori mama mă zori să plec la școală. c) Mina a fost pusă în pământ pentru a mina terenul. d) Au venit copii să se înscrie cu copii legalizate. e) El îl ochi drept în ochi.
4. Subliniați omofonele din următoarele enunțuri: a) M-ai chemat la tine în luna mai. b) Ne-a spus nea Gheorghe ce să facem. c) În vacanță s-au hotărât să plece la munte sau la mare. d) Ce-ai spune de un ceai cald?
5. Găsiți antonimele din proverbele de mai jos, precizând cărei părți de vorbire îi aparțin: a) Ziua caută-ți de lucru, iar noaptea de somn. b) La plăcinte înainte, la război înapoi. c) De bani se plâng toți, dar de minte niciunul. d) Cu un ochi râde și cu altul plânge. e) Paza bună trece primejdia rea. f) Adevărul și minciuna sunt dușmani neînduplecați.
6. Identificați perechile de omonime din enunțul:
 Munții noștri aur poartă / Noi cerșim din poart-n poartă.
7. Precizați sensul următoarelor paronime: *petrolier / petrolifer, releva / revela, spețe / speze, virtuos / virtuoz, numeral / numerar*
8. Explicați sensul omonimelor de mai jos. Semnalați dacă printre ele se află și omonime gramaticale: *bancă, cer, franc, poate, sol, răs, rasă, țelină, sare, milă.*

III REAMINTIȚI-VĂ!

Sinonimele (cuvintele cu formă diferită și sens asemănător sau identic)	perfecte (sensuri identice)	sodiu – natriu
	aproximative (sensuri asemănătoare)	frumos – drăguț
	totale (toate sensurile coincid)	vreme – timp
	parțiale (numai unele sensuri coincid)	corect – drept
Antonimele (cuvinte cu sens opus)	-	frumos – urât, harnic-leneș
Omonimele (cuvinte cu aceeași formă și înțeles total diferit)	totale (toate formele flexionare coincid)	lac, bancă
	parțiale (doar una sau câteva forme coincid)	sare (subst. – sare (verb))
	omografe (se scriu identic, se pronunță diferit)	mobilă – mobilă
	omofone (se pronunță identic, se scriu diferit)	ea – ia

Sinonimele se folosesc în exprimare cu scopul de a evita repetarea aceluiași cuvinte, dar și pentru a redă gândul exact, a exprima atitudinea proprie față de cele relatate.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

1. Citiți perechile de sinonime: *abreviere – prescurtare, absurd – ilogic, amănunt – detaliu, dulgher – tâmplar, cifru – cod, citeț – lizibil, forestier – silvic.*

Să scriem și să vorbim corect!

2. Rescrieți corect enunțurile: a) Are un dușman vrăjmaș. b) Un moș bătrân trecea greoi strada. c) S-a făcut de râs în propriii lui ochi.

3. Completați spațiile cu forma corectă a cuvintelor din paranteză:
Eu am fost (investit / învestit) cu organizarea unui meci de fotbal. Am (evoluat / evaluat) situația și am (decis / demis) să (convoc / evoc) totuși echipa. Atitudinea (indolentă / insolentă) a unor jucători m-a (enervat / inervat).

4. Scrieți forma corectă a neologismelor: *Niuton, Șiler, hobi, gez.*

5. Scrieți un enunț cu omonimul cuvântului *masă*.

6. Găsiți paronimul cuvântului *albastru* și alcătuiți un enunț cu el.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Indicați tautologiile: a) Venise Ion. Patul era pat, masa masă, zidul zid, fereastra fereastră. (*Ionel Theodoreanu*) b) Dealu-i deal și valea-i vale, / Mândra-i mândră, până moare. (*Folclor*) c) De glumeț, glumeț era moș Nichifor. (*Ion Creangă*) d) Zidul este ce se zidește. e) Învățătura este ceea ce se învață.

2. Indicați elementele de jargon din enunțul dat, explicați sensul lor.

Ascultă ma șer Luxandra, aș vrea să mă plimb pe pod... (*C.Facca*)

3. Explicați sensurile următoarelor paronime. Alcătuiți cu ele enunțuri. Alcătuiți enunțuri cu ele propoziții: *calitate/caritate, fisă/fișă, lacună/lagună, a enerva/a inerva, virtuos/virtuoz.*

4. Motivați ce categorii sociale folosesc elementele de argou: *pârnaie, a o ușchi, tăieței, a se bunghi, dirigul, mate, meserie.*

5. Subliniați elementele de jargon, din textele următoare:

„CHIRIȚA: Să vedem... Cruce-agiută. (Citește:) „Cu frățească mă închin și te sărut dulce, iubită Chirițo. În sfârșit, cu mila lui Dumnezeu, m-am isprăvnicit!... Neamul nostru s-o înălțat!... Ie-o pe-acolo cam pe mare cu megieșii, că pe-aici las' pe mine. Scoală-te îndată și vină în târg cu toată gospodăria și cu tot neamul... dintre care nu uita a-mi aduce curcanul cel bătrân, c-am să-l pun în slujbă. Scris-am. Al d-tale ca un soț, Bârzoii”

CHIRIȚA: Kirie eleison!... âiată-mă-s isprăvniceasă!... (Foarte bucuroasă,

tare fericită.) Cumnătică, Guliță, monsiu Șarlă, Ioane... îs isprăvniceasă!

TOȚI (cu bucurie): Isprăvniceasă!

CHIRIȚA (jucând singură de bucurie): Tra, la, la, la, la... sunt isprăvniceasă... Cumnătică, vină să te sărut. (Sărută pe Safta.) Guliță, vină și tu să te sărut. (Sărută pe Guliță.) Monsiu Șarlă, vină și d-ta să te... (Coboară ochii rușinată.)

ȘARL: S'il vous plaât?

CHIRIȚA: Pardon...

ȘARL (în parte): Comment?... Ion aussi?...

CHIRIȚA: Ioane... Ce era să-ți spun?... am uitat-o de bucurie... Ha... du-te de spune surugilor să înhame poștalionii la trăsura cea galbenă... degrabă...

CHIRIȚA: Dar... destul am mocnit la țară... ian să mai fantacesc și eu prin târg, ca altele... doar îs isprăvniceasă...

Nu că adică m-am fudulit dintr-aceasta... sau că mi-ar fi făcut vro mulțămire mai deosebită... Nu... nu se sparie Chirița așa lesne... cu una, cu două...

Zău, nu... minciuni nu știu să spun, că

nu-s ipo... ipocondră... M-am isprăvnicit? să-mi fie de bine... Dacă-am dorit-o... am dorit-o numai de-o ambiție care am... iar nu de alta. Ioane... trimis-o boieriu vro ceată de jândari ca să meargă pe lângă obloane?

ION: Iaca mă car, cucoană isprăvniceasă... măria-ta! (Iese.)

CHIRIȚA: Isprăvniceasă!... De-acum să vedeți bontonuri și tinichele... am să-i durez ș-un voiaj la Paris.

SAFTA: Tocmai pe-acolo?... în țara nemțească?... (Vasile Alecsandri)

6. Explicați în ce constau pleonasmеle din structurile:

Foarte străvechi, jumătăți egale, a returna înapoi, hipertensiune mare, dar însă, a reveni mai târziu, a convețui împreună, cel mai optim, microorganisme foarte mici.

7. Corecțați enunțurile prin eliminarea pleonasmelor.

a) Prefer mai bine să cumpăr cu șase procente la sută mai scump.

b) Am anticipat de dinainte că, dacă vom interconecta între ele cele două

Scenă din spectacolul „Chirița în provincie”, după opera lui V.Alecsandri

calculatoare vom conlucra mai bine împreună. c) În scurta sa alocuțiune, vorbitorul a ajuns la concluzia finală că răsunetul ecoului cuvintelor rostite de poet va dăinui multă vreme în inimile noastre.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

- În enunțul S-a hotărât să nu ne mai viziteze în luna mai.
Există: a) o pereche de omonime;
b) o pereche de sinonime;
c) o pereche de paronime.
 - Sunt sinonime toate cuvintele din seria:
a) nou, actual, recent, anterior;
b) prietenos, cordial, sociabil, familial;
c) uriaș, imens, gigantic, colosal.
 - În enunțul Felul cum s-a comportat cu noi arată că are o inimă bună. Substantivul **inimă** are:
a) sens propriu de bază;
b) sens figurat;
c) sens propriu secundar.
 - Formați cu ajutorul unor prefixe potrivite antonimele cuvintelor: *posibil, milos, a face, continuu, certitudine, normal.*
 - Consruțiți trei enunțuri cu sensuri diferite ale cuvântului **mare**.
6. Găsiți câte un sinonim neologic pentru următoarele unități frazeologice: *a-i părea rău, a face rost, cu capul în nori, de ajuns, a băga de seamă, scos din cutie.*

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți un eseu **despre copilărie**, care să aibă următorul început:
Ceea ce dădea farmec locului copilăriei mele era...

§ 11. Structura morfologică a cuvântului. Modificări ale vocabularului

I TERMINOLOGIE

- **structura morfologică**
- **modificări ale vocabularului**
- **arhaisme**
- **neologisme**

II REPERE TEORETICE

Structura morfologică a cuvântului

Modificările flexionare ale părților de vorbire pot fi înțelese numai dacă se cunosc elementele care intră în structura unui cuvânt. Părțile componente ale cuvintelor care au o anumită semnificație lexicală sau gramaticală se numesc morfeme. Morfemele sunt de mai multe tipuri: **rădăcina, prefixul, sufixul, tema și desinența.**

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Identificați cuvintele formate cu ajutorul prefixelor și sufixelor.

Te simți pierdut câteodată în larga și neprihănită singurătate a naturii, ascuți graiul duios și mistic, în care adierile călătoare ale universului îți destăinuiesc eterna lor dragoste, care poate exista în lumea asta pământescă, dar câteodată și în sufletul fiecăruia din noi...

2. Grupați cuvintele evidențiate din următoarele enunțuri în trei coloane: arhaisme, regionalisme, neologisme.

a) – Știți voi ce-i **crida** ? (...) b) S-au uitat unii la alții, **prepuelnici**, și au pornit o foșgăială în bănci (...) c) – Știu eu, a ghicit băiatul domnului Căpitan de jandarmi, care era îmbrăct în tunică de postav militărească, cusută cu **bumbi** galbeni. (*I. Teodoreanu, Prăvale-Baba*) d) Și **țiindu**-l Ciubăr- Vodă în mare cinste, i-**au dat în seamă** multe **hrisoave** și **urice** și **ispisoace** vechi, **să le dezlege** cu rânduiala și s-aleagă **dentre** acelea cum au fost cursul anilor și viața domnilor trecuți... (*G. Topârceanu*) e) Scopul **recensământului** este de obține date ststistice asupra numărului și **structurii** populației după diferite **caracteristici demografice**, social-culturale, economice și **profesionale**.

3. Grupați cuvintele de mai jos în funcție de apartenența lor la masa vocabularului sau la vocabularul fundamental: *masă, a percepe, lapte, dulap, contempla, metaformă, inerție, floare, copac, crepuscul, translație, covor, a epuiza, lingură, pasăre, ideogramă, coordonate, hârtie, pâine, vector, creion, lingvistică, arbitrar, carte, cratiță, creion, nuc, morman, jar.*

Structura morfologică a cuvântului

Rădăcina	Partea semnificativă principală a cuvântului care conține sensul comun dintr-o familie de cuvinte se numește rădăcină . De exemplu, în formele verbului merge (<i>merge, mergi, merge, mergeam, mergeați, mergeau...</i>) rădăcina este <i>merge-</i> . Tot de la rădăcină se obțin prin derivare cu afixe lexicale cuvinte noi. Astfel, cuvintele din familia lexicală a cuvântului <i>pădure</i> (<i>pădurice, pădurar, păduros, a împăduri, a despăduri</i>) au aceeași rădăcină: <i>pădur-</i> .
Prefixul	Partea semnificativă a cuvântului ce stă înaintea rădăcinii și-i atribuie un nou sens se numește prefix. (<i>răz bunare, împăcare, străbunic</i>) etc.
Sufixul	Partea semnificativă a cuvântului ce stă după rădăcină și atribuie un nou sens se numește sufix. După natura gramaticală a derivatului, sufixele lexicale sunt: substantivale (<i>-aș, -eală, -ime, -tor etc.; arc-aș, muncitorime, bună-tate, lovi-tură</i>), adjectivale (<i>-atic, -bil, -os, -iu, etc.: fric-os, nebun-atic, frumuș-el, prieten-esc</i>), verbale (<i>-iza, -ona, -ui etc.: abstract-iza, concluzi-ona, sfăt-ui</i>), adverbiale (<i>-ește, -iș etc.: frăț-ește, piept-iș</i>).
Desinența	Partea semnificativă a cuvântului care servește la modificarea formei cuvântului și la unirea cuvintelor în îmbinări, propoziții se numește desinență. Pot avea desinențe numai cuvintele flexibile. Ex: <i>copilul, elevilor, soarele</i> . Sunt cuvinte flexibile care la o anumită formă nu au desinență spunem că au desinența zero.
Tema	Partea semnificativă a cuvântului ce rămâne după înlăturarea desinenței se numește temă. De exemplu, tema pentru formele flexionare ale cuvântului a aduce (<i>aduc, aduc-i, aduc-e, aduc-em, aduc-eți, aduc</i>) este <i>aduc-</i> la care s-au adăugat desinențele de număr și persoană.
Familia lexicală	Familia de cuvinte (lexicală) constituie totalitatea cuvintelor înrudite ca sens și formate prin diverse procedee (<i>derivare, compunere, schimbarea valorii gramaticale</i>) de la aceeași rădăcină. De exemplu, familia cuvântului om cuprinde următoarele unități lexicale: <i>omenos, omenesc, omenie, neomenesc</i> etc.

REȚINEȚI!

Modificări ale vocabularului

În vocabular și mai ales în masa vocabularului, se petrec, de-a lungul vremii, tot felul de schimbări. Datorită prefacerilor care au loc în viața materială și spirituală a oamenilor și o data cu introducerea uneltelor noi, a unor modalități noi de viață se introduc cuvinte noi (**neologisme**) sau se crează altele.

Apariția unor cuvinte noi în limba noastră.

Până în secolul al XIX-lea, româna a intrat în contact cu câteva limbi apropiate geografic de aceasta:

germană de exemplu: cartof < kartoffel; bere < bier;

greacă de exemplu: folos < ófelos; buzunar < buzunára;

maghiară de exemplu: oraș < város; a cheltui < költeni; chip < kép;

turcă de exemplu: *cafea* < *kahve*; *cutie* < *kutu*; *papuc* < *papuç*.

Toate aceste limbi au contribuit la îmbogățirea vocabularului. În ultima vreme au intrat în limba română cuvinte care ilustrează progresele științei și tehnicii contemporane: *motorul, mecanismul de distribuire, supapele, instalația de alimentare, rezervoare, conducte, filtre, cilindru, carburator, reductor, roțile, volan etc.*

Dispariția unor cuvinte din limbă se datorează în mare parte faptului că au dispărut din societate funcțiile, rangurile, stările de lucru pe care le denumeau, de exemplu: **spătar, armaș, a mazili, aprod, hatman, vizir etc.**

Schimbarea înțelesului unor cuvinte este legată nu numai de evoluția societății, ci și de a gândirii oamenilor. Unele cuvinte care au avut un anumit înțeles în trecut au evoluat spre un alt înțeles. Așa s-a întâmplat cu cuvântul prost, care însemna initial de rând, obișnuit, iar astăzi înseamnă neinteligent.

EXERSAȚI!

1. Găsiți pentru fiecare dintre regionalismele date echivalentul din limba literară: *cucuruz, perje, țintirim, țurloaie, bălan, cocon, oloi, barabulă, ai, lubeniță.*

2. Identificați structura morfologică a cuvintelor indicate mai jos: *împrietenit, sănătos, împărătește, răsfățat, răzbunare, combate.*

3. Identificați structura morfologică a cuvintelor indicate mai jos și înscrieți-le în tabelul dat: *împrietenit, sănătos, împărătește, răsfățat, răzbunare, combate.*

Tema			Desinența
Prefixul	Rădăcina	Sufixul	

Analiza structurii cuvântului

1. Desinența și valoarea ei.
2. Tema și părțile din care este compusă.
3. Rădăcina și ce derivate mai pot fi formate de la ea.
4. Sufixul, tipul acestuia, ortografia.
5. Prefixul și ortografia lui.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

Ortografia prefixelor și sufixelor

- ✓ **Prefixele în -, com -** se scriu înaintea rădăcinii ce începe cu una din consoanele **p, b**; **împreună, compunere, îmbrăcat**.
- ✓ Înaintea aceluiași consoane **p, b** și a vocalelor se scriu prefixele **dez-, răz-: răzbate, dezbate**.
- ✓ În cuvintele a căror rădăcină începe cu **n** și prefixul se termină în **n** se scriu doi de **n**: **înnourat, înnegrit, înnodat**.
- ✓ La început de cuvânt întotdeauna se scriu grupurile de litere **ia** și **nu ea: iată, iarbă, ială, iarăși**.
- ✓ În cuvintele ce indică naționalitatea sau locul de trai se scrie sufixul – **ean** după rădăcina numelui propriu terminate cu o consoană și sufixul – **ian** după cea terminate cu o vocală.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Formați familia lexicală a cuvintelor: **mijloc, drum, pădure, umbră, întuneric, om, copil, școală, rădăcină, poveste, a învăța**.

2. Înlocuiți cuvintele din paranteză cu cuvinte din aceeași familie lexicală:

Noi am făcut o (drum) pe dealurile (pădure) din preajma satului nostru. Pe cărările (umbră) se așternuse (frunză) veșted. Toamna (frunză) copacilor cad una câte una. Într-un loc am găsit mere (pădure), apoi ne-am întâlnit cu (pădure). Afară se (întuneric) devreme și de aceea am plecat grăbiți spre casă.

3. Completați punctele de suspensie cu cuvinte din familia lexicală a cuvântului **copil**:

- a) Ionuț, vecinul nostru este un tare nostim, iar sora lui este doar o
- b) Tatăl lor îi muștră atunci când săvârșesc o faptă
- c) Când au fost ieri la carnaval, erau îmbrăcați ... ,deși sunt copii mari. Acolo au văzut un actor ... cu apucături de copil.

4. În locul punctelor, adăugați fiecărui cuvânt anumite grupuri de sunete, pentru a obține alte cuvinte, cu înțeles diferit:

.....bun.....
.....pământ.....
.....trece.....
.....scrie.....
.....atent.....
.....lega.....

5. Realizați familia lexicală a cuvintelor: *muncă, carte, copil*.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTIȚELE!

1. Formați cuvinte noi cu ajutorul următoarelor sufixe: - *ar*: - *tor*: - *ătate*: - *aș*: - *andru*: - *ist*: - *esc*: - *el*:

2. Derivați, prin prefixare și sufixare, cuvinte noi de la cuvintele de bază:

- a iubi:
- galben:
- rău:
- mic:
- verde:

3. Dați câte trei exemple de cuvinte derivate cu sufixele: -*ărie*, -*erie*, -*ială*, -*ean*, -*ian*, -*esc*

4. Scrieți, în tabelul alăturat, cuvântul de bază și radicalul următoarelor serii de cuvinte:

- Negricios, negru, neagră, înnegrit, neînnegrit, negru;
- Măricel, mare, mărit, mărinimos, nemărit, măricică;
- Muncitor, muncă, muncitoresc, nemuncit, a munci, muncită;
- Tânăr, tinerel, întineresc, neîntinerit, a întineri, tinerică;
- Bun, bunicică, îmbunătățit, bunătate, îmbuna, buni.

Nr.	Cuvântul de bază	Radicalul	Termenii înrudiți
1.			

5. Adăugați prefixele din coloana A cuvintelor din coloana B pentru a forma noi termeni:

A	B
ne-	lega
dez-	copt
i-	normal
a-	realizat

răs- real
 re- nevralgic
 anti- cunoaște.

6. Dați câte trei exemple de cuvinte derivate cu prefixele:

Ante-	Anti-	Inter-	Ne-	Pre-	Re-	Trans-	Ultra-
-------	-------	--------	-----	------	-----	--------	--------

7. Subliniați cu o linie cuvintele derivate cu prefixe: *defect, deforma, dezrobi, impar, impas, înalt, înnoda, necesar, nefiresc, neclar, nervi, preșcolar, pescar, rămâne, răsuna, răzgândi, reedita, rețetă, străin, străluci, strămoș, strănut.*

8. Formați cuvinte derivate cu prefixele: **in-(im-), în-(îm-)**, de la cuvintele de bază: *alb, bătrân, boboc, conștient, nor, parte, posibil.*

9. Scrieți familia lexicală a cuvintelor: *floare, roșu, pădure, lung, înalt, băiat.*

10. Găsiți verbele care fac parte din aceeași familie lexicală cu substantivele date (după model):

Nr. crt.	Substantivul	Verbul	Nr. crt.	Substantivul	Verbul
1.	Auditor	a auzi	6	Învățătură	
2.	Revenire		7	Bătaie	
3.	Cântec		8	Urcare	
4.	Dușman		9	Așezare	
5.	Lucrător		10	Mâncare	
6.					

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Alcătuiți un eseu în scris pe tema: **„Trecutul și prezentul școlii noastre.”**

- Respectați cerințele față de structura eseului;
- folosiți cuvinte derivate;
- încercați să folosiți cât mai multe cuvinte dintr-o familie lexicală.

2. Explicați cum s-au format următoarele cuvinte:

darnic, d-lui, Ștefan cel Mare, ființă, unsprezece, reînființa, anormal, altădată, inuman, incorect, devreme, descoase, numai, descântec, înspre, decădea, denivela, fărădelege, denumire, galben-portocaliu, dezamăgire.

§ 12. Îmbogățirea vocabularului. Resursele stilistice ale vocabularului. Expresii și locuțiuni

I TERMINOLOGIE

- **derivarea**
- **compunerea**
- **schimbarea**

II REPERE TEORETICE

Mijloacele de îmbogățire a vocabularului:

- **interne:** derivarea, compunerea, schimbarea valorii gramaticale (coversiunea);
- **externe,** când cuvintele se introduc din alte limbi, adică împrumuturile.

Derivarea este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi cu ajutorul sufixelor și prefixelor.

Sufixele sunt sunetele sau grupurile de sunete adăugate după rădăcină.

Sufixele sunt:

- **lexicale** – când formează cuvinte noi;
- **gramaticale** – când creează forme gramaticale.

Sufixele formează: substantive (lemnar, brutar); verbe (a muncit, a birui); adjective (plumburiu); adverbe (furiș, prietenește).

Există sufixe:

- **diminutivele,** care formează cuvinte ce denumesc obiecte sau însușiri considerate de vorbitor mai mici decât cele obișnuite: micuț, copilaș, binișor.
- **augmentative,** care formează cuvinte ce denumesc obiecte sau însușiri considerate de vorbitori mai mari decât cele obișnuite: lădoi, măturoi, lungan.

Prefixele sunt sunetele sau grupurile de sunete adăugate înaintea rădăcinii pentru a forma un cuvânt nou. Ex: Prefață, desface, conduce.

- **Derivatele parasintetice** sunt cele formate în același timp cu un sufix și cu un prefix.

Citiți: De-aș avea o porumbiță

Cu chip alb de copiliță... (Mihai Eminescu)

Toate păsările ies

Din huceag de aluniș... (Mihai Eminescu)

Moara era așezată într-un cot al râului, într-un **lumișiș** mare.

(Mihail Sadoveanu)

Românește am învățat din casa părintească, adecă din casa mamei, așa cum se vorbea: limpede, frumos și mai ales puternic și colorat, fără amestecul ziarului... (Nicolae Iorga, *Cea dintâi învățătură*)

- Scrieți forma literară a cuvântului adecă.
- Transcrieți un adverb care s-a format cu sufixul – ește.
- Identificați derivatele obținute prin sufixare.
- Indicați sufixele pentru fiecare derivat.
- Precizați ce părți de vorbire se realizează prin aceste sufixe.

Compunerea este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi, unind termeni diferiți.

Cuvinte compuse sunt: substantive, (floarea-soarelui), verbe (a binevoi), adjective (cumsecade), pronume (oricare), numerale (treizeci), adverbe (după-amiază), prepoziții (până la), conjuncții (ca să), interjecții (tic-tac).

Procedeele de compunere sunt:

- **Sudarea** este îmbinarea în care elementele s-au contopit: binefacere, paisprezece, cumsecade.
- **Alăturarea** este îmbinarea prin care elementele s-au alăturat bună-credință, de pe la, viță-de-vie.
- **Abrevierile** sunt prescurtări de cuvinte sau de grupuri de cuvinte unanim recunoscute și aplicate. DEX- (Dicționar explicativ al limbii române), SUA- (Statele Unite ale Americii).

Conversiunea (schimbarea valorii gramaticale) este mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se formează cuvinte noi prin trecerea de la o parte de vorbire la alta. Trecerea aceasta se face fără a modifica forma cuvântului.

Substantive din:

- adjective: Am intrat în adâncul întunecat al pădurii.
- verbe la gerunziu: Suferindul privea trist spre frunzele căzute.
- verbe la participiu: Rătăciții în pădure se sperie.
- verbe la supin: Mersul prin pădure îmi place.

- adverbe: Înțelegea suferința aproapei său.
- interjecții : N-a ascultat oful meu.

Adjective din:

- verbe la participiu: Priveam lumina filtrată prin ramuri.
- verbe la gerunziu: Îmi plăceau pletele fluturânde ale fetei.
- pronume: Acești brazi sunt mici.
- adverbe: Mi-am luat haine gata.

Adverbe din:

- adjective: Vorbește frumos despre natură.
- verbe la participiu: Cântă îngânat.
- substantive care denumesc anotimpurile, părțile zilei, zilele săptămânii: Învață noaptea.

Prepoziții din:

- adverbe: Deasupra crengii s-a așezat o pasăre.
- substantive: Picta frumos grație talentului.
- verbe la participiu: A terminat de recoltat mulțumită ajutorului.

III REAMINTIȚI-VĂ!

Familia de cuvinte

Familia lexicală sau familia de cuvinte cuprinde toate cuvintele obținute prin derivare, compunere sau conversiune de la un cuvânt de bază.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTIȚELE!

1. Scrieți familia lexicală a cuvintelor de mai jos, astfel încât să cuprindă atât cuvinte derivate, cât și compuse și obținute prin schimbarea valorii gramaticale: *bine, rău, frumos, negru*.

2. Selectați din citatele de mai jos, cuvintele obținute prin derivare, compunere, conversiune și arătați cum s-au format.

a) Toate lucrurile frumoase datorează frumusețea lor frumosului în sine. (*Platon*) b) Învățați să lăsați pe chipul vostru să înflorească un zâmbet, este darul pe care îl oferiți aproapei, este darul pe care îl oferiți întregului Univrs. (*Octavian Paler*) c) Nu vom fi niciodată recunoscători față de pământul care ne-a dat totul. (*Constantin Brâncuși*) d) Singurul bine este cunoașterea, singurul rău este ignoranța. (*Socrates*) e) Bunul simț este o colecție de prejudecăți dobândite până la vârsta de optsprezece ani. (*Albert Einstein*) f) Viața este o ciudată comedie care amestecă împreună și dureri și bucurii, punând lacrimi lângă zâmbet, punând zâmbet lângă plâns." (*Alexandru Macedonski*) J) Cititul de zi cu zi te face mai bogat sufletește, mai tare de caracter și mai puternic moral.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Scrieți pluralul corect al cuvintelor compuse: *nou-născut, nou-venit, răuvoitor, liber-profesionist, liber-cugetător.*
2. Alegeți forma corectă: *bunăvoință / bună-voință; bunăstare / bună-stare; valvârtej / val-vârtej, fără-de-lege / fărădelege, bot-gros / botgros; nu-mă-uita / număuita.*

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Alegeți pentru cuvintele următoare sufixe potrivite pentru a forma substantive colective: *porumb, apă, lemne, fagi, stuf, pietre, școlari, tineri.*
2. Scrieți augmentativele cuvintelor: *mătură, pui, băiat, ladă, carte, fată, casă.*
3. Formați cuvinte derivate parasintetic de la următoarele cuvinte de bază și explicați ortografia lor: *negru, negură, nor, nobil, nămol, noapte, nebun.*
4. Identificați partea de vorbire căreia îi aparțin cuvintele compuse: *dumneata, astfel, binecuvânta, de pe lângă, albastru-verzui, douăzeci și patru, untdelemn, ca să.*
5. Alcătuiți perechi de propoziții în care cuvintele **toamna, trist, gol, natural** să fie părți de vorbire diferite.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Explicați cum s-au format următoarele cuvinte: *înspre, decădea, denivela, fărădelege, denumire, galben-portocaliu, dezamăgire, îndulcitor, d-ta, înnămolire, darnic, d-lui, cernăuțean, Ștefan cel Mare, ființă, unsprezece, reînființa, anormal, altădată, inuman, incorect, devreme, descoase, numai, descântec, înarmare, răscumpărabil, răsuna, refolosibil, neliniștitor, Baba-Cloanța, bunăstare.*
2. Precizați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate în exemplele date: a) Am admirat un tablou **frumos**. b) Ei vorbesc **frumos**. c) Geamul **deschis** s-a spart. d) Spune **deschis** ce ai de spus. e) **Iarna** a sosit și la noi. f) Am fost în concediu în fiecare **iarnă**. j) **Dimineața** se apropia. h) Nu mănânc **dimineața**. i) S-a **îngrozit** când a auzit povestea. j) Privea **îngrozit**.
3. Dați exemple de cuvinte cu prefixe neologice și prefixoidele: *ante-, arhi-, extra-, multi-, poli-, supra-, super-, ultra-*.
4. Dați exemple de cuvinte în componența cărora să intre sufixoidele: *-cid, - fug, -fob, -grafie, -gramă.*

5. Alcătuiți câte trei enunțuri în care cuvintele izvor, mână, mugure, rădăcină să actualizeze sensurile lor secundare.

6. Dați exemple de câte cinci cuvinte derivate alcătuite cu sufixe, care ajută la formarea unor: *nume de păsări, nume proprii, nume de plante, nume care indică ideea de loc.*

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuiți un eseu pe tema: „**Pâine pe masă – bucurie în casă...**”

Pâinea

Să nu arunci, copile,
Pâinica jos nicicând
Căci undeva, departe,
Plânge un copil flămând.

Și cată-un colț de pâine
Prin urne-nfrigerat,
Și dacă n-o găsește
Adoarme-nlăcrimat.

Și-n somn ce i se arată,
Tu să-ți închipui, poți?
Pământul ca o pâine

Ce-ajunge pentru toți! (*Leonida Lari*)

§ 13. Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului. Împrumuturile lexicale

I TERMINOLOGIE

- împrumuturile lexicale
- neologismele
- arhaismele
- regionalismele

II REPERE TEORETICE

Lexicul sau **vocabularul** limbii române se constituie, pe parcursul secolelor, din cuvinte moștenite, formate pe teren propriu și împrumutate.

Se consideră moștenite cuvintele care s-au păstrat în limba română din lexicul latinesc, suferind modificări fonetice, semantice, gramaticale.

Cuvintele moștenite au, de regulă o frecvență foarte mare în limbă, sunt polisemantice și servesc drept bază de derivare pentru alte unități.

Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului de cuvinte s-au realizat și se realizează în permanență. Ele sunt determinate de vecinătatea geografică a unor popoare, amestecul de populații, relațiile economice, politice și culturale dintre popoare.

Împrumuturile sunt de două feluri:

Împrumuturile mai vechi au următoarele origini:

- **slavă:** plug, drag, cneaz, buche, strana, apostol etc.; unele dintre aceste cuvinte au devenit arhaisme;
- **maghiară:** chin, viclean, gingaș, lacăt, chip, pildă, oraș, beteșug, răvaș, meșteșug, belșug, hotar **etc;**
- **turcească:** cafea, cașcaval, mohair, pătlăgea, pilaf, dulap, basma, iaurt, dușumea, halva, chiftea **etc;**
- **grecească:** cort, mătase,omidă, aerisi, urgie, traistă, arvună, lefter, molipsi, taifas, prisos etc;

Împrumuturile neologice au și ele diferite origini:

- **latină** (din latina savantă): acvilă, dormita, insulă, rege, pictor, tezaur etc;
- **franceză:** bacalaureat, certificat, coșmar, fular, pension etc;
- **engleză:** stewardesă, show, business, marketing, weekend, aut.

III REAMINIȚI-VĂ!

Neologismele sunt cuvintele noi apărute în vorbire.

Cele mai multe neologisme sunt provenite din franceză și se întâlnesc în toate compartimentele vieții social-politice, economice, juridice, în științe etc: bacalaureat, cablu, cartograf, fantezie, garderob, gară etc.

Arhaisme se numesc cuvintele, expresiile sau construcțiile foarte vechi, care nu se mai întrebuințează de mult în limba vorbită.

Cele mai multe cuvinte de felul acesta nu se mai folosesc datorită faptului că obiectele sau noțiunile denumite de ele au dispărut. În această categorie intră, de exemplu, toate denumirile unor funcții sau ranguri boierești din trecut ca: *clucer, paharnic, pârcalab, armaș, spătar etc., ale unor categorii de ostași: ieniceri, spahii etc.*

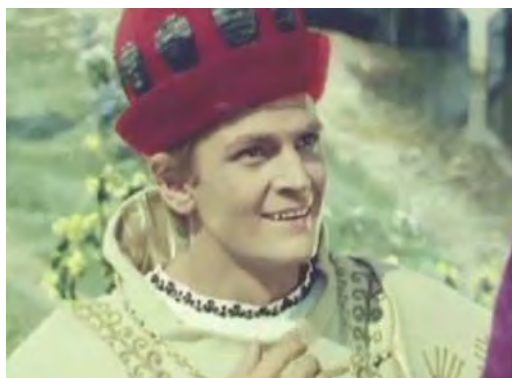
Regionalisme sunt cuvintele cu o circulație mai restrânsă, folosite numai în anumite regiuni ale țării.

Regionalismele sunt și unele variante fonetice ale anumitor cuvinte, ca **samă** pentru **seamă**, **sară** pentru **seară**, **mâne** pentru **măine**, **câne** pentru **câine** etc. Regionalismele sunt întâlnite și în operele literare a lui Ion Creangă, Ioan Slavici, Marin Preda de exemplu: *bumb* – (*nasture*), *bortă* – (*gaură*), *perjă* (*prună*), *barabulă* – (*cartofă*) etc.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Identificați neologismele, arhaismele și regioalismele din fragmentele următoare.

a) În fiecare casă boierească se creșteau copii de mazili, de boieri de neam și de poslușnici. Băieții învățau carte românească unul de la altul, sub direcțiunea vătafului sau a vreunui logofăt din curte. (*Ion Ghica-Teodoros*)

Scenă din filmul „Harap - Alb”, București, 1965, regizor Ion Popescu-Gopo

b) Și cum ajung, odată întră buluc în ogradă, tusșese, Harap-Alb înainte și ceilalți în urmă, care de care mai chipos și mai îmbrăcat, de se târâiu ațele și curgeau oghелеle după dânșii. (*Ion Creangă. Harap - Alb*)

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Pronunțați numele următoarelor sporturi: *base-ball*, *bow-ling*, *polo*, *pressing*, *dribbling*, *upercut*.

2. Rețineți forma corectă a neologismelor:

corect

- a asambla
- binoclu
- escroc
- specios – atrăgător
- aterosleroză

incorect

- (a ansambla)
- benoclu
- excroc
- special
- arteroscleroză

3. Indicați forma corectă a următoarelor neologisme: *anticameră/antecameră*, *bleumarin/bleumaren*, *preșdenție/președinție*.

4. Alcătuiți enunțuri cu arhaismele *postelnic*, *vizir*, *dijmă*.

FIȚI ATENȚI!

Înainte de a utiliza un neologism, consultați un dicționar pentru a cunoaște exact sensul și forma cuvântului.

1. Identificați și subliniați arhaismele din textul de mai jos:

„(...) I pak (=și iarăși) dau știre domnie tale za (=despre) lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au eșit den Sofiia, și aimintrea nu e, și se-au dus în sus pre Dunăre.

I pak să știi domniia ta că au venit un om de la Nicopole de miie me-au spus că au văzut cu ochii lor că au trecut ciale corăbii ce știi și domniia ta pre Dunăre în sus.

I pak să știi că bagă den toate orașele câte 50 de omin să fie de ajutor în corăbii.

I pak să știi cumu se-au prins nește meșter (i) den Țarigrad cum vor treace ceale corăbii la locul cela strimtul ce știi și domniia ta.

I pak spui domniie tale de lucrul lui Mahamet beg, cum am auzit de boiari ce sunt megiiăș(i) și de generemiiu Negre, cum i-au dat împăratul sloboziie lui Mahamet beg, pe io-i va fi voia, pren Țeara Rumânească, iară el să treacă.

I pak să știi domniia ta că are frică mare și Băsărab de acel lotru de Mahamet beg, mai vârtos de domniile voastre.

I pak spui domniie tale că mai marele miu, de ce am înțeleș și eu. Eu spui domniie tale iară domniia ta ești înțelept și aceste cuvinte să ții domniia ta la tine, să nu știe umin mulți, și domniile vostre să vă păziți cum știți mai bine. (...)”

2. Subliniați arhaismele cu o linie, regionalismele cu două linii, iar neologismele cu o linie ondulată: *glod, goz, hatman, hibernare, pălan, pisică, postelnic, regulament, ienicer, ilău, imanent, lapidar, leică, lobodă, lubeniță, metropolă, musai, nectar, nefer sâneată, spahiu, țințirim, vizir, absurd, activ, agă, aliotoman, baril, biofizică, butcă, caimacan, cascadă, cioareci, ciubotă, ciubucciu, clop, complex, cucuruz, curechi, dardă, descriptiv, dijma, dolman, emerit, eolian, fain, forai băr, gealat, giubea.*

3. Identificați cuvintele argotice:

„Pârnaia era plină. Nu mai văzuse ucenicul. Toți zulitorii Bucureștiului, şuți, hoți de cai, trosnitori, carditori, tâlhari de drumul mare, toată crema caramangiilor.” (*Eugen Barbu, Groapa*)

4. Identificați cuvintele de jargon:

„Pardon... Te-oi lua, puiule... și pe monsiu Șarlă... și pe Luluța.”

(*Vasile Alesandri, Chirița în provincie*)

5. Identificați termenii științifici:

Pentru efectuarea operațiilor, soft-ware-ul este prevăzut cu un limbaj de programare format, în general, dintr-un set de macroinstrucțiuni sau macrocomenzi pentru dezvoltări de aplicații. (*Ce este calculatorul*)

CURIOZITĂȚI...

Duminica Floriilor sau a Stălpărilor (ramurile de palmier sau finic, cu care a fost întâmpinat Iisus la intrarea în Ierusalim, n.r.) este una dintre cele 12 sărbători împăratești din cursul anului bisericesc. Menționată, pentru prima dată, în secolul al IV-lea, sărbătoarea Intrării Domnului în Ierusalim, orașul unde a și început să fie celebrată, a cuprins, în scurt timp, întreaga lume creștină, fiind celebrată cu mare fast. Strâns legată de minunea învierii lui Lazăr din Betania, această duminică îi pregătește pe credincioșii ortodocși pentru bucuria pe care o aduce biruința lui Hristos asupra morții din duminica următoare, cea a Învierii.

Totodată Floriile deschid săptămâna cea mai importantă pentru pregătirile de Paști, cunoscută sub numele de „Săptămâna Mare”, după cele 40 de zile de post.

Din punct de vedere liturgic, din această zi începe Săptămâna Patimilor, în amintirea cărora în biserici se oficiază în fiecare seară Deniile, slujbe prin care credincioșii îl „petrec” pe Hristos pe drumul Crucii, până la moarte și Înviere. De Florii se mănâncă pește, fiind a doua dezlegare din postul Paștelui, după cea din ziua Bunei Vestiri.

Duminica Floriilor este precedată de Sâmbăta lui Lazăr. În această zi, Iisus Hristos își arată din nou minunile, înviindu-l pe Lazăr, la patru zile de la moarte. După această minune, mulțimile strânse la porțile cetății l-au întâmpinat cu flori și l-au aclamat pe Mântuitor, la intrarea în Ierusalim.

Sâmbăta din ajunul sărbătorii este cunoscută și ca Moșii de Florii, când se fac pomeniri pentru sufletele celor decedați, încheindu-se acum Sărindarele, adică pomenirea morților făcută în fiecare sâmbătă din Postul Mare. Sărbătoarea Floriilor este una de bucurie pentru întreaga creștinătate, dar se știe că zilele ce urmează sunt unele ale tristeții.

În fiecare an de Florii se fac procesiuni, acestea rememorând intrarea triumfală a lui Iisus Hristos în Ierusalim, după ce cu o zi înainte îl înviase pe Lazăr din morți. Mulțimea era atât de uimită de minune, încât era convinsă că a venit vremea regelui prevestit de profeți. „Osana!”, îi strigau pruncii, iar oamenii toți adunați pe drum așterneau în fața Domnului hainele lor și veneau să-L întâmpine cu ramuri de finic. Blând și smerit, Iisus a intrat în cetate pe mânzul asinei. Acum, peste veacuri, pelerinii refac, pe jos, drumul triumfal, cu tristețea care premerge Patimile Domnului, dar și cu bucuria care prevestește Învierea Sa.

Pysanka – ouăle încondeiate

Ouăle bogat ornamentate, în culori vii, sunt probabil cel mai cunoscut produs cultural al Ucrainei. Nu se știe cine deține întâițitatea în încondeierea ouălor. Cert este că ele apar la mai multe etnii sub diferite nume la belaruși (писанка, pysanka), bulgari (писано яйце, pisano yaytse), croați (pisanica), cehi (kraslice), maghiari (hímestojás),

lituanieni (margutis), polonezi (pisanka), români (ouă vopsite, încondeiate sau împestrițate), sârbi (pisanica), slovaci (kraslica) și sloveni (pisanica, pirhi sau remenke).

Pysanka (care vine de la cuvântul ucrainean pentru „a scrie”) sunt realizate după o tehnică similară celor din Bucovia. Desenele sunt trasate în ceară de albine și oul este apoi cufundat în vopsea. Culoarea pictează locul gol, iar ceara protejează o anumită parte care rămâne albă. Procesul este apoi repetat de câte ori se dorește pentru a crea un model complicat, cu multe straturi. „Pysanka” sunt ouă crude din care s-a scos conținutul printr-o găurică și apoi sunt încondeiate, iar „krashanky” sunt vopsite ouă fierte tari, într-o culoare simplă, pentru a fi mâncate de Paște.

„Paska” – pâinea de Paște

Spre deosebire de pasca românească, Paska ucraineană nu este preparată cu brânză dulce. Paska este un soi de cozonac sub formă cilindrică, cu simboluri realizate din aluat pe margini sau în partea de sus. Ca și la cozonacul românesc, Paska se produce după un adevărat ritual, iar în casă trebuie să fie liniște și

armonie. Rețetele de Paska variază de la o zonă la alta, de la un cozonac dulce și pufos la o pâine îndesată. Femeile trebuie să aibă gândurile pure când frământă, iar bărbații să stea afară să alunge spiritele rele.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Explicați cum s-au format următoarele cuvinte derivate, indicând cuvântul de bază, sufixul și prefixul folosit: *povestitor*, *cântăreț*, *neobișnuit*, *viitorime*, *privatizare*, *preambalare*, *învățătoare*, *franzeluță*, *căpătuială*, *orășenesc*.

2. Arătați care cuvinte sunt formate prin derivare cu sufixe sau prefixe și care sunt formate prin compunere: *străbun*, *filolog*, *ultracentral*, *junimism*, *fotografie*, *ortografie*, *insecticid*, *hoinăreală*, *geografie*.

3. Construiți șase propoziții în care cuvintele *frumos*, *inteligent*, *repede* să fie, pe rând, adjective și adverbe.

4. Construiți cinci propoziții în care substantivele *dimineață*, *zi*, *noapte*, *luni*, *vară* să fie folosite cu valoare adverbială.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Scrieți un eseu pe tema protejării mediului înconjurător.

Folosiți-vă de ideea: O mare problemă a întregului glob este: poluarea Apei, poluarea Aerului, poluarea Solului și chir poluarea Planetei Pământ.

§ 14. Resursele stilistice ale vocabularului. Expresii și locuțiuni

I TERMINOLOGIE

- unități frazeologice
- expresie
- locuțiune
- clișee internaționale

II REPERE TEORETICE

Grupurile stabile de cuvinte care după sensul lor sunt echivalente cu un singur cuvânt se numesc **frazeologisme**.

Sensul unui cuvânt poate fi exprimat și printr-o unitate frazeologică. Acestea sunt combinații stabile de două sau mai multe cuvinte, au un sens unitar și denumesc un obiect (acțiune, însușire, fenomen etc.).

Există mai multe tipuri de unități frazeologice:

Locuțiunile – grupul mai mult sau mai puțin sudat de cuvinte care comunică un înțeles unitar și care se comportă gramatical ca o singură parte de vorbire. Există locuțiuni echivalente cu toate părțile de vorbire, afară de articol: *băgare de seamă, bătaie de joc, scos din fire, dus de nas, aducere aminte, a da foc*.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Citiți textul.

Bogăția unei limbi nu constă numai în numărul mare de cuvinte, ci și în capacitatea lor de a exprima cât mai precis și mai frumos gândurile și sentimentele oamenilor. Folosirea cu grijă a cuvintelor celor mai potrivite este o datorie pe care o au toți vorbitorii. O sursă stilistică a vocabularului este sinonimia. Chiar dacă unele cuvinte sunt identice sau aproape ca sens, deosebirea dintre ele este uneori semnificativă.

Expresiile și locuțiunile constituie un adevărat tezaur lingvistic al poporului român. În unele dintre ele se oglindesc firea românilor, omenia lor.

2. Indicați verbe sinonime pentru următoarele locuțiuni: *a-i sări țâfna, a lua în răs, a-i părea rău, a ajunge la sapă de lemn*.

REAMINTIȚI-VĂ!

Expresiile – grupuri de cuvinte cu înțeles unitar și cu o forță expresivă mult mai puternică decât cea a locuțiunilor, fiind generatoare de efecte stilistice. Ele sunt, de fapt, structuri metaforice: *a face zile fripte, a face pe mortul în păpușoi, a-și da arama pe față, a tăia frunze la câini, a umbla după cai verzi pe pereți, a se face luntre și punte*.

Exemplu: A tăcea chitic este o expresie pe care o putem explica prin „a nu spune nimic, a nu-ți face simțită prezența”. *Chitic* este numele unui pește, dar care este atât de mic, încât nu-și trădează în niciun fel prezența.

Expresiile idiomatice – îmbinări de cuvinte cu sens figurat, proprii unei singure limbi și care, traduse cuvânt cu cuvânt într-o altă limbă, devin un nonsens, pentru că înțelesul lor nu poate fi dedus din simpla alăturare a părților componente.

Formule și clișee internaționale – unițări frazeologice care, apărute în diverse limbi de circulație universală, s-au impus, fiind ulterior frecvent folosite în toate limbile. Arca lui Noe, călcâiul lui Ahile, patul lui Procust, pânza Penelopei, săgeata lui Amor.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Copiați enunțurile date. Identificați expresiile idiomatice, explicați sensul lor. Explicați ortografia cuvintelor evidențiate.

a) Văd că **ați** fi în stare să *mi-l* luați cu **de-a** sila. b) Uite-așa umblă, numai cu capul în nori! c) Nu avea sărmanul nici un căpătâi. d) Ei, acum ești un om în floarea vârstei... e) Iliuță este un om de omenie de când îl cunosc. f) Hei, hei, da știu că ești om cu dare de mână. j) Știu că e tare bun la inimă și o să mă ajute. h) Așa cum îl vezi, e tare ascuțit la minte băiatul acesta... i) Să fiți cu ochii în patru, căci trebuie să apară! g) A fost pentru mine ca lumina ochilor.

2. Înlocuiți expresiile date cu un singur cuvânt.

A fi fără căpătâi, a fi în floarea vârstei, fi în stare, A fi om de omenie, a fi cu dare de mână, a fi bun la inimă, a fi ascuțit la minte, a fi cu ochii în patru, a fi lumina ochilor, a fi cu capul în nori.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Găsiți un sinonim pentru următoarele unități frazeologice: a întoarce pe dos, cap pătrat, brâul cerului, slab de înger, tras de păr, a strica orzul pe găște.

2. Găsiți câte o expresie sinonimă cu următoarele unități frazeologice: a strânge funia la par, a ajunge la sapă de lemn, a lua la trei parale, a-și lua tălpășița.

3. Explicați ce sens au următoarele formule și clișee internaționale: curriculum vitae, mărul lui Adam, turnul lui Babel, Arca lui Noe.

4. Consultați un dicționar de proverbe și zicători românești și scrieți 5 expresii frazeologice.

CURIOZITĂȚI...

Dragobetele

Despre Dragobete – sărbătoarea iubirii la români, care se ține, în fiecare an, pe 24 februarie. Chiar în ziua când biserica noastră creștin-ortodoxă prăznuiește prima și a doua aflare a capului Sfântului Ioan Botezătorul, calendarul popular sărbătorește Dragobetele, zeul iubirii la români și patronul buneia dispoziții. Nici la sate Dragobetele nu se mai sărbătorește ca altădată, când era ținut asemenea unei sărbători religioase, pentru ferirea de boli și apărarea dragostei. De mult, Dragobetele era prilej de bucurie și distracție pentru toată comunitatea locului. Azi au rămas doar amintirile bătrânilor și însemnările etnografilor care povestesc despre tradițiile și obiceiurile acestei sărbători laice.

În ziua de Dragobete, femeile din sat aveau grijă să hrănească din belșug păsările din curte, dar și pe cele ale cerului ca anul să fie bogat. De Dragobete nu se sacrificau păsări sau animale în nici o gospodărie, deoarece se credea că fetele și femeile nu vor avea niciodată copii.

De Dragobete, nimeni nu făcea treabă, nici în casă nici pe afară, ziua fiind considerată de popor o mare sărbătoare venită din moși-strămoși. Se credea că cel ce nu va respecta această zi așa cum se cuvine, nu va mai avea glas omenesc și va ciripi precum păsările. Bătrânii respectau această sărbătoare drept o zi pentru combaterea frigurilor și a altor boli.

De Dragobete, dacă ziua era frumoasă, de dimineață, grupuri de fete și băieți din sat, îmbrăcați de sărbătoare, în costume populare, porneau înspre pădure, unde se veseleau, căutau flori de primăvară, cântau și alergau. În ceea ce privește vremea, dacă de Dragobete ploua, primăvara va veni mai devreme și va fi caldă și însorită. În această zi, nici o fată sau femeie nu are voie să plângă, nici măcar de fericire, deoarece se crede că va plânge tot anul.

Tot de Dragobete se seamănă busuiocul, pentru ca planta să capete toate calitățile cu care a fost binecuvântată.

REȚINEȚI!

În structura clișeeleor internaționale, intră, de obicei, un nume propriu; ele au la bază întâmplări biblice, legendare sau chiar fapte reale.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Subliniați locuțiunile din următoarele enunțuri și scrieți echivalentul fiecăreia: a) Mă tem de oamenii de nimic. b) Când îi întâlnesc o iau la sănătoasa. c) Circul cu băgare de seamă și privesc mereu în urmă, nu merg cu capul în nori. d) Iubesc oamenii cu inimă. Deși nu toți sunt oameni cu stare, nu îi iau în răs pe cei fără căpătâi.

2. Scrieți locuțiunile cu care puteți înlocui următoarele cuvinte: *a fugi, atenție, a se rostogoli, oriunde, regret, sigur.*

3. Alcătuiți enunțuri cu următoarele locuțiuni: *din când în când, a lua amite, cu dare de mână, a-și lua inima-n dinți.*

4. Care este sensul următoarelor expresii: *a căra apă la râu, a da cuiva apă la moară, a-i toca gura bureți, a nu face purici.*

5. Dați exemple de unități frazeologice care să poată fi glosate prin fiecare dintre următoarele cuvinte: *a dezvălui, a certa, bogat (adj.), încet (adj.), înțelept (adj.)*

6. Care din următoarele exemple sunt expresii și care sunt proverbe. Grupați-le în coloane.

Buturuga mică răstoarnă carul mare. A da bir cu fugiții. Meseria e brătară de aur. La pomul lăudat să nu te duci cu sacul. A scoate untul din cineva. A trage mâța de coadă. A promite marea cu sarea.

7. Indicați locuțiuni sinonime cu verbele: *a fierbe, a se lenevi, a fugi, a inerva, a birui, a da, a șterge.*

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuiți un eseu pe una din temele propuse. „Să fie pace în lume.” „Ani de școală, ani frumoși.” „O, dulce copilărie.” Folosiți expresii și locuțiuni.

§ 15. Lexicografia.

Mijloacele stilistice ale lexicologiei și frazeologiei

I TERMINOLOGIE

- lexicografia
- mijloace stilistice

II REPERE TEORETICE

Vocabularul oricărei limbi este descris sistemic în diferite dicționare. În dicționar cuvintele pot fi aranjate în ordine alfabetică sau tematică.

Lexicografia este știința ce se ocupă de elaborarea dicționarilor de diferite tipuri și a teoriei de alcătuire a lor.

Dicționarele pot fi monolingve și bilingve sau polilingve, generale și speciale, lingvistice și enciclopedice.

Lexicografia constă în înregistrarea cuvintelor unei limbi, unui dialect, unui domeniu etc., clasarea (în ordine alfabetică), definirea și ilustrarea lor, prin exemple și expresii, ținând cont de mulțimea semnificațiilor lor, precum și de accepțiunile lor în sânul unei limbi date, în scopul alcătuirii dicționarilor.

Lexicografia studiază tehnica alcătuirii dicționarilor.

Lexicografia este o ramură a lexicologiei.

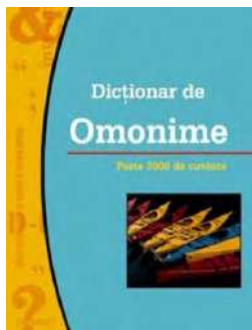
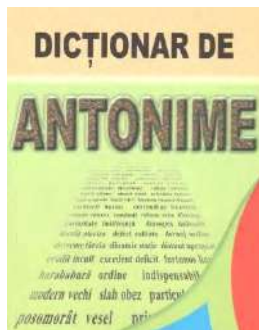
III REAMINTIȚI-VĂ!

Dicționarele lingvistice pot fi generale și speciale. Cele generale cuprind întreg vocabularul limbii: Dicționarul explicativ al limbii române (DEX), Dicționar ortografic, ortoepic, morfologic (DOOM). Dicționare lingvistice speciale cuprind o parte a lexicului.

Astfel: *dicționar de antonime; dicționar de sinonime; dicționar de neologisme; dicționar de pleonasm; dicționar de ortograme și omofone; dicționar ortografic; dicționar de expresii și locuțiuni; dicționar de arhaisme; dicționar etimologic de termeni științifici; dicționar de teme și simboluri.*

Dicționare bilingve facilitează însușirea limbilor străine, ele sunt foarte solicitate și răspândite:

- francez-român;
- român-francez;
- ucrainean-român;
- român-ucrainean.

1. Analizați articolul lexicografic al cuvântului **carte**.
CĂRTE, cărți, s. f.

I. 1. Scriere cu un anumit subiect, tipărită și legată sau broșată în volum. ◇ Carte albastră (sau albă, neagră etc.) = publicație oficială a unui guvern care conține documente justificative privitoare la o problemă politică. ◇ Expr. A vorbi (sau a spune) ca la (sau ca din) carte = a vorbi ca un om învățat; a vorbi așa cum trebuie; a face caz de erudiția sa, a fi pedant. A se pune pe carte = a se apuca serios de învățat. Cum scrie la carte = așa cum trebuie, cum se cere. Om de carte = persoană care citește, studiază mult; cărturar. ◆ Diviziune mai mare decât un capitol a unei scrieri de proporții mari.

2. Fig. Cunoștințe de scriere și de citire; învățătură, știință, cultură. Ai carte, ai parte. **3.** Registru.

II. 1. (Urmărit de determinări introduse prin prep. „de”) Carnet cu date personale, care atestă sau conferă unei persoane anumite drepturi. Carte de membru. ◇ Carte de muncă = carnet de muncă. **2.** Bucată de carton, cu însemnări scrise sau tipărite, căreia i se dau diferite întrebuințări: pentru corespondență (carte poștală), ca permis de intrare la un concert, la o bibliotecă (carte de intrare), indicând numele (profesiunea, adresa etc.) unei persoane (carte de vizită) etc.

III. (Înv. și pop.) **1.** Scrisoare. **2.** Ordin scris, emis de o autoritate. **3.** Act scris, document; dovadă. ◇ Carte de judecată = hotărâre, sentință judecătorească. Refăcut din **cărți** (pl. lui *cartă < lat. **charta**), prin analogie cu parte-părți; (**II**) din fr. **carte**.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

➤ Alegeți varianta în care acordul este corect:

Era/Eram să cad. Am trebuit/A trebuit să plec. Mă va dura/Mă vor dura picioarele. Ce-i/Ce-s cu foile de pe jos? Aici se vinde/se vând biletele la concert. Nu-i convine/Nu-i convin propunerile lui Vasile.

1. Amintiți-vă când ați avut prima ocazie să lucrați cu un dicționar. Ce tip de dicționar era? De ce ați avut nevoie de el? La ce v-a servit?
2. Numiți tipurile de dicționare la care apelați în decursul activității școlare.
3. Citiți articolul lexicografic pentru cuvântul **familie** din DEX. Ce informație suplimentară oferă acest tip de dicționar?
4. Citiți un articol de ziar. Extrageți cuvintele ce nu vă sunt cunoscute.
5. Căutați cinci cuvinte în dicționar (DEX) și explicați întrebuințarea lor.
6. Consultați un dicționar enciclopedic. Analizați articol lexicografic.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

❖ Citiți cu atenție textul:

„Niculăiță îi dă banii înapoi și, fără supărare, începe să încarce lemnele La loc, frumos, tacticos, cum le încărcase aseară la pădure. Liniștea pesemne că i-a plăcut brutarului, că începe să râdă și, scoțând unsprezece lei deplini, îi dă (...). Niculăiță și-a băgat banii în chimir, își înjugă boii și pleacă... Se gândește că mai bine i-ar fi dat banii în fișice. Așa, te pomenești că la-ntors, de neodihna de peste noapte, îl prididește vreun somn în căruță și i se risipesc gologanii. De aceea, mergând pe uliță, căuta cu ochi pe jos, doar o găsi vreun petic de hârtie, să facă banii fișice. Nu caută de prisos: prin dreptul tribunalului găsește o jumătate de coală de hârtie. O ridică, o bagă în sân și, după ce iese din oraș, se suie în căruță, taie hârtia în două; o jumătate o taie, iar în două și, scoțându-și banii din chimir, face două fișice: unul de cinci lei, altul de șase. Le bagă frumos în chimirul pe care-l închide cu îngrijire și zice: „Cea! Joian! ...” (I. Al. Brătescu-Voinești)

1. Identificați expresiile din text. Descoperiți figurile de stil din text.
2. Care sunt antonimele următoarelor cuvinte: *supărare*, *tacticos*, *aseară*, *începe*, *frumos*.
3. Transcrieți arhaismele din text.
4. Care este modul de exprimare din fragmentul de mai sus?
5. Cărui tip de limbaj îi aparține fragmentul.

CURIOZITĂȚI...

Portul popular

Costumul popular pune în evidență talentul și sensibilitatea pentru frumos a locuitorilor zonei de unde provine, care în zilele de sărbătoare îmbracă aceste straie. Ca și în trecut, femeile din Bucovina lucrează costumele populare manual, folosind motive folclorice: spicul, soarele, frunza și nu în ultimul rând, crucea simbolizând credința în Dumnezeu.

Portul femeiesc este format dintr-o cămașă bogat împodobită cu motive florale și geometrice, o catrință țesută cu fir auriu, care este legată în talie cu brâu colorat, iar în picioare se poartă opinci. Iarna, femeile poartă bundițe, ciorapi și baticuri din lână.

Portul bărbătesc este format dintr-o cămașă mai lungă, care prezintă în general o broderie geometrică în culori de negru sau maro, legată la mijloc cu o curea din piele, o vestă (bundiță) cu pielea albă în afară decorată cu motive florale sau geometrice și adaosuri din blană de jder și cu blană spre interior, ițari din lână, pe cap o căciulă din piele de miel, iar

în picioare opinci. Există și anumite haine pentru anotimpurile reci, respectiv sumanul, folosit toamna – este confecționat dintr-o haină din lână deasă – și cojocul – o haină lungă până la genunchi, cu blana întoarsă în interior și pielea în afară, decorat cu flori brodate.

Indiferent de zona etnografică, frumusețea portului popular din Bucovina a făcut înconjurul lumii, peste tot fiind admirat și apreciat.

Ziua mondială a cămășii tradiționale ucrainene

Ucraina și diaspora ucraineană marchează, la 19 mai, Ziua mondială a cămășii tradiționale ucrainene (Den' Vișivanki), o sărbătoare care a ajuns anul acesta la cea de-a XII-a ediție. „Astăzi, cămașa tradițională ucraineană este extrem de populară, este un simbol

al unității pentru comunitatea ucraineană, formată din multe milioane de oameni. Cămașa ucrainescă a devenit un element care promovează Ucraina în lume” – se arată într-un mesaj al Congresului Mondial al Ucrainenilor, care a făcut apel la conaționali, dar și la reprezentanții altor etnii, să poarte pe 19 mai cămăși tradiționale ucrainene. Ziua cămășii tradiționale ucrainene a fost sărbătorită pentru prima dată în urmă cu doisprezece ani, la inițiativa unor studenți de la Universitatea din Cernăuți. În prezent, sărbătoarea este marcată în 50 de țări din întreaga lume. Portul popular reprezintă una dintre cele mai importante forme de cultură ale unui popor, geneza istorică și etapele principale de evoluție.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Consultați diferite tipuri de dicționare.
2. Găsiți antonime pentru cuvintele *supărare, aseară, jos, închide*.
3. Găsiți sinonime pentru cuvintele *bani, frumos, se risipesc, îngrijire*.
4. Selectați câteva arhaisme dintr-un text artistic.
5. Care este sensul cuvântului **răboj** și **satâr**? Consultați dicționarul.
6. Consultați un dicționar de paronime și alegeți varianta corectă:
 - a) În urma cercetărilor, i se **relevase/revelase** adevărul despre dispariția prietenului său.
 - b) În casa Moromeților, relațiile **familiale/familiare** erau încordate.
 - c) Fata purta o rochie roz de **atlas/atlaz**.
7. Cercetați un dicționar de neologisme și precizați sensul cuvintelor: *adiacent, bloc, conotativ, denotativ, instantaneu*. Alcătuiți enunțuri cu ele.
8. Consultați dicționarul de sinonime. Găsiți câte un sinonim pentru cuvintele: *deprindere, temă, practică, exercitare, acțiune, îndeplinire, activitate, instrucție, mișcare, antrenament, compoziție*.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți un eseu cu titlul:

„Cele zece motive pentru care îl admir pe profesorul meu.”

Profesorul este un actor desăvârșit. Este cel care hrănește fantezia, explică trecutul și imaginează viitorul.

Profesorul este cel care își sacrifică de multe ori timpul liber pentru a-și putea îndeplini sarcinile de serviciu atât de importante...

§ 16. Substantivul (actualizare)

I TERMINOLOGIE

- morfologie
- flexibil
- neflexibil
- independent

II REPERE TEORETICE

Substantivul este partea de vorbire independentă, flexibilă care denumește obiecte în sens larg: ființe, lucruri, fenomene ale naturii, însușiri, acțiuni, stări sufletești și răspunde la întrebările *cine? sau ce?*

Exemple: *arici, creion, ploaie, albastrul, harnicul, cititul, (citirea), casă, sat, melancolie.*

Substantivele sunt cuvinte flexibile. Ele se declină, adică își schimbă forma după **număr** (singular, plural), **caz** (nominativ, genitiv, dativ, acuzativ și vocativ) și **determinare** (substantiv determinat hotărât și substantiv determinat nehotărât).

Substantivele au două numere: **singular** și **plural**.

După capacitatea lor de a exprima numărul, substantivele se împart în următoarele clase:

● substantive care au ambele forme de număr (denumesc obiecte ce pot fi numărate): *fecior – feciori, țară – țări, oraș – orașe*;

● substantive defective de număr. La rândul lor, ele pot fi de două feluri:

a) substantive care au numai forma de singular (singularia tantum): *dreptate, studențime, sânge, Dacia* etc.

b) substantivele care au numai forma de plural (pluralia tantum): *aplauze, tăieței, ochelari, Filipine* etc.

Substantivele invariabile au o formă unică pentru ambele numere: *un pui – doi pui, un licurici – doi licurici*.

Toate substantivele se împart în trei clase flexionare numite genuri: **masculin** (*un băiat, un munte*),

feminin (*o fată, o floare*),

neutru (*un televizor, un teatru*).

Substantivul răspunde la întrebările *cine? ce?*

Exemplu: Elevul se pregătește serios de lecții.

EXERSAȚII!

1. Completați spațiile punctate cu câte cinci substantive proprii care denumesc:

persoane

personaje

animale

localități

întreprinderi (instituții)

evenimente

titluri de opere (literare și științifice)

titluri de ziare, reviste

corpuri cerești

2. Subliniați substantivele în cazul vocativ, explicați folosirea virgulei.

– De vânzare ți-e găinușa ceea, măi băiete?

– De vânzare, moșule! (*Ion Creangă, Amintiri din copilărie*)

3. Identificați substantivele din enunțul de mai jos. Numiți caul lor.

Elevul nu este un înregistrator pasiv al celor spuse de alții, ci un participant activ la actul învățării. (*Mihai Eminescu, Scrieri pedagogice*)

III REAMINȚIȚI-VĂ!

În propoziție, substantivul îndeplinește funcțiile sintactice de **subiect**, **atribut**, **nume predicativ**, **complement direct**, **complement indirect** și **complement circumstanțial**.

Atunci când îndeplinește aceste funcții sintactice, substantivul își schimbă forma (*casa, casei, al casei, pe casă*) – primește în construcția sa un articol hotărât, *articolul al, a, ai, ale* sau o *prepoziție*.

Toate aceste forme pe care le poate lua un substantiv, pentru a exprima în propoziție diferite funcții sintactice, se numesc **cazuri**, iar formele acestor cazuri poartă denumirea de **forme cauzale**.

Toate formele și construcțiile cauzale ale unui substantiv formează **declinarea** aceluia substantiv.

CAZ	FUNCȚIA SINTACTICĂ	EXEMPLU
N	subiect nume predicativ	Vasilică vine la școală. Acesta este copil .
A	complement direct	Am văzut o casă .
	complement indirect	Vorbim despre copil .
	complement circumst. de mod	Vorbim ca părinții .
	complement circumst. de timp	Am stat la voi într-o zi .
	complement circumst. de loc	Am venit la școală .
	atribut substantival prepozițional	Cartea de fizică este grea.
D	complement indirect	Am dat copilului ceva.
G	atribut substantival genitival	Porțile palatului s-au deschis.
V	-----	Vasilică , vino acasă.

În limba română substantivul are cinci cazuri:

nominativ, acuzativ, genitiv, dativ, vocativ.

În general, cazurile se stabilesc cu ajutorul întrebărilor.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

Se scriu cu literă majusculă:

1. Numele proprii de persoane, de aștri, denumiri geografice, numele personajelor literare mitologice: Mihai, Saturn, Moldova, Trofimaș, Prometeu.

2. Denumirile proprii compuse din mai multe cuvinte se scriu astfel: cuvintele independente se scriu cu litere majusculă, iar cele auxiliare – cu minusculă: Pătrăuții-de-Jos, Sinăuții-de-Sus, Ștefan cel Mare, Statu-Palmă-Barbă-Cot, Prâslea cel Voinic, Curtea de Argeș, Muzeul de Istorie, Statele Unite ale Americii etc.

3. Titlurile operelor literare și științifice, ale ziarelor și ale revistelor se scriu cu inițială majusculă doar la primul cuvânt: „*Dicționarul explicativ al limbii române*,” „*Țara Fagilor*,” „*Zorile Bucovinei*,” „*Luceafărul*,” „*Florile dalbe*,” „*Cuvântul adevărului*” etc.

4. Numele proprii din țările care folosesc alfabetul latin se scriu cu ortografia limbilor respective: Shakespeare, Flaubert, Goethe, Schiler, Mickiewicz, Bordeaux, Munchen, Newcastle etc., și se pronunță ca în limba din care provin: Șecspir, Flober, Ghiote, Șiler, Mițchievici, Bordo, Miunhen, Niucasl.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

❖ Identificați substantivele din text și explicați ortografia lor.

Mănăstirea Voroneț

Biserica Mănăstirii Voroneț, construită din porunca lui Ștefan cel Mare în trei luni și trei săptămâni, în 1488, este situată în apropierea orașului Gura Humorului. Ca și alte mănăstiri vestite, Voronețul își are și el legenda sa, povestită de Ion Neculce în „O samă de cuvinte”.

Se spune că după pierderea bătăliei de la Războieni, Ștefan cel Mare a plecat pe Valea Moldovei în sus până la Voroneț unde trăia, într-o chilie săpată în stâncă, Sihastrul Daniil.

Voievodul îi mărturisi părintelui că „nu poate să se mai bată cu turcii:

închina-va țara la turci sau ba? Daniil Sihastrul îl sfătui să nu o închine, ci să continue lupta căci va izbânzi, iar după biruință să ridice la Voroneț o mănăstire cu hramul „Sfântul Gheorghe”. Încurajat de Daniil, viteazul voievod porni la drum, își

adună oastea și-i alungă pe turci din țară. În amintirea acestei Bătălii, Ștefan cel Mare ridică Mănăstirea Voroneț. (Mihai Andrei)

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Scrieți formele de plural ale următoarelor substantive: *muzeu, zarzavagiu, alee, pix, pieton, fax, calculator*.

2. În perechile de proverbe găsiți cuvântul comun. Ce parte de vorbire este el în fiecare caz? Explicați mecanismul conversiei.

a) Câinele flămând visează oase.

Flămândul codri visează.

b) Cuvântul omului bătrân are greutate. Cinstește bătrânii, vei fi și tu bătrân.

c) La omul sărac nici boii nu trag. La omul sărac și mâța-i chioară.

d) Vorba dulce mult aduce. Unuia îi vine gust de dulce, altuia de sărat.

3. Identificați substantivele din poezia propusă. Ce figuri de stil conțin substantive în poezie? Analizați trei substantive.

Stejarul

Pe vârf de deal, în largul de zăpadă,
Bătrân stingher, stejarul e de pază,
Sub bolta lui vin corbii de se-așează
Când umbrele-nserării prind să cadă.
Jur împrejur e gol, e frig, e groază...
Și-a lupilor flămândă serenadă,
Din când în când, în noapte-i dă dovadă
Că-n depărtare ura mai veghează.
El, mut și blând, stă fără să se-ncline,
Acolo unde-n vifor și urgie
Blestemul rădăcinilor îl ține...
Cu împăcare înfruntând povara,
Înfășurat în vechea lui mândrie,
E neclintit: visează primăvara... (Octavian Goga)

Vocabular:

Asemănarea evidentă dintre românescul mănăstire, bulgărescul „монастир” se datorează provenienței lor de la termenul grecesc și un alt termen din domeniul religiei, „monachos, călugăr”, adică, literal, „cel care este singur”. Acest cuvânt a fost preluat din multe limbi: **Exemplu:** română – monah, spaniolă – monje, engleză – monk, franceză – moine, germană – monch, italiană – monaco, rusă – „монах” etc.

CURIOZITĂȚI...

Din istoria cuvintelor. Termenul **horă** desemnează un dans popular românesc cu ritm domol, în care dansatorii se prind de mână, formând un cerc mare închis. Acest cuvânt își trage originea din neogrecescul „horos” „dans” la fel ca termenii aparținând altor limbi din vecinătate: bulgară – horo, sârbă – horo, turcă – hora.

Hora este un dans popular. Dansurile populare exprimă esența

folclorică a unui popor. Din cele mai vechi timpuri, dansul a început simplu, la marile sărbători și ritualuri religioase, ajungând până astăzi să dobândească o complexitate fără egal și o varietate de forme. El recrează situații și evenimente din viața poporului, fiind una dintre cele mai fascinante forme de artă.

Dansurile populare sunt însoțite de muzică instrumentală, de strigături, bătăi din palme, chiuituri. Toate converg spre sincretism[^], trăsătură caracteristică acestei forme de manifestare artistică. Tradiționale sau noi, spontane sau organizate, dansurile populare românești ne spun ceva, transmit un mesaj cu care se înscriu în istoria noastră culturală.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTIȚELE!

1. Completați proverbele și analizați substantivele.

Vorba de argint

Prietenul adevărat

Corb la corb

Meseria este

O zi de primăvară

Pisica cu clopoței

2. Alcătuiți propoziții cu formele diferite de plural ale substantivelor: *cap (cap, capete, capuri)*, *corn (coarne, cornuri)*, *cot (coți, coate, coturi)*.

3. Scrieți la genitiv-dativ substantivele *izbândă*, *copertă*, *pagină*, *iarnă*, *lămâie* cu articol hotărât.

4. Citiți versurile.

O altă limbă mai frumoasă nu-i

Mai dulce și mai bună decât toate

E pentru mine **limba** mea

Și pentru tine – limba ta,

Și pentru dânsul limba lui.

O altă limbă mai frumoasă nu-i,

Din care **omul** cântecul își scoate

Și limba asta dac-o știi,

Pământul, pâinea i-o sfințiți

Și truda omului ce-o face.

Cu ea cântăm frăția pacea.

Când vii în codrul ei umbros,
Te faci mai tânăr, mai frumos;
Când bei din apa ei adâncă,
Se prinde **rod** pe vârful de stâncă.
E limba mea, pe care mama
Mi-a pus-o-n **suflet** pentru drum,
Și-așa-i de nouă și bogată,
Că n-o știu bine nici acum.

(Victor Teleucă)

- a) Explicați sensul cuvintelor evidențiate în text.
- b) Ce înseamnă pentru voi limba română?
- c) În ce constă veșnicia limbii române?

5. Completați spațiile punctate cu formele de genitiv-dativ, singular, ale substantivelor: *idee, alee, cutie, femeie, floare*.

- a) Planul a reușit datorită tale deosebite;
- b) S-au oprit în fața cu castani;
- c) Copacul de fildeș a fost furat;
- d) Prezența îmbrăcate în verde a fost o surpriză;
- e) Petalele albe s-au scuturat.

6. Modificați forma substantivelor din paranteze, după numărul și cazul cerute din text:

Puiul (cuc) pe creangă (nuc). (Călător) îi șade bine cu (drumului), ca și (cal) cu (frâului). Dacă n-ai (papucului) sunt bune și (opinca). În locul (trandafir) a pus (urzicii). Lipsa (pisica), bucuria șoarecelui.

7. Alcătuiți pluralul de la substantivele date, apoi întocmiți un text folosind și aceste cuvinte.

Arbitru	performanță
sportiv	exercițiu
campion	teren
gimnast	suporter
jucător	maestru

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

LUCRAȚI ÎN ECHIPE

Consultați dicționarul pentru a preciza sensul și forma de plural a cuvintelor de mai jos: *căldură, lumină, țărnam, ocean, flux, reflux, revărsare, revenire, ordine*.

LUCRAȚI ÎN PERECHI

1. Răspundeți la întrebările referitoare la enunțul:

„Rănitul gemea încetișor, uitându-se înspăimântat în jur; din când în

când cerea, cu voce stinsă, apă”.

- a) Ce parte de vorbire este cuvântul **rănitul**? Cum s-a format?
- b) Care este definiția acestei părți de vorbire?
- d) Numiți funcția sintactică.

2. Continuați enunțurile punând în locul punctelor substantive.

- a) Dimineța, mergând spre școală, m-am întâlnit cu
- b) Mi-ar face plăcere să mă întâlnesc cu
- c) Tradiționala întâlnire cu absolvenții liceului va avea loc
- d) Întâlnirea dintre „Bucovina” și „Dinamo” s-a terminat cu

3. Citiți cu atenție versurile:

Gerul face cu-o suflare pod de gheață între maluri,

Pune streșinilor casei o ghirlandă de cristaluri,

Iar pe fețe de copile înflorește trandafiri,

Să ne-aducă viu aminte de-ale verii înfloriri. (*Vasile Alecsandri, Gerul*)

a) Transcrieți, din text, două substantive în cazurile dativ și acuzativ.

b) Scrieți câte un antonim pentru sensul, din text al cuvintelor: *gerul, pune, face, înfloriri*.

c) Numiți câteva sinonime pentru substantivul *casă*.

4. Alcătuiți un eseu despre frumusețea vieții. Analizați morfo-sintactic câteva substantive.

NU UITAȚI!

Toate victoriile încep cu victoria asupra ta.

§ 17. Articolul

I TERMINOLOGIE

- articol sustantival: hotărât, nehotărât
- articol posesiv genitival
- articol demonstrativ
- acord
- articulat, nearticulat

II REPERE TEORETICE

Articolul este partea de vorbire cu rol de cuvânt ajutător care însoțește un substantiv, arătând în ce măsură obiectul denumit este cunoscut vorbitorului.

Substantivul poate fi **articulat** (cu articol hotărât sau nehotărât) și **nearticulat** (*fată, niște fete, fetele, fetelor*).

Articolul hotărât – arată că obiectul denumit de substantiv este cunoscut. Deci, substantivul denumește un anumit obiect, lucru sau ființă.

Exemple: elevul, eleva, elevii, elevele.

Articolul nehotărât – arată că obiectul denumit de substantiv este mai puțin cunoscut (doar la modul general: *un oarecare elev*).

Exemple: *un elev, o elevă, niște elevi, (eleve).*

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

➤ Citiți textul. Identificați articolele și numiți părțile de vorbire pe care le determină. Numiți tipurile de articole întâlnite în text?

Și, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moș Luca, sărutăm noi mâna părinților, luându-ne rămas bun cu ochii înecați în lacrimi, și după ce ne suim în căruță, supărați și plânși, ca vai de noi, Luca Moșneagu, harabagiul nostru, dă bici cailor... Era dimineața... când ieșeam din Humulești, și fetele și flăcăii, gătiți frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părțile, cu bucuria zugrăvită pe fețe! Numai eu cu Zaharia, ghemuiți în căruța lui moș Luca, ne duceam surgium, dracului pomană, ca mai bine n-oi putea zice. (*Ion Creangă*)

REAMINTIȚI-VĂ!

Articolul substantival nehotărât se plasează **înaintea** substantivului și se scrie separat de acesta, iar cel hotărât se unește cu substantivul și se plasează **după acesta**.

Articolul adjectival se utilizează **înaintea** adjectivului.

Articolul posesiv poate apărea **înaintea** substantivului, pronumelui, numeralului.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

➤ Completați tabelul următor cu pluralul nearticulat al nominativului: *bidiviu, camionagiu, fiu, geamgiu, hangiu, lustragiu, mijlociu, mușteriu, reclamagiu, scandalagiu, vizitiu, zarzavagiu, administrație, bibliografie, calomnie, draperie, enciclopedie, farfurie, gănganie, imitație, jucărie, linie, meserie, notație, ornamentație, petunie,*

ramificație, salcie, tipografie, țestorie, unghie, vibrație, zburdălnicie.

Substantivul	Plural nearticulat	Plural, articulat, cu articol hotărât	Plural, articulat, cu articol nehotărât
Exemplu: autor	autori	autorii	un autor, niște autori

! REAMINȚIȚI-VĂ!

Articolul posesiv (**al, a, ai, ale**) se acordă în gen și număr cu cuvântul determinat și nu cu determinativul care este la genitiv.

Înainte a verbelor articolele posesive genitive se scriu prin cratimă.

Exemple: a **le**, a-**i**, ai-**l**, a **le povesti**, **cointeresa**, **preveni** etc.

Articolul demonstrativ (adjectival) însoțește un adjectiv sau un numeral, făcând legătura între această parte și substantivul determinat.

Are formele:

- cel, cei – masculin, nominativ – acuzativ
- celui, celor – masculin, dativ – genitiv
- cea, cele – feminin, nominativ – acuzativ
- celei, celor – feminin, dativ – genitiv
- cel, cele – neutru, nominativ – acuzativ
- celui, celor – neutru, dativ – genitiv

Exemple: Băiatul *cel* frumos și fata *cea* harnică sunt viitorii tăi colegi.

Articolul demonstrativ se acordă în gen și număr cu substantivul regent:

- Ștefan *cel* Mare; Mircea *cel* bătrân – masculin, singular, formează câte un substantiv propriu compus.
- Fetele *cele* trei; baiatul *cel* de-al doilea – leagă un numeral de substantivul determinat.

Când însoțește un adjectiv cu rol de atribut adjectival, articolul va avea genul, numărul și cazul substantivului determinat.

Exemplu: Cărțile elevilor *celor* harnici sunt îngrijite.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Completați spațiile punctate din textul de mai jos cu forme potrivite ale articolelor posesive (genitive).

Înalții arbori pădurilor din partea de vest a orașului atrag privirile drumeților căror aparate de fotografiat nu au răgaz. Unii locuitori cartierului nu înțeleg de ce se opresc acolo turiștii căror preocupare pentru fotografierea pădurilor li se pare nefirească. Fiecare arbore își are taina sa. În fiecare creangă stă o istorie ce trebuie citită cu gândul.

2. Copiați fragmentul. „Cu tâmplele vâjâind, răzbi în ruptura de pe mal, în lătratul ascuțit și întărtat al câinelui. Gheorghită zvâcnea de plâns; oase risipite, cu zgârciurile umede, albeau țărâna. Botforii, tașca, căciula brumărie erau ale lui Nechifor... Femeia răcni aprig.” (Mihail Sadoveanu)

a) Identificați articolele.

b) Ce valoare morfologică au aceste ele?

3. Alcătuiți câteva enunțuri cu articole posesive (genitivale). Explicați acordul articolului posesiv (genitival) substantivele în genitiv.

4. Analizați articolele din exemplele date.

a) A aștepta să culegi altceva dintr-un pământ decât ce a fost semănat în el ar fi o copilărie. b) Oamenii nu se deosebesc atât prin ceea ce zic, cât prin ceea ce fac. c) Omul de spirit e acela care în fundul inimii lui râde de toți și de toate. d) Omul de geniu e cel ce-și destăinuie ideile în creație.

5. Copiați în caiete structurile. Subliniați articolele.

Câmpiile bogate ale Ucrainei, atitudinea conștientă a oamenilor, năzuința de veacuri ale trudititorilor, planurile curente ale învățământului, izvoarele line ale codrului, tainele pădurii, cântecul păsărilor, drumurile ei..

6. Citiți cu atenție versurile. Explicați sensul cuvântului evidențiat în text, analizați-l morfo-sintactic.

Părinții fac totul oricând pentru noi-
Ne nasc și ne cresc mai mari decât ei,
Rămân apoi cu discreție în urmă,
Nu ne deranjează de obicei.

(A. Blandiana)

✓ Ce înseamnă pentru voi părinții?
Exprimați-vă părerea în două enunțuri.

NU UITAȚI! CINSTIȚI ȘI IUBIȚI PĂRINȚII!

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Alcătuiți două propoziții în care să cuprindeți:

a) un substantiv în acuzativ, articulat cu articol nehotărât cu funcția sintactică de atribut și precedat de o prepoziție compusă;

b) un substantiv în acuzativ, cu funcția sintactică de complement, articulat cu articol hotărât.

2. Copiați proverbele scriind cuvintele care lipsesc. Ce părți de vorbire sunt ele? Indicați cazul.

a) ... mai drept pe lume este adevărul.

b) Dreptatea, cinstea și curajul sunt ... mai bune calități ale omului.

c) Urmează pe înțelept și te dă după ... drept.

d) Când se trage clopotul ... mare, ... mici nu se mai aud.

e) Lumina mare pe ... mică întunecă.

3. Alcătuiți patru propoziții cu substantivele **sportiv** și **bibliotecară** după modelul dat.

Model:

Trandafirii sunt parfumați.

(subiect)

Aceștia sunt **trandafirii** sădiți de mine.

(nume predicativ)

Vocabular

Cuvântul codru, „pădure mare și deasă” își are originea în limba latină, unde codrum, (qiodrum) însemna „patrat ” a se compara cu cuvântul rusesc de origine latină квадрат) și „parte a unui obiect împărțit în patru”.

Cu timpul, a început să însemne, pur și simplu, „parte a unui obiect”; avem astfel în română sintagma „codru de pâine”, adică „felie, bucată de pâine”.

Așa dar, sensul primar al cuvântului codru trebuie să fi fost „bucată de pământ acoperită cu pădure”.

✓ Alcătuiți câteva propoziții cu cuvântul codru. Analizați-l.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Completați spațiile punctate cu forma nearticulată a substantivului **libertate**, apoi cu formele articulate (hotărât și nehotărât);

a) este dorită de toți oamenii;

b) trebuie cucerită prin luptă;

c) provizorie este de dorit în locul unei sclavii permanente.

2. Completați textul, înlocuind punctele cu articolele respective. Explicați de ce unele substantive nu sunt însoțite de articol.

Apoi capr (.) umplu groap (.) cu jărat și cu lemne putregăioase, ca să ardă focul (.) mocnit. După asta așază (.) leasă de nuiele numai înțînătă și (.) frunzări peste dânsa; peste frunzări toarnă țărână și peste țărână așterne (.) rogojină. Apoi face (.) scăuieș de ceară anume pentru lup.

3. Care este forma nehotărâtă a substantivului **nuiele**?

4. Puneți în locul punctelor articolele posesive și adjectivale cerute de context. Numiți tipul lor. Analizați patru din ele la alegere.

a) Țarina era (.) dragoste (.) lui Onache Cărăbuș, era (.) mai frumos cântec (.). (*Ion Druță*) b) Bucuria mea (.)mare însă erau (.) câteva tufe de

fragi, rătăcite prin iarba de mătase verde (.) poienii. (Ana Lupan) d) S-a înseninat fruntea ostenită (.) satului, iar (.) zece ani pistruietiš mai zăbovesc în mijlocul drumului. (Ion Druță)

5. Identificați articolele și arătați rolul lor în comunicare. Încercați să le omiteți. Ce se întâmplă cu textul?

a) Un grai e-un strop de sunet
Topit ca într-o mare,
În zvonul veșniciei,
În muzica cea mare. (Grigore Vieru)

b) Avem o limbă prea frumoasă.
De cânti cu ea, de plângi – e dulce,
Pe-a ei proverbe luminoase
Poeții fruntea vin să-și culce. (A.Ciocanu)

6. Reflectați într-un text gândul: „**Dacă aș fi actor, ce rol mi-aș alege?**” Arumentați-vă răspunsul folosind diferite categorii de articole.

DIN ISTORIA CUVINTELOR

Cuvântul **teatru** este de origine greacă: theatron „privește, spectacol; teatru,” substantiv care derivă din verbul theaomai „a privi, a examina, a contempla”. Limba română, ca multe alte limbi, a împrumutat acest termen prin intermediul limbii franceze: theatre.

Teatrul din Odesa

Teatrul din Cernăuți

§ 18. Adjectivul

I TERMINOLOGIE

- **simplic, compus**
- **variabil, invariabil**
- **grade de comparație**
- **locuțiuni adjectivale**
- **valoare stilistică**

II REPERE TEORETICE

Adjectivul este partea de vorbire independentă, flexibilă care exprimă însușirea sau calitatea unui obiect și răspunde la întrebările orientative *care? ce fel? de?*

Adjectivul determină un substantiv sau un substituit al acestuia. De obicei, adjectivele stau după substantivele determinate. Când precedă substantivul, se insistă în mod deosebit asupra însușirii exprimate prin adjectiv.

Exemplu:

Așa îmbogățesc și eu întunecata zare cu largi flori de sfânt mister.

III REAMINȚIȚI-VĂ!

După structură adjectivele sunt:

- **simple:** *alb, bun, bătrân, slab;*
- **compuse:** *binevoitor, dulce-amăru;*
- **locuțiuni:** *dus cu pluta, cu scaun la cap, de treabă.*

După forme flexionare pot fi **variabile** și **invariabile**:

1. adjective variabile cu:

patru forme	trei forme	două forme
elev bun/elevă bună elevi buni/eleve bune	drum bun/drumuri bune strada lungă/străzi lungi	casă mare/case mari teatru /teatre
au forme diferite pentru gen și număr	au forme diferite pentru gen și aceeași formă pentru plural	au forme identice pentru gen și număr

2. **adjective invariabile**, care au aceeași formă indiferent de genul și numărul substantivului determinat (*maro, kaki*).

După proveniență adjectivele sunt:

Propriu-zise (carte interesantă).

Provenite din alte părți de vorbire (carte citită).

Formele pe care le ia adjectivul pentru a arăta că o însușire poate exista în grade diferite la două sau mai multe obiecte comparate sau chiar la același obiect în situații diferite se numesc **grade de comparație**.

În limba română adjectivele au trei grade de comparație:

Gradul pozitiv – frumos;

Gradul comparativ:

de superioritate – mai frumos;

de egalitate – tot așa de frumos;

de inferioritate – mai puțin frumos;

Gradul superlativ:

relativ – cel mai frumos;

absolut – foarte, extraordinar de frumos.

NOTĂ!

În limba română există și adjective care nu au grade de comparație:

a) comparative: *anterior, exterior, inferior, superior.*

b) superlative: *extrem, optim, suprem, ultim.*

c) însușiri care, prin natura lor, nu permit comparația: *colosal, complet, gigantic, groaznic, mort, oral, perfect, principal, unic, uriaș, veșnic etc.*

Adjectivul se acordă în **gen, număr și caz** cu substantivul determinat.

Exemple: *carte interesantă, prieten adevărat, tablou superb, școală nouă, copaci seculari, vârstă înaintată, scaune noi, copii deștepți, aer rece.*

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

❖ Citiți textul. Copiați în caiete adjectivele, alcătuiți cu câteva din ele enunțuri. Cărui stil aparține textul? Ce rol au adjectivele în acest stil?

Curtea de Argeș

Zidită toată în piatră, îmbrăcată ca într-o rețea de sculpturi migălite cu o rară măiestrie, clădirea întreagă pare c-ar fi dintr-o bucată, și, ori din ce parte-o privești, îți înfățișează o desăvârșită armonie de linii și de proporții. E fără îndoială una din cele mai frumoase biserici ale Răsăritului creștin.

Vechea legendă spune că meșterul Manole, pentru ca s-o poată isprăvi, a trebuit să-ngroape de vie în zidurile ei pe buna și scumpa lui soție. Înțelepciunea poporului vrea să ne arate cu aceasta câtă jertfă și tărie de suflet se cere unui om ca să poată duce până la sfârșit o așa de grea, o așa de măreață și de minunată lucrare. În fața bisericii, pe partea cealaltă a drumului, e vestita și binecuvântata cișmea numită „Fântâna lui Manole”. (*Alexandru Vlahuță*)

REAMINTIȚI-VĂ!

Funcțiile sintactice ale adjectivului

Din punct de vedere sintactic, adjectivul îndeplinește funcțiile sintactice:

atribut adjectival (*Citesc o carte **interesantă***).

nume predicativ: (*Cartea este **interesantă***).

Adjectivul poate sta înaintea sau după substantiv; când e plasat înaintea substantivului, preia articolul acestuia (*carte **interesantă**, interesanta carte*).

Adjectivele pot fi formate prin derivare cu:

prefixe

atent – neatent

sigur – nesigur

talentat – netaientat

sufixe

galben – gălbui

lemn – lemnos

tânăr – tineresc

Articulate adjectivele pot deveni substantive: *om leneș – leneșul, om bolnav – bolnavul, câine rău – răul, copil frumos – frumosul*.

REAMINTIȚI-VĂ!

Locuțiunea adjectivală este un grup de cuvinte cu înțeles unitar care se comportă din punct de vedere gramatical ca un adjectiv.

Exemplu: *Om de seamă, de nădejde, de vază, cu scaun la cap.*

Valoarea stilistică a adjectivului.

Cea mai importantă valoare stilistică a adjectivului este aceea de **epitet**.

Exemple: *Ploaia furioasă lovea fețele drumeților. Cad fulgi zglobii.*

MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

Scrieți adjective formate cu ajutorul sufixelor date. Explicați ortografia.
-atic; -esc; -iu; -nic; -ean; -os;

OBSERVAȚI!

Adjectivele terminate la masculin singular nearticulat în **-iu**, iar la feminin singular nearticulat în **-ie** (vocale în hiat), așezate în urma substantivului, se scriu la plural cu doi-ii.

Exemple: *nor(i) plumburii, spice(le) aurii.*

NOTĂ!

În limba populară, adjectivele stau mai rar înaintea substantivelor. Pot avea vocativul în **-e** unele adjective folosite înaintea substantivelor

masculine, nume de ființe: *Tinere prieten! Iubite coleg!* În limba literară circulă mai ales formele de vocativ identice cu cele ale nominativului: *prieten drag, iubită mamă, scumpă bunică.*

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Alcătuiți propoziții în care adjectivele *aurii, bătrân, bălaie*, puternic să fie, pe rând, în cazul nominativ și în cazul acuzativ; precizați funcția sintactică în fiecare caz.

2. Explicați modul de formare a următoarelor adjective: *înălbit, binețe, bucuros, ascultător, necruțător, neomenos, judecătoresc, invalid, neajutorat, strălucitor, înfrunzit, colorat, împodobit, infrumusețat.*

3. Citiți cu atenție următoarele versuri:

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară
Soarele rotund și palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.

(*Vasile Alecsandri, Iarna*)

4. Identificați care dintre aceste adjective au grade de comparație: *întreg, splendid, incomparabil.*

- întreg, splendid;
- fără grade de comparație;
- toate.

5. Indicați seria cu forma corectă a adjectivului pronominal demonstrativ:

- Am dat fetei aceasta un buchet de garoafe galbene;
- I-am dat fetei acestea un buchet de garoafe galbene;
- I-am dat fetei acesteia un buchet de garoafe galbene.

6. Indicați sinonimele neologice pentru adjectivele: *priceput, molipsitor, secăt, mâncăcios, zgârcit, lacom.*

7. Includeți în propoziții adjectivele date: *vesel, etern, calm, înțelept, norocos, domol, copt, înalt, înverzit, luminos, umed, leneș.* Alcătuiți propoziții cu antonimele acestor adjective.

8. Corectați greșelile din enunțurile:

- A obținut cele mai optime rezultate din cariera sa.
- Lucrul acesta este cel mai principal pentru fratele meu.
- Produsele lor erau de o calitate mai superioară față de cele ale firmei „Spicul de Aur”.

9. Găsiți în Dicționarul de expresii și locuțiuni românești patru expresii care să fie sinonime cu adjectivele: *foarte repede, foarte rău, foarte elegant, foarte amărât.*

10. Precizați valoarea stilistică a adjectivelor din enunțurile:

a) „Sus pe plai, / Tăcutul crai / Al nopții reci / Umbrind poteci, / Senalță-n zori.” (*Șt.O. Iosif*)

b) „De departe vezi albind / Și-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.” (*Mihai Eminescu*)

c) „Mic cu solzi de balaur / Trupul fin se clatină / Guvaiere de smalt și aur / Cu luciri de platină.” (*George Topârceanu*)

11. Explicați valoarea morfologică a următoarelor cuvinte care ajută la exprimarea ideii la superlativ: *frumoasă foc, înghețat bocnă*.

12. Indicați care dintre adjectivele următoare nu pot avea grade de comparație:

albastru	gol	senin	vesel
bătrân	harnic	superior	maro
cuminte	întreg	ultim	des
înțelept	urât	esăvârșit	neclar
vioi	fierbinte	petrolifer	viteaz

13. Scrieți trei propoziții în care substantivele articulate cu articolul hotărât să fie însoțite de adjectivele alb, blândă, cuminte.

14. Copiați textul de mai jos și faceți acordul adjectivelor dintre paranteze cu substantivele pe care le determină:

Mă întreb ce floare am mai cules din buchetul (nepieritor): poate să fie imaginea (gălăgios) a unui oraș tânăr, cu uzine de vehicul (nenumărat), cu oameni (mulți) (grăbit), cu vitrine (luminos) și turnuri (înalt); poate să fie un șes (întins, cu grâne (auriu), așteptând secerișul mișcându-și mustățile (lung) în somn; poate să fie priveliștea (albastru) a Voronețului sau (cel luminos) a Castelului de la Bran. (*Ana Blandiana*)

15. Alcătuiți enunțuri în care adjectivele de mai sus să devină substantive formate prin conversiune.

AFLAȚI MAI MULT!

Din istoria cuvintelor. Termenul latin „**jocus**” glumă, distracție, joc” a fost moștenit de limbile romanice mai cu seamă cu sensul de „joc ca distracție” (sport, joc de noroc, joc de societate etc.): cătălana jog, franceza jeu, italiana gioca, portugheza jogo, provensala joc, spaniola juego. Acest cuvânt și-a găsit locul și în alte limbi-în germană: jokus și în engleză: joke, dar cu sensul de glumă.

În limba română substantivul joc și verbul a (se) juca au, pe lângă semnificațiile menționate, și sensurile de „dans” și „a dansa”.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Alcătuiți enunțuri în care adjectivele: *urias, bătrân, tânăr, senin, voinic, albastru, roșie, negru, verde* să fie:

Atribute adjectivale	Nume predicative

2. Răspundeți la următoarele întrebări.

- Care sunt trăsăturile caracteristice ale adjectivului?
- Prin ce se aseamănă adjectivul cu substantivul și prin ce se deosebește?
- Ce funcție sintactică poate îndeplini adjectivul în propoziție?
- Ce poziție ocupă adjectivul față de cuvântul determinat?
- Ce rol are inversarea poziției obișnuite a adjectivului față de substantiv?
- Ce rol au adjectivele în stilul artistic? Dar în cel științific?

3. Gasiti substantivele din care s-au format adjectivele: *înveselit, îmbătrânit, îmbujorat, înverzit, înfricoșători, victorios, gălădios*.

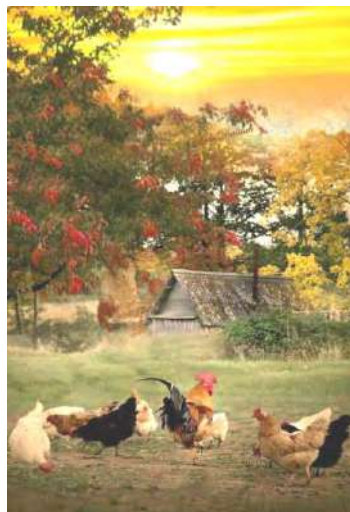
4. Subliniați adjectivele din textul următor. Explicați procedeul de formare. Numiți categoriile gramaticale ale cuvintelor evidențiate.

„Era o vreme frumoasă de **primăvară**. Lângă măceșii **înfloriți** cântau păsarele mărunte. Bătrânul morar coborâse la câmp și sta lângă râul limpede privind peștii **multicolori**. Era un **moșneag** slab cu barbă albă, cu fața arsă de soarele primăvărat, dar cu un suflet bun și milostiv.”

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți un eseu cu tema: **„Satul natal – leagănul meu de dor!”**

- Folosiți cât mai multe adjective.
- Analizați morfo-sintactic șase adjective.
- Folosiți sintagmele propuse: *sentimente de bucurie, tristețe, fericire, împlinire, soarele pătrunde prin fereastră, sentiment frumos, am trăit momente, natura oferea, cel mai adânc colț al sufletului, căderea frunzelor momente triste, gânduri răscolitoare, viața în primăvară, raze calde de lumină, praf magic, cei dragi sufletului, rădăcinile numelui meu.*

§ 19. Verbul – nucleul comunicării. Timp, persoană, număr

I TERMINOLOGIE

- acțiune, stare, existență
- categorii gramaticale
- diateza
- locuțiuni verbale

II REPERE TEORETICE

Verbul este partea de vorbire flexibilă independentă care exprimă o acțiune, o stare sau existența unei ființe sau a unui obiect și răspunde la întrebările ce face? ce a făcut ? ce va face? (Ex: *merg, lucrez, vorbesc, aștept, alerg, ajut, citesc*).

Verbul este nucleul comunicării. În propoziție, aflându-se la un mod personal-predicativ, îndeplinește funcția sintactică **de predicat**.

Categoriile gramaticale ale verbului sunt: **modul, timpul, persoana, numărul și diateza**.

În timpul comunicării verbul își poate modifica forma după **timp, persoană, număr**.

Clasificarea verbelor

Verbe predicative:

- **personale** (Elevii **susțin** examenele de admitere.);
- **impersonale** (Îmi place romanul.).

Verbe nepredicative:

- **auxiliare** (a avea, a fi, a vrea) formează moduri și timpuri verbale compuse sau diateza pasivă. Am citit romanul „Ion”. Romanul este citit.

- **copulative** (a fi, a deveni, a ajunge, a se face, a ieși, a însemna, a părea, a se numi, a se chema, a se cere, a se naște). Copulativele pot fi personale și impersonale.

Exemplu: personale (Marcel este amabil cu mine.)

impersonale (Este bine să înveți.)

Verbul „**a fi**” poate avea valoare de **verb copulativ, verb auxiliar, verb predicativ**.

Exemple: El este talentat. (verb copulativ). Aș fi mers la Cernăuți. (verb auxiliar). El este la patinoar. (verb predicativ).

III REAMINȚIȚI-VĂ!

Timpul reprezintă momentul desfășurării acțiunii:

Verbul are trei timpuri:

Timpul **prezent** arată că acțiunea se petrece în momentul vorbirii.
(Copiii vorbesc);

Timpul **trecut** arată că – acțiunea are loc înaintea momentului vorbiri.
(Noi am vorbit. Noi vorbeam);

timpul trecutului are patru aspecte:

- **imperfect:** (Bogdan citea cu voce tare).
- **perfectul simplu:** (Citii zece pagini).
- **perfectul compus:** (Am citit multe cărți).
- **mai mult ca perfectul:** (Citiseră aproape toți operele recomandate).

Timpul **viitor** arată că – acțiunea are loc după momentul vorbirii.
(Prietenii vor vorbi).

- **viitorul I:** (Vom citi în fiecare zi câte un fragment).
- **viitorul anterior:** (Eu voi fi citit romanul).

Persoana verbului:

persoana I – este persoana care comunică, face acțiunea . (Eu am multe cărți);

persoana II – este persoana cu care se comunică. (Voi ați fost la bibliotecă?);

persoana III – este persoana despre care se comunică. (Ele sunt eminente).

NOTĂ!

Uneori, persoane și numere diferite au forme identice (***Eu ies, Ei ies. El cântă. Ei cântă.***) De aceea trebuie să urmărim cu atenție contextul în care apare verbul și să identificăm subiectul acestuia.

Diateza verbelor

Forma pa care o ia un verb pentru a exprima raportul dintre acțiunea pe care o exprimă și subiectul gramatical al propoziției se numește **diateză.**

În limba română verbul are trei diateze: **activă, pasivă și reflexivă**.

Diateza activă arată că acțiunea este făcută de subiectul gramatical. Subiectul gramatical poate fi sau nu exprimat în propoziție.

Exemplu: a) Elevii merg la școală. (subiectul elevii efectuează acțiunea – „merg”). b) Ai cumpărat cartea pe care ți-o doreai. (subiectul neexprimat „tu” efectuează acțiunea – „cumpărat”). c) Profesorul îl examinează pe elev.

Diateza pasivă arată că subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de altcineva. Subiectul gramatical, autorul acțiunii poate fi exprimat sau poate fi neexprimat.

Diateza pasivă se formează dintr-un verb auxiliar și participiul verbului de conjugat.

Exemplu: El a fost lăudat de către profesor.

Diateza reflexivă arată că acțiunea este făcută de subiectul gramatical, dar este și suferită de acesta. Verbul aflat în conjugare este însoțit întotdeauna de pronume reflexive sau pronume personale neaccentuate, folosite ca pronume reflexive. Pronumele folosite astfel nu au funcție sintactică, ele sunt semne gramaticale ale diatezei reflexive.

Exemplu: Mă gândesc și acum la filmul pe care l-am văzut ieri. („eu” fac acțiunea de a gândi și tot „eu” o sufăr).

ATENȚIE!

Nu orice verb însoțit de pronume reflexive se află la diateza reflexivă. Distingem între reflexive propriu-zise și verbele active-pronominales: *vă temeți (îl temeți), vă pieptănați (îl pieptănați)*.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Citiți cu atenție textul:

Masa tăcerii de Constantin Brâncuși (Hobița, Gorj, România)

În prima variantă Brâncuși a numit-o *Masa familiei*. Cu cele 12 scaune-clepsidre, monumentul simbolizează și Cina cea de taină. Sculptura este și expresia păcii pe pământ și înfruntarea morții, și continuare firească a iubirii dintre oameni, momentul suprem al comunicării.

✓ *Precizați felul predicatelor din text.*

✓ *Alcătuți două familii lexicale.*

a) Imaginați-vă că stați la Masa tăcerii. Formulați câte o idee referitoare la esența acestei lucrări, obținând o informație coerentă.

b) Ce știți despre Constantin Brâncuși încercați să culegeți informații.

c) Ce simbolizează această masă.

REAMINTIȚI-VĂ!

Verbul este esențial în comunicare și este partea de vorbire flexibilă care se conjugă și exprimă acțiuni sau stări.

Dupa terminația la infinitiv, verbul se grupează în **patru conjugări**:

Conjugarea I-a: - **A:** *a lucra, a sta, a ara;*

Conjugarea a II-a: - **EA:** *a bea, a șede, a vedea;*

Conjugarea a III-a: - E: *a zice, a crede, a spune, a merge;*

Conjugarea a IV-a: - I sau Î: *a iubi, a coborî, a ști, a urî.*

Felurile verbului:

1. După formă:

a) simple: *a învăța, a cânta.*

b) compuse: *a binecuvânta, a binevoi.*

2. După înțeles:

a) verbe care îndeplinesc singure, la un mod personal, funcția de predicat verbal: *a întreba, a vedea; (predicative);*

b) verbe care leagă numele predicativ de subiect: *a fi, a rămâne;* (copulative);

c) verbe care ajută la formarea timpurilor compuse: *a avea, a fi, a vrea* (auxiliare).

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Grupați verbele următoare după ceea ce exprimă (acțiunea, starea, existența) *construiește, dialoghează, se află, stă, rezolvă, așteaptă, caută, boxează, lenevește, există, șade, staționează, sculptează, este, trăiește.*

2. Identificați verbele din textele următoare și arătați ce exprimă fiecare:

a) Copii, speriați, fugiră grămadă în pridvorul școlii.

– Domnule, strigau domnule, un câine turbat (...)

– Unde este?

– Acolo, domnule...și copiii arătau cu mâinile întinse spre el.

Învățătorul a așteptat puțin; a observat câinele de la distanță...apoi a luat o piatră și o azvârlî în el (...) Dar câinele nu plecă...Șezu pe coadă cu ochii la poartă. (*Vasile Voiculescu, Ciobănilă*)

b) De unde vii și îl puse jos în iarbă.

– Ehei, făcu bătrînul, vin tare de departe, umblu de mult și am obosit.

Unde sunt aici?

– Ești la crescătoria de păsări (...) Te duc eu acasă(...)

– N-ai cum, fiindcă nu știi unde stăm noi, spuse Bănică și înlemni pentru că venise un berbec dintre porumburi. (*Fanuș Neagu*)

REAMINTIȚI-VĂ!

Locuțiunea verbală este un grup de cuvinte cu înțeles unitar care conțin în mod necesar un verb și au valoare morfologică a verbului.

Exemple: *a-și aduce aminte – a-și aminti, a ține minte – a memoriza, a băga seama – a observa.*

Locuțiunile verbale **au întotdeauna în componența lor un verb.**

✓ Locuțiunile verbale **nu pot fi determinate de atribute**, iar **substantivele din componența lor sunt, de obicei, nearticulate.**

Exemplu: În enunțul *Mihai a dat vestea proastă a pierderii meciului* nu avem o locuțiune verbală pentru că substantivul *vestea* este determinat de două atribute, *prostă și a pierderii*.

Locuțiunile verbale **pot fi determinate de complemente indirecte, directe și circumstanțiale.**

Locuțiunile verbale **apar mai ales în limbajul oral.**

Exemple de locuțiuni verbale:

– *a lua țeară, a lua peste picior, a prinde de veste, a pune pofta-n cui, a face cale întoarsă*

– *a pune în vedere, a da în copt, a-și lua câmpii, a sta pe gânduri, a se da de ceasul morții*

– *a o lua la sănătoasa, a da mură-n gură, a sta ca pe ace, a-i veni de hac, a pune de mămăligă*

– *a bate apa-n piură, a-și lua inima în dinți, a se da de-a berbeleacul, a vinde etc.*

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

Observați și comparați cum se scrie în fiecare caz **a-l** și **al**, **a-i** și **ai**.

a) I-am telefonat înainte de a-l vizita. Câinele este al meu. Tu ești al doilea. b) Irina a venit înainte de a-i telefona. c) Tu ai un măr? Tu ai povestit.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Citiți aforismele lui Brâncuși. Modificați-le schimbând numărul și persoana verbelor evidențiate.

a) **M-am născut** să aduc bucuria. b) Lucrurile nu sunt grele de făcut. c) Ceea ce este cu adevărat greu este de **a te pune** în starea de a le face. d) **Aș vrea** ca lucrurile mele să fie în parcuri ca să se joace copiii pe ele.

2. Alcătuiți propoziții în care să încadrați cuvintele *patrimoniu, rațiune, clepsidră, triumf, înfruntare*. Utilizați și verbe reflexive.

3. Citiți enunțurile. Folosiți corect verbul din paranteze la forma cerută: a) Ana (a se uita) prin geamul vagonului și admiră livezile în floare. b) Noi (a se afla) în centrul orașului. c) Ei întotdeauna (a duce, a aduce) la bun sfârșit lucrul început.

4. Analizați morfo-sintactic cuvintele evidențiate din versurile: „E ușor a **scrie** versuri / Când nimic nu ai **a** spune”. (*Mihai Eminescu*)

5. Explicați ortografia cuvintelor evidențiate din structurile: **cumpărându-mi-o, m-ai** invitat la ceremonie.

6. Indicați funcția sintactică a cuvântului subliniat din enunțul: „Umbre rătăcind se pierdeau în zare.”

7. Stabiliți părțile de vorbire a cuvintelor evidențiate din enunțurile:

a) **Iei** caietele de pe masă, când vin **ei**. b) Eu **iau** de aici un set de diapozitive. c) Pe ei **i-au** trimis acolo. d) **Ne-a** scuturat hainele de **nea**. e) Iar din gură **mi-i** grăia... f) Pe toloaca satului s-au adunat **mii** de oameni.

8. Alcătuiți două enunțuri cu verbe la modul gerunziu, cu funcția sintactică de complement circumstanțial de mod și complement circumstanțial de timp.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Indicați forma corectă a verbelor: *el este/ el ieste; tu iești/ tu ești; tu ierai/tu erai; noi eram/noi ieram*.

2. Indicați enunțul în care verbui este scris corect: a) Eu **iau** un măr./Eu **i-au** un măr. b) Colegii **i-au** adus Anei tema. Colegii **iau** adus Anei tema. c) Maria **ia** stiloul din penar./ Maria **i-a** stiloul din penar. d) Andrei **i-a** trimis mamei o felicitare. Andrei **ia** trimis mamei o felicitare.

3. Completați cu **ea, ei, ia, iei**, după cum este cazul următoarele propoziții: Maria..... o carte de la bibliotecă.este o elevă silitoare. Tu ce carte vrei să.....? Sosesc Bogdan și Victor.nu s-au hotărât ce carte să împrumute.

4. Subliniați verbele din textul următor, completați apoi tabelul conform cerințelor:

„Era odată o vulpe tare vicleană. Își făcuse culcușul în pădurea de la marginea satului. Acolo trăia împreună cu cei trei pui ai ei. Umbla ziua prin pădure, iar noaptea fura găini de la gospodari. Uneori încerca să prindă și iepuri.

Odată am văzut-o cum stătea și se odihnea. Vulpea este un animal viclean. Dar în sat sunt și vânători. Ei pun capcane și așteaptă ca hoțomanca să apară.”

verbul	ce exprimă	persoana	numărul
era	existentă	a III-a	singular

5. Găsiți verbe cu înțeles opus verbelor: *a se bucura, a merge, a lega, a împacheta, a urca*.

NU UITAȚI!

Brâncuși este cel mai mare sculptor al veacului nostru. (C.Welker)

Scrieți un eseu, din 8-10 propoziții, cu tema: „Și eu pot să aduc bucurie...”, folosind verbe reflexive.

§ 20. Modul. Modurile personale și nepersonale

I TERMINOLOGIE

- mod
- moduri personale
- moduri nepersonale

II REPERE TEORETICE

Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta cum consideră vorbitorul acțiunea.

Modurile verbelor

Modurile personale (predicative) sunt forme ale verbului prin care se indică persoana care face acțiunea. Verbele la modurile personale au în propoziție funcție de **predicat**.

Modurile personale sunt:

1. Indicativ – exprimă o acțiune sigură, reală (scriu, ai scris).

- **prezent:** eu scriu...
- **trecut:**
 - imperfect:** eu scriam;
 - perfect simplu:** eu scrisei;
 - perfect compus:** eu am scris;
 - mai mult ca perfect:** eu scrisesem.
- **viitor:**
 - viitorul I:** eu voi scrie...
 - viitorul anterior:** eu voi fi scris...

2. Conjunctiv (exprimă o acțiune realizabilă, posibilă):

- prezent:** eu să scriu;
- perfect:** eu să fi scris.

3. Condițional – optativ (exprimă o dorință sau o condiție):

- prezent:** eu aș scrie;
- perfect:** eu aș fi scris.

4. Imperativ (exprimă o poruncă, posibilă): are numai persoana a II-a prezent: *Tu scrie! Voi nu scrieți!*

Modul imperativ este un mod verbal personal și predicativ care exprimă o acțiune realizabilă, prezentată ca poruncită sau ca interzisă, atunci când verbul este negat.

Imperativul are doar forme de persoana a II-a singular și plural. Este singurul mod la care se pot observa diferențe între formele pozitive și cele negative.

Imperativul este un mod al adresării directe și se folosește frecvent în dialog însoțit deseori de substantiv în vocativ, izolate prin virgulă; (**Exemplu:** Mihai, nu te juca acolo!) sau urmat de pronume personale. (**Exemplu:** Citești tu! Spune-**i-o** acum!)

Modul imperativ are două aspecte afirmativ și negativ: **Ajunge**, Moromete! **Nu fugi**, c-o să-mi dai seama!

Modurile nepersonale (nepredicate) sunt forme ale verbului care nu indică persoana și nu au, de obicei, funcție de predicat; de aceea sunt moduri nepredicative.

Modurile nepersonale sunt:

1. Infinitivul – exprimă numele acțiunii, stării, existenței; este forma verbului scrisă în dicționar (a cânta, a citi)

prezent: a scrie

perfect: a fi scris

2. Gerunziul – (exprimă împrejurarea): citind, cântând.

3. Participiul – (exprimă o acțiune încheiată- devine adjectiv): scris, scrisă, scriși, scrise.

4. Supin – (exprimă scopul acțiunii) numește acțiunea ca și infinitivul, dar se formează cu diferite prepoziții: *de citit, pentru gătit, la cules.*

III REAMINTIȚI-VĂ!

După propozițiile imperative care exprimă un ordin (o poruncă) sau un îndemn se pune de obicei semnul exclamării: **Închideți porțile!**

Citiți propozițiile: **Deschideți cărțile!**

Nu vorbiți în timpul lecției!

✓ Ce ați observat?

Fiecare dintre aceste propoziții are câte un verb la modul imperativ (deschideți, nu vorbiți). Ea exprimă, datorită verbului la imperativ, un ordin (o poruncă), sau un îndemn, un sfat, o rugămintă sau o urare.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

Comentați ortografia grupurilor de verbe:

cânti – intri

cântați – intrați

coși – umpi
taci – umfli

coaseți – umpleți
tăceți – umflați.

ATENȚIE!

La timpul prezent persoana a doua singular și plural se scrie și se pronunță **-i** nestabil: *cânt – cânți – cântați, adun – aduni – adunați, văd – vezi – vedeți*. **Excepție:** *intri, umpli, umfli*.

A nu se confunda – **ți** ca dezinență a verbelor la persoana II plural cu pronumele –**ți** – ce însoțește anumite forme verbale: *adunați – aduna-ți, vedeți – vezi-ți* etc.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Identificați modurile verbelor din exemplele următoare:

- „Dar aș vrea să văz ziua pământului vestită,
Și răsufli un aer mai slobod, mai curat,
Să pierz ideea tristă, de veacuri întărită,
Că lumea moștenire despoților s-a dat.” (*Grigore Alexandrescu*)
- „Și acum dă-mi mâna! A sunat
Gornistul de plecare.
Du Oltului din partea mea
O caldă salutare!” (*George Coșbuc, Rugămintea din urmă*)
- „Va fi trecând multă vreme de atunci...” (*Mihail Sadoveanu*)
- Alcătuți comunicări orale în care să folosiți toate modurile

personale.

2. Scrieți verbele din paranteze la perfectul simplu la forma cerută de context.

„Fata de împărat (ada) apă lui Prâslea să (a bea) și să (a prinde) mai multă putere, atunci (a strânge) pe zmeu în brațe, îl (a ridica) în sus și când îl (a lăsa) jos îl (a băga) până în genunchi în pământ.”

3. Găsiți sinonime locuționale (grupuri de cuvinte) pentru verbele: *a se retrage, a succeda, a tăcea, a înnebuni, a flecări*.

4. Identificați verbele la modul imperativ din textele de mai jos:

a) Lasă șaua, sai pe mine, și de coamă țin-te bine, ca s-arăt la bătrânețe ce-am plătit la tinerețe!

b) Ia astea și pune-i-le undeva, prăpăditul de el...că nici nu spune...

5. Construiți propoziții cu predicatul exprimate prin următoarele verbe la imperativ (afirmativ și negativ): *a vorbi, a tăcea, a scrie, a veni, a da, a răspunde și a lua*.

6. Precizați care este deosebirea între cuvintele subliniate din propozițiile următoare:

Verificați centurile de siguranță! Verifică-ți temele!

Treceți azi pe la noi! Trece-ți în caiet exemplele!

Ajutați și voi la săpatul grădinii! Ajută-ți colegul de bancă!

Voi nu ascultați cu atenție! Nu-i ascultați pe ei!

7. Completați spațiile libere cu formele de imperativ (afirmativ sau negativ) ale verbului a fi: a) Ioana...bună cu surioara ta! b) Vom merge în excursie duminică, deci...triști! c) Marcel,...preocupat de altceva în timpul orei. d) Oameni buni...înțelegători!

8. Alcătuiți un scurt dialog în care să folosiți verbe imperative.

9. Indicați modul următoarelor verbe: *să se joace, s-au schimbat, explicând, voi face, l-am pregătit, de lucrat, să meargă, aș dori.*

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

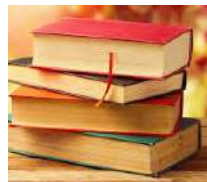
1. Plasati în propoziții locuțiunile impersonale propuse și demonstrați caracterul lor impersonal.

A i se da voie, a i se da dreptul, a i se face dor, a i se face lehamite.

2. Fiecare ființă, obiect are o poveste a sa. Încercați să relatați povestea unei cărți. Puteți începe astfel. A fost odată o carte care se numea... Această carte a fost scrisă de...

CURIOZITĂȚI...

Cea mai mare carte din lume se află într-un muzeu din Amsterdam (Olanda). Ea se întitulează Culegeri de reguli marine. Înălțimea ei este egală cu cea a unui om de statură mijlocie, lățimea este de un metru, iar grosimea – de aproape o jumătate de metru.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Povestiți o întâmplare imaginară în scris (visată, născocită) în care să fiți eroul principal al unei confruntări cu o ființă năzdrăvană, o forță a răului, folosind verbe la toate timpurile trecute.

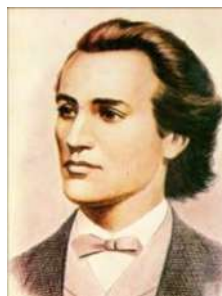
2. Citiți textul. Analizați morfo-sintactic verbele.

Cel mai interesant om pe care l-am întâlnit

Ea o frumusețe! O figură clasică, încadrată de niște plete mari, negre. O frunte înaltă și senină, niște ochi mari – ferestre ale sufletului; un zâmbet blând și adânc, melancolic. Avea aerul unui sfânt tânăr, coborât dintr-o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare.

– Mă recomand, Mihai Eminescu!

– Așa l-am cunoscut eu... (I.L. Caragiale)

§ 21. Funcția sintactică a verbului

I TERMINOLOGIE

- **trăsături morfologice**
- **funcția sintactică**
- **locuțiuni verbale**

II REPERE TEORETICE

Funcțiile sintactice ale verbului la modurile personale:

Verbele la modurile predicative îndeplinesc funcția sintactică de:

- predicat verbal:** când verbul formează singur predicatul.
Exemplu: Eu merg la munte. Tu ești în clasă. (te găsești, te afli)
- predicat nominal:** când un verb copulativ este însoțit de un nume predicativ.
Exemplu: Eu voi deveni inginer. Tu ești cuminte. El va ajunge avocat.

Model de analiză morfo-sintactică a verbului:

Era odată un împărat puternic și mare și avea pe lângă palaturile sale o grădină frumoasă (...). (*Basm popular*)

Era – forma inițială a fi, conjugarea a IV-a, modul indicativ, timpul trecut, imperfect, persoana a III-a, numărul singular, predicat verbal.

Avea – forma inițială a avea, conjugarea a II-a, modul indicativ, timpul trecut, imperfect, persoana a III-a, numărul singular, predicat verbal.

III REAMINȚIȚI-VĂ!

Funcțiile sintactice ale modurilor impersonale:

1. Modul infinitiv:

Subiect: A citi este o plăcere

Nume predicativ: Plăcerea mea este a citi.

Atribut verbal: Am dorința de a citi mai mult

Complement direct: Pot citi orice carte.

Complement indirect: Mă gândesc a citi mai mult.

Complement circumstanțial de mod: A venit fără a citi.

Complement circumstanțial de timp: Înainte de a citi lectura și-a făcut teme

2. Modul supin:

Subiect: De citit este o plăcere.

Nume predicativ: Plăcerea mea este de citit multe cărți.

Atribut verbal: Plăcerea de citit o am din copilărie.

Complement direct: Am de citit trei romane.

Complement indirect: M-am plictisit de citit.

3. Modul gerunziu:

Subiect: Se aude tunând.

Atribut verbal: Valuri cu creste spumegând se loveau de stânci. (gerunziu neacordat)

Complement circumstanțial de mod: Dunărea curge mereu sușotind.

Complement circumstanțial de timp: „Baiazid, privind la dânsul, îl întreabă cu dispreț.”

Atribut adjectival: Coșurile fumegânde sunt semnul gerului. (gerunziu acordat).

Nume predicativ: Mâinile sincere sunt tremurânde. (gerunziu acordat).

4. Modul participiu:

Atribut adjectival: M-am oprit în lunca bătută de brumă. (valoare adjectivală).

Nume predicativ: Copacul din fața casei este înflorit. (valoare adjectivală).

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Transcrieți predicatul din enunțurile date și precizați felul lor:

Drăgăliță Doamne, eram și eu acum holtei, din păcate! Și Iașii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamț.

2. Identificați două verbe la moduri nepersonale și precizați funcția sintactică.

Și doar mă sileam eu, într-o plăcere, s-o fac a înțelege pe mama că pot să mă bolnăvesc de dorul ei... și să mor printre străini! Că văru-meu Ion Mogoroge, Gheorghe Trăsnea, Nică Oșlobanu și alții s-au lăsat de învățat și, despre asta, tot mănâncă pâine pe lângă părinții lor. (*Ion Creangă*)

3. Alcătuiți un enunț în care să existe o locuțiune verbală la un mod nepersonal. Precizați modul și funcția sintactică.

4. Citiți fraza și efectuați următoarele **cerințe**:

a) Identificați predicatul și arătați felul lui. Delimitați propozițiile, arătați felul lor după înțeles și raporturile sintactice.

b) Analizați sintactic și morfologic cuvântul „*incapacitatea*” și alcătuiți o propoziție subordonată echivalentă funcției lui sintactice.

c) Găsiți câte un sinonim cuvintelor „*a tolera*”, „*binecuvânt*”.

5. Precizați categoriile gramaticale ale verbelor din enunțurile:

a) A munci nu este ușor. b) A citi, înseamnă a cunoaște. c) De vorbit astfel e ușor, de realizat fapte mari este mai greu. d) Plouă cu soare.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Identificați verbele. Explicați ortografia lor.

Am aflat	afl-t-am	m-am aflat
ai aflat	aflata-i	te-ai aflat
a aflat	aflata	s-a aflat
am aflat	aflat-am	ne-am aflat
ați aflat	aflat-ați	v-ați aflat
au aflat	aflat-au	s-au aflat

2. Folosiți în șase propoziții ortogramele: voi/ v-oi; va/, v-a.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Indicați din versurile: „Ce vânt trăgând s-aude sub crengile plecate/Spre unda cristalină ce fuge șopotind?” (*Mihai Eminescu*)

- Care sunt verbele aflate la un mod nepredicativ?
- Ce funcție sintactică îndeplinesc în text verbele la modul indicat?
- Ce alte funcții mai pot îndeplini?

2. Precizați modul și funcția sintactică a verbelor subliniate din enunțurile de mai jos:

- A munci nu este ușor.
- A citi înseamnă a cunoaște.
- De vorbit astfel e ușor, de realizat fapte mari este mai greu.
- Se aude plouând.
- Atitudinea ei este de înțeleș.
- Ea nu este pregătită pentru examen.
- Datoria ei era de a lupta în continuare.
- Eforturile lor erau crescânde.

3. Precizați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate (verbe predicative sau nepredicative – auxiliare ori copulative). Găsiți un sinonim sau sensul verbelor predicative.

- Părinții vor fi acasă.
- Părinții vor fi înțelegători.
- Părinții ar fi înțeleș dacă le-aș fi explicat.
- El a ajuns la serviciu.
- Fratele meu a ajuns director de firmă.
- Lozurile au ieșit câștigătoare.
- Fetele au ieșit pe ușa grădinii.
- Vecinul meu rămăsese tânăr.
- Vecinul meu rămăsese acasă.
- Ne-am împăcat cu aceea că vor întârzia.

1. Răspundeți la întrebările:

- Verbul este o parte de vorbire semnificativă sau nu?
- Verbul este o parte de vorbire flexibilă sau nu?
- Prin ce trăsături se caracterizează verbele?
- Ce funcție sintactică au în majoritatea cazurilor verbele?

2. Alcătuiți propoziții cu verbele-sinonime: *a nega, a contesta, a tăgădui, a promite, a făgădui.*

3. Determinați de la ce părți de vorbire și cu ajutorul căror sufixe au fost formate verbele următoare: *a se vesteji, a amără, a limpezi, a veseli, a deștepta, a se mândri, a domoli, a egala, a glorifica, a mobiliza, a întregi, a idealiza, a stabiliza, a roși, a împreuna, a înainta, a bâzâi, a ciocăni, a mârâi, a știobălcai.*

4. Identificați formele verbale compuse și inverse. Analizați-le morfologic.

- Face-m-aș un vultur mare,
De-aș cânta ziua la soare
Doina cea de răzbunare! (*Vasile Alecsandri*)
- Cât durea-ne-vor izvoare
Ori un cântec ce dispare,
Cât există ceva sfânt –
Vom trăi pe-acest pământ. (*N. Dabija*)
- Sorbit-am razele de soare
Din răsărit până-n amurg.
De când pornit-am prima oară
Pe culmea anilor să urc. (*P. Zadnipru*)

5. Indicați predicatul verbal și precizați forma verbului de bază.

- După o zi de arșiță, bolta cerului a pornit a-și frământa adâncurile peste sat, cernând picături mii de răcoare senină. (*Ion Druță*)
- Dar n-apucă bunica să-și sfârșească vorba că dintre cele șapte blocuri începură să răsară „indieni” cu tolbe pline de săgeți.
- Nimic nu poate da atâta rod, cât poate da frăția între popoare.
- Cum a sfârșit de zis Făt-Frumos aceste, deodată s-a stârnit un vânt năpraznic. (*Ion Creangă*). După ce isprăvi anul trecu zece clase, a vrut și Florica să învețe mai departe, la institut. (*Liviu Deleanu*)
- Era liniște, se auzea numai armonica și glasul încet al livezii, iar când armonica a tăcut, livada continua să vorbească șoptitor, tainic.
- Ce meserie cunoaște fiecare, în aceea să se exercite. (*Cicero*)
- Este firesc ca în meseria noastră să ne luăm după ceea ce ne place mai mult. (*Augustus*)

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

❖ Reflectați! Ce ați cere, într-o rugăciune, pentru copii? Porniți de la versurile date.

„Mă rog cu puterea cuvântului
Pentru copiii pământului.
Mă rog cu dulceața colinzilor
De sănătatea părinților.”

Redactați un eseu pe tema: „*Copiii sunt florile vieții!*” Folosiți verbe la diferite moduri.

§ 22. Pronumele

I TERMINOLOGIE

- accentuate
- neaccentuate
- categorii gramaticale

II REPERE TEORETICE

Pronumele este partea de vorbire care are rolul de a substitui un substantiv, un adjectiv sau chiar un fragment de text.

Pronumele are un sens foarte general: el nu conține niciun fel de informații privind obiectul desemnat.

Exemplu: Vasile, vrei **tu** să-**i** oferi Mariei cartea pe care **ți**-a cerut-**o**? (**tu**, **ți** țin locul substantivului *Vasile*, **-i** ține locul substantivului *Maria*, iar **o** ține locul substantivului *cartea*).

Clasificarea pronumelor

În funcție de schimbarea formei după persoană, pronumele se împart în *pronume cu forme personale* și *pronume fără forme personale*.

Pronumele cu forme personale

Pronumele cu forme personale își schimbă forma după persoană. Atunci când este analizat, se menționează persoana acestuia.

Pronumele cu forme personale se împart în mai multe categorii:

1. pronume personal: *eu, tu, noi ele, ei, dânsul, dânsa*;
2. personal de politețe: *dumneavoastră, dumneata, dumnealui*;
3. pronume reflexiv: *se, sine, își, și-*;
4. pronume posesiv: *(ai) mei, (al) său, (a) sa*;
5. pronume de întărire: *însumi, înșivă*;

Pronumele fără forme personale

Pronumele fără forme personale nu își schimbă forma după persoană. Atunci când este analizat nu se precizează persoana acestuia.

Se împart în:

1. pronume demonstrativ: *aceasta, acela, cealălaltă*;
2. pronume nehotărât: *fiecare, oricare, oricine, alta, cineva, vreuna*;
3. pronumele negativ: *nimeni, nimic, niciunul*;
4. pronumele interogativ: *cine? ce? care?*;
5. pronumele relativ: *care, cine, cum*.

III REAMINTIȚI-VĂ!

Numai pronumele de persoana a III-a singular și plural au forme diferite pentru gen:

- persoana a III feminin: *ea, ele*. Ea pictează afară. Ele sunt colege.
- persoana a III masculin: *el, ei*. El e student. Ei merg la bibliotecă.

Formele pronumelui personal în acuzativ sunt:

- **accentuate**: (precedate de prepoziție): (pe) mine, pe (tine), (pe) ei, (pe) ea, (pe) noi, pe(voi), (pe) ei, (pe) ele.

Exemplu: Pe noi ne-au invitat la festival.

- **neaccentuate**: mă, m-, te, î, l, -o, ne, vă, v-, îi, i, le.

Exemplu: Ne-am pregătit serios de evaluarea națională.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Cazurile și funcțiile sintactice ale pronumelui

Pronumele au aceleași cazuri și funcții sintactice ca și substantivele pe care le înlocuiesc.

În funcție de cazuri, pot avea următoarele funcții sintactice:

- **nominativ**: subiect, nume predicativ, atribut apozitional;
- **acuzativ**: complement direct, complement indirect, complement de agent, complement circumstanțial de loc, complement circumstanțial de timp, complement circumstanțial de mod, complement circumstanțial de cauză, nume predicativ, atribut prepositional;
- **genitiv**: atribut genitival, atribut prepozițional, nume predicativ, complement indirect, complement circumstanțial de cauză, complement circumstanțial de timp, complement circumstanțial de loc;
- **dativ**: complement indirect, nume predicativ, atribut pronominal, complement circumstanțial de loc, complement circumstanțial de timp.

F.S.	CAZ	PRONUMELE	EXEMPLU
subiect	N	personal	El tocmai cobora din mașină.
		de politețe	Dumnealui cobora din mașină.
		posesiv	Ai săi coborau din mașină.
		demonstrativ	Acesta tocmai cobora din mașină.
nume predicativ	N	personal	Câștigătorii sunteți voi .
		de politețe	Câștigătorii sunteți d-voastră .
		posesiv	Câștigătorii sunt ai voștri .
		demonstrativ	Câștigătorii sunt ceilalți .
	Ac	personal	Câștigătorii sunt ca voi .
		de politețe	Câștigătorii sunt ca d-voastră .
		posesiv	Câștigătorii sunt ca ai voștri .
		demonstrativ	Câștigătorii sunt ca ceilalți .
	G	personal	Notele sunt ale lor .
		de politețe	Meritele sunt ale d-voastră .
		posesiv	Rezultatele erau alor noastre .
		demonstrativ	Mașina era a celorlalți .
atribut pronominal prepozițional	Ac	personal	Cartea de la noi a pierdut-o.
		de politețe	Cartea de la d-voastră o păstrez.
		posesiv	Părinți ca ai săi găsești mai rar.
		demonstrativ	Teză ca aceasta nu mai vreau.
		reflexiv	Lauda de sine nu miroase bine.
atribut pronominal genitival	G	personal	Casa ei fusese asigurată.
		de politețe	Casa dumneaei fusese asigurată.
		posesiv	Casa alor mei fusese asigurată.
		demonstrativ	Casa acestora fusese asigurată.
complement direct	Ac	personal	O cunosc.
		de politețe	O cunosc pe dumneaei .
		posesiv	Îi cunosc pe ai tăi .
		demonstrativ	Îi cunosc pe aceștia .
		reflexiv	Se cunosc între ei.
complement indirect	D	personal	Nu îți cer imposibilul.
		de politețe	Spune-le dumnealor adevărul.
		posesiv	Spune-le alor tăi adevărul.
		demonstrativ	Spune-le acestora ceva.
		reflexiv	Își imaginează multe.
complement circumstanțial de loc	Ac	personal	Mă duceam până la voi .
		de politețe	Mă duceam până la dumnealor .
		posesiv	Mă duceam până la ai voștri .
		demonstrativ	Mă duceam până la aceștia .

complement circumstanțial de mod	Ac	personal	Vorbești ca ei .
		de politețe	Tu vorbești ca dumnealor .
		posesiv	Ai pățit ca ai mei .
		demonstrativ	Ai alunecat ca ceilalți .

Valori morfologice ale pronumelui

În unele situații pronumele își schimbă valoarea gramaticală:

- substantivală: Să vină un *acesta* să-mi dea sfaturi ?
Fiecare își are eul său.
- adjectivală: Locuim în *aceeași* casă. Mama *sa* era plecată.
- locuțiune adjectivală (nimic > lucruri de nimic).

Valorile stilistice ale pronumelui

Cu ajutorul pronumelor pot fi realizate următoarele figuri de stil: **repetiția, antiteza, enumeratia.**

- **antiteză:** Ea un înger ce se roagă – El un demon ce visează ...
- **enumeratie:** În mine, în tine și-n el / Înima cântă și plânge la fel ...

EXERSAȚII!

1. Identificați pronumele, indicând categoriile gramaticale ale lor.

- Voi credeți în scrisul vostru, noi nu credem în nimic! (*M. Eminescu*)
- „**Eu**, atunci, mă abat pe la teiu, cu gând să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dânsa”. (*Ion Creangă, Amintiri din copilărie*)
- Ierbarul lui este bogat.
- Pe aceeași ulicioară,
Bate luna în ferești... (*Mihai Eminescu*)
- Fiecare om este responsabil de faptele sale.
- Câteva case au fost devastate de apele revărsate.

2. Citiți cu atenție textul și răspundeți la întrebările propuse:

Rolul guvernelor în rezolvarea problemelor protecției mediului

Problema ocrotirii naturii preocupă **toate** statele lumii. Dintre obiectele referitoare la ocrotirea naturii fac parte: utilizarea rațională conservarea și **refacerea** surselor naturale; **prevenirea** poluării mediului; conservarea speciilor **rare**; peșteri declarate monumente naturale. Ministerul Ucrainei a elaborat un Plan de acțiuni pentru protecția aerului, a solului și a apei.

1. Identificați mijlocul de formare a cuvântului *problemelor*.
2. Identificați valoarea morfologică și funcția sintactică a cuvintelor evidențiate.
3. Ce ați întreprinde în localitatea voastră pentru protecția mediului?

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Copiați enunțurile în caiete. Explicați ortografia cuvintelor evidențiate. Ce părți de vorbire sunt ele?

a) **Mi-a** plăcut excursia. Colega **mea** este membră clubului Tinerilor Ecologiști.

b) Prietenii **mi-au** povestit despre Cetatea Albă. Toată ziua pisica: **miau, miau!**

2. Alcătuiți câteva propoziții despre protecția mediului înconjurător folosind diferite tipuri de pronume și cuvintele propuse.

Diversitate = varietate

Amplasare = așezare, situare

A genera = a produce

Epurare = curățare, purificare.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Scrieți și completați propozițiile, folosind cuvintele din paranteze.

a) Prietena mea are o bibliotecă mare. Cărțile (ea; genitiv) sunt aranjate conform criteriului tematic.

b) La olimpiada de limba română (eu; dativ) oferit un cadou frumos.

c) (voi; dativ) plac poveștile?

d) (el; dativ) Victor îi plac romanele de aventuri.

2. Transformați pronumele personale în pronumele reflexive corespunzătoare modificând textele după sens.

a) Ei ne aduc aminte;

b) Tu mă superi;

c) Eu te îmbrac;

d) Noi ne lăudăm.

3. Precizați funcția sintactică a pronumelui personal din enunțul: „Admiratorii tăi suntem noi”.

4. Citiți cu atenție versurile. Identificați pronumele. Precizați funcțiile sintactice.

Patria

Patria e primul nostru leagăn;

Drumul până-n prag și înapoi,

Plopilor-n fața casei și-un mesteacăn

Ori un tei ce freamătă în noi.
Patria e cartea de citire,
Cântecele toate scrise-n ea,
Tot ce-nveți cu dor și cu uimire,
De la firul ierbii până la stea.

Patria e marea și sunt munții
Care ne îndeamnă spre înălțimi,
Tot ce înălțăm și ce iubim. *(Ion Brad)*

5. Alegeți varianta corectă:

Pronumele este partea de vorbire care:

- a) se conjugă;
- b) se declină;
- c) nu își schimbă forma.

6. În propoziția **El și-a uitat mănușile la noi**, există:

- a) trei pronume personale;
- b) un pronume personal și unul de politețe;
- c) două pronume personale și un pronume reflexiv.

7. În propoziția: „**Și-a ales** cele mai bune locuri”, cuvântul evidențiat este: a) pronume de politețe; b) pronume personale; c) pronume reflexiv.

8. Citiți cu atenție textul. Identificați pronumele. Analizați trei din ele.

Radu s-a adresat astfel doamnei bibliotecare:

– Tu mi-ai spus să iau această carte că este foarte interesantă. Te-am ascultat și ai avut dreptate. Ce cărți îmi mai recomanzi? Îți mulțumesc!

9. Subliniați cu o linie pronumele personale și cu două pe celelalte:

Padurea părea magică cu minunatele ei floari de primăvară, cu scobiturile căptușite în trunchiurile albe ale copacilor. Veverițele alergau după cateva ghinde, albinele, fluturii zburau din floare-n floare culegând pe lăbuțele lor nectar din florile mirositoare. O buburuză cu aripile ei lucioase dansa pe valsul cantecului vrabiutelor care dadeau culoare și grai pădurii. Deasupra veghea un vultur îndrăzneț ce își aștepta prada. Albastrul limpede al cerului te uimește cu lumina sa. O zi de primăvară alături de o natura minunată te face să trăiești momente fantastice, să intri într-o atmosferă de basm

10. Identificați pronumele, analizați-le.

Trebuie să-ți spun, că fiica dumitale e una din cele mai bune, dar eu știu cine-i de vină. Las-o să-și facă ea însăși necesarul, că nu i-a strica nimica și atunci îi vedea dumneata ce lucru are să iasă din ea.

11. Analizați pronumele din enunțurile date:

Doamne! Doamne! Învățat mai trebuie să fie dumnealui, că știe să facă gramatici, iar noi înșine habar n-avem de ea”. *(Ion Creangă)*

NU UITAȚI!

Plantarea arborilor și arbuștilor, extinderea parcurilor au o mare importanță în purificarea aerului.

OCROȚIȚI NATURA!

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Identificați pronumele din enunțurile date. Explicați ortografia formelor neaccentuate ale pronumelui personal. Analizați trei din ele.

- De-amu bine că mi-ai spus, las, pe mine, că ți-l ieu eu la depănat.
- Și pe câmp i-a dus,
Și pe toți i-a pus
La lucrul pământului.
Și-și luă cojoc mișos
Și mi-l îmbrăcă pe dos. (*Plugușorul*)
- Peste drum l-am văzut pe tata. Aștepta. M-a adus acasă mai mult în brațe. Îmi vorbea, dar nu-l înțelegeam. (*I. Grigorescu, Muzicuța*)
- Îngâna-ne-vor c-un cânt
Singuraticice izvoare. (*Mihai Eminescu, Dorința*)
- Nu v-a fost dor de țara voastră? (*George Coșbuc*)
Ori te poartă cum ți-e vorba.
- Ori vorbește cum ți-e portul. (*Proverb*)

2. Alcătuiți două propoziții cu pronume demonstrativ. Analizați-le.

3. Completați spațiile punctate cu pronumele de politețe necesare, precizate de forma neaccentuată a pronumelui personal:

Pe ...v-am întâlnit. Pe ... te-am întâlnit. Pe ... am ascultat-o. Pe ... i-am ascultat. Pe ... le-am laudat.

4. Citiți aforismele. Comentați unul din ele, la alegere.

a) Lectura – iată învățătura cea mai bună. (*Al. Pușkin*) b) O lectură plăcută este tot atât de folositoare sănătății ca și exercițiile sportive. (*I.Kant*) c) Cine știe carte, are patru ochi. (*Proverb*)

5. Stabiliți relația potrivită între premisele trecute în coloana A și răspunsurile din coloana B.

A	B
Pronume personal de politețe	voi, dânsul, eu, mie
Pronume personal, forme accentuate	acesta, acestea, ăsta, ista, asta
Pronume reflexiv	dumneata, dumneavoastră
Pronume posesiv	sine, se, s
Pronume demonstrativ de apropiere	același, aceeași, aceiași
Pronume demonstrativ de identitate	al vostru, ale mele, ai tăi
Pronume reflexiv propriu-zis	mă, mi, te, v, vi

6. Răspundeți cu **ADEVĂRAT** sau **FALS**.

a) Pronumele reflexiv împrumută de la pronumele personal de persoana I-a și a II-a formele accentuate.

b) În enunțul: „Elevul și-a terminat tema lui și acum îi ajută pe colegii săi”, prezența pronumelui **lui** este necesară.

c) Pronumele reflexiv de persoana a III-a are forme diferențiate în funcție de gen și de număr.

e) Forma neaccentuată a pronumelui reflexiv fără funcție sintactică se analizează împreună cu verbul.

f) În enunțul: „Eu mă mir că n-a venit și mama ta”, pronumele reflexiv **mă** are funcție sintactică de complement direct.

g) Pronumele reflexiv **sine** se întrebuițează numai cu prepoziție.

h) Articolul posesiv intră obligatoriu în structura pronumelui posesiv.

i) Atunci când pronumele posesiv înlocuiește numai posesorul, acesta devine adjectiv.

J) Pronumele posesiv poate îndeplini funcția sintactică de complement circumstanțial de timp.

k) În enunțul: „Cadoul de la aceea nu prea mi-a plăcut”, pronumele demonstrativ îndeplinește funcția sintactică de complement circumstanțial de loc.

l) În structurile: **cu toate acestea, în afară de acestea**, pronumele demonstrativ are funcție sintactică în dependență de celelalte cuvinte.

m) Pronumele demonstrativ **-de orice fel-** poate îndeplini funcția sintactică de nume predicativ în cazul genitiv.

n) Pronumele interogativ ține locul, în propoziții interogative, cuvintelor așteptate ca răspuns la întrebare.

p) Adjectivul pronominal negativ stă totdeauna înaintea substantivului determinat.

r) Pronumele **nimeni, nimica** se declină, fără să aibă forme deosebite pentru cele două genuri și pentru cele două numere.

s) Pronumele reflexiv ca și cel personal are forme neaccentuate.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți un eseu pe tema: „**Familia și rolul ei în viața copiilor.**” Folosiți diferite categorii de pronume. Scriind acest eseu despre familie, te va ajuta să rememorezi clipele cele mai importante petrecute alături de părinți, bunici, frați sau surori.

§ 23. Numeralul

I TERMINOLOGIE

- numeral
- valoare stilistică
- simple, compuse
- flexibile, neflexibile
- categorii gramaticale
- funcție sintactică

II REPERE TEORETICE

Numeralul este partea flexibilă de vorbire care exprimă un număr, determinarea numerică strictă a obiectelor sau ordinea lor prin numărare.

Numeralele răspund la întrebările: *câți? câte? al câțuia? a câta?*

Exemplu: Iată vin în cale,
Se cobor la vale
Trei turme de mei
Cu **trei** ciobănei,
Unu-i moldovean,
Unu-i ungurean
Și **unu-i** vrâncean. (*Vasile Alecsandri*)

Tipuri de numerale

Clasificarea numeralilor:

- cardinal: *trei, zece, sută, mie, milion;*
- ordinal: *al doilea, prima, al zecelea, a șasea;*
- colectiv: *amândoi, tusalpatru;*
- multiplicativ: *întreit, înzecit;*
- distributiv: *câte unu, câte nouă;*
- fracționar: *jumătate, o pătrime, două zecimi;*
- adverbial: *o dată, de șapte ori, de o sută de ori.*

Numeralul cardinal exprimă un număr și poate să fie: **simplic** sau **compus**.

Numeralul ordinal indică ordinea prin numărare și poate să fie precedat de articolul demonstrativ. (**Cei doi** citesc. **Cel de-al treilea** scrie.)

Numeralul colectiv exprimă însoțirea, arătând din câte obiecte este formată o colectivitate. Are mai multe forme: *tustrei, toți trei, câteșitrei, amândoi, ambii etc.*

Numeralul fracționar denumește o fracție.

ATENȚIE!

Numeralele cardinale, ordinale și colective au valoare substantivală, respectiv adjectivală, dar cel fracționar doar valoare substantivală.

Numeralul adverbial arată de câte ori se îndeplinește o acțiune sau în ce proporție se găsește o calitate sau cantitatea unui obiect.

- se formează din prepoziția **de + numeralul cardinal + ori** (*de două ori, de trei ori etc*)
- determină un verb, un adjectiv sau un adverb, având valoare adverbială
- are funcția sintactică de complement circumstanțial de mod

Numeralul distributiv arată repartizarea și gruparea numerică a obiectelor.

- sunt alcătuite din adverbul **câte + numeralul cardinal**: *câte doi, câte trei etc.*
- alte structuri: Am răspuns unul câte unul. Au venit câte trei, câte trei.
- are valoare adverbială, adjectivală sau substantivală

Numeralul multiplicativ arată în ce proporție crește o cantitate sau o calitate.

- sunt derivate parasintetice formate cu prefixul **în-** și sufixul **-it**: *îndoit, întreit, însutit, înmiit etc*
- are valoare adjectivală și adverbială.

Exemplu: Câștigul *îndoit* m-a bucurat.

Am câștigat *însutit*.

Cuvintele **un** și **o** pot fi:

a) numerele cardinale (au înțeles de sine stătător exprimând un număr);

b) articole nehotărâte (însoțind un substantiv și arătând că obiectul denumit nu este bine cunoscut).

Alte numerele cardinale

Tot numerele cardinale sunt și numerele colective și cele fracționare, care sunt formate prin compunere sau prin derivare de la cele cardinale propriu-zise.

Cu ajutorul numerelelor cardinale, organizate în diferite feluri, se formează numerele multiplicative, distributive și adverbiale.

Întrebuințarea numerelelor cardinale

Numerele sunt adesea un substituit (un înlocuitor), ele pot avea mai multe valori.

Valorile gramaticale ale numeralului: valoare substantivală, valoare adjectivală, valoare adverbială.

Numeralul are **valoare substantivală** când este folosit singur în context, în sensul că nu arată numărul obiectelor denumite printr-un substantiv sau ordinea acestora.

Exemplu: *Cei cinci* au sosit târziu. Colegul tau este *al doilea*.

Numerele cardinale, în propoziție, pot fi folosite:

- cu valoare substantivală: Mai bine o pasăre în mână decât **zece** pe gard. (*Folclor*)

- cu valoare adjectivală: Anul se compune din **patru** anotimpuri sau **douăsprezece** luni.

Îmbinarea numerelelor cardinale propriu-zise cu substantivul

Numerele cardinale propriu-zise cu valoare adjectivală se folosesc de obicei înaintea substantivului. **Exemplu:** *Trei flori*.

- numerele de la 1 la 19 sunt alăturate direct substantivului;
- numerele de la 20 în sus (cu excepția celor compuse care se termină în numerele de la 1 la 19) se leagă de substantiv cu ajutorul prepoziției **de**.

Structura construcției

1 – 19 + substantiv

20 – 100 + **de** + substantiv

101 – 119 + substantiv

120 – 200 + **de** + substantiv

201 – 219 + substantiv

Exemplu

două cărți

douăzeci de cărți

o sută zece cărți

o sută cincizeci de cărți

două sute șapte cărți

Funcțiile sintactice ale numeralelor

Numeralele cu valoare substantivală îndeplinesc funcțiile sintactice de:

a) subiect (în N.)	Trei au plecat la antrenament.
Al treilea vorbește.
b) nume predicativ.	Voi sunteți trei .
Tu ești al treilea
c) atribut prepozițional.	Cadoul de la cele trei a fost frumos.
Vecinul de la al treilea este profesor.
d) complement	Le-am scris celor trei .
Le-am dat celui de al treilea .
e) atribut grnitival	Temele celor trei au fost corecte.

OBSERVAȚI!

Numeralul cu valoare adjectivală este atribut adjectival.

Numeralele **una** și **două**, în unele contexte, au diferite sensuri.

Să-i tragă **una**-n cap (= o lovitură).

I-am spus **una**, că n-a știut ce să mai răspundă (= o vorbă tare).

Noi suntem **o dată băieți** și ce-am vorbit o dată vorbit rămâne (= cu calități deosebite).

Numeralele cardinale folosite singure pot exprima ora și minutele, vârsta, numărul unui vehicul, distanța în kilometri, anul, ziua, notele (căpătate la școală) etc.;

Face 80 pe oră (= 80 kilometri).

Te urci în 22 și cobori la gară (= troleibusul nr.22).

Până la patru n-a fost posibil să dovedească (= ora patru).

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Citiți textul: „...pentru ce numai doi lei, și nu doi și jumătate dă-ne partea dreaptă ce ni se cuvine fiecăruia?” (*Ion Creangă*)

- Ce fel de numeral este **jumătate**?
- Cum se definește acesta?
- Ce alte numere de acelaș fel cunoașteți?
- Ce funcții poate îndeplini numeralul amintit în cazul nominativ?

2. Exemplificați funcțiile sintactice ale numeralului **ambii** pentru caz. Ac.

3. Alcătuiți o scrisoare în care să împărtășiți unui prieten din altă țară gândurile voastre și realizările familiei, folosind numerele.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

Se scrie și se pronunță:

Paisprezece, nu patrusprezece;

Şaisprezece, nu şasesprezece;
Şaptesprezece, nu şaptisprezece;
Optsprezece, nu optisprezece sau optusprezece.

1. Alăturați diferite numerale substantivelor pagini, zile, portocală, grai, scriitor și alcătuiți cu acestea propoziții.

2. Analizați morfologic și sintactic numeralele din textul următor:

– Ții minte câte bucăți de pâine ar fi avut tovarășul dumitale?

– Nouă bucăți, domnule judecător!

– Și câte a mâncat el de toate?

– Cinci bucăți, ca și mine, domnule judecător.

– Vra să zică, dumneata ai avut numai o bucată de întrecut, iar tovarășul dumitale patru. (*Ion Creangă*)

3. Citiți cu atenție textul. Indicați numerale și precizați funcția sintactică .

Pentru învățarea unei poezii scurte sau a unui citat, după două-trei repetări, încercați să reproduceți textul cu cartea închisă. Învățarea conștientă este superioară învățării mecanice. Una din „regulile de aur” ale pedagogiei este: învață numai ceea ce ai înțeles bine. După un număr insuficient de repetiții aveți doar iluzia cunoașterii.

Abia după 3-8 repetiții se realizează învățarea pe de rost. Nu învățați cu gândul la nota de a doua zi.

Imaginați-vă că va trebui să știți infomația dată toată viața. Pentru evitarea oboselei în pregătirea lecțiilor alternați o disciplină exactă și una umanistică sau artistică. Nu învățați noaptea după ora 24.00.

NOTĂ!

Nu învățăm pentru școală, ci pentru viață.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Scrieți formele numeralului *amândoi*, *amândouă*, pentru G și D.

2. Alcătuiți un enunț în care numeralul să îndeplinească FS de subiect.

3. Exemplificați funcția sintactică de nume predicativ în cazul acuzativ

a unui numeral cardinal compus. Precizați modul de formare.

4. Exemplificați funcțiile sintactice ale numeralului *ambii* pentru cazul acuzativ.

5. Alcătuiți cu numeralele multiplicative *înzecit, înmiit, întreit* enunțuri. Analizați-le morfo-sintactic.

6. În enunțul: „Și lupul nici una, nici două, haț! pe ied de gât”, există:

- două numerale cardinale;
- un articol hotărât și un numeral;
- o expresie cu valoare adverbială.

7. Formulați un enunț în care numeralul cardinal să aibă funcție sintactică de atribut în cazul genitiv.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Găsiți în Dicționarul de expresii și locuțiuni românești zece expresii sau locuțiuni care să conțină numerale diferite.

2. Continuați enunțurile, folosind numeralele multiplicative.

- Lucrând pământul cu ajutorul tehnicii au câștigat-----
- Nu au reparat instalațiile și au pierdut-----
- În situațiile critice puterea omului-----
- Populația de pe Terra a crescut-----
- La întreprinderile particulare productivitatea s-a mărit-----

3. Citiți propozițiile. Scrieți în locul cifrelor dintre paranteze numeralele multiplicative corespunzătoare.

- Dacă înveți conștient, câștigi (10).
- După odihnă, omul muncește cu puteri (2).
- Cine învață bine, câștigă (3).

4. Alcătuiți propoziții în care numeralele patru, doisprezece, douăzeci și trei, să fie pe rând: subiect, complement, atribut.

5. Completați spațiile punctate cu toate numeralele colective formate de la numeralul patru.

- Au venit la concurs.
- s-au îndreptat spre gară.
- M-au întâmpinat cu bucurie

6. Citiți cu atenție textul dat. Identificați numeralele, analizați câteva din ele morfologic și sintactic.

Ciprian Porumbescu

Ciprian Porumbescu se naște la 14 octombrie 1853, la Șipotele Sucevei, într-o casă modestă de țară, ca fiu al Emiliei și al preotului Iraclie Golembiovski. Viitorul compozitor va utiliza la început numele de Golembiovski, apoi, pentru o perioadă Golembiovski-Porumbescu și mai

apoi, Porumbescu. Din cauza sărăciei, Ciprian Porumbescu nu s-a putut bucura de o formare muzicală continuă și completă. A început studiul muzicii la Suceava și Cernăuți, unde conduce corul Societății culturale „Arboroasa”. În anul 1871, la aniversarea a 400 de ani de la zidirea Mănăstirii Putna, la festivități, alături de Mihai Eminescu și alții, participă și tânărul Ciprian Porumbescu, uimind asistența cu minunatul său cântec de vioară.

Apoi, cu ocazia unei burse, își continuă studiile la „Konservatorium fur Musik” din Viena. Aici va scoate, în anul 1880, colecția de douăzeci de piese corale și cântece la unison, reunite în „Colecțiune de cântece sociale pentru studenții români”, prima lucrare de acest gen din literatura noastră.

După această perioadă, urmează cea mai frumoasă etapă a vieții sale artistice. La 11 martie 1882 are loc premiera operei sale „Crai nou” (prima operetă românească, având premiera la Brașov, în Sala Festivă a Gimnaziului Românesc), piesă

*Casa memorială „Ciprian Porumbescu”
din Stupca (România)*

în două acte scrisă de Ciprian Porumbescu pe textul poeziei poetului Vasile Alecsandri. Succesul imens impune reluarea spectacolului în 12 și 23 martie, pe aceeași scenă. În același an, opereta este montată și la Oravița.

Printre lucrările sale se numără: „Rapsodia română pentru orchestră”, „La malurile Prutului”, „Altarul Mănăstirii Putna” și altele.

Ciprian Porumbescu se stinge din viață în casa de la Stupca, pe 6 iunie 1883, la 29 de ani. Mormântul lui Ciprian Porumbescu se află în cimitirul satului Stupca.

1. Alcătuiți planul simplu de idei al textului.
2. Numiți substantivele proprii. Numiți procedeul de formare a lor
3. Scrieți în caiete cu litere numeralele din textul de mai sus.

1. Scrieți un eseu pe tema: „**Munca bună mult adună**”, folosind numerale, în care să vă exprimați părerile voastre despre rolul muncii.

§ 24. Părțile de vorbire neflexibile. Adverbul. Prepoziția. Conjunția. Interjecția. Adverbul. Clasificarea adverbelor

I TERMINOLOGIE

- adverb
- adverb de loc
- adverb de timp
- adverb relativ
- adverb de mod
- adverb interogativ
- adverb nehotărât

II REPERE TEORETICE

Adverbul este partea de vorbire neflexibilă care arată o caracteristică a unei acțiuni, a unei stări sau a unei însușiri, ori împrejurarea în care se petrece o acțiune.

Adverbul determină **un verb, un adjectiv** sau **un alt adverb**.

➤ Spre deosebire de părțile de vorbire flexibile (substantivul, articolul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul) care își schimbă forma pentru a exprima diferite categorii gramaticale, părțile de vorbire neflexibile (adverbul, prepoziția, conjunția, interjecția) nu își schimbă forma în comunicare.

Adverbul

Felul	<i>după formă</i>	<i>simple</i> : rău, bine, așa etc.
		<i>compuse</i> : altădată, devreme, oricum etc.
		<i>derivate</i> : copilărie, muntean, nepricepere etc.
	<i>după înțeles</i>	<i>de timp</i> : acum, azi, când etc.
		<i>de loc</i> : acolo, undeva, unde etc.
		<i>de mod</i> : agale, repede, cum etc.

OBSERVAȚI!

Adverbele de mod pot exprima:

- modul propriu-zis al acțiunii sau al însușirii: *tiptil, lin, astfel etc.*
- cantitatea: *destul, mult, atât, cam etc.*

- comparația: *ca, decât, cât, cum, precum, asemenea etc.*
- afirmația: *da, desigur, firește, sigur etc.*
- negația: *nu, ba, nicidecum, nici etc.*
- probabilitatea: *poate, probabil, pesemne, posibil etc.*

În limba română unele adverbe provin din alte părți de vorbire prin:

- **derivare** – *târâș, furiș, franțuzește, morțiș.*
- **compunere** – *de/o/dată, bine/înțeleș, nici/de/cum.*
- **conversiune** – din substantive care exprimă diviziuni ale timpului: *vinerea, ziua, toamna*; din adjective și participii folosite invariabil, care determină un verb: *ușor, frumos, liniștit, grăbit*; din verbe: *poate.*

Comparați cuvintele subliniate și indicați părțile de vorbire pe care le determină:

Om frumos

Se exprimă frumos.

O fântână lină

Norii alunecă lin.

Cuvintele *frumos, lin (ă)* determină:

- ✓ substantive (*om, o fântână*), arată însușirea obiectelor denumite de substantive și sunt adjective;
- ✓ verbe (*exprimă, alunecă*), arată însușirea acțiunii exprimate de verb și sunt adverbe.

De la substantive, prin derivare, cu ajutorul sufixului **-esc** se formează adjective, iar cu ajutorul sufixului **-ește** se formează adverbe:

Român-**esc**

român

român-**ește**

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

❖ Citiți textul:

Starea vremii

Mâine vremea va continua să se încălzească. Noaptea cerul va fi temporar noros, va ploua slab, iar izolat vor fi condiții de polei. Vântul va sufla destul de puternic, cu intensificări la munte, din sectorul vestic. Temperaturile maxime se vor situa, deocamdată, între 5 și 13 grade, iar cele minime între - 4 și 6 grade. Înseninați-vă, sosește iarăși, pe furiș, primăvara!

- ✓ Identificați adverbele din buletinul meteorologic.
- ✓ Precizați felul lor după sens.
- ✓ Arătați ce parte de vorbire determină fiecare adverb.

III REAMINȚIȚI-VĂ!

Adverbele **unde, încotro, când, cum, cât** pot fi:

Interogative

- ajută la exprimarea unor întrebări;
- introduc propoziții interogative;
- formează relații, având rol de conjuncții subordonatoare;
- în frază leagă propozițiile subordonate de regentele lor.

De exemplu:

a) **Cum** s-au schimbat locurile acestea!

b) **Unde** ai pus floarea¹ / **pe care** ai primit-o? / ²

Adverbele **interogative** mai pot fi folosite în :

- propozițiile interogative și exclamative;
- propozițiile principale interogative regente.

Adverbele **relative** au un dublu rol:

- în frază sunt elemente de relație subordonatoare;
- în propoziția subordonată au o funcție sintactică.

De exemplu:

a) **Cineva** mi-a spus o informație greșită.

b) Aș vrea să ajung acolo **cândva**.

c) Ce parte de vorbire este cuvântul evidențiat din primul enunț?

d) Ce exprimă adverbul din al doilea exemplu?

e) Cum s-a format acest adverb?

Adverbele care exprimă ideile circumstanțiale de loc, de timp, de mod în chip neprecis se numesc adverbe **nehotărâte**.

Forme pentru adverbe nehotărâte:

- *fiecare, cândva, câtva, undeva, oricând, oriîncotro;*
- *altcum, altundeva, odată, câteodată, deseori;*
- *variante populare: orișiunde, orișicum, orișicât, orișicând.*

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

❖ Scrieți în caiete următoarele exemple. Corectați greșelile.

f) Sunt grei de pornit la drum.

g) Nu mai m-a văzut din vară.

h) Am de repetat decât două lecții.

i) A venit la concurs nu mi să-I încurajeze.

j) N-ai decât o greșeală.

k) Au fost prinși niște răi-făcători.

l) Eau cu mine și cățelul.

m) Mea întors cartea mea.

1. Alcătuiți propoziții în care să existe adverbele: *iarăși, chiorâș, totdeauna, dedesubt*.

2. Alcătuiți enunțuri în care cuvintele de mai jos să aibă valoarea gramaticală cerută.

Vara – substantiv
adverb

bine – substantiv
adverb

ușor – adjectiv
adverb

3. Încercuiți coloana în care se află numai adverbe:

a) deopotrivă

b) frumos

c) amiază

abia

chipeș

aminte

aici

cât

miazăzi

românește

băiat

frunză

cruciș

dincotro

doar

4. Grupați după înțeles următoarele adverbe:

Agale, afară, abia, apoi, foarte, iar, ieri, încotro, lesne, mereu, mâine, aici, așa, când, cum, unde, cumva, undeva, uneori, niciodată, da, chiar, încoace, orișunde, nici, nicăieri, bine, măcar, atunci.

5. Grupați în coloane separate adjectivele și adverbele următoare: *haiducește, părintește, frățesc, grecește, orășănesc, părintesc, frățește, haiducesc, grecesc.*

6. Analizați adverbele din fragmentele următoare după înțeles și după formă:

a) Ei stau o clipă față-n față

Cu ciocurile la pământ,

Apoi deodtă-și iau avânt

Și lupta-ncepe, săltăreață. (*G.Topârceanu, Un duel*)

b) Și-n toată lumea vestea

I-a mers, cum merg de acestea,

Când trec din gură-n gură,

Grăbit, din sat în sat. (*G.Coșbuc, Legenda rândunelei*)

c) Ieri ca azi și azi ca mâine,

Pitpalacii cântă-n gârle,

Crinul a-nflorit în văi. (*G.Coșbuc, Cântece*)

ȘTIAȚI CĂ?

Drumul spre fericire presupune trei secrete: hotărâre, efort și timp.

(*Dalai Lama*)

Fericirea nu e ceva gata făcut, ea vine din faptele tale. (*Dalai Lama*)

Fericirea este arareori acolo unde o cauți. Visurile noastre cele mai adânci sunt înflăcărate de scânteii neașteptate. (*Samuel Johnson*)

După cum o zi bine întrebuințată ne dă un somn liniștit, tot astfel o

viață bine folosită ne dă un sfârșit fericit. (*Leonardo da Vinci*)

Toată lumea vrea să trăiască pe vârful unui munte, fără să știe că adevărata fericire este în felul în care urci pantele abrupte spre vârful. (*Gabriel Garcia Marquez*)

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Continuați enunțurile:

1. Partea de vorbire care denumește ființe, lucruri, fenomene ale naturii, stări sufletești se numește...
2. Ca specie literară, Miorița este o ...
3. Partea de vorbire care denumește o acțiune...
4. Figura de stil care constă în punerea în opoziție a unor trăsături, acțiuni sau personaje.
5. Pronumele își schimbă forma după persoană, și caz.
6. Figură de stil care constă în exagerarea intenționată a unei trăsături, imagini, figuri.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Aristotel spunea: Fericirea este „**sensul și scopul vieții**”, pornind de la această afirmație alcătuiți un eseu despre fericire.

§ 25. Gradele de comparație. Locuțiunile adverbiale

I TERMINOLOGIE

- **gradul pozitiv**
- **gradul comparativ**
- **gradul superlativ**
- **locuțiuni adverbiale**

II REPERE TEORETICE

Locuțiunile adverbiale sunt grupuri de cuvinte, care împreună au înțeles de adverb.

Sosește **din clipă în clipă**.

E important să știți!

Locuțiunile adverbiale pot fi alcătuite din:

✚ substantiv, adjectiv, numeral sau adverb cu prepoziție: *la stânga, de multe ori, în față, în veci, cu de-a sila, de-a binelea, de-a pururea, din nou, pe neașteptate etc.*

✚ substantiv, pronume sau adverb repetat, elementele fiind legate

prin prepoziții: *rând pe rând, din ce în ce, zi de zi, cât de cât, din când în când, cu chiu cu vai etc.*

✚ substantiv, pronume sau adverb repetat, elementele fiind legate prin conjuncții: *ici și colo, zi și noapte, așa și așa, când și când etc.*

✚ din cuvinte rimate: *calea-valea, târâș-grăpiș, teleap-teleap, talmeș-balmeș etc.*

Ele pot fi:

- de mod: *pe de rost, încet-încet, de asemenea, de-a valma etc.*
- de timp: *zi de zi, de-a pururea, pe înserate, în veci etc.*
- de loc: *la dreapta, în mijloc, din loc în loc etc.*
- nehotărâte: *cine știe când, cine știe cum, te miri cum etc.*

III REAMINTIȚI-VĂ!

Unele adverbe pot avea grade de comparație care se formează în același fel ca la adjective, inclusive mijloacele expresive de exprimare a superlativului absolut.

Gradele de comparație ale adverbului	pozitiv: <i>bine</i>	
	comparativ	de superioritate: mai bine
		de egalitate: la fel de bine
		de inferioritate: mai puțin bine
	superlativ	relativ
		de superioritate: cel mai bine
de inferioritate: cel mai puțin bine		
absolut	foarte (nemaipomenit de, extraordinar de bine etc.)	

Nu toate adverbele **au grade de comparație**. Inferior, superior, major, minor, oportun, anterior, posterior, ulterior, interior, exterior, extrem, maxim, minim, suprem, optim, gigantic, uriaș, perfect, veșnic, din cale-afară, fantastic, formidabil, teribil, ultra, super, mortal, excelent, rotund.

FIȚI ATENȚI!

Locuțiunile adverbiale nu trebuie confundate cu adverbele precedate de prepoziții: *de aici, de acolo, de jos etc.*

EXERSAȚII!

1. Precizați gradele de comparație ale adverbelor în exemplele date:
 - a) Familia lui Moromete se întoarce mai devreme de la câmp. Când ajunse acasă, Paraschiv, cel mai mare dintre copii, se dăduse jos din

căruță. (M.Preda, Moromeții) b) Foarte de dimineață, într-o mahala depărtată bat la ușa amicului meu (I.L.Caragiale, Dascăl prost) c) Se topea de-a-n picioarele, să aibă și el măcar o stârpitură de fecior, dară în deșert. (P.Ispirescu, Aleodor împărat)

d) Și-atunci de peste larg pridvor,

Din dalb iatac de foișor

Ieși Zamfira-n mers isteț... (G.Coșbuc, Nunta Zamfirei)

2. Subliniați adverbele și locuțiunile adverbiale.

a) Trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori încă de copil, de pe când trăia răposatul taică-meu. (I.L.Caragiale) b) Pe urmă se mai învârtește cât se mai învârtește prin casă, doar a mai găsi ceva, dar nu găsește nimic, căci iedul cel cuminte tăcea molcom în horn, cum tace peștele în borș la foc. (Ion Creangă)

b) Pe vatra veche ard,

Pocnind din vreme-n vreme,

Trei vreascuri rupte dintr-un gard

Și flacăra lor geme:

Clipește-abia din când în când

Cu stingerea-n bătaie...

Copilo, tu ești gata

De-a pururea să plângi. (G.Coșbuc)

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

Greșeli frecvente:

cel mai / foarte superior; cel mai extraordinar; cel mai perfect; mai/foarte inferior; condițiile cele mai optime; este mai oportun să; cel mai principal lucru; cel mai teribil; cel mai splendid; foarte admirabil; o listă foarte completă; cel mai super

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Formați cu ajutorul sufixelor adverbe de la cuvintele:

prieten.....

cruce.....

câine.....

viteaz.....

2. Precizați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate:

▪ Marinel scrie **frumos**.

▪ **Frumosul** este în artă.

▪ Fratele este **frumos**.

3. Alcătuiți enunțuri cu următoarele omofone: *odată, o dată, demult, de mult, altfel, alt fel*.

4. Corecetați greșelile din enunțurile:

- a) Vom munci cei mai bine.
- b) Cel mai amplu dezbătute au fost problemele de educație.
- c) Mai te-a chemat vreodată? d) Suntem fermi convinși că vom reuși. e) La petrecere vom merge câți mai mulți.

5. Treceți adverbul **repede** la gradele de comparație indicate:

- pozitiv, comparativ de superioritate (de egalitate, de inferioritate)
- superlativ relativ (de superioritate, de inferioritate)
- superlativ absolut.

6. Analizați adverbele din textul de mai jos:

Și ei mergeau mai greu; acum sfârșiseră vorba și nu îndrăzneau să se uite unul la altul... Opincile fâșâiră aspru pe gheață. Se apucară amândoi de umeri și, încet, trecură dincolo, pe podișul lucios, prin tăcerea tainică a înserării.

7. Răspundeți cu **Adevărat** sau **Fals**:

- a) Adverbul este parte de vorbire flexibilă.
- b) Adverbul arată caracteristica unei acțiuni.
- c) Adverbul se înrudește cu adjectivul prin categoria gramaticală a cazului.

d) În enunțul *Gabi a sosit cel mai devreme*.

e) Cuvântul subliniat este la gradul comparativ de inferioritate.

f) În exemplul *Vorbește **bâlbâit***.

j) Cuvântul marcat este adjectiv.

h) Adverbul **prietenește** s-a format prin compunere.

8. Identificați în textul de mai jos adverbele și locuțiunile adverbiale, precizând pentru fiecare felul:

Cât ai bate din palme mi-am întors privirea în lături. Încet, am observat încăperea. Peste tot se împrăștia voios lucrurile ei. Zi de zi am trecut pe acolo, dar nu am sesizat niciodată dezordinea. Stăteam în față și nu-mi venea să cred ușor ochilor. Fără îndoială că acolo se petrecuse ceva. Ici-colo stătea câte o carte... De bună seamă că cineva iubește sau iubea cărțile. Dar ce s-o fi întâmplat aici? E în zadar să mă gândesc. Și concluziile pe ghicite nu sunt mereu cele mai bune...

9. Completați frazele cu adverbe relative corespunzătoare:

- a) Așa voi face,.....ai ordonat tu.
- b) Am pus cartea acolo.....o poți găsi.
- c) Atunci îți voi scrie,.....voi avea timp.
- d) Te vei duce.....te-am rugat?

10. Încadrați în enunțuri locuțiunile, găsind și câte un sinonim unde e posibil: *în față, la dreapta, deasupra, de aceea, în lung și-n lat, fără*

îndoială, cu siguranță, cu vârf și îndesat, cu orice preț, odată cu găinile, cu o falcă-n cer și cu una-n pământ, la paștele cailor, cât ai bate din palme, cât vezi cu ochii, cât lumea, în urma, cu nepăsare, cât ai zice „pește”.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Completați spațiile punctate:

a) După structură, adverbul poate fi și ...

b) După înțeles, adverbul este de.....și

2. Subliniați adverbele și indicați prin săgeată cuvântul determinat de fiecare adverb:

În zilele de lucru, bunica-i în casă, bunica-i afară, bunica-i pretutindeni. Ce-a făcut ieri și alaltăieri face și azi, va face și mâine, și poimâine.

3. Completați literele care lipsesc, ținând cont de indicațiile din paranteză:

p..... a (adv. de mod)

oă (adv. de timp)

dt (adv. de timp)

da (adv. de loc)

î r (adv. de loc)

c m (adv. de mod)

4. Identificați răspunsul corect.

I. În enunțul: „*El merge repede*”, adverbul subliniat este:

a) de mod;

b) de timp;

c) de loc.

II. În propoziția: „Ionel se comportă urât”, cuvântul subliniat este:

a) substantiv;

b) adverb provenit din adjectiv;

c) adverb provenit din verb la participiu.

III. În enunțul: „Bunicii au fost și ei odată copii”, adverbul subliniat este:

a) de mod;

b) de timp;

c) de loc.

5. Citiți cu atenție enunțurile!

a) Niciodată **toamna** nu fu **mai frumoasă**.

b) Sosi primăvara, pomul înflori **mai frumos** și leagă mai mult decât **altădată**.

c) **Extraordinar de frumoasă** a fost primăvara aceasta.

• *Ce părți de vorbire sunt cuvintele evidențiate?*

• *Comparați formele adverbilor cu forma adjectivului.*

• *Ce observație puteți face?*

• *Ce deosebire este între adverb și adjectiv?*

• *Numiți gradele de comparația ele adverbului.*

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți o compunere pe tema: „Sănătatea nu este totul, dar fără sănătate totul este nimic.”

Sănătatea este darul cel mai frumos și mai bogat pe care natura știe să-l facă. Cea mai prețioasă comoară.

§ 26. Funcția sintactică și ortografia adverbelor și a locuțiunilor adverbiale. Valori stilistice

I TERMINOLOGIE

- ortografia adverbelor
- ortografia locuțiunilor
- valori stilistice

II REPERE TEORETICE

Adverbul poate îndeplini funcții sintactice de:	Predicatul verbal: Ai învățat? <i>Desigur!</i>	
	Nume predicativ: Cum te simți? <i>Sunt bine.</i>	
	Atributul adverbial: Cărțile <i>de aici</i> au fost citite.	
	Complement	Complement circumstanțial de loc – <i>Unde</i> pleci?
		Complement circumstanțial de mod – <i>Cum</i> te îmbraci?
		Complement circumstanțial de timp – <i>Când</i> te întorci?

- complement circumstanțial (de loc, de timp, de mod), când determină un verb, un adverb sau un adjectiv;
- de atribut adverbial, când determină un substantiv, un pronume sau un numeral;
- de nume predicativ.

Funcțiile sintactice ale *locuțiunilor adverbiale* sunt:

- Predicat verbal: *De bună seamă* că va sosi la timp.
- Nume predicativ: El *a devenit din cale-afară*.
- Atribut adverbial: *Alergam la mașina din față*.
- Complement c.c.m.: *Învăț așa și așa*.
- Complement c.c.t.: *Mă vizitează din când în când*.
- Complement c.c.l.: *Din loc în loc apar ghiocei*.

III REAMINȚIȚI-VĂ!

Adverbele și locuțiunile adverbiale predicative

Bine că ai venit acasă.

Este **bine** că ai venit acasă.

Firește că te așteptam.

Este **firește** că te așteptam.

De bună seamă că mergem în parc.

Adverbe și locuțiuni adverbiale predicative: **firește, negreșit, pesemne, poate, desigur, cu siguranță, fără îndoială, nici vorbă**. Ele sunt urmate de o propoziție subordonată introdusă prin conjuncția *că*. Ele îndeplinesc funcția de predicat.

Nu au funcții sintactice adverbele: **chiar, doar, mai nici, nu, numai, măcar** ele intră în componența părților de propoziție pe care le însoțesc.

EXERSAȚII!

1. Identificați adverbele și locuțiunile adverbiale din texte și indicați felul și funcția lor sintactică.

a) Pe urmă ne vedeam din ce în ce mai des.

Eu stăteam de o margine – a orei, tu – la cealaltă, ca două toarte de amforă. Numai cuvintele zburau între noi, înainte, înapoi. (*Nichita Stănescu*)

b) Firește că trebuie să-l cunoaștem...

c) Marfa-i în odaia cea mare de dincolo, începu cuvânt gospodina.

d) Acolo, mamă, te găsesc, la casa părintească.

2. Indicați forma cerută de sensul comunicării:

a) O să-ți povestesc *altă dată* (*altădată*).

b) L-am văzut stând singur *deoparte* (*de o parte*).

c) M-am hotărât să învăț *alt fel* (*altfel*).

d) Nu mi-a plăcut *deloc* (*de loc*) ce mi-ai spus.

3. Alcătuiți enunțuri în care numele predicative și complementul circumstantial de mod să fie exprimat, pe rând, prin adverb și locuțiune adverbială.

Să vorbim și să scriem corect!

Ortografia adverbelor și a locuțiunilor adverbiale

Se scriu cu cratimă locuțiunile în a căror structură există	Prepoziția compusă de-a: cu de-a sila, de-a dura, de-a binelea, de-a surda etc.
	Prepoziția simplă întru sau dintru: într-adins, într-adevăr, dintr-adins etc.
	Adjectiv demonstrativ și substantiv : astă-vară, astă-seară etc.

1. Se scriu într-un cuvânt adverbele compuse:
prepoziție+adverb: *deasupra, degeaba, deplin, desigur, dinadins, îndelung etc.*;

adjectiv + substantiv: *bunăoară, deseori, rareori etc.*;

prepoziție + substantive: *acasă, aseară, departe, devale etc.*;

adjectiv pronominal + adverb: *alaltăieri etc.*;

adverb + adverb: nicicând = **niciodată**, (dar **nici când** a plecat)

altădată (odinioară)

altă data (în altă împrejurare)

altfel (altminteri)

alt fel (nu același fel)

decât (mai bine azi decât mâine)

de cât (de cât timp)

deloc (nicidecum)

de loc (originar)

demult (cândva)

de mult (de vreme îndelungată)

întruna (mereu)

într-una (din zile)

numai (doar)

nu mai (+ verb)

odată (odinioară)

o data (încă o dată)

2. Se scriu cu cratimă: a) adverbele compuse *astă-vară, astă-toamnă, după-amiază, după-masă etc.*;

b) locuțiunile adverbiale alcătuite din prepozițiile *întru, dintru* și un adverb: *într-aiurea, într-adins, (dar înadins), dintr-adins (dar dinadins)*;

c) prepoziția compusă **de-a** din locuțiunile adverbiale: *de-a curmezișul, de-a berbeleacul, de-a dura, de-a stânga, de-a valma, de-a puia-gaia*.

1. Precizați funcția sintactică a adverbelor și a locuțiunilor adverbiale:

a) „Prin crăpături de-obloane, lumina, pete-pete

Pătrunde pe podele, pe pat și pe perete,

Așa cum altă data încet s-a așternut

Când odihneam aicea, sub albul așternut.” (*I.Pillat, Poezii*)

b) Adormind de armonia

Codrului bătut de gânduri,

Flori de tei deasupra noastră

Or să cadă rânduri-rânduri.” (Mihai Eminescu, *Dorința*)

c) „Și pas cu pas pe urma ei

Alunecă-n odaie,

Țesând cu recile-i scânteii

O mreajă de văpaie.” (Mihai Eminescu, *Lucașfărul*)

2. Scrieți sinonimele adverbilor și locuțiunilor adverbiale, din text:

„Purtăm fără lacrimi,

O boală în strune

Și mergem de-a pururi,

Spre soare apune.” (Lucian Blaga, *Cântăreții bolnavi*)

„Și la rând, din loc în loc

Au rămas cioc lângă cioc.” (Tudor Arghezi, *Părechi*)

3. Scrieți propoziții cu următoarele omofone și precizați partea de vorbire **odată** și **o data**, **demult** și **de mult**, **întruna** și **într-una**, **altădată** și **altă data**.

4. Formulați propoziții în care adverbele **departe** și **încet** să fie la gradul superlativ.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Transcrieți locuțiunile adverbiale și precizați felul lor:

a) Mă vizitează colegii în fiecare zi.

b) Mă uit cu drag și plăcere la el.

c) Umblând de colo până colo, cum umblă omul fără treabă, a intrat, către seară, pe gangul unui palat. (*I.L. Caragiale, Partea poetului*)

2. Alcătuiți trei enunțuri în care să folosiți o locuțiune adverbială de loc, respectiv de timp și de mod. Subliniați locuțiunile!

3. Imaginați-vă o întâlnire cu un coleg întâlnit în drum spre școală, în care să folosiți adverbe relative, interogative și nehotărâte.

4. Identificați adverbele și descoperiți ce funcții sintactice îndeplinesc.

a) Rogu-mă, mă rog întruna noaptea să-mi ajute luna. (*Lucian Blaga*)

b) Lucrul de azi nu-l lăsa pe mâine. c) Și când sufla cu dânsese cea de deasupra se răsfârgea în sus... (*Ion Creangă*)

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuiți un eseu: „Cum se manifestă recunoștința elevilor pentru munca neobosită a profesorului de a-i pregăti pentru viață.”

a) Folosiți diferite categorii de adverbe.

b) Numiți gradele de comparație.

c) Analizați morfo-sintactic câteva din ele.

§ 27. Valori stilistice ale adverbelor, locuțiunilor adverbiale și ale expresiilor adverbiale

I TERMINOLOGIE

- valori stilistice
- expresii adverbiale
- locuțiuni adverbiale

II REPERE TEORETICE

Valoarea stilistică a adverbului

Unele adverbe de mod cum sunt cele provenite din adjective (*sună **dulce***), din participii (*vorbește așezat*), din substantive (*merge **alene***), precum și unele dintre cele formate cu ajutorul sufixelor, de la diferite părți de vorbire (*vulturește, șoimește, amarnic, pieptiș* etc.), au rolul de a reda mai expresiv felul de desfășurare a acțiunii:

Exemplu: „*Mușcelele abureau un fum ce se-nălța **alene**, clătinat de durere.*” (*B. St. Delavrancea, Sultănica*); *Cu ochii de sânge, cu barba vâlvoi, El zboară **șoimește***” (*G. Cosbuc, Pașa Hassan*)

În locul adverbelor *alene* și *șoimește*, s-ar fi putut folosi alte adverbe – *se-nălță încet; zboară foarte repede*, dar acestea nu ne ajută să ne închipuim încetineala cu care se înalță aburii, nici repeziciunea cu care fuge Pașa Hassan. Epitetul *șoimește* are la bază o comparație: „*zboară șoimește*” = *zboară ca un șoim*. În textul citat, adverbul *șoimește* realizează și o hiperbolă.

De multe ori *adverbul* sau *locuțiunea adverbială* cu valoarea de *epitet al verbului* întărește ideea de personificare exprimată și de verb:

Exemplu: „Și din codri noaptea vine./ **Pe furis**” (George Coșbuc)

Adverbele și mai ales locuțiunile adverbiale, pot avea uneori valori stilistice deosebite: **epitet, repetiție, antiteză.**

EXERSAȚI!

1. Precizați ce figură de stil se realizează cu ajutorul adverbelor în fragmentele următoare:

- Iară cornul plin de jale
Sună dulce, sună greu.
Melancolic cornul sună.
Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet. (Mihai Eminescu)
- Și mă simțeam ușor, ca un fulg plutind pe o apă care curge încet, încetinel, încetișor... (B.Șt. Delavrancea)
- Că tu toamna-mbătrânești,
Primăvara-ntinerești.

2. Identificați figura de stil ce se obține prin folosirea adverbelor:

- Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară! (V. Alecsandri)
- Iar în zarea grea de plumb. Ninge gri. (George Bacovia, Gri)
- Eu veneam de sus, tu veneai de jos. (Tudor Arghezi)
- În văzduh vois răsună clinchete de zurgălăi. (Vasile Alecsandri)

III REAMINTIȚI-VĂ!

În textele literare, adverbul are utilizări restrânse, putând apărea ca:

- **epitet** al unui verb, cu rol de nuanțare:

Codru-și bate frunza lin. (Mihai Eminescu)

- **inversiune:**

Lin viorile răsună. (Mihai Eminescu)

- **repetiție-sugerând un superlativ:**

Demult, demult a fost un împărat în țara depărtată a Indiei. (M.Eminescu)

- **antiteză sugerând opoziția ireductibilă:**

Eu veneam de sus, tu veneai de jos.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

Explicați cum s-au format cuvintele cu valoare de adverb.

- S-a dus glonț la el.
- Lacul a înghețat tun.
- Echipa noastră i-a bătut rău pe adversari la un campionat de fotbal.
- Eram ieri atât de distrus că nu-mi ajungeau forțe să mai fac ceva.

❖ Citiți poezia:

Părinții fac totul oricând pentru noi –
 Ne nasc și ne cresc mai mari decât ei,
 Rămân apoi cu discreție în urmă,
 Nu ne deranjează de obicei.
 Li-e rușine că sunt prea bătrâni, prea bolnavi,
 Pentru noi prea modești, prea simpli părinți,
 Vinovați pentru timpul pierdut
 Ne privesc în tăcere cumiști.
 Apoi își mută privirea în stea.
 Când raza-nglodată de cer se subție.

(Ana Blandiana, *Părinții*)

1. Scrieți sinonimele contextuale ale următoarelor cuvinte: *cu discreție, înglodată, a pregeta, temelie*.
2. Motivați folosirea adverbilor în prima și ultima strofă.
3. Transcrieți un vers în care apare o imagine vizuală.
4. Arătați care este valoarea stilistică a pronumelui personal „ni” din ultimul vers.
5. Realizați inventarul figurilor de stil care apare în poezie.

Figura de stil	Versul (<i>versurile</i>)

SĂ NU UITAȚI!

Ascultarea față de părinți nu este numai o datorie, ci și de mult și neprețuit folos pentru noi. Noi prin ei am primit viața și, supunându-ne lor, ne-o putem prelungi, căci ascultarea, cinstirea față de părinți este prima poruncă ce are o făgăduință.

Toți părinții trebuie să știe că **cel ce cunoaște răbdarea, cunoaște pacea.** (*Proverb chinezesc*)

Atunci când copilul tău te privește în ochi și știi că este al tău, atunci cunoști ce înseamnă să trăiești cu adevărat.

Ceea ce leagă membrii unei familii nu este sângele ci respectul și bucuria pe care fiecare le aduce în viața celuilalt. (*Richard David Bach*)

1. Explicați semnificația versului: „*Apoi își mută privirea în stea.*”
2. Formulați câteva enunțuri în care să precizați tema poeziei.
3. Precizați figura de stil ce se obține prin folosirea adverbilor:

a) Și mă simțeam ușor, ca un fulg plutind pe o apă care curge încet, încetinel, încetișor... (B.Șt. Delavrancea) b) Că tu toamna-mbătrânești, / Primăvara-ntinerеști.

4. Menționați valoarea morfologică a cuvintelor: ușor, apă, curge, încet.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți un eseu pe tema „Copiii – cinstea părinților, iar părinții – cinstea copiilor.”

§ 28. Prepoziția. Clasificarea prepozițiilor. Alte părți de vorbire cu valoare de prepoziție. Regimul cazual al prepozițiilor

I TERMINOLOGIE

- prepoziția
- clasificarea prepozițiilor
- după formă: simple, compuse
- după origine: propriu-zise, provenite din adverbe

II REPERE TEORETICE

Partea de vorbire neflexibilă, care leagă un atribut sau un complement de cuvântul pe care îl determină, se numește **prepoziție**.

Prepoziția exprimă un raport de subordonare în propoziție, nu are funcție sintactică și se analizează împreună cu partea de vorbire pe care o însoțește.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Citiți exemplele. Identificați prepozițiile și subliniați-le. Precizați felul lor.

- a) Privea în zare cum pe mări
Răsare și străluce,
Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce. (*Mihai Eminescu, Luceafărul*)
- b) Și-a furat de prin ponoare puful pădărilor. (*G.Topârceanu*)

III REAMINTIȚI-VĂ!

Prepoziția poate lega numele predicativ de verbul copulativ pe care îl însoțește.

Clasificarea prepozițiilor Felul după formă:	• simple: <i>a, de, cu, lângă, fără etc.</i>
	• compuse: <i>de pe, de la, de lângă, înspre, despre, de către etc.</i>
Felul după origine:	<ul style="list-style-type: none"> • propriu-zise: <i>pe, de, la, până etc.</i> • provenite din adverbe: <i>deasupra, înaintea, împrejurul, dinăuntrul.</i>
Prepoziții specifice cazurilor	Acuzativ (cele mai multe): <i>de, cu, despre, la, în, fără, de etc.</i>
	Genitiv: <i>asupra, contra, înaintea, înapoia, împotriva, împrejurul etc.</i>
	Dativ: <i>grație, mulțumită, datorită, contrar, conform, potrivit, asemenea, aidoma, înainte, asupra etc.</i>

• Prepoziția arată cazul părților de vorbire flexibile pe care le însoțește: *substantivul, adjectivul, numeralul.*

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Corectați greșelile din enunțurile date:

- a) Pleacă în Bulgaria. b) A ieșit în pensie. c) Muzeul care l-am văzut și-a înnoit exponatele. d) Mașina pentru spălat e defectă.

EXPRIMAȚI-VĂ CORECT!

• Evitați formele incorecte în care prepoziția **la (cazul acuzativ)** se folosește înaintea unui substantiv în cazul genitiv sau dativ, de exemplu: din cauza **la** prețuri, mama **la** copii aceia, dau **la** mama.

Corectă este forma: din cauza prețurilor, mama acelor copii, dau mamei.

Comparați!

1. **Deasupra** era ninsoare, **dedesupt** era udeală.

2. A întins aripile ca o flamură, **deasupra** brazilor bătrâni...
dedesubtul lui nu era nici o vietate...

- Ce diferență este între folosirea cuvintelor **deasupra** și **dedesupt** în cele două exemple?
- Ce părți de vorbire sunt aceste cuvinte?

REȚINEȚI!

În limba română există prepoziții provenite din alte părți de vorbire. Ele sunt urmate de substantive sau pronume în genitiv și dativ.

Se construiesc cu genitivul	Se construiesc cu dativul		
provenite din adverbe	provenite din substantive	provenite din adverbe	provenite din participii
contra împotriva împrejurul înaintea înapoia deasupra, dedesubtul	grație mulțumită	aidoma asemenea conform contrar	datorită potrivit

Cazurile genitiv și dativ se pot confunda între ele.

• Substantivele însoțite de prepozițiile care cer genitiv sau dativ au aceeași formă: **Exemplu:** Lupta **împotriva acțiunilor** sale va reuși. G.

Grație acțiunilor sale a reușit. D.

- Prepozițiile ajută la identificarea corectă a celor două cazuri: G. și D.
- Prepozițiile care cer G. se recunosc după forma lor articulată: **împotriva, împrejurul.**

E IMPORTANT SĂ ȘTIȚI!

1. Prepozițiile provenite din adverbe: **aidma, asemenea, cer cazul D.**

2. Când prepoziția care cere cazul G. are formă nearticulată, se

construiește cu forma neaccentuată a pronumelui personal în cazul D: Deasupra-mi teiul sfânt...

3. Precizați valoarea de adverb sau de prepoziție a cuvintelor subliniate:

a) Când l-au întreat, a fost **împotrivă**. / Uitării celei oarbe... b) Căci Măria sa Ștefan de la Moldova lupta **împotriva** robiei... (Mihail Sadoveanu) c) Fulgerele adunat-au contra fulgerului care / În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare. (Mihai Eminescu)

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Citiți versurile:

Sus, prin crângul adormit,
A trecut în taină mare,
De cu noapte risipind
Șiruri de mărgăritare
Din panere de argint,
Stol bălai
De îngerăși

Cu alai de toporași.(...) (George Topârceanu)

- Identificați prepozițiilor din poezie.
- Analizați-le după structura lor: simple și compuse.
- Precizați părțile de vorbire pe care le însoțesc.
- Precizați ce cazuri cer prepozițiile.

2. Alegeți prepoziția potrivită în contextele următoare:

- Dintre/ Din cei doi concurenți a câștigat cel mai bun.
- Discuția dintre/între el și ea a fost calmă.
- Să insiști mai mult pe ideile/asupra ideilor constructive.
- Am ales un volum după/de pe raft.

3. Explicați valorile expresive ale prepozițiilor marcate:

- Te iubesc **în** a ta jale,
În veșmântul tău cernut,
Și în gondolele tale.
Ce se pierd printre canale
Ca un vis neisprăvit.
Te iubesc **cu** dor fierbinte
În frumosul tău trecut
Și-n aducerea-aminte
Ale dragostelor sfinte
Ș-a ființei ce-am pierdut! (Vasile Alecsandri)
- Cât mi-a fi iarna **de** mare
Ce-o să facem vai de noi!
Fără codru, fără soare;

Făr' de bani, făr' de ciocoi?

- c) Sari pe creanga cea uscată,
Dragă corbi, corbișor.
Vezi, în calea depărtată

Nu-i zări vrun călător? (*Vasile Alecsandri, Cântec haiducesc*)

d) Lăpușneanul, **pre** care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pre armașul să-i întrebe ce vor și ce cer. (*C.Negruzzi, Alexandru Lăpușneanul*)

4. Construiți enunțuri cu prepozițiile următoare, precizând și cazul cerut de acestea: **înaintea, împrejurul, potrivit, grație**.

5. Alcătuiți enunțuri astfel încât prepozițiile de la exercițiul anterior să aibă altă valoare morfologică. Precizați de fiecare dată valorile.

6. Alcătuiți două enunțuri în care prepoziția **de** să lege:

- a) atributul de substantiv;
b) complementul de verb.

7. Precizați cazul părții de vorbire care urmează prepozițiilor:

- a) S-a oprit înaintea casei.
b) S-a oprit înaintea-mi.
c) S-a oprit înaintea mea.

8. Alcătuiți enunțuri în care prepozițiile **deasupra** și **înapoia** să ceară cazurile dativ (D.) și genitiv (G.).

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

❖ Citiți cu atenție textul următor, apoi rezolvați cerințele:

„Acum caii suiau la deal în voie și badea Dumitru, vizitiul nostru, se întoarse de-a binelea spre noi în cojocul lui și ne urmară sfatul cu vechiile aduceri-aminte ale lui Damian. Luna se urcase deasupra brazilor, omățul poienilor bătea în albaștriu...

• Descoperiți toate prepozițiile și analizați-le;

• Selectați din text două cuvinte derivate;

• Identificați în următoarea frază cuvintele care se află în cazul genitiv:

Luna se urcase deasupra brazilor, omățul poienilor bătea în albaștriu...

- Stabiliți valoarea morfologică a cuvintelor subliniate din text;
- În primul enunț din text există numai prepoziții simple.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți un eseu, în care să relatați o întâmplare din viața voastră, ținând cont de următoarele cerințe:

- Să folosiți cel puțin șase adverbe;
- Să respectați ordinea cronologică a desfășurării evenimentelor;
- Să aveți un conținut adecvat cerințelor.

§ 29. Locuțiunile prepoziționale. Ortografia prepozițiilor și a locuțiunilor prepoziționale

I TERMINOLOGIE

- **ortografia prepozițiilor**
- **ortografia locuțiunilor prepoziționale**
- **locuțiuni prepoziționale**

II REPERE TEORETICE

Locuțiunile prepoziționale se pot alcătui din prepoziții și	+ Substantiv: din pricina, din cauza, în locul, în urma, în fața, față de, în loc de, cu privire la etc.
	+ Adverb articulat sau nearticulat: în afara, pe dinafara, alături de, afară de etc.
	+ Adjectivul tot: cu tot, cu toată etc.

Grupurile de cuvinte cu înțeles unitar, care împreună îndeplinesc rolul de prepoziție se numesc **locuțiuni prepoziționale**.

III REAMINȚIȚI-VĂ!

Regimul cazual al locuțiunilor prepoziționale

Când introduc cuvinte care se declină (substantive, pronume, numerale), locuțiunile prepoziționale, la fel ca și prepozițiile, le impun o anumită formă de caz. După regimul cazual, locuțiunile prepoziționale se împart în următoarele subclase:

- Locuțiuni prepoziționale cu regim de acuzativ. Din această categorie fac parte locuțiunile prepoziționale al căror ultim element este o prepoziție primară simplă: **afară de tine, înainte de război, aproape de casă, față de, în loc de, în afară de, împreună cu, conform cu etc.** Aceste locuțiuni au drept ultim termen o prepoziție care cere cazul acuzativ.

- Locuțiuni prepoziționale cu regim de genitiv. În această subclasă intră locuțiunile prepoziționale al căror ultim element este un substantiv articulat hotărât (-l,-a): **din cauza gerului, cu excepția lui, în fața școlii, cu ajutorul prietenilor, în spatele, în mijlocul, de-a lungul, în urma, în jurul, în preajma etc.**

Cer cazul dativ înaintea unui pronume personal (în juru-mi) și cazul acuzativ înaintea unui adjectiv pronominal posesiv (în jurul său);

EXERSAȚI!

1. Identificați grupurile de două sau mai multe cuvinte, care îndeplinesc împreună rolul unei prepoziții și precizați cuvintele pe care le însoțesc din următoarele exemple.

a) Balta era oglindă lucie; dincolo de baltă, pe coastă, începea o pădure... (*Mihail Sadoveanu*)

b) Se făceau nevăzuți în largul câmpului... (*Emil Gârleanu*)

c) Un zorz mic, în mijlocul grădinii, / Și-a răsfirat crenguțele ca spinii... (*G.Topârceanu*)

2. Ce părți de vorbire intră în structura grupurilor de cuvinte cu rol de prepoziție? În dreptul, față de, cu privire la, afară de, în susul.

3. Identificați locuțiunile prepoziționale și arătați ce cazuri cer:

În preajma Paștelui, am fost la bunica, într-un sat situat de-a lungul Ialomiței. Împreună cu ea, am fost la biserică și i-am dat părintelui, pentru cei nevoiași, lucruri care ne prisoseau.

4. Construiți trei enunțuri în care prepoziția **deasupra** și locuțiunea prepozițională **în spatele** să ceară, pe rând, cazul dativ și acuzativ.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Ortografia prepozițiilor și a locuțiunilor prepoziționale.

- Se scriu și se pronunță astfel prepozițiile simple: *de, pe, din, prin, printre, după, către* (nu *dă, pă, dupe, cătră*).
- Se scriu despărțite (în cuvinte separate):
- prepozițiile compuse: *de la; de lângă, de peste, de după, de prin, de pe, de către, de sud, fără de, de pe la, până pe la etc.*
- Locuțiunile prepoziționale: *din cauza, de față cu, din josul, o data cu, afară de, aproape de, din afară etc.*
- Prepozițiile în care contopirea părților component este de mult timp efectuată se scriu într-un cuvânt: *printre, dinspre, înspre, despre, împretriva, împrejurul, deasupra, împotriva etc.*

E IMPORTANT SĂ ȘTIȚI!

Substantivele precedate de prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) care se construiesc cu acuzativul nu se articulează dacă n-au determinări sau dacă nu denumesc persoane unice pentru vorbitor: *mama, tata, bunica, bunicul etc.*

Exemplu: Mă duc la școală. – Mă duc la bunica.

Sunt articulate substantivele precedate de prepozițiile **cu** sau **de-a**.

Exemplu: Scriu cu creionul. Se jucau de-a uliul și porumbeii.

FIȚI ATENȚI!

1. Utilizarea prepozițiilor este foarte variată. Ele pot precede adverbul: **de** acum etc., pronumele și adverbele relative și interogative: **de** care, **de** unde etc.

2. Să nu se confunde prepoziția **deasupra** cu adverbul **deasupra**; prepoziția nu are nici sens lexical de sine stătător și nici funcție sintactică, așa cum are adverbul. Adverbul se grupează cu verbul, iar prepoziția se grupează cu substantivul în genitiv.

Exemplu:

b) Deasupra se află o carte. (adverb)

c) Pune pixul deasupra cărții. (prepoziție)

3. Să nu se confunde prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) dinăuntru, înaintea, în urma, în față, în spate. Le putem deosebi dacă ținem seama de faptul că prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) au aspect (articulat), în timp ce adverbele au de cele mai multe ori aspect (nearticulat).

Exemplu:

- a) M-am oprit **înaintea (înapoia, în spatele, în fața)** școlii.
- b) M-am oprit **înainte (înapoi, în urmă, în față)**.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Aflați locuțiunile prepoziționale și spuneți din ce sunt alcătuite și ce regim cazual au:

a) Lăpușneanul mergea alătura cu vornicul Bogdan. (*C.Negruzzi, Alexandru Lăpușneanul*)

b) În dosul împrejuririi, un șir de plopi bătrâni străjuiau ca un front de ostași de gardă. (*L.Rebreanu, Pădurea spânzuraților*)

2. Alcătuiți propoziții în care să se afle substantive însoțite de prepozițiile: **împotriva, contra, asupra**.

3. Analizați morfologic cuvintele tipărite cu litere cursive:

Tânăru mergea atent **de-a lungul** zidurilor, **acolo** unde lumina slabă a felinarelor îngăduia, numerele caselor.

4. Identificați locuțiunile prepoziționale din text și scrieți-le în dreptul cazului cerut de acestea:

Satul era așezat de-a lungul unei ape, alături de o pădure. În susul râului apăruse un baraj care aduna apa de jur împrejurul unei insule acoperite cu stuf. Uneori, din cauza secetei, apa seca și pe fundul lacului se zăreau pâlcuri de pești dezorientați. Atunci copiii veneau cu undițele chiar înainte de răsăritul soarelui.

Ac.

G.

5. Scrieți prepozițiile corespunzătoare următoarelor locuțiuni prepoziționale:

a) În fața

b) În spatele

c) Alături de

6. Transformați locuțiunile adverbiale în locuțiuni prepoziționale: *în preajmă, în sus, în urmă, în afară, în mijloc, de jur împrejur*.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. În propoziția „Mama iar a lucrat la fabrică duminică.” cuvântul **iar** este:

a) conjuncție coordonatoare; b) adverb; c) prepoziție.

2. Indicați valoarea morfologică a cuvintelor evidențiate **din** propozițiile:

a) **Vara** aceasta a fost extrem de călduroasă. b) **Vara** mergem la mare.

3. Numiți ce parte de vorbire este cuvântul **contra** din enunțul „Ei sunt totdeauna contra.”

4. Este corectă varianta:

- a) – Măi copile, fii atent la explicații!
- b) – Măi copile, fii atent la explicații.
- c) – Măi, copile, fii atent la explicații!

5. Cuvântul **atent** din propoziția „El privea atent la agitația de pe stradă.” are valoarea morfologică de:

- a) adverb de mod cu funcția sintactică de complement circumstanțial de mod;
- b) adjectiv cu funcția sintactică de atribut adjectival;
- c) adverb cu funcția sintactică de atribut.

6. În enunțul „**De** nu ești punctual, pierzi dreptul **de** participare **la** examen.” Cuvintele evidențiate au, în ordine, valoarea morfologică de:

- a) prepoziție, conjuncție, prepoziție;
- b) prepoziție, prepoziție, conjuncție.
- c) prepoziție, prepoziție, conjuncție.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți un eseu în care să vă exprimați sentimentele față de cea mai dragă ființă din lume „**Mama.**”

§ 30. Conjuncția. Clasificarea conjuncțiilor. Alte părți de vorbire cu valoare de conjuncție. Conjuncțiile corelative

I TERMINOLOGIE

- conjuncția
- conjuncții simple
- conjuncții compuse
- conjuncții coordonatoare (copulative, adversative, disjunctive, conclusive)
- conjuncții subordonatoare
- conjuncții corelative

II REPERE TEORETICE

Conjuncția este partea de vorbire neflexibilă care leagă în propoziție două părți de propoziție de același fel (raport de coordonare), iar în frază două propoziții (raport de coordonare sau de subordonare).

Conjunția este un instrument gramatical fără funcție sintactică.

Clasificarea conjunțiilor:

- după forma lor, conjunțiile sunt **simple** și **compuse**;
- după funcția lor sunt **coordonatoare** și **subordonatoare**.

Conjunțiile **simple** și **compuse**.

Conjunțiile simple (alcătuite dintr-un singur cuvânt): **și, iar, ci, că, ori, sau, nici, dacă** etc.

Conjunțiile compuse (alcătuite din două conjunții simple sau dintr-un adverb relativ și o conjuncție): **ca să, cum că, ci și** etc.

Felul după relația sintactică pe care o realizează:

1. coordonatoare (leagă părții de propoziție sau propoziții de același fel).

a) copulative (elementele pe care le leagă sunt considerate asociate): **și, nici, precum** etc. (elementele pe care leleagă sunt considerate ca **opuse** și **excluzându-se** unul pe altul): **sau, ori, fie** etc.

b) adversative: (elementele pe care le leagă sunt considerate ca **opuse, dar nu se exclud**) **dar, iar, însă, ci** etc.

c) conclusive: (a doua propoziție exprimă o concluzie) **deci, așa dar, prin urmare** etc.

2. subordonatoare: (leagă o propoziție subordonată de regenta ei): **că, să, ca să, fiindcă, dacă, încât, cu toate că** etc.

- Pentru a preciza natura unui raport sintactic de coordonare sau de subordonare, se folosește procedeul corelativelor. În coordonare, procedeul constă în repetarea conjuncției coordonatoare ori...ori; Ori vii ori nu vii.

- În subordonare conjuncției din propoziția subordonată îi corespunde în propoziția regentă un adverb sau un cuvânt cu valoare adverbială: **Exemplu: Deși** plouă, **totuși** eu plec.

3. corelative: **fie...fie, ori...ori, cum...așa, cu cât...de cât.**

EXERSAȚII!

Citiți textul:

Într-o bună zi, un țap se hotărî să se plimbe într-o livadă. Dar, ca să ajungă în acea livadă, țapul era nevoit să treacă o apă ce curgea între el și livadă. Și fiindcă nu avea încotro, se lăsă în apă și începu să înoate. Când era pe la jumătatea apei, se trezi pe lângă el cu un șarpe, care îi zise:

– Măi țapule, ia-mă și pe mine pe tine și trece-mă pe uscat.

Țapul, temător, îi răspunde:

– Tu vezi bine că abia pot să-mi duc părul de pe mine și tu mai ceri să te iau și pe tine?

– Așa o fi, dar iată că sunt aproape să mă înec, și nici măcar atâta prietenie nu pot găsi la tine?

De milă, țapul îl lăasă să se urce pe el, și își puse toate puterile ca să înoate pentru a ieși cu bine la mal.

Șarpele, dacă se văzu călare pe țap, începu a se încolăci în jurul gâtului acestuia și a-l strânge ca să-l sugrume.

– Da ce faci, prietene? Că, uite, nu mai pot respira și o să ne înecăm amândoi.

1. *Identificați în text conjuncțiile.*

2. *Ce relații stabilesc conjuncțiile în propoziție? Dar în frază?*

3. *Ce relații stabilesc conjuncțiile în propoziție? Dar în frază?*

REAMINTIȚI-VĂ!

Alte părți de vorbire cu valoare de conjuncție

Au valoare de conjuncție:

- pronumele relativ : **care, cine, ce**;
- adverbele relative: **când, unde, încotro, cum, precum, cât**;
- alte adverbe: **așadar, doar**.

MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Alegeți cuvântul pe care îl considerați corect din variantele oferite:

Au hotărât ... ? ... meargă împreună. că să / să

M-a îndemnat ... ? ... mănânc cu dânsul. să / ca să

Aflați despre mine ... ? ... sunt sănătos. căci / că

2. Scrieți enunțuri cu construcțiile: *sau/s-au, fiindcă, deși, deoarece, încât*.

3. Corectați greșelile punctuaționale:

Astăzi este duminică prin urmare mă întâlnesc cu prietenii mei. Aceștia sunt: Petrică, Radu, Dan și Andei.

De obicei mergem să jucăm fotbal dar astăzi ne vom plimba cu bicicletele fiindcă vremea s-a încălzit. Vom porni sau spre lac sau spre pădure, și vom admira frumusețile naturii. Ori Dan ori Andrei va aduce sandvișuri iar eu voi aduce mere și covrigi.

Va fi o zi frumoasă cu toate că traseul va fi cam lung, și obositor.

Noi însă ne dorim ca acest traseu să facă un ocol și prin satul de la marginea lacului deoarece are o istorie interesantă acest lac cu o legendă.

❖ Citiți cu atenție textele următoare, apoi rezolvați cerințele:

a) Bătrânul fusese încântat. A trebuit totuși să-i explic, pentru orice eventualitate, că nu suntem numai noi doi și că n-are rost să arunce vreo grenadă după ce ne vom depărta puțin de groapă. N-au făcut-o, dar cu toate astea cehul era cam indispus. Dacă ne vor urmări? Păreau oameni buni, însă eram totuși în război. Am pornit în grabă, nervoși, așteptând din clipă în clipă să auzim din spate zgomotul automatelor. În noaptea aceea am rămas într-un lan de grâu, iar, apoi, zi și noapte, săptămâni întregi, înaintând și reîntorcându-ne, ocolind satele devastate și podurile, unde trupe speciale vânau dezertori, dormind pe la ciobani, uitând de noi prin munți, bărboși, numai în zdrențe, am ajuns în țară abia iarna... (Augustin Buzura, *Fețele tăcerii*)

b) Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea și pământul, măcar zică cine ce-a zice. (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

c) Atunci, fără să întrerupă exercițiul, sergentul ordonă caporalului să scoată lopata și să treacă la coadă.

Identificați răspunsul corect.

1. În textul **a)** există trei conjuncții coordonatoare adversative și o conjuncție coordonatoare conclusivă. DA/NU

2. În textul **b)** conjuncția coordonatoare copulativă **și** marchează raportul de coordonare numai în frază. DA/NU

3. În textul **c)** există o conjuncție coordonatoare și o conjuncție subordinatoare. DA/NU

4. În fraza: „Am pornit în grabă, nervoși, așteptând din clipă în clipă să auzim din spate zgomotul mașinelor”. Conjuncția **să** marchează un raport de coordonare. DA/NU

5. Scrieți câteva conjuncții din exemplele a, b, c, și analizați-le, după modelul dat. **Model:** **să** – conjuncție simplă, subordinatoare, marchează raportul de subordonare între propoziția subordonată „să-i explic” și propoziția „A trebuit”.

1. Alcătuiți enunțuri în care conjuncția coordonatoare **și** să lege:

- două atribute adjectivale;
- două complemente directe;
- termenii unui nume predicativ multiplu.

2. Descoperiți conjuncțiile.

a) Nici nu te-alung nici nu te-mpac
Că-n fundul călimării crunte
Muind un deget am să-ți fac,
Un benghi în frunte! (G.Topârceanu, Prefață)

b) Și iar toate-s triste
Și azi ca și ieri,
Potop de dureri. (G.Bacovia, Piano)

c) Ori am vorbit cu dânsa glume?
O fac de răs și-i scot eu nume?
Ori ies, gătită-n ciuda ei,
În lume? (G.Coșbuc, Dușmancele)

3. Alcătuiți propoziții cu conjuncțiile corelative:

Fie-fie; ori-ori; ba-ba; acum-acum; și-și.

4. Analizați frazele și demonstrați rolul conjuncțiilor în frază.

a) De-o fi una, de-o fi alta, ce e scris și pentru noi / Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război. (M.Eminescu, Scrisoarea a III-a)

b) Cunoștințele câștigate, chiar dacă se pierd cu totul din memorie, lasă urme în dispozițiile noastre intelectuale și sufletești. (M.Codreanu)

5. Citiți cu atenție textul de mai jos și răspundeți cerințelor formulate.

„Era odată un împărat puternic care avea acasă, pe lângă palaturile sale, o grădină unde era un măr care făcea mere de aur, iar din el nu a putut deloc să mănânce, fiindcă, la înflorire, venea oarecine noaptea și le fura... Iată de ce împăratul considera că e vai de împărăția lui.” (după „Prâslea cel Voinic și merele de aur”)

➤ Scrieți din textul dat câte:

- o prepoziție simplă și una compusă;
- două conjuncții coordonatoare;
- două conjuncții subordonatoare.

CURIOZITĂȚI...

Tradiția creștină ne spune că această floare, supranumită „**apostolul speranței înveșmântat în alb**”, a răsărit în grădina Ghetsemani, din picăturile de sudoare căzute de pe fruntea lui Hristos în ceasurile de agonie ce au precedat arestarea sa. Biserica a continuat această tradiție.

Astfel, în zilele de Paște, altarele și icoanele sunt împodobite cu buchete de crini albi, simbol al învierii lui Hristos și al speranței de viață.

O altă istorioară ne povestește că, pe când Domnul nostru Iisus Hristos era dus spre locul răstignirii, îl duceau pe un drum pe marginea căruia era și un crin alb. Mergând Iisus cu crucea în spate, cum era obosit și schingiuit, un strop de sânge de pe fruntea însângerată de coroana de spini pica pe **crinul cel alb care s-a făcut roșu**, roșu ca sângele lui Iisus. Dacă **crinul alb este semnul Bunei-Vestiri, crinul roșu amintește neîncetat de cutremurătoarea zi a răstignirii**. Răstignirea a deschis drumul omului spre mântuire, schimbând totul în lume și devenind piatră de hotar în viața oamenilor. Tot în tradiția creștină, **crinul alb este floarea Fecioarei Maria**. În iconografie, **Arhanghelul Gavriil** este prezentat aducându-i un **crin alb** Fecioarei atunci când o anunță că Ea îl va naște pe Hristos. Din acest motiv, în fața icoanelor ortodoxe sau a statuilor catolice reprezentând-o pe Sfânta Maria, credincioșii aduc, drept ofrandă, crini albi. Florile albe de crin sunt astfel un simbol al purității, inocentei și stării virginale, dar și al iubirii divine, triumfătoare datorită abandonării ființei în harul și splendoarea iubirii Divine.

Buna-Vestire e ziua în care s-a zămislit Domnul Iisus Hristos, ziua binecuvântată când Sfântul Arhanghel Gavriil a adus Sfintei Fecioare vestea că Duhul lui Dumnezeu o va umbri și din ea se va naște Mesia, Mântuitorul lumii.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți un eseu în baza proverbul „**Tăcerea e de aur**”.

§ 31. Locuțiunile conjuncționale. Ortografia conjuncțiilor și a locuțiunilor conjuncționale

I TERMINOLOGIE

- **conjuncție**
- **locuțiuni conjuncționale**
- **ortografia conjuncțiilor**
- **ortografia locuțiunilor**
- **coordonatoare, subordonatoare**

II REPERE TEORETICE

Locuțiunea conjuncțională este grupul unitar de cuvinte care se comportă din punct de vedere gramatical ca o conjuncție.

Locuțiunile conjuncționale sunt: coordonatoare:

- copulative: *precum și*;
- adversative: *numai că*;
- conclusive: *prin urmare*;

subordonatoare – *fără să, măcar că, cu toate că, pentru ca să etc.*

➤ Cele mai frecvente conjuncții cu ajutorul cărora se formează locuțiuni sunt: *că, să, ca să, dacă, de etc.*

Lor li se adaugă substantive, adjective, verbe, adverbe, prepoziții: *pe motiv că, las că, măcar că, fără să, până să etc.*

➤ Există și locuțiuni conjuncționale care introduc numai anumite subordonate, de exemplu:

- a) **până unde** introduce subordonata de loc;
- b) **până ce, până să, în timp ce** introduce subordonate temporale;
- c) **după cum, ca și cum; fără (ca) să** introduce subordonate de mod;
- d) **cu toate că; chiar dacă, măcar că** introduce subordonate conclusive.

EXERSAȚII!

1. Înlocuiți locuțiunile conjuncționale subordonatoare cu conjuncții subordonatoare:

a) Cu toate că era vreme frumoasă, am rămas acasă. b) A plecat din cauză că era târziu.

2. Numiți subordonatele introduse prin conjuncția **dacă**:

- a) Mi-am pus întrebarea dacă vine.
- b) Întrebarea este dacă vine.
- c) Nu știu dacă vine. d) Nu sunt convins dacă vine. e) Nu știe dacă vine.

3. Alcătuiți o frază cu adverbe relative și pronume relative cu valoare de conjuncție.

III REAMINIȚI-VĂ!

Ortografia conjuncțiilor și a locuțiunilor conjuncționale

a) Se scriu într-un cuvânt conjuncțiile compuse ale căror elemente s-au sudat și nu mai pot fi analizate independent: **deși, deoarece, fiindcă, întrucât, vasăzică (prin urmare, deci) etc.**

b) Se scriu separat conjuncțiile (locuțiunile conjuncționale) ale căror elemente sunt nesudate: **ca să, ci și, cum că, cu toate că, ca și cum, de vreme ce, după ce, o dată ce, pentru că.**

OBSERVAȚI!

Cuvintele **și**, **iar**, **nici** pot fi **conjunții și adverbe**.

Adverbe sunt când **și = chiar**, **iar = din nou**, **nici = măcar**.

Cu ce părți de vorbire se pot înlocui, în exemplele de mai jos, cuvintele scrise cursiv?

Dăm **iar** în șoseaua ce trece prin dumbrava de stejari...

...iaca **și** soarele răsare...

Nu știe **nici** să numere.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Folosiți în context potrivite ortogramele: *iar/i-ar; și/și-i, deși/de și, ca să/casă*.

2. Alcătuiți exemple, în care cuvântul **de** să fie, pe rând, prepoziție și conjuncție.

3. Alegeți varianta corectă a cuvintelor subliniate: copii noi/nou născuți; oameni ușor/ușori influențabili; învățatură cât mai mult posibil/posibilă; uși largi/larg deschise.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Descoperiți funcția conjuncțiilor.

„Ce mai chiu și chef prin ramuri

Se-ncinsese-atuci!

Numai frați și veri și neamuri

De-ar fi fost umpleau o țară!

Dar așa, că s-adunară

Și străini din lunci.” (*George Coșbuc, Nuntă în codru*)

2. Arătați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate din enunțuri.

a) Noi vom pleca, iar voi îi veți aștepta pe ceilalți.

b) Deși a fost atent iar a greșit.

c) Nici Ileana, nici Marius nu a știut nimic despre această întâmplare.

d) Nu a mâncat nici piersicile.

e) Anca și Sorina au făcut cele mai frumoase desene.

f) Atâta lucru știa și el!

g) Nu-și amintește nimic.

3. Construiți câte două propoziții în care:

a) elementele subiectului multiplu să fie legate prin conjuncții coordonatoare;

b) să existe două atribute legate prin conjuncții coordonatoare;

c) să existe două componente directe legate prin conjuncții coord.

4. Încercuiți conjuncțiile din următoarele exemple!

- a) „Ca să nu mai rămâie repetent și anul acesta, mam-mare, mamiția și tanti Mița au promis tânărului Goe să-l ducă-n București de 10 mai.”
- b) Dino e ciudat și mătăhălos, dar n-are suflet rău. Dacă încerci să-l înțelegi, capeți un prieten, fiindcă e sentimental.
- c) Voiam să scriu la început un roman. Dacă l-aș căuta acum în ladă, l-aș găsi. Dar acum nu-l caut deoarece mă simt fericit, senin, ușor și nu vreau să mă cuprindă tristețea.
- d) De câte feluri pot fi conjuncțiile din punctul de vedere al structurii acestora?

5. Explicați valoarea expresivă a conjuncției coordonatoare **și** în următorul text:

Și câte și mai câte nu cânta Mihai Lăutariul din gură și din scripca sa răsunătoare, și câte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi (...) (*Ion Creangă, Amintiri din copilărie*)

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Alcătuiți propoziții în care două subiecte, două nume predicative, două atribute și două complemente să fie legate prin conjuncții sau locuțiuni conjuncționale.

2. Transcrieți din următoarele exemple o conjuncție subordonatoare, un pronume demonstrativ și un adverb de loc.

a) Fac prinsoare că nu-i așa zise la rândul ei o puicuță moțată. b) El visează cât e de fericit că se află cu noi aici. c) Nu citiți aceasta în ochii lui?

3. Precizați valoarea morfologică a cuvintelor subliniate:

El se gândește la loviturile pe care le-a primit ieri.

4. Identificați locuțiunile conjuncționale, spuneți din ce sunt alcătuite și ce fel de propoziții introduc.

a) El însuși se miră de această gravă transformare și, fără să-și dea seama, tocmai pentru că era impresionat și pentru că simțea din nou nu numai plăcere, dar și semnele unui pericol, făcu un gest de care își dădu seama doar pe măsură ce-l făcea. (*Al.Vlahuță*)

b) Se auziră pașii fugind, ocolind mereu satul, în timp ce dinspre partea cealaltă a porumburilor încetă deodată orice mișcare. (*M.Preda*)

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Scrieți o compunere, în care să caracterizați personajul preferat dintr-o operă studiată.

În redactarea compunerii să respectați părțile componente ale compunerii și să numiți patru trăsături fizice și morale ale personajului.

§ 32. Interjecția. Clasificarea interjecțiilor. Funcția sintactică a interjecției. Topica și punctuația. Valori expresive ale interjecțiilor

I TERMINOLOGIE

- interjecția
- clasificarea interjecției
- funcțiile sintactice
- topica
- punctuația
- valori expresive

II REPERE TEORETICE

Interjecția este partea de vorbire neflexibilă, care exprimă: o stare sufletească (ah!, vai!, uf!, oh!, aha-aha!), o poruncă sau un îndemn (hai, haide, haidem!, uite!, înainte!, liniște!), imitarea unor sunete sau zgomote din natură – onomatopee (buf! boc! trosc! cucurigu! miau! cirip-cirip!), un mod de adresare (bre, măi, adio!, noroc!, ia).

Interjecția Felul după formă:	<ul style="list-style-type: none"> • simple - ei, uf, o, ah, hm etc. • compuse - pic-pic, tic-tac, hodoron-tronc etc.
Felul după sens:	<ul style="list-style-type: none"> • Interjecții de adresare: măi! bre! iată! uite! • Interjecții care redau o senzație fizică sau o stare sufletească: of! au! vai! ărs! uf! • Interjecții cu valoare imperativă (redau manifestări ale voinței): hai! hi! nani! marș! • Onomatopee (redau sunete și zgomote): gogâlț, cucu-rigu! miau! păș-păș!

Interjecțiile simple repetate (cioc-cioc!) nu trebuie confundate cu interjecțiile compuse.

- Există și câteva locuțiuni interjecționale: ***păcatele mele, pe naiba.***
- ✓ Scrieți enunțuri cu interjecții care să exprime:
 - a) Adresarea către un prieten;
 - b) Un sunet produs de un animal domestic;
 - c) Un zgomot produs de un obiect;
 - d) Regretul;
 - e) Veselia, râsul;
 - f) Îndemnul de a privi;

- g) Mirarea;
- h) Durerea;
- i) Încântarea.

III REAMINTEȚI-VĂ!

Funcțiile sintactice ale interjecției

În general interjecțiile **nu au** funcție sintactică. Cu toate acestea, există anumite construcții în care interjecțiile pot avea funcție sintactică.

- Hai la mine! (predicat)
- Iată o pasăre! (predicat)
- Se aude în ușă: cioc! cioc! (subiect)
- Era vai de ea. (nume predicativ)
- În receptor, am auzit: alo, alo! (complement direct)
- Din colțul camerei se aude un sunet enervant: Bâz! Bâz! (atribut)
- Grivei lătra cât îl ținea gura: ham-ham-ham! (complement circumstanțial)

Punctuația interjecțiilor

1. În funcție de intonația exclamativă, mai înaltă sau mai puțin înaltă, după interjecție se folosește, după caz: semnul exclamării sau virgulă. În general, semnul exclamării se pune după o interjecție care exprimă stări sufletești precum: entuziasm, spaimă, durere mare etc.

- Ura! Vom fi premiați!
- Ah! Cred că ne vom isprăvi!
- Uau! Ce frumos zboară acel avion!

2. Când sunt folosite precum un vocativ, interjecțiile folosite pentru adresare se despart prin virgulă de restul cuvintelor, dacă nu sunt însoțite de un substantiv.

- Măi, vino aici!
- Măi Vasile, vino aici!
- Măi oameni buni, ascultați-mă!

3. După interjecțiile care exprimă o poruncă sau un îndemn, dacă sunt urmate de un complement. În celelalte cazuri, aceste interjecții se despart prin virgulă sau semnul exclamării, în funcție de intonația folosită.

- Hai cu noi!
- Na-ți banii înapoi!
- Hai, că întârziem!
- Hai! mișcă-te că e târziu!

4. Interjecția *ia*, urmată de un verb la conjunctiv sau imperativ, nu se desparte de verb prin virgulă.

- Ia să văd ce ai acolo.

- Ia ascultă și tu!

5. Dacă mai multe interjecții identice sunt repetate, se despart prin virgulă sau prin liniuță de unire. La final se poate pune virgulă sau semnul exclamării după caz.

- Ha-ha-ha! Ce glumă bună!
- He, he, dacă eram mai tânăr.

Valorile stilistice ale interjecției: *repetiția și enumerația.*

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Explicați ortografia interjecțiilor:

Do-mi-sol-fa-si-armonia anunță ivirea regală...

Sol-mi-re- arcușul revarsă superbu-i tezaur;

Si-re-mi-la-do-din orchestra triumfală un cântec de gală. (*T.Arghezi*)

2. Subliniați interjecțiile din versurile poeziilor lui Vasile Alecsandri și puneți semnele de punctuație necesare.

a) Ah iată primăvara cu sânul de verdeață. (*Oaspeții primăverii*)

b) O Doamne iat-un flutur ce prin văzduh se pierde. (*Sfârșitul iernii*)

c) Ura strigă lehimea întocmai ca un tunet. (*Dumbrava Roșie*)

d) Adio rămâi ferice,/ Ferice să te gădesc! (*Adio Moldovei*)

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

Răspundeți la următoarele întrebări:

1. Ce parte de vorbire flexibilă denumește ființe, obiecte, lucruri, fenomene ale naturii.

2. Ce parte de vorbire flexibilă ține locul unui substantiv.

3. Ce funcție sintactică îndeplinește verbul.

4. Numiți modul de expunere prin care sunt prezentate particularitățile unor obiecte.

5. Numiți partea de vorbire neflexibilă care determină un verb.

6. Numiți arta de vorbire flexibilă care exprimă însușirile obiectelor.

7. Numiți funcția sintactică a substantivului (răspunde la întrebările: ce?, pe cine?, de ce?, cu ce? etc.)

8. Numiți funcția sintactică a substantivului în cazul Nominativ.

9. Numiți modul de expunere prin care se relatează fapte și întâmplări.

10. Numiți partea de vorbire care însoțește substantivul și arată în ce măsură obiectul denumit este cunoscut de vorbitor.

11. Numiți partea de vorbire care exprimă un număr sau ordinea obiectelor prin numărare.

12. Identificați interjecțiile din textele de mai jos și precizați semnele de punctuație care se folosesc după ele:

a) Ha, ha, ha, dacă-o să-și spargă măcar un cap, tot e ceva. (*M. Sorescu, Într-o poveste*) b) - Cri, cri, cri, / Toamnă gri, / Nu credeam c-o să mai vii. (*G.Topârceanu, Balada unui greier mic*) c) Și bunica spunea, spunea înainte, și fusul sfâr-sfâr pe la urechi, ca un bondar(...) (*B. Șt. Delavrancea*)

13. Măi! anapoda lucru ș-aista, zic eu înciudat. (*Ion Creangă,*)

14. Citiți cu atenție exemplele următoare și precizați ce exprimă cuvintele subliniate:

a) „Ehei, nepoate, așa se lăuda un neamț, cum ai să te lauzi tu. Văd iepurile, trag în el – poc!” (*Mihail Sadoveanu, Sfaturi vechi*)

b) „Ah! În curând satul în vale-amuțește.” (*Mihai Eminescu*)

c) „Mânați, măi! - Hăi, hăi!” (*Plugușorul*)

d) „Hai, Joiane, tată... Hai, Dumane, hai!” (*Emil Gârleanu*)

e) Vai, vai! Cum poți minți așa oamenii!

15. Indicați ce arată interjecțiile din enunțurile următoare: „Stai, **bre!**”

a) o stare sufletească;

b) o poruncă;

c) o adresare.

„**Uite**, ce peisaj superb! exprimă”:

a) senzație;

b) atragerea atenției;

c) ordin.

16. Grupați în două coloane interjecțiile de mai jos în funcție de structura lor: **ah!**, **cri-cri!**, **hodoronc-tronc!**, **pleosc!**, **hei-rup!**, **marș!**, **miau!**, **ham-ham!**

17. Realizați corespondențele între cele două coloane:

A

1. senzație

2. stare sufletească

3. act de voință

4. onomatopee

B

a) Striga fericit: Ura! Ura!

b) Pupăza zbrrrr, pe-o dugheană!

c) Brrr! Ce frig este!

d) Hai cu mine!

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Scrieți verbe derivate de la următoarele interjecții:

Poc!

Of!

Piu!

Vâj!

Cirip!

Mâr!

Sfor!

Mor!

2. Alcătuiți câteva enunțuri folosind interjecții. Numiți părțile de vorbire.

3. Indicați ce parte de vorbire este cuvântul subliniat în enunțurile de mai jos:

- a) O! Ce frumos este bradul!
- b) O fată stă în cameră.
- c) O fată și doi băieți dansează.
- d) Am vazut-o pe Alina.

4. Cu interjecțiile: *uf, au, aha, miau, hai, ham, tranc, zdrang, vai, cioc, poc alcătuiți enunțuri.*

5. Alcătuiți enunțuri în care interjecțiile să aibă funcția sintactică indicată în paranteză:

- a) na (predicat verbal);
- b) țup-țup (complement circumstanțial de mod);
- c) vai (nume predicativ);
- d) zdup (predicat verbal);
- e) oac-oac (complement circumstanțial de mod).

6. Subliniați interjecțiile cu valoare verbală.

Iată șirul de cocoare
Îți aduce mărtișoare.

7. Explicați valoarea expresivă a interjecției care se repetă:

Eu: Ce mai spun gazetele, nene?

Nenea: Mofturi!

Eu: Ce era azi la Cameră?

Deputat: Mofturi!

Eu: Eu crez că de astă data guvernul a avut dreptate.

Un pesimist (scrâșnind fioros): Mofturi!

Eu: Trebuie să mărturisesc cu toată părerea de rău, că în administrație uneori se fură foarte des;

Un optimist rămas în slujbă (foarte, foarte blajin): Mofturi!

Un orator opozant: Câteodată, autoritățile prin abuz de putere, se întâmplă prea de multe ori să comită:

Un ministru: Mofturi! (*I.L. Caragiale*)

8. Analizați părțile de vorbire neflexibile și rolul lor în formarea unor figuri de stil.

În mine doarme-un visător haotic,
Un cântareț de mistice cuplete, (...)
El pune-n vis o muzică mai lină
Ca de zefir când pentru flori s-alină,
Smulgând petale una după alta:/
Statui as vrea sonetele-i sa

Fie, Caci nu le-a scris cu pana pe hartie,

Ci le-a sculptat in marmora cu dalta. (*Ion Stratan, Cântărețul meu*)

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți un eseu despre educație. Porniți de la următoarele idei.

Educația este o cultură a caracterului, o obișnuință contra naturii, dar și singura care-i distinge pe oameni. Este o artă, care face să treacă conștientul în subconștient, este un fapt al școlii, și al unei virtuți, pe care o porți cu tine.

§ 33. Stilistica. Stilurile funcționale (artistic/beletristic, științific, publicistic, oficial-administrativ)

I TERMINOLOGIE

- stilistică
- stil
- stil funcțional
- stil oficial – administrativ
- stil științific
- stil publicistic
- stil artistic sau beletristic

II REPERE TEORETICE

Modalitățile variate de exprimare a gândurilor, sentimentelor în funcție de situația concretă poartă denumire de **stil**.

Cuvântul stil în limba greacă înseamnă un bețișor de os, cu ajutorul căruia se scria pe un strat subțire de ceară, așternut pe niște scândurele speciale. Mai târziu cuvântul a obținut un alt sens: faptul de a scrie și mijloacele folosite în acest sens de către diferiți artiști.

Stilul este expresia unei individualități.

În orice situație de comunicare se evidențiază două tipuri de trăsături:

- Unele arată într-o manieră distinctă faptul că actul comunicării aparține unui anumit individ – **stilul individual**.
- Alte trăsături demonstrează apartenența actului comunicării la o categorie, un grup bine definit din diferite puncte de vedere – **stilul funcțional**.

Stilurile funcționale sunt varietăți ale limbii comune, diferențiate între ele prin funcția pe care o au ca mijloace de comunicare în sfere

determinate de activitate. Ele însumează un număr de procedee lingvistice (fonetice, morfologice, sintactice și lexicale) menite să exprime un conținut de idei.

Stilurile funcționale sunt forme particulare ale limbii literare, specializate în a asigura comunicarea în condiții specifice.

În limba română contemporană există cinci stiluri funcționale:

- stilul artistic (beletristic);
- stilul științific;
- stilul publicistic;
- stilul colocvial (familiar);

Stilistica este ramura lingvisticii care se ocupă de studierea stilurilor limbii și încărcăturii emoționale. **stilul oficial (juridic-administrativ).**

III REAMINȚIȚI-VĂ!

Stilul artistic (beletristic)

Caracteristici:

- stilul literaturi artistice;
- utilizează imagini artistice, cuvinte cu sens figurat, figuri de stil;
- se adresează mai ales imaginației și sensibilității cititorului, bogat în elemente lexicale: arhaisme, regionalisme, neologisme, elemente de jargon și argou care au ca scop reflectarea realității;
- stilul beletristic este conotativ.

Cuprinde: operele literare în proză, versuri și operele dramatice; pot fi incluse eseurile, jurnalele, memoriile, amintirile, analiza literară, comentariul literar, paralela, caracterizarea, sinteza tematică, recenzie.

Calitățile generale ale stilului

- **claritate:** exprimarea clară a gândurilor și a sentimentelor;
- **proprietăți:** utilizarea mijloacelor lingvistice adecvate pentru exprimarea gândurilor și sentimentelor;
- **corectitudine:** respectarea normelor limbii în comunicare;
- **precizia:** utilizarea riguroasă a termenilor în enunțuri;
- **puritatea:** utilizarea mijloacelor lingvistice ale limbii literare.

Particularități lingvistice:

✓ Lexicale:

- polisemantism;
- sensul conotativ;
- varietate lexicală;

✓ **Morfologice:**

valori expresive ale părților de vorbire;
mărcile subiectivității;

✓ **Sintactice:**

diversitatea raporturilor de subordonare;
inversiuni;

✓ **Stilistice:** Prezența procedeelor artistice.

Stilul literaturii artistice sau beletristice ține de opera oamenilor de litere. Scopul introducerii mijloacelor artistice, plasmuirii imaginii artistice este cel de a influența aspra gândurilor și sentimentelor cititorilor. Autorul textului beletristic selectează mijloace din lexicul de uz general, dar recurge și la cel de uz special; apelează la figuri de stil, la mijloace expresive.

➤ *Alcătuți un text artistic după imaginea dată.*

Stilul științific

Caracteristici:

- cuvintele sunt monosemantice;
- exprimarea clară, concretă, precisă;
- se utilizează cu sensul denotativ al cuvântului;
- fiecare domeniu al științei își are vocabularul său propriu;
- respectă proprietatea termenilor;
- claritatea exprimării (pusă în evidență printr-o structură adecvată a propoziției/frazei), precizie, corectitudine;
- se folosesc multe neologisme;
- transmite informații științifice, tehnice, utilizate pe baza unor raționamente logice, deductive, argumentate;

- utilizarea sensului propriu al cuvântului;
- un grad mare de tranzitivitate;

Cuprinde: lucrări de specialitate scrise de cercetători, savanți articole științifice. Textele științifice urmăresc să exploreze, să explice, să argumenteze cunoștințe actuale.

Particularități lingvistice:

- ✓ **Lexicale:** terminologie de specialitate, monosemantism, neologisme, prefixoide;
- ✓ **Morfologice:** substantive abstracte;
- ✓ **Sintactice:** coordonarea și subordonarea;
- ✓ **Stilistice:** fără figuri de stil și digresiuni.

Stilul oficial-administrativ

Caracteristici:

- conținut normativ;
- enunțuri clare, lipsite de ambiguitate;
- respectă proprietatea termenilor;
- folosește terminologia de specialitate;
- folosește neologisme;
- folosirea unui inventar lexical cu termeni clar definiți;
- enunțuri cu formă impersonală;
- folosirea clișeeilor formale;
- respectă proprietatea termenilor;
- în raport cu realitatea, mesajul este preponderent denotativ.

Cuprinde: domeniul legislativ (articole de lege, Constituția, Codul penal, Codul muncii etc.), texte elaborate de organul judiciar.

Particularități lingvistice

- ✓ **Lexicale:** terminologie de specialitate;
- ✓ **Morfologice:** substantive provenite din infinitive lungi; substantive abstracte;
- ✓ **Sintactice:** coordonare și subordonare; construcții infinitivale; fraze coordonate;
- ✓ **Stilistice:** clișee; elipsa, verbele copulative; fără figuri de stil.

Stilul publicistic

Caracteristici:

- se folosește în mass-media;
- are funcție de mediatizare a evenimentelor;
- conține informații economice, politice, sociale;
- influențează opinia publică (discurs persuasiv);
- are funcție conotativă;

- exprimă atitudini;
- orientat spre maxima accesibilitate și actualitate;
- utilizarea limbii literare și a unor formulări ale limbajului cotidian;
- receptivitatea la termenii ce denumesc noțiuni noi (neologisme).

Particularități lingvistice

✓ **Lexicale:** Este evitat limbajul profesional (el se folosește în publicațiile de specialitate). Termenii noi sunt explicați prin analogie: raporturi de asemănare/ diferențiere stabilite între două sau mai multe obiecte, fenomene, ființe;

✓ **Morfologice:** Folosește preponderent diateza activă;

✓ **Sintactice:** Construit cu propoziții enunțiative cât mai accesibile și mai simple. Formulări eliptice care să impresioneze și să atragă atenția;

✓ **Stilistice:** Detaliile sunt precise și elocvente.

Cuprinde: articolul, cronică, reportajul, foiletonul, interviul, masa rotundă, știrea, anunțul publicitar etc.

Stilul **publicistic** este propriu ziarelor și revistelor destinate marelui public; este stilul prin care publicul este informat, influențat și mobilizat într-o anumită direcție în legătură cu evenimentele sociale și politice, economice, artistice etc.

Modalitățile de comunicare sunt: monologul scris (în presă și publicații), monologul oral (la radio și televiziune), dialogul oral (dezbaterile publice), dialogul scris (interviuri consemnate scris).

➤ ***Alcătuți un text publicistic după imaginea dată.***

Stilul colocvial

Caracteristici:

- se folosește în relațiile de familie în viața de zi cu zi;

- acest stil are un anumit grad de afectivitate;
- folosește formule de adresare;
- utilizează și mijloace non-verbale;
- nu respectă întotdeauna normele limbi literare;
- folosește expresii, termeni argotici;
- folosește diminutive, augmentative, cuvinte în vocativ, vorbirea la imperativ;
- se caracterizează prin degajare, simplitate.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

1. Explicați rolul semnelor de punctuație și ortografice din secvența „E îngrozitor să taci așa!” m-am zis eu. „Fie ce-o fi..., dar ceva trebuie să răspund!”
2. Scrieți enunțuri în care să folosiți corect locuțiunile substantivale: facere de bine, nebagare de seamă, părere de rău.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

1. Numiți stilul funcțional căruia i se încadrează textul.
2. Argumentați încadrarea textului în stilul funcțional ales, precizându-i caracteristicile stilistice.

a) „Bacteriile sunt organisme unicelulare sau coloniale, răspândite pretutindeni în natură: în sol, în apă, în aer, în corpul plantelor, animalelor și al omului.

O celulă bacteriană este formată din: perete celular, membrană, citoplasmă și substanță nucleară difuză, numită nucleoid. La exteriorul peretelui celular, unele bacterii pot fi înconjurate de o capsulă gelatinoasă.” (*Regnul Monera*)

b) „Sara pe deal buciul sună cu jale,
Turmele-l urc, stelele scapără-n cale,
Apele plâng clar izvorând din fântâne,
Sub un salcâm, dragă, m-aștepți tu pe mine.” (*Mihai Eminescu*)

c) Copilul are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie. Copilul are dreptul la respectarea personalității și individualității sale și nu poate fi supus pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare sau degradante. (*Legea privind protecția drepturilor copiilor*)

d) „Aproximativ 180 de persoane au fost rănite după ce un tren de călători a deraiat în noaptea de luni spre marți, în estul Australiei. Garnitura feroviară asigură legătura pe ruta Brisbane-Cairns și avea la bord 157 de pasageri și un echipaj format din 7 persoane. Șapte dintre

cele nouă vagoane ale garniturii au deraiat într-o zonă în care viteza trenului a fost estimată la 151 de km la oră. O anchetă a fost declanșată pentru a se determina cauzele accidentului.” (Din ziar)

e) – Hei, Maria, ce mai faci?

– Sunt ok, cam stresată că se apropie examenul. Simt c-o iau razna.

– Ei, las’ ca te descurci tu, ești fată deșteaptă.

– Da, sper, că altfel mă ceartă părinții. Hai, te las că întârzii la școală. Mai vorbim.

– Bine, fato. Hai, pa!

– Pa!

3. Creați textul unei reclame pentru un produs alimentar dulce destinat copiilor. Comentați mijloacele lingvistice pe care le-ați utilizat.

4. Redactați un set de 5-6 întrebări pentru un interviu pe care ați dori să-l luați de la o personalitate din viața artistică sau sportivă actuală, în vederea publicării în revista școlii.

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Identificați stilul căruia îi aparține textul de mai jos și precizați particularitățile stilului respectiv: a) „Învățământul liceal funcționează, de regulă, cu următoarele profiluri: – real și umanist – informatic, pedagogic, tehnic, economic, administrativ, agricol, silvic, agromontan, de artă, sportiv, teologic. b) Liceele se organizează cu unul sau mai multe profiluri. În cadrul acestor profiluri, se pot organiza, cu aprobarea Ministerului Învățământului, clase cu specializări mai restrânse și clase speciale pentru elevi cu aptitudini și performanțe excepționale. c) La liceele de specialitate care, pe lângă diploma de bacalaureat, eliberează și atestat profesional, durata studiilor poate fi de cinci ani și este stabilită prin hotărârea guvernului.” (Legea Învățământului)

2. Asociați elementele din coloana **A** cu cele din coloana **B**:

A

B

1. stilul beletristic

a) utilizarea unor neologisme la modă

2. stilul științific

b) formule tipice

3. stilul juridic-administrativ

c) lexic specializat pe domenii

4. stilul publicistic

d) scop estetic

3. Pornind de la cuvântul „trandafir” realizați două texte a câte 5 rânduri fiecare, texte aparținând stilului științific și stilului beletristic

4. Identificați stilul căruia îi aparține textul de mai jos și precizați particularitățile stilului respectiv:

Domnule Director,

Subsemnatul, Popescu Gheorghe, elev al școlii medii, solicit aprobarea

de a frecvența cursurile de calculatoare desfășurate în acest an în școala noastră. Solicit aceasta, deoarece doresc să mă perfecționez în domeniu.

18 octombrie 2017

(Gheorghe Popescu)

5. Citiți textul:

Se pot despărți așa ușor doi prieteni? Un bandaj aplicat prea multe zile pe o rană și se lipește pe ea de nu-l poți desface decât cu suferințe de neîndurat... dar două suflete care s-au împletit... au crescut apoi laolaltă?

Mă cuprindea o nesfârșită tristețe văzând că nici femeia asta, pe care o credeam aproape sulfet din sufletul meu, nu înțelegea că poți să lupți cu îndârjire și fără cruțare pentru triumful unei idei, dar în același timp să-ți fie silă să te frământă pentru o sumă, fie ea oricât de mare, să lovești aprig cu coatele. Femeia înșeală numai pe cel pe care-l iubește, pe ceilalți îi părăsește pur și simplu. (Camil Petrescu)

Cerințe:

- Identificați stilul funcțional căruia îi aparține textul de mai sus.
- Precizați trei trăsături ale acestui stil, însoțindu-le cu exemple din text.
- Scrieți un anunț de ziar prin care doriți să informați că vindeți sau cumpărați ceva.
- Redactați o cerere prin care solicitați directorului vostru să vă aprobe participarea la un concurs de specializare o lună, care se va desfășura, în perioada x, într-o țară străină.

6. Ce tip de vorbire apare în fragmentele de mai jos?

a) – Cine ești dumneata? Întrebă comisarul scurt și rece. Cum te cheamă? De unde ești? Care ți-e profesiunea? Ce cauți aici? Orișicât de scurte, întrebările acestea erau multe și nici chiar un comisar de poliție nu putea cere ca Dușu să răspundă la toate deodată.

„Dușule, zise el, în gândul lui, ai mințit destul și-n rău hal ai ajuns: nu mai minți; orice ar fi, spune adevărul, că nimic nu e mai bine decât asta!”

(Ioan Slavici, *Moara cu noroc*)

- Mă trezește mama într-o dimineață din somn zicându-mi: „Scoală,

duglișule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te prindă cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?” (I. Creangă)

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Realizați un text argumentativ, pornind de la următorul citat:

„Fiecare inimă are podul ei cu lucruri vechi, pe care nu se îndură să le arunce niciodată, dar le scutură din când în când. (Tudor Mușatescu)

§ 34. Acte oficiale. Adevăriniță, curriculum vitae (actualizarea cunoștințelor). Corespondența. Redactarea textului propriu. Modalități de corelare a elementelor unui text

I TERMINOLOGIE

- corespondența
- scrisoare de intenție
- act oficial
- adevăriniță
- curriculum vitae

II REPERE TEORETICE

Noțiunea de corespondență include forma scrisă pe care o iau relațiile dintre două sau mai multe persoane (de obicei sub forma unor scrisori). După cum scrisorile se adresează unor persoane juridice sau fizice, acestea alcătuiesc obiectul corespondenței oficiale sau private.

Ca disciplină de studiu, corespondența are ca obiectiv însușirea, de către cei care își vor desfășura activitatea în instituțiile de stat sau

private, a principiilor, regulilor, metodelor și formelor pe baza cărora se redactează, se prezintă, și se folosesc scrisorile și actele oficiale.

Correspondența oficială cuprinde totalitatea scrisorilor și actelor care circulă între persoane juridice sau între o persoană fizică și o persoană juridică, în scopul stabilirii unor relații între ele. Actele emise de o autoritate (persoană juridică) sunt considerate **acte oficiale**.

Între scrisoare și act există următoarele deosebiri:

➤ scrisoarea este o comunicare adresată în scris unei persoane; actul este o dovadă scrisă prin care se constată un fapt, se reglementează o obligație etc.;

➤ actul are titlu, scrisori purtătoare de titlu se întâlnesc mai rar;

➤ actul are specificat în cuprinsul său titularul în folosul căruia se face constatarea;

➤ majoritatea actelor sunt tipizate; în cazul scrisorilor, tipizarea este rar întâlnită;

➤ scrisorile sunt înregistrate în *Registrul de intrare-ieșire*; actele au numere proprii de ordine, pe baza cărora se ține evidența emiterii și circulației lor (în *Registrul de intrare-ieșire* sunt înregistrate scrisorile însoțitoare ale actelor).

REAMINTIȚI-VĂ!

1. Scrierea funcțională. Tipurile de corespondență

Scrisoarea este o compunere prin care se transmit știri sau se împărtășesc gânduri și sentimente.

În funcție de destinatar, scrisorile pot fi: **familiale, amicale, oficiale, de dragoste**.

În funcție de scopul comunicării, distingem scrisori: **de felicitare, de invitație, de solicitare, de informare, de mulțumire etc.**

Elementele de structură ale scrisorii sunt:

- Specificarea datei și a localității;
- Adresarea (formula de adresare);
- Introducerea;
- Conținutul propriu-zis al scrisorii;
- Încheierea;
- Semnătura.

EXERSAȚII!

1. Enumerați sinonimele cuvântului *scrisoare*.

2. Discutând cu colegul/colega, indicați toate mijloacele cunoscute, vechi și moderne, de transmitere a scrisorilor.

3. Actualmente, utilizarea calculatorului înlesnește mult scrierea mesajelor.

4. Ce tipuri de scrisori credeți că ar trebui totuși să fie scrise de mână?

5. Cât de des utilizați în comunicare scrierea unei scrisori de tip obișnuit? Dar SMS-urile? Poșta electronică? Faceți un sondaj printre colegi la acest capitol.

E-mail (*din engleză: electronic mail-poștă electronică*) este un serviciu de poștă electronică similar celui de poștă din viața de zi cu zi. Prin intermediul poștei electronice se pot transmite mesaje și fișiere între două calculatoare. Fiecare utilizator al serviciului e-mail are o adresă proprie de forma nume@domeniu. E suficient să se introducă adresa proprie de e-mail a destinatarului și mesajul care urmează să fie trimis.

SMS (*engl.: short message service*) este un serviciu de comunicare standardizat utilizând o tehnologie care permite recepționarea și transmiterea unor scurte mesaje scrise prin intermediul telefonului mobil.

2. Scrisoarea de intenție/motivație

Scrisoarea de intenție, denumită și scrisoare de motivare este documentul care alături de C.V. (curriculum vitae) vă poate recomanda.

Conținutul acesteia diferă în funcție de situație însă indiferent de poziția pentru care aplicați în documentul respectiv trebuie să se găsească neapărat câteva elemente.

În majoritatea situațiilor scrisoarea de intenție reprezintă primul contact stabilit cu angajatorul și poate fi singura șansă prin care îi poți stârni acestuia curiozitatea și îl poți determina să-ți citească CV-ul (curriculum vitae) și să te cheme la un interviu.

Pentru a-și atinge scopul, orice scrisoare de intenție trebuie să exprime în linii generale motivul pentru care aplici la postul respectiv, argumentele care te recomandă în a fi potrivit pentru acea poziție și dorința de a fi contactat de angajator pentru a-ți demonstra potențialul profesional.

Scrisoarea de intenție trebuie să reflecte stilul personal, aspectele care te diferențiază de ceilalți candidați să-ți contureze unicitatea, capacitatea de argumentare, profesionalismul și abilitatea de persuasiune.

Redactarea unei scrisori de intenție

Pentru a realiza o scrisoare de intenție care să-ți mărească șansele de angajare, orice candidat trebuie să țină cont de existența în cuprinsul acesteia a unor elemente caracteristice:

1. Identificarea: atât identificarea expeditorului cât și cea a destinatarului trebuie să fie cât se poate de complete.

În cazul în care scrisoarea este trimisă în format fizic, datele de identificare ale angajatului sunt trecute în partea de sus (nume, prenume, adresă de domiciliu, adresă de mail, nr. de telefon), iar în situația în care aceasta este trimisă în format electronic, aceste elemente sunt trecute la finalul scrisorii, în semnătură.

Destinatarul trebuie specificat și el la începutul scrisorii. Dacă numele firmei este cunoscut, acesta trebuie trecut sub numele și funcția recrutorului (director HR sau altă persoană însărcinată cu angajările), date care vor fi introduse în formula de adresare de la începutul scrisorii.

2. Introducerea: este foarte important ca în partea de introducere a scrisorii să te identifici, să expui motivul care te-a determinat să trimiți această aplicație.

3. Cuprinsul: este partea cea mai importantă a unei scrisori de intenție, în cel mult două paragrafe trebuind să atragi atenția angajatorului și să-i stârnești curiozitatea. În cuprins trebuie să motivezi ce te-a determinat să aplici pentru această poziție și care sunt competențele și experiența ta care corespund profilului solicitat. Încearcă să fii cât mai succint și să nu exagerezi. Nu repeta informațiile existente deja în CV, formulează fraze concise și încearcă să folosești un limbaj profesional.

4. Încheierea: În ultimul paragraf formulează concluziile și arată-ți disponibilitatea pentru o viitoare întrevvedere. Nu uita să mulțumești destinatarului pentru atenția acordată și încheie folosind o formulă profesională, neutră; „Cu considerație,”; „Cu stimă”; „Cu respect”; etc.

Scrisoare de intenție – model

În atenția **domnului, doamnei prenume, nume, funcția.**

Stimate domn, doamnă

Numele meu este ... și vă adresez această scrisoare de intenție ca răspuns la anunțul dumneavoastră pentru postul vacant de... publicat în...

Fiind absolvent al Facultății de... am acumulat în timpul anilor de studiu multe cunoștințe în domeniile... pe care aștept cu nerăbdare să le pot pune în practică.

Sunt o persoană comunicativă, dinamică, hotărâtă, cu mare putere de concentrare, sociabilă, care poate face față oricărei provocări, interesat de o continuă dezvoltare profesională, caracteristici personale pe care îmi doresc să vi le arăt. Șansa de a lucra alături de dumneavoastră mi-ar da ocazia să-mi pun în evidență capacitățile intelectuale și experiența acumulată (conform CV anexat) pentru a îndeplini sarcinile și scopurile companiei cât și pentru dezvoltarea carierei mele.

În speranță că am câștigat încrederea dumneavoastră, vă mulțumesc

pentru atenția acordată și sper să vă pot oferi mai multe detalii în cadrul unui interviu.

Cu respect,
Prenume, Nume

Acte oficiale. Adeverința. Cererea

Adeverința – dovadă prin care se atestă un fapt, un drept.

Școala
Localitatea
Nr. /
Raionul

Adeverință

Se adeverește prin prezenta că elevul (eleva) este înscris/ă la școala noastră în anul școlar / în clasa a 10-a
Eliberăm prezenta pentru a-i servi la

Director,

Secretar,

3. Scrierea funcțională. Curriculum vitae

CV (Curriculum vitae) fișă personală care conține datele de referință ale unui individ (privind originea, sexul, vârsta, starea civilă, studiile și activitatea profesională), sintetizate și ordonate cronologic.

De obicei, este redactat cu un anumit scop (pentru obținerea unui post de muncă, pentru participare la un concurs.)

Abreviere: CV (pronunțat: **si vi**, prin influența limbii engleze din care a fost împrumutată).

Curriculum vitae

Nume și prenume:

Data nașterii:

Locul nașterii:

Cetățenia:

Domiciliul:

Informații de contact (telefon, e-mail):

Studii:

Limbi vorbite:

Performanțe (școlare) deosebite:

Activitate profesională.

Competențe și abilități:

Pasiuni și preferințe:

REȚINEȚI!

Cererea este documentul prin care ne adresăm oficial cu o rugămintă formulată în text (acțiunea de a cere, a solicita, a ruga).

Domnule Director,

Subsemnatul(a),domiciliat în, str....., nr....., bloc., etaj, ap., telefon nr., de profesie, vă rog respectuos să-mi aprobați angajarea în cadrul societății pe care o conduceți, în funcția de Menționez că am o vechime în această funcție de ani, am mai lucrat la următoarele societăți: ultimul loc de muncă fiind societatea conform CV-ului atasat .

La ultimul loc de munca am încetat activitatea cu data de conform articolului nr. din Codul Muncii.

Data:

Semnătura

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Examinați structura unui CV prezentată mai sus.
2. Ce informație ați mai include în el? Dar ce ați exclude și în ce caz?
3. Discutați și stabiliți ce detalii trebuie incluse în fiecare dintre rubricile CV-ului.
4. Solicitați ajutorul altor colegi sau al profesorului/profesoarei dacă este necesar pentru a scrie un CV.
5. Încercați să redactați propriul CV în format electronic. Reveniți la CV-ul redactat la finele anului școlar și actualizați-l, remarcând diferențele.
6. Documentați-vă cu privire la biografia unui scriitor îndrăjit. Prezentați o succintă informație despre el după modelul unui CV. Ce v-a impresionat cel mai mult în biografia lui?

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Scrieți o scrisoare adresată unui coleg. Imaginați-vă că vă aflați într-o tabără de creație.
2. Scrieți o scrisoare adresată părinților

§ 35. Stil direct, stil indirect, stil indirect liber.

Noțiuni de stil individual. Stilistica și registrele limbii

I TERMINOLOGIE

- **stil direct**
- **stil indirect**
- **stil indirect liber**
- **stil individual**

Stilul direct (vorbirea directă)

- pune în valoare independența discursului citat față de cel ce citează; în unele cazuri, discursul care citează poate lipsi;
- reproduce exact replica altui personaj sau a naratorului însuși (aflat într-un moment anterior momentului vorbirii).

CARACTERISTICI:

- Introdus în text prin cuvinte de declarație (facultative) care pot apărea înaintea, în interiorul sau după replica introdusă.
- Caracterizat prin prezența unei pauze în intonație, marcată grafic prin „:” (semn specific de punctuație).
- Păstrează (reproduce) intonația (interogativă, exclamativă) din forma în care replica a fost rostită. Intonația este marcată grafic prin punctuație și constituie trăsătura definitorie de a vorbirii când verbul de declarație nu este folosit.
- Conservă, în reproducerea replicii, persoana pronominală și/sau verbală din momentul rostirii ei (persoana I și a II-a; persoana a III-a are funcție referențială).
- Prezența substantivului în vocativ și a verbului la imperativ e obligatorie.

REȚINEȚI!

Stilul narativ direct (sau „vorbirea directă”) este o metodă gramaticală de a se reproduce fidel, în scris, cuvintele și acțiunile persoanelor folosindu-se ghilimelele. Într-un paragraf, tot ceea ce este încadrat între ghilimele ca aparținând stilului direct este un singur obiect direct, sau o singură subordonată obiect direct, pentru predicatul din regentă. Regenta reprezintă o construcție specială, în stilul indirect, necesară pentru a se introduce stilul narativ direct.

Stilul narativ direct este o modalitate prin care se reproduce integral, fără modificări un enunț. Enunțul reproduș este introdus sau urmat de cuvinte de valoare declarativă, care pot fi de cele mai multe ori verbe precum: **a întreba, a zice, a spune etc.** În stilul direct, propoziția sau fraza prin care se reproduce spusele unui personaj nu este subordonată din punct de vedere sintactic verbului de declarație. Independentă față de verbul de declarație se evidențiază prin două puncte sau linie de dialog:

Exemplu: Ea pune hârtiile una peste alta, apoi se întoarse la soțul său și-l deșteptă din somn:

- Ce-i? Ce s-a întâmplat? înterbă el speriat.
- Vin-o cu mine! Îi spuse ea. (*Ioan Slavici, Moara cu noroc*)

Stilul indirect (vorbirea indirectă)

➤ Discursul citat își pierde complet independența sintactică și semantică față de discursul care îl citează (discursul introductiv care îl conține).

➤ Reproduce replica unui personaj sau a naratorului (aflat într-o situație anterioară momentului de emiteră a mesajului) folosindu-se subordonarea sintactică.

CARACTERISTICI:

- Prezența obligatorie în text a unui verb de declarație sau de percepție, tranzitiv.

- Introducerea replicii reproduse printr-un element de relație subordonator (conjunție, pronume, adverb relativ: că, să, dacă, unde, când, cum, care, ce etc.) deci realizare sintactică printr-o relație de subordonare.

- Pierderea intonației (interogative, exclamative) a replicii din vorbirea directă.

- Obligativu, pe baza prezenței subordonării, apare și schimbarea pronumelui (astfel încât relatarea să se facă din punct de vedere al celui care vorbește).

Stilul narativ indirect (sau „vorbirea indirectă”) este o metodă gramaticală de a se reproduce în scris cuvintele și acțiunile persoanelor, atât cât se poate de exact, folosindu-se o construcție specială, similară unei subordonate obiectivă direct. Într-un paragraf, tot ceea ce aparține stilului indirect este un obiect direct, sau o subordonată obiect direct, pentru predicatul din regentă. Regenta reprezintă o construcție specială, în stilul indirect, necesară pentru a se introduce stilul narativ indirect.

Stil indirect – modalitate prin care enunțul este transpus de la persoana I la persoana a III-a. Enunțul este subordonat, prin transpunere, față de un verb de declarație. Propozițiile principale din stilul direct devin propoziții subordonate în stilul indirect. Transformarea implică o serie de modificări în concepția propoziției transpuse, prin pierderea unor elemente afective și limitarea la o informație de tip enunțiativ. Transpunerea în stil indirect a fragmentului din **Moara cu noroc** de Ioan Slavici este următoarea:

Ea puse hârțile una peste alta, apoi se întoarse cu capul ridicat la soțul său și-l deșteptă din somn. El o întrebă speriat ce este și ce s-a întâmplat. Soția îi zise să vină cu ea.

Stilul indirect liber

➤ Este o formă mixtă, aparținând limbii literaturii artistice, constând dintr-un amestec al formelor primare.

➤ Este un procedeu folosit cu funcție expresivă, având ca rezultat interfețele planurilor de bază ale narațiunii – planul autorului/naratorului planul personajelor al replicilor).

Caracteristici:

- absența verbului de declarație care să introducă replica reprodușă;
- absența conjuncției subordonatoare;
- schimbarea persoanei gramaticale a pronumelui și verbului (I-II, III);
- păstrarea intonației (interogative, exclamative) a vorbirii directe;
- păstrarea pronumelor strarea pronumelor și adverbelor interogative, a unor adverbe interogative, a unor elemente lexicale cu valoare afectivă (apropiindu-se prin aceasta de SD).

Slilul indirect liber a început să fie folosit în proza din secolul al XIX-lea, întrucât oferă naratorului posibilitatea de a prezenta gândurile personajului și a pătrunde în universul acestuia.

– Săracul de mine! grăi Ghiță așa în glumă. Dar năzuroasă mi s-a mai făcut nevasta! Joacă muiere; parcă au să-ți ia ceva din frumusețe... Ana își calcă pe inimă și se dete la joc. La început se vedea c-a fost prinsă cu de-a sila; dar ce avea să facă? La urma urmelor; de ce să nu joace?

(Ioan Slavici, Moara cu noroc)

III REAMINȚIȚI-VĂ!

Există și particularități de exprimare a mesajului care sunt proprii fiecărui vorbitor în parte, depinzând, deci, de formația sa proprie și de intențiile actului său de comunicare: acestea formează **un stil individual**.

Stil individual are orice vorbitor al limbii române, dar el este evidențiat mai cu seamă de creațiile artistice literare în care scriitorul, pornind de la datele generale ale limbii (norme, reguli, principii) pune ceva și din propriile sale aptitudini lingvistice. Astfel opera lui Ion Creangă este vizibil influențată de limba populară, în vreme ce opera lui Camil Petrescu, de exemplu, găsim uneori chiar caracteristici ale stilului științific abstract.

Stilul individual nu are o libertate totală față de limbă. De asemenea, el poate varia de la o operă la alta. Se poate spune că stilul individual reprezintă mai curând o alegere proprie a emițătorului mesajului dintre numeroase posibilități, pe care i le oferă limba.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

Scrieți enunțurile următoare corectând greșelile:

- a) Vor participa aceleleași fete la concurs.
- b) Sora mea ce-a mica v-a veni și ia.
- c) Aceiași băieți vor face galerie.

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

- Alcătuiți un text după imaginea dată în stilul ce vă place mai mult.

1. Citiți textul și transformați narațiunea în dialog:

„Un lup văzu o capră care păștea deasupra unei peșteri prăpăstioase. Nefiind el în stare să ajungă la ea, o sfătui să coboare, ca nu cumva să cadă, așa, din nebagare de seamă..., spunându-i de asemenea că e mai bună pășunea jos, la el, fiindcă toată iarba tocmai a dat în floare. Capra însă i-a zis: „Nu mă chemi pe mine ca să pasc, ci tu duci lipsă de hrană.”

2. Subliniați cu o linie fragmentul scris în stil indirect liber: „A da nu-l mai reține. Îl gonise chiar: să plece când și unde vrea!”

(*Hortensia Papadat-Bengescu, Concert din muzică de Bach*)

3. Transformați următoarele texte din stil direct în stil indirect:

a) „Bătrâna nu-i luă la rost, ci începu a-i întreba, clătinând ușurel din cap:

– Ei, copiii mei dragi, dar cine v-a adus aici? Pofțiți de intrați înăuntru și rămâneți la mine, că nu vă fac niciun rău!” (*Frații Grimm*)

b) – Nu vă supără fumul de tutun? întreb eu pe madam Popescu.”

(*Ion Luca Caragiale, Vizită*)

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Transformați următoarele enunțuri din stilul direct în stilul indirect:

a) Ai de gând să rămâi aici peste noapte?

- b) Vino aici! Mirela, vino la Masă!
c) Pleacă în clipa aceasta!

2. Citiți textul: **Lupul, paznic la oi!**

Nicușor Iliuț este urmărit penal de către procurori sub acuzația de abuz în serviciu, după ce au fost semnalate mai multe nereguli la achiziția unei clădiri. Comisarul șef Nicușor Iliuț este acuzat pentru fapte comise în 2016. Ofițerul ar fi cumpărat cu 15 mii de dolari un sediu, care valora cu 5 mii mai puțin. În același dosar mai este urmărit penal și nașul său, șeful serviciului de logistică... *(Din ziare)*

Cerințe:

a) *Identificați stilul funcțional căruia îi aparține textul de mai sus.*

b) *Precizați trei trăsături ale acestui stil, însoțindu-le cu exemple din text.*

3. Realizați un text argumentativ de 15 rânduri, pornind de la următorul citat: „Toate bogățiile își au originea în minte. Bogăția este în idei, nu în bani!” *(Robert Collier)*

4. Ce tip de vorbire apar în fragmentele date? Argumentați:

a) Se deschise vorba despre Curtea-Veche căreia fără de biserica cu turlă verde ce-i poartă numele i-ar fi pierit până și amintirea. (...)

Îl întrebai dacă nu în nestatornicia domniilor și în teama de năvăliri trebuie căutată pricina că nu s-a durat și la noi măreț și trainic ca în Apus? *(Mateiu Caragiale, Craii de Curtea-Veche)*

b) – Adu-mi dicționarele!

– Du-te și ia-ți-le singur!

– Nu vrei să-mi faci nici un serviciu ...

– Ai fi putut măcar să mă rogi ...

5. Care sunt mărcile lingvistice ale stilului indirect liber?

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

➤ Alcătuiți o mică descriere a școlii voastre, a unui prieten adevărat, pentru a o publica în revista școlii.

➤ Scrieți un articol pentru ziarul pe care îl citiți.

CURIOZITĂȚI...

Vă prezentăm câteva informații interesante despre măslină:

- Există măslini vechi de peste 1000 de ani.
- Cu cât este mai bătrân arborele, cu atât este mai valoros fructul.
- În ultimii ani, Spania a fost în topul consumului de ulei de măslină anual pe cap de locuitor: aproape 3 galoane (11 litri), urmată de Grecia cu 2,6 galoane (10 litri). În România consumul este de doar 0,2 litri pe cap de locuitor.
- Culoarea uleiului de măslină poate varia de la verde maroniu până la galben deschis, în funcție de preparare și ingrediente. Culoarea nu influențează, însă, calitatea.
- Uleiul de măslină e foarte bun pentru părul uscat! Masați capul cu ulei pur de măslină și întindeți pe restul părului, lăsându-l așa pentru o oră. Spălați-l ușor, cu un șampon fin și părul va primi o strălucire, iar pielea capului va fi mai sănătoasă.
- 90% din măslinile recoltate sunt folosite pentru a face ulei de măslină. Numai 10% sunt folosite pentru a fi servite întregi la masă.
- În funcție de varietate, între 5 și 10 kilograme de măslină sunt necesare pentru a face 1 litru de ulei de măslină.

Măslinul

Măslinii sunt ușor de recunoscut datorită funzelor lor alungite și gri, precum și datorită trunchiurilor noduroase și răsucite. Clima mediteraneană este locația ideală pentru ei, însă pot fi găsiți arbori mari și în America Latină, Australia, Japonia sau America de Sud. Turcia și Maroc sunt și ele în topul crescătorilor de măslini și ai producătorilor de ulei de măslină. Sunt cunoscute la acest moment peste 1000 de varietăți, dar unele sunt limitate și se găsesc doar în sate/regiuni locale.

Verzi sau negre: ce înseamnă culoarea măslinelor? Măslinii au prima

floare după 4 ani de la plantare. Iar prima recoltă o veți avea după 10-15 ani. Ce culoare vor avea măslinile? Verzi? Negre? Poate chiar mov? Răspunsul e simplu: măslinile verzi sunt cele recoltate când încă nu sunt complet coapte. Cu cât sunt mai coapte, cu atât sunt mai închise la culoare, până la negru. Măslinile verzi au un gust puternic, iar cele negre au o ușoară aromă picantă. Savoarea lor este puternic influențată și de momentul marinării lor după ce au fost culese.

Măslinile negre ajung uneori la acea culoare printr-un mic truc. Sunt folosite săruri de fier pentru a le închide culoarea. Se folosește această modalitate la măslinile fără sămburi și sunt de obicei foarte ieftine.

§ 36. Stilistica și registrele limbii (arhaic, neologic, regional, popular, familiar, colocvial, argotic, jargon etc.)

I TERMINOLOGIE

- **registru stilistic**
- **cuvinte și expresii populare**
- **limbaj familiar (colocvial)**
- **argoul**
- **jargonul**
- **regionalisme**
- **arhaisme**

II REPERE TEORETICE

Registrele stilistice sunt varietățile lexicale folosite în operele literare, în funcție de individualitatea scriitorului, de zona geografică, de timpul unde se desfășoară acțiunea sau în funcție de statutul personajelor.

• **Cuvintele și expresiile populare**, proverbele și zicătorile dau impresia de oralitate, de spunere și accentuează firescul dialogului, al întâmplărilor sau al sentimentelor exprimate.

Exemplu: „Noi, frații tăi, **potaie!** / **O să-ți dăm o bătaie** / **Care s-o pomenești.** / Cunoști tu cine suntem, și **ți se cade ție,** / **Lichea,**

nerușinată, astfel să ne vorbești?” (Grigore Alexandrescu)

• **Limbajul familiar (colocvial)** se folosește pentru comunicarea verbală în familie, între prieteni/rude sau colegi; formele de exprimare tipice sunt monologul scris (jurnal, însemnări, note) și oral (relatări, urări, felicitări, anecdote), precum și **dialogul scris** (scrisori) și oral conversație spontană.

Principalele caracteristici ale limbajului colocvial sunt: oralitate, variație stilistică, registru popular, expresivitate, interjecții, formule de adresare, ironie, umor.

Exemplu: „Și c-ai albit, mămucă, ai albit.” (Nicolae Labiș, Mama)

III REAMINTIȚI-VĂ!

Argoul este limbajul folosit de anumite grupuri sociale/vârstă: elevi, studenți, delincvenți, cu scopul de a nu fi înțeleși cu ușurință de cei din jur. Limbajul popular stă la baza argoului, dar cuvintele argotice pot fi și împrumuturi din alte limbi. Adesea, argourile intră în limba comună, fiind folosite în mediul familiar sau amical, dobândind astfel expresivitate.

Exemplu: *Curcan, gabor pentru polițist; nașpa, nasol pentru, urât.*

Jargonul este un limbaj specializat, o variantă a limbii naționale în care se abuzează de cuvinte străine, fie din snobbism, fie din eeken, prețiozitate lingvistică: *bonjour, madam, weekend, look.*

Elementele de jargon au fost adesea satirizate de Alecsandri și Caragiale pentru ilustrarea snobismului și parventismului personajelor care stâlcesc limba română.

Exemplu: Chirița vorbește o limbă franceză ridicolă, traducând din românește cuvintele care compun expresiile franțuzești. Astfel, pentru tobă de carte, ea spune „un tambour d’instruction, sau pentru flori de cuc, „fleurs de coucou”, pentru a spăla putina, „laver le baril” ori pentru a vorbi ca apa, „parler comme l’eau”. (Vasile Alecsandri)

Regionalismele sunt cuvintele specific graiului dintr-o anumită zonă geografică a țării sau o anumită regiune.

Exemplu: [...] s-a dus cu **moșu-tău** Vasile sub cetate, la o **chiuă** din Codreni, s-aducă niște **sumani**. [...] **ițari, berneveci, cămeșoaie, lăicere** și **scorțuri** înflorite, **ștergare de borangic** ales... (Ion Creangă)

Arhaismele sunt cuvintele vechi care au dispărut din vorbirea curentă sau care și-au modificat complet înțelesurile și sunt folosite pentru a ilustra epoca istorică în care se petrece acțiunea operei literare.

Exemplu: „un trup de **lăncer** ce deschiseră **marșa**” (un grup de ostași cu sulite se aflau în fruntea armatei), „**sleahtă** **pospolită**”, (nobilime măruntă poloneză). (Costache Negruzzi, *bieski și românii*)

Să vorbim și să scriem corect!**1. Încercuiți forma corectă!**

- a) Mii privirea încântată de mi-i
- b) M-ii privirea încântată de mii de flori.
- c) Mi-i privirea încântată de m-ii de flori.

2. Forma corectă este:

- a) din cauza rea-creдинței;
- b) din cauza reacredinței;
- c) din cauza relei-creдинțe.

REȚINEȚI!

În operele literare, arhaismele, regionalismele și cuvintele populare sunt elemente stilistice, artistice, deoarece au rolul de a evoca atmosfera, culoarea epocii și a zonei geografice, conturate în creația respectivă sau sunt mijloace de caracterizare pentru personajele literare, care întruchipează, prin limbaj, o anumită tipologie.

1. Subliniați în textele de mai jos arhaismele și explicați sensul lor cu ajutorul dicționarului.

- a) Limba noastră-s vechi izvoade

Povestiri din alte vremuri (...) (*Alexei Mateevici, Limba noastră*)

- b) Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,

În genunchi cădeau pedestri, colo caii se răstoarnă. (*Mihai Eminescu*)

c) (...) această oaste, în stare așa ticăloasă, e aceea ce a îngiosit de atâtea ori trufia Semilunii, iar acei trei fruntași ofițeri sunt hatmanii Iablonovski și Potoțki... (*Costache Negruzzi, Sobieski și românii*)

3. Găsiți arhaismele și explicați valoarea lor stilistică:

a) După ce au luat Bogdan-vodă domnia, au și trimis pe Tăutul logofătul sol la turci, când au închinat țara la turci. Și așe vorbăscu oamenii, că l-au pus vizir de au ședzut înaintea vizirului pre măcat, și n-au fost având mestei la nădragi, că, trăgându-i cibotile, numai cu colțuni au fost încălțat. Și dându-le cahfe, nu știe cum o va be. Și închinând, au sorbit felegeanul, ca altă băatură. (*Ion Neculce, O samă de cuvinte*)

b) Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vro limbă (...) / La pământ dormea ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă. (*Mihai Eminescu*)

4. Identificați regionalismele în textele de mai jos.

a) Într-o zi, pe-aproape de Sânt-Ilie, se îngrămădisise, ca mai totdeauna, o mulțime de trebi pe capul mamei; niște sumani să-i scoată din stative;

alții să-i nividească și să înceapă a-i țese din nou; un teanc de sumane croite, nalt până în grindă, aștepta cusutul; peptănușii în laiță n-avea cine-i ținea de coadă; roata ședeă în mijlocul casei, și canură toarsă nu era pentru bătătură! (*Ion Creangă, Amintiri din copilărie*)

b) ... Ce le pasă? Lemne la trunchiu sunt; slănină și făină în pod este de-a volna, brânză în putină, asiminea; curechiu în poloboc, slavă Domnului! Numai de-ar fi sănătoși să mânânce și să se joace acum, cât îs mititei; că le-a trece lor zburdăciunea... (*Ion Creangă*)

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Cuprinde numai arhaisme seria:
 - a) păpușoi, cătană, flăcău, a stupi, caniculă;
 - b) gen, barbă, biologie, a dezgoli, lombă, mezat;
 - c) logofăt, hătmănie, bucoavnă, vătaf, polcovnic.
2. Sunt regionalisme toate cuvintele din seria:
 - a) păcurar, cușmă, harbuz, dada, perjă;
 - b) dește, letopiseț, nărav, aripă, curechi;
 - c) inofensiv, subalpine, a dezminți, cafea.
3. Unde se pot folosi registrele stilistice.
4. Selectați din literatura artistică exemle cu arhaisme și regionalisme.
5. Ce numim argou?

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți un eseu pe tema: „**Veșnicia s-a născut la sat...**”

„Copilo, pune-ți mânil pe genunchii mei.
Eu cred că veșnicia s-a născut la sat.
Aici orice gând e mai încet,

și inima-ți zvâcnește mai rar,
ca și cum nu ți-ar bate în piept,
ci adânc în pământ undeva.
Aici se vindecă setea de mântuire
și dacă ți-ai sângerat picioarele
te așezi pe un podmol de lut..." (Lucian Blaga)

§ 37. Întrebuițarea adecvată a mijloacelor stilistice în exprimarea dialogată și monologată

I TERMINOLOGIE

- **monolog**
- **monolog interior**
- **monolog exterior**
- **dialogul**

II REPERE TEORETICE

Monologul poate fi:

- **interior** – dacă mesajul nu se exprimă cu voce tare.

Caracteristici:

- nu are replici și nici destinatar;
- se desfășoară în situații restrânse;
- are dimensiuni variate;
- sunt specifice exclamațiile;
- este specific operelor literare;
- poate lua forma unei povestiri.

▪ **exterior** – **dacă mesajul se rostește în lipsa (exersarea unui discurs în fața oglinzii) sau, cel mai adesea, în prezența unui auditoriu.**

Caracteristici:

- nu are replici și nici destinatar;
- este specific genului dramatic, mai rar genului epic sau liric;
- se desfășoară în situații restrânse;
- sunt specifice exclamațiile;
- are dimensiuni variate;
- poate lua forma unei declarații sau unei povestiri.

▪ **expozitiv** – informează în legătură cu un anumit subiect, prezentând datele necesare. Poate fi găsit în dicționarele enciclopedice sau didactice, în manual lucrări științifice, cronici.

Caracteristici:

- lexical este specific disciplinei în care se încadrează tema;
- predomină timpul prezent;
- structura sintactică e simplă;
- folosește mijloace auxiliare: fotografii, planșe, desene, schițe grafice.
- **demonstrativ** – prezintă o opinie, pe care o demonstrează cu probe și argumente. Poate fi găsit în discursurile politice, articolele jurnalistice, articole cu temă socială, istorică.

Caracteristici:

- prezentarea problemei;
- opinia autorului;
- expunerea argumentelor;
- respingerea eventualelor păreri diferite prin contra argumente;
- concluzia (în favoarea opiniei autorului).

III REAMINTIȚI-VĂ!

Monologul este forma de comunicare în cadrul căreia o persoană/un personaj își exprimă gânduri, stări, sentimente:

- ✓ fie **vorbind cu sine însuși**;
- ✓ fie producând o **replică** de dimensiuni ample, care **nu permite intervenția unui alt participant** în actul comunicării.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Menționați secvența care indică prezența monologului, ca mod de exprimare a gândurilor personajelor.
 - precizați locul;
 - momentul;
 - personajele întâmplării prezentate în fragmentul dat;
 - aplicați ceea ce ați învățat în legătură cu desfășurarea unui dialog.
2. Relatați oral o situație amuzantă din viața voastră.

Recomandări:

- prezentați clar, logic, coerent faptele și impresiile;
- povestiți expresiv, într-o tonalitate veselă;
- respectați regulile exprimării corecte;
- nu uitați aprecierile personale,
- nu uitați să folosiți cuvinte literare și pronume de politețe.

3. Citiți textul:

Stau câte odată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre pe când începusem și eu, drăgăliță-Doamne, a mă ridica băiețuș la casa părinților mei, în satul Humulești, din târg drept peste apa

Neamțului; sat mare și vesel, împărțit în trei părți, care se țin tot de una: Vatra satului, Delenii și Bejenii.

Ș-apoi Humuleștii, și pe vremea aceea, nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătâi, ci sat vechi răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot

unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învăța și hora, dar și suveica, de vuia satul de vatale în toate părțile; cu biserică frumoasă și niște preoți și dascăli și poporeni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor. *(Ion Creangă)*

➤ Alcătuți un dialog cu colegul de bancă referitor la textul de mai sus.

Dialogul este modul de expunere care redă convorbirea directă dintre două sau mai multe persoane. Rolul dialogului într-o operă epică e de a da dinamism și de a caracteriza personajele în mod indirect.

Caracteristici:

- personajele se prezintă singure prin ceea ce spun și modul lor de a vorbi;
- dialogul dinamizează narațiunea, o face mai vie și mai sugestivă;
- dialogul marchează diverse valori expresive: sentimente, atitudini, întreruperi, ezitări ale personajelor;
- dialogul este și o sursă a comicului prin contrastul dintre ceea ce declară și ceea ce gândește personajul în realitate;
- dialogul este mijloc de caracterizare indirectă a personajelor.

IV MOMENT ORTOGRAFIC

Să vorbim și să scriem corect!

➤ Cu sintagamele date alcătuiți enunțuri: *uitându-se, l-a salvat, l-ar fi putut, vreo, luându-i, m-ai lăsat.*

V PRACTICUM PENTRU EVALUARE

Citiți textul:

Cutremurul

Oamenii citiți spun despre câini că, animalele acestea cu ochii blânzi și inima de aur, atașate de stăpânii lor până la sacrificiu, simt ca și alte

animale, cu mult timp înainte, marile fenomene ce se vor întâmpla în natură. Unii câini, datorită acestui simț, au salvat sate și orașe întregi din apropierea vulcanilor, începând să latre și să se agite atunci când au simțit că vulcanii sunt gata să erupă.

Despre un asemenea câine am să încerc să vă povestesc acum. Toți îi spuneau Ursul,

pentru că era un câine mare, lăptos, ager la minte și neobosit. Când stăpânul lui se ducea seara la culcare, îl striga, îi arunca o bucată de mămăligă umplută cu caș și îi zicea:

— Ursule, eu mă duc să mă culc. Să ai grijă de turmă până mă scol!

Și Ursu, uitându-se în ochii ciobanului, nu se clintea din loc până ce acesta nu termina tot ce avea de spus. Apoi, mândru, sărind în sus de bucurie pentru că stăpânul avea încredere în el, se învârtea în jurul stâniei, până ce stăpânul se trezea. Câinele avea pe corp multe urme de răni, din luptele cu urșii și lupii care încercaseră să intre în stână. Toate aceste răni i le vindecase însă ciobanul. Așa se ajutau unul pe celălalt. Credincios, câinele își urma stăpânul peste tot. De multe ori l-a salvat de animalele pădurii, care săreau la om.

Vara, ca și iarna, dormea la ușa stăpânului, pe pământul gol, și nimeni nu l-ar fi putut mișca de acolo. Într-o seară însă, Ursu era tare neliniștit.

— Ce ai, măi Ursulică? îl întrebă stăpânul, mergând să închidă oile.

Dar câinele, oprindu-se din când în când și ciulind urechile, asculta ceva parcă din depărtare. În loc să se joace ca altădată, începu să sară în sus și să alerge ca ieșit din minți, scheunând în jurul ciobanului. Se ducea în fugă către casa omului, apoi se întorcea și, ca niciodată, gemea parcă de o durere ascunsă.

— Ce este, măi prietene? îl întrebă stăpânul din nou. Vezi ceva? Auzi ceva? Este vreo primejdie?

Dar Ursu parcă nu avea timp de răspuns. Se ducea, se întorcea și scheuna în limba lui, de parcă ar fi vrut să vorbească.

— Ce, ai turbat, măi Ursulică, ce ai?

Dar câinele, tot mai neliniștit, luase drumul spre casa omului, se așeză pe prag și începu să urle prevestitor. Când ciobanul se întoarse la casa lui

și voi să intre, Ursu începu să mârâie, să latre la el ca la un stăin și îi sări în piept, rupându-i haina.

– Ai turbat, măi Ursulică! strigă ciobanul. Ce, nu mă mai cunoști?

Dar Ursu, hotărât, se așează din nou în ușa casei, pregătindu-se să sară iar asupra stăpânului. La o nouă încercare de a intra în colibă, câinele îi sări de această dată cu toată puterea în piept, prăbușindu-și stăpânul la pământ.

– Ai turbat, măi Ursulică, îi spuse cu părere de rău ciobanul. Îmi pare rău, dar trebuie să mă despart de tine. Am fost buni prieteni...

Dar Ursu stătea parcă mai hotărât în pragul casei, urmărind fiecare mișcare a stăpânului său, fără să clipească. Cu ochii în lacrimi, stăpânul ochi câinele cu arma și se pregăti să tragă. În acel moment, pământul începu să se cutremure, iar arma ciobanului trimise glonțul în altă direcție. Stâncile din vârful muntelui au început să cadă la vale, smulgând brazii din pământ. O stâncă mai mare se prăvăli peste casa omului, făcând ca aceasta să se dărâme cu totul. Nimeni nu ar mai fi putut ieși de sub dărâmături. De abia în clipa în care simți câinele lingându-i mâinile, ciobanul își dădu seama de la ce moarte îl salvase prietenul său Ursulică.

– Bravo, măi frate, îi spuse el. De aceea, va să zică, nu m-ai lăsat să intru în casă. Și, aplecându-se peste capul câinelui, îl mângâie mult timp, cu recunoștință. (*Virgil Carianopol*)

1. Încercați să vă folosiți de regulile de mai jos după ce ați făcut cunoștință cu conținutul textului.

2. Ce impresii v-a trezit acest text?

3. Este adevărat că câinele e prietenul omului. Motivați-vă răspunsul.

Regulile dialogului

În discuție de grup, respectați următoarele reguli:

- ✓ prezentați-vă fiecare opinia legată de text;
- ✓ exprimați-vă opiniile succint, dar și convingător;
- ✓ dacă nu sunteți de acord cu ideile colegilor, motivați-vă în mod elegant punctual de vedere;
- ✓ ascultați cu atenție și cu răbdare opiniile celorlalți;
- ✓ nu interveniți în discuție până când cel care vorbește nu și-a expus integral ideea.

NU UITAȚI!

Într-un dialog, vorbitorii trebuie să-și adapteze limbajul la partener și la împrejurările situației de comunicare.

Formule de salut și de inițiere a dialogului

- „Bună! Ai aflat noutatea?”

- Salut, măi! Îți dau o veste bună!”
- Salutre! Hai să-ți spun ceva interesant!”

2. Formulări prin care ajutați partenerul să continue replica:

- „Nu mai spune!”
- „Interesant!”
- „Continuă!”
- „Bineînțeles!”
- „Ia te uită!”

3. Elemente nonverbale:

- indicarea cu privirea;
- gesturi măsurate: aprobarea din cap, mișcări ale mâinilor și ale capului;
- mimică expresivă.

4. Formule de încheiere a dialogului

- „Mulțumesc de invitație! La revedere!”
- „Ne vedem la spectacol. Pe mâine!”
- „Mai vorbim noi. Pe curând!”
- „Ținem legătura! Pa!”

VI VERIFICAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Formulați un dialog, prin care propuneți unei persoane să vă însoțească la circ.

a) Folosiți un ton cald, afectiv, convingător.

b) Replicile partenerului vor conține acceptarea sau refuzul propunerii voastre și motivația.

c) Aplicați ceea ce ați învățat în legătură cu desfășurarea unui dialog.

2. Găsiți formule potrivite de: salut, adresare, permisiune și solicitare pentru următoarele situații de comunicare:

- doriți să împrumutați o carte de la bibliotecă;
- cereți informații în legătură cu o adresă;
- vreți să ocupați un scaun rămas liber la un spectacol de teatru;
- oferiți informații despre ultima carte citită sau ultimul film.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

Alcătuți un dialog. Imaginați-vă că sunteți:

- un prezentator la televiziune, care relatează desfășurarea unui eveniment sportiv;
- un reporter pe teren și istorisiți în direct o întâmplare palpitantă la care sunteți martor.

§ 38. Retorica. Arta oratorică – fenomen social. Din istoria artei oratorice din Grecia antică

Ce este retorica?

Retorica (gr. $\rho\acute{\eta}\tau\omega\rho$, *rhêtôr*, orator, învățător, lat. *retorica, oratoria*) este arta de a vorbi frumos; arta de a convinge un auditoriu prin măiestria argumentației, frumusețea stilului și a limbii etc.

Ea trebuie să convingă, să influențeze auditoriul în așa fel încât ideile, trăirile și convingerile noastre să fie însușite de acesta. De multe ori ea nu reprezintă doar transmiterea de idei și gânduri. Trebuie să ajute la combaterea ideilor altor oratori.

Arma retoricii în această luptă aprigă este (darul de a ne exprima frumos și convingător). Convingerea se face așadar prin argumentație bogată, riguroasă și vorbire plăcută.

Apărută în Grecia antică retorica a cunoscut o dezvoltare sinuoasă și cu multe urcușuri și coborâșuri. A fost ajutată de prezența sofistilor, grup de filosofi și de autori precum Demostene, care au colaborat la fundamentarea filosofică și la atribuirea rolului în politică. Odată cu apariția absolutismului ea cunoaște o nouă etapă în dezvoltare. Pe lângă rolul beletristic și persuasiv pe care l-a avut, retorica are și un rol cognitiv, ea făcând parte în multe culturi din programa studiilor superioare.

De-a lungul secolelor retorica a cunoscut diferite modificări. În Evul Mediu a fost cultivată în cadrul celor „sapte arte liberale”, ea devenind o știință rigidă ale cărei reguli și precepte erau asimilate mecanic. Transformarea

retoricii s-a făcut din cauza modificării metodelor de transmitere a informațiilor: de la oral la scris. Din moment ce cărțile devin ușor de achiziționat retorica pierde din importanța practică zilnică. Scrierea duce și la o aprofundare a cunoștințelor, devenind o știință dedicată elitei.

Noua retorică nu mai este arta vorbirii elegante, ci teoria comunicării persuasive: argumentarea devine o componentă esențială a activității discursive în general, a celei politice, publicitare în particular.

Conversația cotidiană. Discuția (dezbaterea, polemica)

Conversația cotidiană este cea mai frecventă formă de dialog.

Trăsături specifice ale conversației cotidiene sunt exprimarea neoficială, naturalitatea, automatismul în vorbire, folosirea clișeeilor, spontaneitatea, stilul colocvial, încărcătura afectivă.

Conversația cotidiană se realizează în cadrul relațiilor familiale, al situațiilor de comunicare neoficiale și incidentale (în stradă, la spectacol, în mijloacele de transport etc.).

c) Încercați să surprindeți o conversație cotidiană (în troleibuz, la magazin, o discuție între vecini etc.). Observați elementele care confirmă calitatea de conversație cotidiană a acesteia.

d) Povestiți ce subiecte se discută la masă în familia voastră/în grupul vostru de prieteni, de sărbători și în zilele obișnuite.

e) Improvizați o conversație cotidiană pe care să o prezentați în fața colegilor. Respectați regulile de conversație. Utilizați formule de inițiere, menținere și încheiere a conversației.

REȚINEȚI!

Dezbaterea este discutarea sau exprimarea minuțioasă a unei probleme sub toate aspectele și din diferite puncte de vedere, făcută de obicei în colectiv.

Polemica reprezintă o discuție în contradictoriu, însoțită de manifestarea unei atitudini critice; o controversă, o luptă de idei cu privire la o problemă literară, științifică, politică etc.

Atât dezbaterea, cât și polemica reprezintă tipuri de discuție utilizate în cadrul diferitelor forme de comunicare (mese rotunde, simpozioane etc.).

• Enumerați câteva teme de actualitate care servesc drept obiect de polemică în mass-media, în unul dintre următoarele domenii: a) istorie; b) literatură; c) muzică; d) politică etc.

• Pregătiți o informație succintă a subiectului, pe care s-o prezentați colegilor.

Ce sunt dezbaterile?

Cuvântul dezbateri provine din (*din limba engleză – debate*) și este o discuție, o polemică în contradictoriu a unei chestiuni, urmându-se formarea unei gândiri critice și logice pentru însușirea și exersarea

dialogului democratic. Această metodă este un cadru destinat unei discuții structurate a unor tematici variate.

Dezbaterile sunt lucruri obișnuite în viața cotidiană și fiecare (în familie, la școală, la serviciu, în grupele de interese etc.) încearcă în felul său să-i convingă pe cei din jur asupra veridicității punctului său de vedere.

O dezbateră informală între două sau mai multe persoane poate apărea oricând, atunci când există diverse opinii asupra unei probleme.

De exemplu:

Doi prieteni sau colegii de serviciu pot dezbate o problemă referitor la un subiect contradictoriu ore întregi, neavând un sfârșit clar. Pentru a găsi soluții, a anticipa divergențele și a argumenta informațiile prezentate se folosesc dezbaterile formale.

Dezbaterea formală are o structură clară care conține reguli stabilite și unde un grup de arbitri va decide cine este câștigătorul.

O echipă – **afirmatoare** trebuie să sprigine o moțiune, iar cealaltă – **negatoare**, trebuie să o infirme, să aducă argumente prin care va demonstra că nu există motive pentru adoptarea unei moțiuni. Poziția pe care o susțin participanții într-o dezbateră uneori poate să nu coincidă cu punctul lor de vedere.

De exemplu:

Părinții încearcă să convingă fiul pentru a sosi la o oră stabilită acasă nu de aceea că nu-i doresc să se distreze bine, ci pentru al învăța să respecte un regim, protejându-l chiar și de unele nevoi etc.

Există mai multe *motive* pentru a participa în dezbateri ca activitate educațională: a dezvolta competențele de comunicare, a avea abilități de structurare, organizare și de încredere în propriile forțe, unde câștigul pentru toți inevitabil.

Într-o societate democratică, cetățenii trebuie să fie pregătiți să gândească critic, să comunice și să concureze civilizată. Utilizând puterea *cuvântului*, să lupte în mod pașnic pentru cauză nobilă. Astfel, dezbaterile sunt o formă de convingere care poate contribui la înțelegere în rezolvarea unor probleme strigente.

Scopul dezbaterilor constituie clarificarea naturii conflictelor.

Dezbaterile sunt temelia evoluției societății și consolidării democrației.

EXERSAȚI!

1. De ce avem nevoie de dezbateri?
2. Ce reprezintă o dezbatere organizată în stil democratic?
3. În ce măsură capacitatea noastră de exprimare poate fi considerată un lucru de la sine înțeleș?
4. De ce devenim stresanți atunci când susținem un discurs în public sau când discutăm un subiect contraversat?
5. În ce mod dezbaterile contribuie la dezvoltarea încrederii în sine?
6. Cum ne organizăm atunci când trebuie să-l convingem pe cineva?
7. În ce măsură luăm în considerație aspectele forte și slabe ale punctelor de vedere opuse?
8. Cât de des ne transpunem în situația altora?

Generalizarea și sistematizarea cunoștințelor

1. Citiți cuvintele din colonițele de mai jos și deduceți regulile de ortografiere.

Prâșlea cel Voinic
Bogdan -Vodă
interraional
coordonare
extravagant
autoștiutor
psihopedagog
vicepreședinte

contabil-șef
iarba- câmpului
Puișor de Soare
Valea Stâniei
Delta Dunării
Cluj-Napoca
Cuhureștii-Mici
Cetatea-Albă

autocar
prorector
viță-de-vie
bloc-turn
floarea- soarelui
florar-decorator
maistru- lăcătuș
liber-profesionist

2. Încercuiți litera corespunzătoare răspunsului corect.
Cuvântul *țârâiesc*, din versul *Țârâiesc încet ca greieri*, s-a format prin:
a) compunere; b) conversiune; c.) derivare.
3. Subliniați varianta corectă a despărțirii în silabe:
zi-dirii/zi-di-ri;
po-e-zi-ei/po-eziei;
i-co-a-nă/i-co-a-nă.
4. Cuvintele: „**strămoșesc**”, „**desfacere**”, „**preșcolar**”, „**înmugurit**”, „**înnoptare**” s-au format cu:
a) sufixe;
b) prefixe;
c) derivare parasintetică.
5. Cuvintele „**bunăvoință**”, „**untdelemn**”, „**floarea-soarelui**”, „**gura-leului**” s-au format prin:
a) derivare;
b) conversie;
c) compunere;
d) abreviere.
6. Scrieți câte două cuvinte compuse prin:
a) alăturare fără cratimă;
b) alăturare cu cratimă;
c) contopirea terminilor;
d) abreviere.
7. Omonime sunt cuvintele:
a) drum- cărare, creangă-ram, copac-arbore;
b) somn-somn, n-ai-nai, vie-vie, vară-vară;
c) oral-orar, compement-compliment, accident-incident.
8. Indicați tipul propozițiilor după scopul comunicării:
a) afirmative și negative;
b) principale și subordonate;
c) enunțiative și interogative;
d) principale și exclamative.
9. Stabiliți numărul propozițiilor în fraza de mai jos:
” Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară/ Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară. (V.Aleksandri)
a) patru;
b) trei;
c) cinci;
d) două.
10. Cuvântul **vorba** din propoziția „**Auzi vorba dulce a bunelului**” este la cazul:

- a) acuzativ;
- b) nominativ;
- c) genitiv;
- d) vocativ.

11. La cazul dativ sunt substantivele:

- a) apei, școală, codrului, fetei;
- b) mamei, pădurii, cărții, bunelului;
- c) de piatră, ierbii, bradului, stâncii;
- d) al colegului, a prietenei, mamei.

12. Sunt articulate hotărât substantivele:

- a) casă, satul, ochiul, vecinii;
- b) apa, codrul, un copil, miriștea;
- c) cartea, clasa, floarea, părinții.

13. Identificați varianta ce indică câmpul lexical al cuvintului **cinema**:

- a) regizori, actori, spectatori, dublură, decor;
- b) jurnalist, reporter, tipografie, interviu, pagină;
- c) crainic, translație, realizator al emisiunii, emisiune în direct;
- d) autor, ediție, debut, autor, titlu.

14. La modul indicativ, perfectul simplu, persoana I, numărul singular, verbul **a se sfii** are forma:

- a) mă sfiam;
- b) mă sfii;
- c) mă sfiii;
- d) sfiisem.

15. Gradele de comparație ale adjectivului sunt:

- a) pozitiv, superlativ;
- b) pozitiv, comparativ, superlativ;
- c) superlativ absolut.

16. Identificați forma corectă a adjectivului pentru cazul dativ:

- a) bătrânul stejar;
- b) bătrânul stejarului;
- c) bătrânului stejar;
- d) bătrân stejar.

17. În propoziția „**Cerul stelele-și arată**” avem:

- a) pronume posesiv;
- b) pronume reflexiv;
- c) pronume personal.

18. Pronumele relativ-interogative pot îndeplini funcția de:

- a) elemente de relație în cadrul unei fraze;
- b) elemente de relație între două cuvinte;
- c) predicat.

19. Stabiliți categoriile gramaticale ale verbului din enunțul „**Ziua bună se cunoaște de dimineață**”:

a) persoana III, numărul singular, timpul prezent, modul indicativ, diateza reflexivă;

b) persoana I, numărul singular, timpul trecut, modul indicativ, diateza reflexivă;

c) persoana II, num. plur., timpul prezent, modul conjunctiv, diat. ref.

d) persoana III, numărul singular, timpul prezent, modul conjunctiv.

20. În propoziția „**Lenesul mai mult aleargă și zgârcitul mai mult pierde**”, cuvintele subliniate sunt: adjective; substantive; pronume; verbe.

21. Conjuncția din enunțul „Învață de mititel, **că**-i mai ușurel” este:

a) compusă, subordonatoare, leagă două propoziții, fără funcție sintactică;

b) simplă, subordonatoare, leagă două propoziții, fără funcție sintactică;

c) compusă, coordonatoare, leagă două propoziții, fără funcție sintactică.

22. Cuvântul „**sau**” se scrie împreună:

a) înaintea unui verb;

b) când cuvântul „sau” poate fi înlocuit cu „ori”;

c) două părți de vorbire rostite într-un singur cuvânt.

23. În enunțul „**Țineau foarte tare la el, așa cum sunt în stare să țină țăranii unii la alții...**” întâlnim:

a) două propoziții subordonate;

b) o propoziție subordonată;

c) nici o propoziție subordonată.

24. În enunțul „**Patria este acolo, unde cresc stejarii înalți și unde ca stejarii sunt flăcăii cu piepturile tari...**” propozițiile subordonate sunt:

a) propoziții subordonate de mod;

b) propoziții subordonate de loc;

c) propoziții subordonate de timp;

d) propoziții subordonate atributive.

25. Complementul circumstanțial de mod exprimat prin substantiv din versurile:

„**Dar ochii mari și minunați / Lucesc adânc himeric...**” (M.Eminescu) este:

a) adânc himeric;

b) minunați;

c) întuneric;

d) mari și minunați.

26. Indicați locul propoziției subordonate față de propoziția principală

regentă în fraza dată: „Spicul, când îl țin în palmă, are luciul viu, de aur.”

- a) postpoziție;
- b) prepoziție;
- c) interpoziție;
- d) nu există.

27. În propoziția „Spre dimineață, luna palidă strălucea”, cuvântul subliniat este:

- a) atribut;
- b) nume predicativ;
- c) subiect.

28. Scrieți un eseu pe tema „Înțelepciunea – comoara cea mai aleasă a omului.” „Înțelepciunea nici nu se împrumută nici nu se vinde.” (Seneca)

COMUNICAREA ORALĂ ȘI COMUNICAREA SCRISĂ

Tipurile de comunicare

Comunicarea este procesul de transmitere a unui mesaj (informații, idei, sentimente, opinii...).

Dicționarul Explicativ al limbii Române (DEX) definește comunicarea astfel:

„- a face cunoscut, a da de știre; a informa, a înștiința, a spune; (despre oameni, comunități sociale etc.) – a se pune în legătură, în contact cu ...; a vorbi...”

Din punct de vedere psihologic, a comunica înseamnă a împărtăși, a crea o legătură sau a stabili o relație.

Astfel, comunicarea este un act dinamic, care presupune intrarea în legătură a lumilor interioare ale interlocutorilor.

Componentele comunicării:

- emițător;
- receptor;
- context;

- mesaj,
- canal;
- cod.

Comunicarea eficientă este un schimb de comunicări în timpul căreia interlocutorii demonstrează stimă reciprocă, iar acel, care ascultă, percepe comunicarea anume așa, cum o înțelege acel ce vorbește.

Pentru a comunica eficient, trebuie:

- să te exprimi corect;
- să folosești un vocabular adecvat;
- să știi a pune întrebări;
- să poți răspunde la întrebările altora;
- să-ți ascuți cu multă atenție conlocutorul;
- să știi foarte bine ce vrei să comunici;
- să manifesti interes pentru discuție;
- să reacționezi adecvat la observații critice;
- să ai un comportament civilizată.

EXERSAȚII!

1. Puteți spune că respectați întotdeauna aceste cerințe în cadrul comunicării cu alte persoane? Argumentați-vă răspunsul.
2. Care sunt cele pe care le respectați?
3. Dați exemple concrete de situații în care ați reușit să comunicați eficient?
4. Ați fost și în situații diametral opuse, când n-ați putut comunica?
5. Expuneți în scris ce ați vrea să puteți face altfel.

Elemente nonverbale ale comunicării

Elementele nonverbale ale comunicării sunt **gesturile, mimica, privirea, poziția și mișcările corpului.**

1. Identificați tipul de comunicare ce se realizează în fiecare dintre următoarele situații:
 - în cazul vizionării unui buletin de știri la TV;
 - în cazul dirijării circulației de către un agent de circulație;
 - în cadrul lecturii unei cărți;
 - la vizionarea unui film;
 - în cadrul vizitării unei expediții de pictură;
 - în cadrul unui concert de muzică instrumentală;
 - la un spectacol de pantomimă.
2. Continuați lista de exemple de comunicare nonverbală în care sunt utilizate doar:

- a) Gesturile;
- b) Mimica;
- c) Elemente nonverbale sonore (audio);
- d) Elemente nonverbale vizuale (video);
- e) Elemente nonverbale sonore și vizuale.

3. Prin ce gesturi demonstrative pot fi transmise mesajele:

„Ce oră e?”, „E timpul să plecăm”, „Ieși afară!”, „Să mergem!”, „Repetă, nu te aud!”.

4. Ce exprimă următoarele gesturi simbolice: mâna dreaptă dusă la piept, în dreptul inimii, plecăciunea actorului în fața publicului, mișcarea capului de la stânga la dreapta și invers, mâna dreaptă ridicată în sus.

5. Ce tip de comunicare se realizează în cazul:

- Comunicări prin telefon;
- Comunicări prin internet și prin poșta electronică;
- Comunicări prin scrisori.

6. Scrieți o scrisoare adresată unui prieten, în care să vorbiți despre succesele obținute anul acesta la învățătură.

Comunicare neverbală	
Acel care ascultă și vorbește:	
<ul style="list-style-type: none"> • privește în ochi; • demonstrează interesul său cu ajutorul cuvintelor, expresiei feței, intonației, zâmbetului; • demonstrează aceasta cu limbajul corpului său: se apleacă spre interlocutor, se poate ajunge de mâinele lui; • se află la distanță confortabilă (în așa fel ca să poată asculta bine), însă nu încalcă spațiul personal al interlocutorului. 	
Comunicarea verbală	
Acel care vorbește:	Acel care ascultă:
<ul style="list-style-type: none"> • urmărește responsabilitatea pentru cuvintele sale și semnalele neverbale; • pentru a verifica dacă a fost înțeles just, pune întrebări de precizare („Mă exprim clar?") și deschise („ce gândiți despre aceasta?"); • nu transformă dialogul în monolog, vorbește aproximativ atât, cât și ascultă; 	<ul style="list-style-type: none"> • este concentrat la ceea ce vorbește interlocutorul: dă din cap, face scurte comentarii, exprimă înțelegere; • nu-l întrerupe pe interlocutor, îi dă posibilitate să-și termine gândul; • demonstrează deprinderi de ascultător activ: repetă cele spuse, folosește

<ul style="list-style-type: none"> • se exprimă clar; • demonstrează respect. 	parafraze, face concluzii, pune întrebări de precizare; <ul style="list-style-type: none"> • exprimă respect, îl încurajează pe interlocutor.
---	--

	Semne verbale	Semne nonverbale
Ascultă activ	„Da-da” „Interesant” „Dar ce a fost mai departe?” „Chiar așa?!” „O!” „Cu ce s-a terminat totul?”	Privește în ochi S-a aplecat spre interlocutor Zâmbește Aprobă cu capul Are expresie concentrată și cointerесată a feței
Nu ascultă	Se sustrage Întrerupe vorba Se râde nepotrivit	Nu privește în ochi Se întoarce Nu zâmbește Nu aprobă cu capul Are absență expresia feței

7. Identificați în textul de mai jos contextul dialogului (circumstanțele situației de comunicare dialogate), răspunzând la întrebările cine, când, cum, unde enunță? Cine, când, cum, unde receptează?

8. Citiți textul:

Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte strămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de la sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei. Și oare de ce nu m-aș fi dat dus din Humulești, nici în ruptul capului, când mereu îmi spunea mama că pentru folosul meu este aceasta? Iaca de ce nu: drăgăliță Doamne, eram și eu acum holtei, din păcate! Și Iașii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamț, ca Fălticeni, de unde, toamna târziu și mai ales prin cășlegile de iarnă, fiind nopțile mari, mă puteam repezi din când în când, pașlind-o așa cam de după toacă, și tot înainte, seara pe lună, cu tovarășii mei la clăci în Humulești, pe unde știam noi, ținând tot o fugă, ca telegarii. Și după câte-un sărutat de la cele copile sprințare, și până-n ziuă fiind ieșiți din sat, cam pe la prânzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni...

– Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă! ... Ai să pleci unde zic eu (...)

– Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! Ziceam eu, plângând cu zece rânduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii și fără popie. (*Ion Creangă*)

9. Identificați emițătorul și receptorul în situațiile de comunicare date:

a) Cu vreo săptămână înainte de teză, profesorul ne citește Cetatea Neamțului de Dimitrie Bolintineanu și întreabă:

– Ei, cine crede că poate s-o citească așa cum am citit-o eu? (...)

– Eu, domnule profesor! (*Grigore Băjenaru*)

b) Ca să ajungeți la cetatea Râșnov, trebuie să faceți față unui urcuș de zece minute prin pădure. (*Andreea Dogar*)

COMUNICAREA ORALĂ

Situația de comunicare dialogată și monologată (actualizare).

Dialogul formal și dialogul informal.

Adecvarea elementelor nonverbale la mesaj.

Modalități de exprimare a preferințelor și opiniilor

<ul style="list-style-type: none"> • canal de transmisie specific (aerul prin care se propagă suntele, undele electromagnetice, în cazul transmisiei televizate etc.); • prezența elementelor nonverbale (gesturi, mimică, poziția corpului) sau paraverbale (tonalitate, accent, pauze în vorbire, ritm); 	dialogată	1. convorbire între cel puțin două persoane, care se adresează alternativ una alteia; 2. unitatea minimală din care se constituie dialogul se numește replică.	Formală	se desfășoară într-un cadru oficial; participanții se supun unor reguli, convenții.
			Informală	familiară; nu se supune unor reguli stricte.
	monologată	<ul style="list-style-type: none"> • vorbirea neîntreruptă a unei persoane; • absența alternanței la cuvânt a unor interlocutori. 		

REȚINEȚI!

Comunicarea dintre emițător și receptor se realizează prin intermediul unui **canal** de comunicare. Canalele de comunicare reprezintă ansamblul căilor de acces la ceilalți parteneri ai comunicării.

În funcție de capacitatea pe care o posedă în privința transmiterii informațiilor, canalele de comunicare pot fi: bazate pe prezența față în față a partenerilor; interactive (telefonul, comunicările mediate electronic); statice personale (memorii, scrisori, procese-verbale); statice impersonale (fișiere, buletine, rapoarte generale); adresate publicului larg (mass-media).

Pentru a fi înțeles de receptor, **mesajul** trebuie transmis de emițător într-un cod accesibil. După decodificarea mesajului, receptorul îi poate da emițătorului un răspuns (feedback). Comunicarea poate continua, urmând aceeași schemă, până la epuizarea subiectului, până la terminarea comunicării, în mod voluntar de către unul dintre interlocutori sau a intervenției unor cauze obiective.

EXERSAȚII!

1. Găsiți replica de inițiere a dialogului, cu replica de închidere potrivită:

- Bună! Ce-i cu tine pe-aici?
- Bună ziua! Ne bucurăm că ați răspuns invitației noastre!
- Salut! Ți-ai făcut tema la algebră?
- Fiți amabili, știți cumva care este strada Ștefan cel Mare?
- În sfârșit! Ai aiuns și tu...
- Săru'mâna! E gata mâncarea?
- Îmi dați voie, vă rog, să plec la ora trei?
- Mersi. M-ai salvat.
- Vă mulțumesc pentru informații.
- Săru'mâna pentru masă!
- Vă mulțumim pentru că ați fost alături de noi.
- Vă mulțumesc!
- Mă bucur că ne-am întâlnit! La revedere!
- Data viitoare să nu mai întârzii! Pa!

2. Completați enunțurile de mai jos, prin care vă exprimați opinia despre temele propuse în prima coloană și

motivați-o, pe baza unui argument

- (practicarea unui sport).

În opinia mea, ... ; pentru că

- (jocurile la calculator)

Consider că ...

deoarece ...

Părerea mea este că ...

întrucât ...

COMUNICAREA SCRISĂ

Dialogul

! REAMINȚIȚI-VĂ!

DIALOGUL este o conversație între două sau mai multe persoane.

Intervenția unei persoane în dialog este o **replică**;

Dialogul este alcătuit dintr-o înlănțuire de replici, fiecare replică având legătură cu cea anterioară.

❖ **REGULI** ale dialogului:

1. Ascultă-ți partenerul / partenerii de dialog cu atenție!
2. Nu-l întrerupe pe cel care vorbește!
3. Nu vorbești în timp ce alți vorbitori emit mesaje!
4. Vorbește clar, în enunțuri nu prea lungi!
5. Dacă nu înțelegi în totalitate mesajul transmis, nu ezita să pui întrebări lămuritoare!
6. Într-o conversație în grup nu acapara discuția!
7. Nu interveni într-o conversație între adulți, decât dacă ești întrebare sau îți se cere părerea!

✓ Formule de inițiere a dialogului (exemple):

- Salut! Ce mai faci?...
- Nu vă supărați. M-ar interesa...

- Fiți amabil, aș vrea să știu...
- Vă rog, îmi puteți da o informație?
- Spuneți-mi, vă rog...
- Te rog, ajută-mă să ...
- Puteți, vă rog, să-mi arătați...
- Aș vrea să știu...
- Caut strada ... Mă puteți orienta?
- Îmi dați voie, vă rog, să...

❖ Formule de încheiere a dialogului (exemple):

- Mulțumesc!
- Cu multă plăcere!
- La revedere!
- Salut!
- Pe mâine!

❖ În dialog, adaptează-ți mesajul la partener și la situația de comunicare:

- Formula de salut;
- Formula de adresare;
- Formula de politețe;
- Limbajul;
- Mijloacele nonverbale: tonul,

intonanția, mimica, gesturile.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

➤ Alcătuiți un dialog în baza imaginii.

Monologul

Monologul oral este un text pe care emițătorul îl rostește în fața unui ascultători / unor ascultători fără a fi întrerupt.

Monologul oral trebuie să capteze atenția cititorului.

Se vor avea în vedere următoarele:

- Exprimarea concisă și clară;
- Adaptarea volumului vocii la distanța dintre receptori;
- Adaptarea tonului la întâmplările povestite și la trăirile pe care doriți să la transmiteți;
- Adaptarea mimicii și a gesturilor.
- O relatare coerentă trebuie să stârnească interesul, presupune pregătirea prealabilă a monologului printr-un plan simplu de idei, ca de exemplu:

❖ **Introducerea:** prezentarea situației inițiale: timpul, locul, starea persoanelor înainte de începerea acțiunii;

❖ **Cuprinsul:** evidențierea clară a cauzei ce a determinat întreaga acțiune relatată; - ordonarea logică a ideilor sau a întâmplărilor;

❖ **Încheierea:** sfârșitul întâmplării (prezentarea situației finale).

❖ **REGULI ALE MONOLOGULUI:**

- Indicarea scopului mesajului transmis;
- Organizarea logică a ideilor;
- Stârnirea interesului ascultătorilor,
- Să fie exprimat în enunțuri corecte, clare și nu foarte lungi;
- Vocea, mimica, gesturile vorbitorului să fie adecvate discursului și auditoriului.

FOLOSIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

Citiți textul:

La umbra nucului

Nucii, iarba de pe marginea drumurilor cu circulație intensă absorb din gazele de eșapament substanțe toxice puternice. E vorba, în primul rând, de plumb, un metal foarte dăunător organismului nostru. Plumbul pe care îl înghițim odată cu miezul de nucleu.

Ce am putea întreprinde pentru a schimba situația? Să

Înlocuim nucii de pe marginea drumurilor cu alți arbori sau arbuști. În acest caz, nucul (care absoarbe ușor substanțele toxice în fructu-i bogat în grăsimi) și-ar găsi un loc mai potrivit dacă ar fi plantat la trei-patru sute de metri de arterele principale de circulație, așa cum o cer insistent savanții. Nucii crescuți de-a lungul șoselelor ar trebui înlocuiți cu fâșii forestiere. Ele vor ocroti de vânturi câmpiile noastre, vor reține în timpul iernii zăpada, vor adăposti o mulțime de viețuitoare. Fâșiile forestiere vor anihila acțiunea gazelor de eșapament, funcție pe care n-o poate îndeplini nucul, el înverzind abia pe la sfârșitul lunii mai, trebuie ca fiecare localitate, fiecare om să.. *(Din presă)*

1. Ce proprietăți are nucul?

2. Ce loc mai potrivit pentru plantare (decât marginea drumului) i-ați găsi? De ce?

3. Ce sfaturi ne-ar da străbunii noștri, dacă ar ști în ce condiții dezastruoase, din punct de vedere ecologic, trăim?

4. Improvizați un monolog al unui nuc de la marginea drumului care începe în felul următor: „Tristă e viața când ciripitul păsărilor e acoperit de zgomotul mașinilor...”

5. Dacă ați fi în fruntea Mișcării Ecologiste din Ucraina, ce ați întreprinde pentru a schimba situația ecologică din țară?

6. Să ne imaginăm ce s-ar întâmpla dacă:

- a) ar dispărea soarele;
- b) ar seca izvoarele/fântânile.

7. Ce panouri ați instala dacă ați fi un pădurar:

- a) La marginea unei păduri?
- b) La poalele unui munte?

8. Alcătuiți finalul textului ***La umbra nukului bătrân.***

9. Scrieți un eseu, după desenul alăturat, cu titlul: „Plânsul copacului rănit.”

I. Descrierea

Compunerea – descriere

Descrierea este modul de expunere prin care sunt prezente trăsăturile unui peisaj, fenomen, obiect, personaj etc.

Descrierea științifică	obiectivă	Informează	
------------------------	-----------	------------	--

Descrierea literară	subiectivă	Sugerează	poate fi de tip tablou
			poate fi de tip portret

II. Descrierea literară este o prezentare sugestivă a caracteristicilor:

- ✓ unui obiect;
- ✓ unei ființe;
- ✓ unei persoane;
- ✓ unui fenomen;
- ✓ unui colț din natură.

III. Descrierea științifică este un text în care sunt prezentate caracteristici ale unor obiecte, prin folosirea unor informații precise, exacte.

Planul unei descrieri poate cuprinde:

1) Introducere:

- ✓ Unul-două enunțuri menite să capteze atenția cititorului;
- ✓ Prezentarea scurtă a scopului descrierii;
- ✓ Un scurt fragment narativ, referitor la contactul cu obiectul descris;

2) Cuprins:

- ✓ Prezentarea imaginii de ansamblu a obiectului, peisajului etc.
- ✓ Prezentarea elementelor componente ale obiectului sau ale obiectului din spațiul observat, a poziției acestuia în spațiu;
- ✓ Detalii semnificative: dimensiuni, forme culori etc.
- ✓ Modul de îmbinare a formelor, a culorilor.

3) Încheiere:

impresia generală pe care ți-a produs-o obiectul sau peisajul descris; starea (stările) provocată (provocate).

ATENȚIE!

- ✓ Pentru descrierea științifică, documentați-vă!
- ✓ Aflați și notați date precise despre: dimensiuni, amplasare în spațiu, formă, mărime, culoare, alcătuire, utilitate etc.
- ✓ Folosiți termeni științifici și tehnici adecvați, date numerice.

REȚINEȚI!

- Poate fi și descrierea **de tip tablou**. Se recomandă să ținem cont de:
 - Cum descriem?
 - Departe în zare
 - În dreapta, întinderi de
 - De-a lungul.....
 - De o parte și de alta

IV. Scrierea imaginativă. Portretul

• Realizați, pe o coală de hârtie, portretul fizic al unui coleg, fără a-i preciza numele. Transmiteți foile profesorului/profesoarei, care va citi cele scrise. Ghiciți cine este persoana descrisă.

• Examinați primele voastre fotografii. Descrieți copilul din ele, așa cum îl vedeți. Ce ați simțit? Ce emoții, ce amintiri v-au trezit aceste fotografii?

• Redactați o compunere în care să realizați portretul unei persoane reale sau imaginare pe care ați putea s-o considerați un model.

De exemplu:

Pentru mine **în viață tata** înseamnă aproape tot. El este cel care luptă zilnic să-mi asigure un viitor, deși mulți nu își dau seama cât de greu poate fi.

EXERSAȚII!

1. Realizați descrierea unui peisaj de munte.
2. Pornind de la „locurile descrise” și de la „indicii de spațiu” din tabel, realizați descrierea localității în care trăiți.

Locuri descrise	Indici de spațiu
Bulevarde străzi/ulițe instituții(școală, spital) parcuri	Centru periferie intrarea în localitate

3. Alcătuiți un anunț publicitar, în care să descrieți concis și atractiv un obiect sau un animal pe care doriți să-l vindeți cât mai avantajos.
4. Descrieți un parc sau curtea școlii.
5. Încercați să descrieți un iaz sau un râu din satul d-voastră.
6. Descrieți din amintire un colț de natură, vizitat în timpul excursiei sau călătoriei, care v-a impresionat. Folosiți timpul trecut. Utilizați adjective; epitete, comparații.
7. Prezentați detalii despre:

- Peisaj (pădure, deal, râu, lac, mare, munte etc.);
- Localizarea lui;
- Timpul/perioada în care l-ați vizitat;
- Formele, culorile, luminile văzute, mirosurile simțite, sunetele auzite; impresia generală pe care v-a lăsat-o acest loc.

8. Precizați în mod similar un eveniment la care ați participat, dar despre care ați văzut un reportaj televizat.

9. Alegeți un eveniment (din viața școlară, din viața localității) la care ați participat recent. Structurați o descriere. Includeți informații despre:

- denumirea evenimentului;
- locul și timpul evenimentului;
- semnificația/finalitatea lui;
- pregătirea lui;
- derularea (ce și cum a avut loc, cine a participat etc.);
- opiniile, dispoziția participanților;
- încheierea evenimentului;
- opiniile voastre personale despre eveniment.

VII DOVEDIȚI-VĂ CREATIVITATEA!

1. Alcătuiți o compunere descriere a unei fântâni.

2. Continuați descrierea având începutul dat:

Undeva, la capătul pădurii, este un lac ce mă fascinează ori de câte ori îl văd. Apa lui atât de liniștită, cu mici unde atunci când adie vântul, își schimbă culoarea. În acele momente este de un roșu pătrunzător, cu sclipiri de rubine.

Compunerea narativă

Narațiunea este modul de exprimare prin care se aduce la cunoștința cuiva o întâmplare sau o succesiune de întâmplări.

Narațiunea presupune existența unui narator, care poate fi obiectiv sau subiectiv.

Repererele spațiale pot fi precise sau imprecise, vizând locuri reale sau imaginare.

1. Redactați o compunere narativă, de 10-15 rânduri, pe tema consecințelor nerespectării regulilor de circulație, respectând etapele menționate mai jos:

a) Realizați planul compunerii, notând răspunsul pe care îl propuneți pentru fiecare întrebare:

- Cine este personajul?
- Ce face?
- Ce spune?
- Ce se întâmplă cu el?
- Cum reacționează?
- Ce spun cei care sunt cu el?
- Cum se termină?

b) Identificați secvențele în care ați putea introduce în text descrierea sau dialogul.

c) Redactați textul pe ciornă.

d) Recitiți și modificați ceea ce credeți că e necesar. Fiți atenți la coerență, corectitudine, claritate.

e) Redactați forma finală și găsiți compunerii un titlu potrivit.

Redactarea unor referate. Scopul unui referat/eseu

Scrierea unui referat îi ajută pe elevi:

1. Să caute **informații** despre ceva anume (cărți, reviste, cercetări statistice, studii, lucrări științifice, internet).

2. Să gândească, să discearnă și să aleagă **informația de calitate**, din grămada de informații găsite. Deci faptul că ai aflat o nouă informație este un lucru foarte bun.

3. Să contopească **toate informațiile/ideile de calitate găsite, sub formă concisă (redușă)**, adică să facă un rezumat **cu cuvintele proprii** despre ceea ce a citit și aflat din diferite surse despre acel subiect;

4. Crearea unui rezumat al tuturor informațiilor găsite despre ceva anume, cu ajutorul propriului creier și propriilor cuvinte îi ajută pe elevi să **sintetizeze informația relevantă** pentru o anumită problemă. Toate aceste lucruri îi vor ajuta pe elevi pe parcursul întregii vieți;

5. Crearea unui referat oferă posibilitatea de a învăța „tehnicele de citare” – cum să dai citat dintr-o anumită persoană / carte / articol.

REȚINEȚI!

Nu uitați că un referat trebuie să aibă un titlu (nu foarte lung, nu foarte scurt, reprezentativ și eventual original), o scurtă introducere, cuprins și o scurtă concluzie.

Scrierea reflexivă. Eseul

REAMINȚIȚI-VĂ!

Eseul este un text scris cu scopul de a prezenta și a argumenta un punct de vedere al autorului asupra unui anumit subiect.

Cuvântul eseu provine din verbul francez *essayer*, care înseamnă a încerca. Încercarea autorului de a ne transmite părerea lui asupra unui subiect.

Cele mai uzuale tipuri de eseuri sunt: structurat, nestructurat, de sinteză, argumentative, descriptive, narrative, comparative.

Elementele care caracterizează un eseu sunt următoarele: o poziție asumată de către autor, prezentarea unor idei și argumente, asociații libere de teme, motive, idei, simboluri, libertate în alegerea stilului de prezentare.

Etapele elaborării unui eseu sunt:

1) Definierea temei de tratat (încadrarea subiectului într-un anumit context istoric);

2) Pregătirea abordării (identificarea cunoștințelor dobândite care sunt posibil de fructificat în tratarea subiectului, stabilirea direcției reflecției personale informatice);

3) Stabilirea planului eseului după formarea unei idei de ansamblu.

4) Redactarea eseului (structurat pe cele trei mari părți: introducere, cuprins, concluzie).

Introducerea – captează atenția cititorului. Prima frază trebuie să formeze ideea care va fi susținută de-a lungul întregului eseu. Ea trebuie să prezinte scopul lucrării cât mai clar exprimat.

Cuprinsul – începe cu susținerea cu argumente sau convingeri adevărate care sunt împărtășite, în aceeași măsură, atât de cititor cât și de autor. Autorul poate face referiri critice asupra tezelor pe care le consideră a fi în contradicție cu expunerea lui, acest lucru asigurând o mai mare obiectivitate și credibilitate eseului.

Concluzia – Ultimele fraze ale eseului trebuie să stabilească o imagine clară temei tratate și a argumentelor care o susțin. Nu se recomandă prezentarea opiniei personale, deoarece ar lăsa loc de interpretări pierzându-se din vedere scopul eseului și anume prezentarea și

argumentarea unei idei adevărate, care are un suport real.

Înainte de a scrie un referat, elevii trebuie să realizeze care este motivul pentru care au primit această sarcină și care este sensul și utilitatea conceperii unui referat. Conceperea, crearea unui referat despre un anumit subiect îi ajută pe elevi să învețe lucruri noi și să-și dezvolte anumite abilități.

Recomandări pentru redactarea unui eseu:

Eseul este o compunere de volum relativ mic;

În el trebuie să expui interpretarea proprie, originală a unei probleme;

- ✓ Formulează problema pe care vrei să o abordezi;
- ✓ Trasează și elaborează ideile de bază în legătură cu problema;
- ✓ Dezvoltă conceptele și ideile abordate, bazându-te pe fapte cunoscute; folosește citate dacă e cazul;
- ✓ Expune și dezvoltă punctul tău de vedere și încearcă o interpretare personală;
- ✓ Formulează concluzia;
- ✓ Explică de ce crezi că problema nu poate fi epuizată;
- ✓ Fii atent la logica expunerii;
- ✓ Poți folosi figuri de stil (comparații, epitete, metafore).

FOLOȘIȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

1. Alcătuiți un referat pe tema:

„Consumul de alcool și tutun de către adolescenți și efectele lor asupra dezvoltării fizice și intelectuale.”

2. Alcătuiți un eseu inspirat din expresia „Cine seamănă vânt culege furtună”.

3. Realizați un eseu despre iubire, pornind de la citatul: „Iubirea se naște din privire și se aprinde la cea dintâi vedere” .

NU UITAȚI!

Nu consumați alcool și tutun dacă vreți să aveți o viață frumoasă și sănătoasă! Viitorul vă aparține. Alegeți un mod sănătos de viață!

Cu alte cuvinte, stilul de viață este suma alegerilor mici pe care le faci în fiecare zi, care au un impact pe termen scurt sau lung asupra ta.

Iată care sunt cele 6 principii ale unui **stil de viață sănătos**:

- **Respectați principiile unei nutriții optime**

Mâncați alimente integrale, neprocesate.

Consumați cantități mari de legume.

- **Practicați orice activitate fizică.**
- **Oferiți organismului suficient timp să se odihnească (relaxare, somn).**
- **Eliminați stresul din viața voastră.**

- **Gândiți-vă pozitiv pentru a avea un stil de viață sănătos.**

Pentru a avea un stil de viață sănătos, evitați gândurile negative.

- **Fiți o persoană moderată.** Găsiți un echilibru în viața voastră.

Medicii spun că sănătatea nu trebuie să devină importantă pentru noi doar atunci când lipsește, ci să fie o constantă a vieții noastre. Considerăm că o sănătate bună este rezultatul deciziei fiecărui om.

REȚINEȚI!

Pentru a alcătui o compunere cu începutul sau sfârșitul dat:

- să elaborăm planul compunerii;
- să redactăm toate cele trei părți ale unei compunerii: introducere, cuprins și încheiere;
- să formulăm opinii referitoare la modul de redactare a compunerilor;
- să folosim corect semnele de punctuație și ortografice în comunerile redactate;
- să utilizăm, ca sursă de inspirație pentru compuneri, fapte, întâmplări, cuvinte și expresii.

Compunerea cu început dat

1. Citiți textul:

„S-a desprins raza din ghemul ei de aur și a rătăcit prin senin. Și-n întâia zi, tremurătoare, caută pe ce să se oprească. Într-o poiană din mijlocul unei păduri găsi urma copitei unui cerb plină ochi de apa ploilor. Vroi să

se strecoare în unda rece, dar în clipa aceea, un biet lup, slab de i se vedeau coastele, dădu buzna dintr-un desiş, se repezi, sorbi apa, tulbure ce mai rămase, apoi se prăbuşi în cealaltă margine a pădurii, după o căprioară care tocmai trecea. Raza călători mai departe”. (Emil Gârleanu)

• Scrieți un text imaginativ în continuare, respectând cele trei părți ale compunerii și așezarea corectă a textului în pagină.

2. Citiți poezia:

Da. Cartea a fost un copac prima oară.

În zori, tăietorii copacului doboară.

Fabrica, uite, preschimbă tulpina.

În foile astea, subțiri ca lumina.

Hârtia foșnește, șoptește, vorbește.

Cuvinte-furnici se strecoară hoțeste.

Nu dorm scriitorii noaptea întregă.

Pe tipografi sudoarea aleargă.

Oh, cartea își are un miez ca de fragă!

Ca ochii din cap o păzesc

Și mi-e dragă. (Grigore Vieru, *Cum se face o carte*)

3. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Cine scrie o carte?

b) Care sunt oamenii care trudesesc la realizarea unei cărți?

c) Prin ce transformări trece hârtia până ajunge o carte?

d) De ce cartea are miez ca de fragă?

e) De ce trebuie să ne fie dragă cartea?

4. Prezentați drumul cărții într-un eseu cu începutul dat.

Într-o noapte, visul m-a purtat departe, într-o lume fantastică. Se făcea că mergeam pe drumurile unei împărății unde se aflau întinse câmpii, dealuri, păduri pline de flori. Aici mă simțeam într-o mare de culori și miresme îmbătătoare.

Mi-am pus în gând să cutreier această înmărație plină de farmec, până nu se întunecă. Îmi curgeau în cale cascade de flori: liliacul, traista-ciobanului, dediței, toporași, care sfioase, care dormind, dar toate vesele și optimiste...

5. Continuați compunerea.

Natura – prietena omului

Natura este totul. Ea are un fel aparte de a-și exprima dragostea față de om. Ea îi oferă ființei umane, tot de ce are nevoie pentru o viață frumoasă și bună. Natura are și ea un suflet frumos și mare! Ea dăruiește zilnic viață și culoare, bucurie și tot ce e bun! Să nu uiți niciodată pădure, că ești frumoasă și bună și să nu lași pe nimeni să te facă să crezi că

nu ești minunată! Să nu lași pe nimeni să te convingă că nu meriți ceva mai bun, că nu meriți dragostea omului. Să lupti să fii plină de tine, să oferi omului un lemn bun, că folosindu-te pe tine să i se înmoaie inima și să își dea seama că greșește zilnic, că te omoară pe zi ce trece! Trăim într-o vreme în care omului nu-i mai pasă de ceea ce natura a creat, nu-i mai pasă de frumosul din jurul lui, nu-i mai pasă de ce e bun și folositor. Își creează confort uitând că creează dezconfort pentru alte viețuitoare. Omul pe zi ce trece, e mai nemulțumit cu ce are. Vrea tot mai mult...

Își adună bogății, comori, averi, dar nu bagă de seamă în ce mediu trăiește. Se gândește doar la el, la binele lui, la trupul lui. A uitat că sunt și alte lucruri care au nevoie de dragostea, și bunătatea lui, au nevoie de îngrijire, de curățire, de înmprospătare, de amenajare. Iubește pădurea și salveaz-o de la moarte!

6. Se dă textul:

De multe ori m-am gândit la taina copacului. De unde au apărut ramurile ca niște mâini întinse spre cer? Îi caut și tulpinii o asemănare potrivită. Parcă-ar fi un miracol. Copacul seamănă mai esențial cu omul decât animalul. Calul aleargă, omul aleargă, însă mersul nu-i fundamental. Patrupedul privește spre pământ și, deși liber să se miște, face un cerc vicios. Omul însă e îndreptat cu capul spre bolta cerească, descoperind adevăratul centru al lumii noastre, care e soarele. Numai copacul îl imită în această direcție și încă într-un chip prin multiple rădăcini, el pare a invoca cu brațele cerul, într-o efortare de smulgere. Copacii sunt în cel mai înalt grad patetici, știind să-și declame cu gestul situația tragică și elanul. De aceea marea pictură cultivă copacul și putem spune că-i face portretul. Cel mai teatral este copacul desfrunzit, ulmul cu mâinile înălțate hieratic în ceașă.

- a) Ce sugerează bradul după părerea voastră?
 b) Consultați dicționarul de simboluri și găsiți câteva semnificații pentru următorii copaci: stejarul, plopul, teiul.
 c) Ce simbolizează căderea unui brad?

7. Citiți textul:

Gerul aspru și sălbatic strânge-n brațe-i cu j'ălire
 Neagra luncă de pe vale care zace-n amortire;
 El ca pe-o mireasă moartă o-ncunună despre ziori
 C-un văl alb de promoroacă și cu țurțuri lucitori.

Gerul vine de la munte, la fereastră se oprește,
 Și, privind la focul vesel care-n sobe strălucește,
 El depune flori de iarnă pe cristalul înghețat,
 Crini și roze de zăpadă ce cu drag le-a sărutat.

Gerul face cu-o suflare pod de gheată între maluri,
 Pune streșinelor casei o ghirlandă de cristaluri,
 Iar pe fețe de copile înflorește trandafiri,
 Să ne-aducă viu aminte de-ale verii înfloriri.

Gerul dă aripi de vultur cailor în spumegare
 Ce se-ntrec pe câmpul luciu, scoțând aburi lungi pe nare.
 O! tu, gerule năprasnic, vin', îndeamnă calul meu
 Să mă poarte ca săgeata unde el știe, și eu! (Vasile Alecsandri, Gerul)

Cerințe:

- a) Selectați două cuvinte care aparțin câmpului semantic al iernii.
 b) Precizați rolul semnelor de punctuație din prima strofă.
 c) Transcrieți un vers care conține o locuțiune verbală, folosită cu efecte expresive.
 d) Menționați două teme/motive literare, prezente în poezie.
 e) Precizați două mărci lexico-gramaticale prin care se evidențiază prezența eului liric în textul dat.

8. Redactați un text în care să continuați gândul: „Casa părintească nu se vinde.”

9. Redactați o compunere după începutul dat.

Vara este anotimpul cel mai frumos. Plin cu căldură și mireseme care mai de care mai îmbietoare. Când spui vara, te gândești la mare, plajă și nisip împreună cu familia sau prietenii. Vara soarele arde cu putere moleșind orice vietate care îi apare în cale fie plantă, om sau o insectă cât de mică.

Vara este anotimpul cel mai apropiat de sufletele copiilor. Ne fascinează de fiecare dată cu peisajele ei nemaivăzute, cu căldură care ne-o oferă florile, fructele și vacanța de vară pe care categoric, toți copiii o așteaptă cu drag.

10. Citiți versurile:

Vino, vară!

Vino, vino, dulce vară,
Să mai ies la camp, afară,
Să cutreier văi fugind,
Plaiurile să colind.

Să mă uit cum vin la ape
Turmele, să se adape,
Dintre fagi să deslușesc
Viers de fluier ciobănesc.

Cerințe:

- Explicăți semnificația unei figuri de stil identificate în prima strofă.
- Ilustrați una dintre caracteristicile limbajului poetic (expresivitate, ambiguitate, sugestie, reflexivitate), prezentă în textul dat.
- Comentați, evidențiând relația dintre ideea poetică mijloacele artistice.

CUPRINS

Introducere.....	3
§ 1. Lexicul, fonetica, morfologia (părțile de vorbire).....	4
§ 2. Normele ortografice și punctuaționale.....	18
§ 3. Semne de punctuație.....	26
§ 4. Semnele ortografice. Scrierea cu litere majuscule.....	32
§ 5. Fonetica. Sistemul fonologic al limbii române.....	38
§ 6. Silaba. Despărțirea cuvintelor în silabe.....	44
§ 7. Alternanțele fonetice. Accentul lexical.....	49
§ 8. Valorile stilistice ale nivelului fonetic în textul literar.....	53
§ 9. Actualizarea cunoștințelor despre lexic (vocabular).....	58
§ 10. Categoriile semantice.....	63
§ 11. Structura morfologică a cuvântului. Modificări ale vocabularului.....	68
§ 12. Îmbogățirea vocabularului.....	74
§ 13. Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului.	78
§ 14. Resursele stilistice ale vocabularului. Expresii și locuțiuni.....	84
§ 15. Lexicografia. Mijloacele stilistice ale lexicologiei și frazeologiei.....	89
§ 16. Substantivul (actualizare).....	94
§ 17. Articolul.....	101
§ 18. Adjectivul.....	106
§ 19. Verbul – nucleul comunicării. Timp, persoană, număr.....	113
§ 20. Modul. Modurile personale. Modurile nepersonale.....	119
§ 21. Funcția sintactică a verbului.....	123
§ 22. Pronumele.....	127
§ 23. Numeralul.....	135
§ 24. Părțile de vorbire neflexibile.....	142
§ 25. Gradele de comparație. Locuțiunile adverbiale.....	146
§ 26. Funcția sintactică a adverbilor și a locuțiunilor adverbiale.....	151
§ 27. Valori stilistice ale adverbilor, locuțiunilor adverbiale.....	155
§ 28. Prepoziția. Clasificarea prepozițiilor.....	158
§ 29. Locuțiunile prepoziționale.....	163
§ 30. Conjunția. Clasificarea conjuncțiilor.....	167
§ 31. Locuțiunile conjuncționale.....	172
§ 32. Interjecția. Clasificarea interjecțiilor.....	176
§ 33. Stilistica. Stilurile funcționale.....	181
§ 34. Acte oficiale. Corespondența. Redactarea textului propriu	189
§ 35. Stil direct, stil indirect, stil indirect liber.....	194
§ 36. Stilistica și registrele limbii.....	202
§ 37. Întrebuințarea adecvată a mijloacelor stilistice.....	205
§ 38. Retorica. Arta oratorică – fenomen social.....	211
Generalizarea și sistematizarea cunoștințelor.....	214
Comunicarea orală și comunicarea scrisă.....	218

Навчальне видання

Говорнян Лілія Серафимівна
Єнекюк Іоана Семенівна
Ротару Людмила Миколаївна

РУМУНСЬКА МОВА **(профільний рівень)**

Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти
з навчанням румунською мовою

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Румунською мовою

Редактор *Л.С. Пушкарьова*
Коректор *І.В. Іоніцой*

В оформленні підручника на сторінках 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 60, 61, 62, 66, 67, 73, 78, 80, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 102, 104, 105, 106, 108, 110, 111, 112, 115, 122, 127, 130, 132, 133, 135, 139, 141, 143, 148, 151, 155, 157, 158, 161, 162, 163, 167, 168, 171, 172, 181, 183, 185, 188, 189, 198, 199, 200, 204, 207, 208, 211, 213, 214, 218, 219, 221, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 231, 233, 234, 235, 236, 237, 238, використано фотографії з колекцій вільних зображень електронних ресурсів.

Формат 70x100¹/16.

Ум. друк. арк. 19,44. Обл.-вид. арк. 17,5

Тираж 610 пр. Зам. № 68п.

Державне підприємство
«Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Світ»
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4826 від 31.12.2014

www.svit.gov.ua

e-mail: office@svit.gov.ua

svit_vydav@ukr.net

Друк ТДВ «Патент»

88006 м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4078 від 31.05.2011